

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

VIII. évfolyam 4. szám

2009. december

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

**A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Madarász Károly mk. altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Tóth András mk. vezérőrnagy

Tagok: Gulyás József mk. ezredes
Hajgató Zsolt okl. mk. ezredes
Dr. Magyar István dandártábornok
Dr. Sallai Imre ezredes
Seres Antal mk. ezredes
Svigruha Gyula okl. mk. ezredes
Vass Jenő ezredes
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy

Lektorálták: Gulyás József mk. ezredes
Hekli László mk. alezredes
Kestler Tamás mk. ezredes
Dr. Kis-Benedek József ezredes
Lakatos Zsolt alezredes
Murai László mk. ezredes
Dr. Sallai Imre ezredes
Seres Antal mk. ezredes
Svigruha Gyula okl. mk. ezredes
Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok
Virág Imre mk. ezredes

A kötetet összeállította: Tóth András mk. vezérőrnagy

Olvasószerkesztő: Vass Jenő ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina főtörzsőrmester

Készült 200 példányban, az MK KFH nyomdájában

Felelős vezető: Juhász József mk. őrnagy

HU ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő ezredes

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. RÁCZ LAJOS EZREDES KÍNA ÖSSZNEMZETI EREJE – II.	5
---	---

PROF. DR. KATONA MAGDA – RÉPÁSI KRISZTIÁN AZ „ÉLŐ BOMBÁK” – A 21. SZÁZADI ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS FEGYVEREI.....	31
---	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES A TERRORIZMUS ÉS MÁS TRANSZNACIONÁLIS KIHÍVÁSOK A NYUGAT-BALKÁNON.....	54
--	----

KISS ÁLMOS PÉTER FELDERÍTÉS ÉS NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS.....	65
---	----

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

DR. MAGYAR SÁNDOR MK. ÖRNAGY – MAGYARNÉ KUCSERA ERIKA MK. ÖRNAGY RÁDIÓHÍRADÁS LEHETŐSÉGEI A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN.....	80
---	----

ORSZÁGISMERTETŐ

LESKÓ LÁSZLÓ TAMÁS ÖRNAGY AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK – AZ OBAMA-ADMINISZTRÁCIÓ KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI TÖREKVÉSEI.....	91
---	----

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

DR. HABIL. HÉJJA ISTVÁN EZREDES

**A „BOLOGNAI FOLYAMAT”
ÉS A NEMZETBIZTONSÁGI KÉPZÉS..... 109**

SZAKMATÖRTÉNET

TORMA BÉLA EZREDES

**TÁVKÖZLÉSI MESTERSÉGES HOLD RENDSZEREK
ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYOK – II..... 117**

VINCZE BÉLA ALEZREDES

**A SPECIÁLIS FELDERÍTŐ HÍRADÁS
FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE 1959–1991 ..... 142**

FÓRUM

SŐREGI ZOLTÁN FŐHADNAGY

**EGY FELEMÁS DIVERZÁNSAKCIÓ –
SZABADCSAPATOK KÁRPÁTALJÁN, 1938 ŐSZÉN 148**

DR. IZSA JENŐ EZREDES

RADÓ SÁNDOR MOSZKVAI ÚTJA 1967 ÁPRILISÁBAN 157

AZ OLVASÓHOZ

VASS JENŐ EZREDES

A FELDERÍTŐ SZEMLE 2009/T SZÁMÁNAK TARTALMÁRÓL. 162

VASS JENŐ EZREDES – SZABÓ MIHÁLY EZREDES

E SZÁMUNK TARTALMA 170

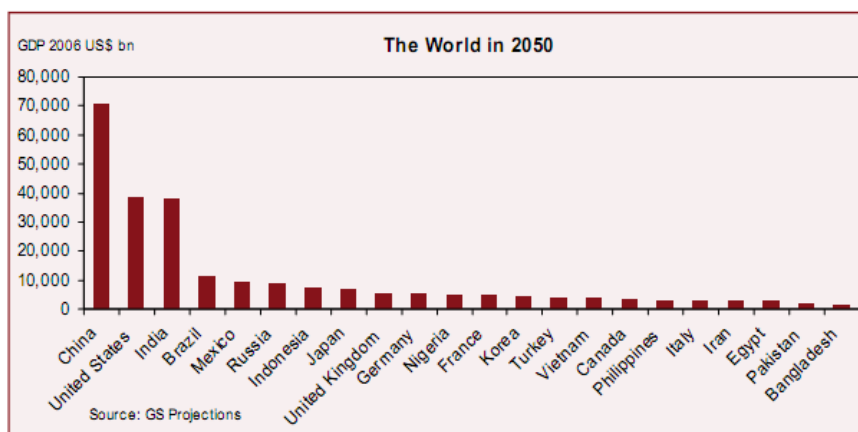
„Az elme, akár kis problémáról van szó, akár nagyokról, nem számtani eljárásokkal, hanem átfogó tervekkel dolgozik. Mert az élet egésze is tervek hierarchiájára épül... A választási lehetőségek fontolgatása, tervek kidolgozása – ezek az elme legfőbb tevékenységei... A gépek nem gondolnak ki terveket; őket gondolják ki az emberek, hogy bizonyos terveket végrehajtsanak...”

(Theodore Roszak)

KÍNA ÉS A VÁLSÁGKEZELÉS

A gazdasági–pénzügyi világválság nagy próbatétel elé állította az országokat, tesztelve azok gazdasági, társadalmi erejét, állóképességét, válságkezdő potenciálját. Kína jól vizsgázott. A lejtmenet alig néhány hónapig tartott, 2009-re már 8-9%-os gazdasági növekedést várnak, 2010-ben pedig 11%-ot.¹ Kína kihúzza az Egyesült Államokat (a továbbiakban: USA) bajból, az USA Németországot, Németország Európát, Európa Magyarországot. Ismét történt valami, amit csak azok nem hajlandóak tudomásul venni, akiknek ez nagyon nem tetszik. Kína immár vitathatatlanul a világ második legerősebb hatalma.

A Goldman Sachs nemzetközi befektetési ügynökség, amely 2003-ban még csak 2041-re jósolta azt, hogy Kína GDP-je eléri az Egyesült Államokét, 2009-ben új előrejelzést adott ki, amely szerint már 2027-ben Kína lesz a világ legnagyobb gazdasága. A 2050-re jelzett (gazdasági) erőviszonyok pedig egyenesen „vérfagyasztóak”.²

A tanulmány a szerző 2007-ben, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen „Summa cum laude” minősítéssel megvédett PhD disszertációjának szerkesztett és bővített változata, amelynek I. része a Felderítő Szemle 2009/3. számában jelent meg.

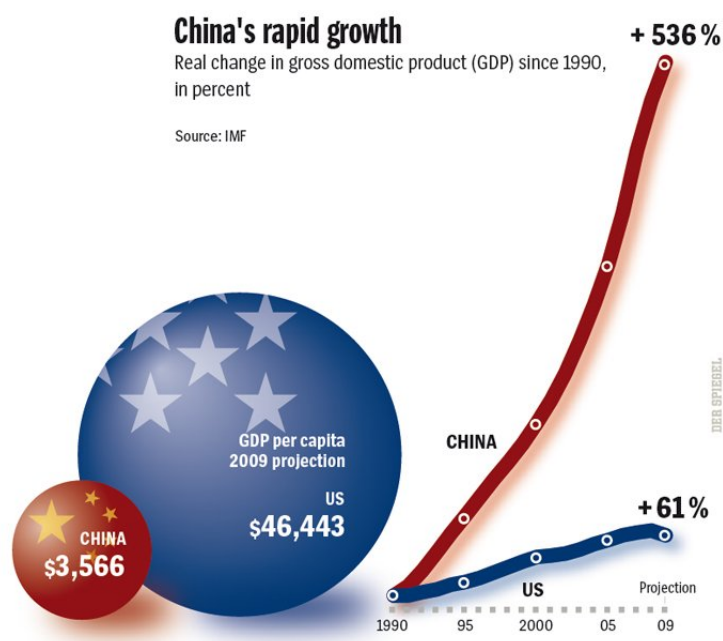
¹ Zhou Hong: *China is the Winner of the Globalization*. Előadás a VKI-ban, 2009. 10. 19-én.

² *The Outlook for 2010*. Goldman Sachs, 2009. 12. 02.

Kína lesz az egyedüli „hiperhatalom”, mögötte az USA és India holtversenyben a második-harmadik helyen mint régi és új szuperhatalom. A nagyhatalmak sorában Brazília, Mexikó, Oroszország, Indonézia és Japán után végre két európai ország a 9. és a 10. helyen: az Egyesült Királyság és Németország. Nigéria megelőzi Franciaországot, Korea, Törökország és Vietnám (!) Kanadát, a Fülöp-szigetek (!) Olaszországot.

Ha megnézzük Kína és az USA elmúlt 20 évben mutatott gazdasági növekedési adatait, és azokat kivetítjük a jövőbe, akkor nincs okunk csodálkozni. A Spiegel IMF-adatokra támaszkodó összesítése szerint az USA évente 2,8%-kal, Kína 9,6%-kal gyarapodott (az idén az USA 2,7%-os, Kína 8,5%-os növekedést produkál). Az USA államadóssága 12,9 billió (12 900 milliárd) dollár, ezzel szemben Kínának 2,3 billió (2300 milliárd) dollár valutatartaléka van. Az USA 2008-ban 69,7 milliárd dollár értékben exportált árut Kínába, és 337,8 milliárd dollár értékben importált onnan. A deficit egyetlen egy évben 268 milliárd USD volt. Persze nem kell az USA-t még temetni, de a számokon érdemes elgondolkodni.

A szemléletes növekedési grafikon az alábbi összehasonlításra ad alkalmat:³

³ IMF – International Monetary Fund – Nemzetközi Valutaalap. Spiegel, 2009.

Ez az ábra is sokkoló. A labdák az egy főre jutó nemzeti jövedelmet szemléltetik, a vonalgrafikon az elmúlt 20 év növekedési rátáját. A pirosak a kínaiak, a kékek az amerikaiak. A mennyiségi indikátorok alakulásának minőségi (például biztonságpolitikai) következményeivel itt most nem foglalkozunk (majd a cikksorozat harmadik részében). Koncentráljunk inkább arra a kérdésre, hogy módszertanilag mi a teendő akkor, ha nem tetszik a saját magunk által készített statisztika.

Ha savanyú a szőlő, akkor cukrozzuk meg a bort. Nicolas Sarkozy, francia elnök, mivel elégedetlen volt a gazdasági és társadalmi fejlődés statisztikai mutatórendszerével, 2009 februárban felkérte Joseph Stiglitz, Nobel-díjas amerikai közgazdászt, hogy válogatott munkacsoportjával készítsen egy jelentést „*A gazdasági teljesítmény és a társadalmi haladás méréséről*”.⁴ A bizottság fő célkitűzése az volt, hogy rámutasson a GDP mint adatgyűjtési és számítási módszer (kalkulus), illetve növekedési mérőszám (fejlettségi indikátor) hiányosságaira, és tegyen új javaslatot a társadalmi haladás lényegbevágóbb (relevánsabb) mutatószámainak kidolgozására, új mérési módszerek bevezetésére, a statisztikai metodika megújítására.

A bizottság jelentése – amely 2009 novemberére dicséretes gyorsasággal elkészült –, rámutat, hogy az információs társadalomban az adatok hozzáférhetősége mindenki számára megnövekszik, és az információéhség a statisztikák túlburjánzásához és túlértékelésükhöz vezet. A mérés befolyásolja a mért dolgot: ha hibás a statisztikai módszer, akkor rossz gazdasági és társadalmi döntések szülehetnek. Ilyen kényszerdilemma, amelyben szinte csak rossz döntést lehet hozni, például a GDP növelése és a környezet megóvása közötti választás, ezért a GDP-számításban a környezetromlást negatív előjellel kell figyelembe venni. Ha a politikai döntéseket a GDP növelésének kényszere vezérli, akkor a következtetések tévúton járnak.

Egy másik probléma a gazdasági mutatószámok (GDP, infláció, munkanélküliség stb.) „objektív” értéke, és a lakosság szubjektív benyomása közötti eltérés, ami aláássa a bizalmat, mint ahogy az az Egyesült Királyságban és Franciaországban is megfigyelhető: a polgárok mindössze egyharmada bízik meg a hivatalos statisztikai adatokban. Ezt a jelenséget erősítheti az összesített (aggregált) adatok és az egy főre jutó értékek mutatószámainak tendenciái közötti eltérés, vagy a mennyiségi és a minőségi szempontok ütközése.

Az életszínvonal és az életminőség nem egy és ugyanaz. Például a közlekedési dugókban nő az üzemanyag-felhasználás, következésképpen a GDP is, a megelégedettség mégis csökken.

Újabb észrevétel, hogy a fokozatos változások méricskélése és a tartósnak látszó emelkedés feletti öröm eltompítja az esetleges hirtelen ugrások (a katasztrófák) bekövetkezési lehetősége iránti érzékenységet (lásd globális felmelegedés). További bökkenő, hogy a GDP egy bruttó érték, míg egyes esetekben a nettó érték (például a háztartások jövedelme) jellemzőbb lehet. Sok esetben

---

⁴ Stiglitz, Joseph et al.: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. 2009. november.

azonban a baj nem is annyira a GDP-vel mint mutatószámmal, hanem annak helytelen használatával van.

A munkacsoport következtetése, hogy a GDP mint mérési módszer a legkevésbé alkalmas azokban az esetekben, amikor a gazdasági, környezeti és társadalmi fejlődési folyamatok *fenntarthatóságáról* van szó. Ezért a legfontosabb ajánlás a jelenlegi jóléti indikátorok megkülönböztetése a jövőbe mutató folyamatok fenntarthatóságának értékelésétől.

A jólét *többdimenziós*. Magába foglalja az anyagi tényezőket éppúgy, mint az egészséget, az oktatást, a munkát, a politika és a kormányzás minőségét, a társadalmi viszonyokat, a környezetet, a gazdasági és a fizikai *biztonságot*, az objektív feltételeket és képességeket valamint a szubjektív észleléseket, reflexiókat egyaránt. Mindezeket a dimenziókat a maguk összetettségében, átfogó módon (a jelentés szóhasználatában *in a comprehensive way*) kell értékelni.

Erről óhatatlanul eszembe jut a kínai eredetű *comprehensive national power* (CNP), magyarul *össz nemzeti erő* koncepciója, ami a jeles bizottság által hiányolt összetettséget maradéktalanul megvalósítja.

A Stiglitz-bizottság – noha nagyszerű munkát végzett – „feltalálta a spanyolviaszt”, vagyis egy olyasvalamit fedezett fel, amire a kínaiak már jóval előbb rájöttek: a nemzetek erejét nem lehet egydimenziós (gazdasági vagy katonai) mutatószámokkal jellemezni, hanem sok-sok faktort kell figyelembe venni, köztük „kemény” (objektív) és „puha” (szubjektív) tényezőket, meghatározott súlyozással, nem mechanikus összegzéssel, hanem szerves integráltságban.

Ha Sarkozy útkeresését az motiválta, hogy – önmaga és a francia közvélemény megnyugtatására – olyan tudományosan megalapozott mutatószámot találjon, amiben Kína nem körözi le Franciaországot (és sajnos, előbb-utóbb Európát is), akkor rossz hírem van: **Kína már a komplex össz nemzeti erő vonatkozásában is az Egyesült Államok egyedüli kihívója.**

A Stiglitz-bizottság jelentése nyilván világszerte útkeresésre, új módszertani kutatásokra ösztönzi a közgazdászokat és más társadalomtudósokat. A kutatócsoportok sok fáradtságot megspórolhatnak maguknak, ha már a kezdetektől hasznosítanak a CNP-vel kapcsolatos kínai eredményeket. De mi is az a CNP, és hogyan kell kiszámítani?

A mai kínai stratégiai gondolkodás központi fogalma az össz nemzeti erő. Az „össz nemzeti erő” (CNP) egy korszerű, integrált, többfaktoros és többretegű mutató (indikáns), nemzetközi összehasonlításra alkalmas többdimenziós érték, viszonyszám (koefficiens), és annak mérésére, illetve kiszámítására szolgáló eljárás (kalkulus).

Ahogy a hazai össztermék (GDP) egy ország gazdaságát jellemző fontos mutatószám, amit makrogazdasági folyamatok jellemzésére, tervezésre, nemzetközi összehasonlításra stb. lehet felhasználni, ugyanúgy alkalmas a CNP a nemzetközi összehasonlító politológiai, biztonságpolitikai, geostratégiai stb. tervezés támogatására. A CNP kiszámításához szükséges adatgyűjtés, értébecslés, információfeldolgozás, elemzés-értékelés, erőviszonyítás, komplex helyzetfelmérés és előrejelzés, az adatok felhasználása a döntéshozók tájékoztatására több ágazat képviselőinek elmélyült,

összehangolt munkáját igényli, köztük – az adatok egy részének „kényes” természete, nehéz hozzáférhetősége miatt – a felderítésben jártas szakembereket is. Úgy is mondhatjuk, hogy a CNP kutatása a stratégiai információ-menedzsment tudományos igényű alkalmazási területe, egyben – mint a nagyhatalmi erőviszonyok elemzésére–értékelésére, összehasonlítására és változásuk előrejelzésére felhasználható eljárás –, a felderítés tudományos módszertanának is elválaszthatatlan része.⁵

Itt álljunk meg egy hosszú pillanatra, és nézzünk körbe. Körülöttünk „minden” válságban van. A folyamat az amerikai ingatlan-hitelpiac „bedőlésével” indult, abból gazdasági visszaesés lett, ami hozzánk is átgyűrűzött. A gazdasági válság eredményeként először csak a tőzsdei hozamok csökkentek, utcára kerültek a brókerek, a túlzott kockázatot vállaló bankok csődközeli helyzetbe jutottak. A baj tudatosult a közvéleményben is, fokozódott a pánik, csökkent a fogyasztás, a kereslet, a jövedelmezőség, a vállalkozási kedv, megcsappant a szolgáltatások igénybe vétele iránti érdeklődés, a vállalatok fejlesztés helyett a túlélésre kezdtek „játszani”, a beszűkült piacokra hivatkozva visszafogták a termelést, tömeges elbocsátási hullámok követték egymást, rég nem látott magasságokba szökött a munkanélküliség.

Most mintha kifelé mennénk a gödörből – hála a mentő- és élénkítő csomagoknak (vagy talán Kínának?) –, de azért ne áltassuk magunkat. A válság nem korlátozódott a gazdasági szférára. A gazdasági bajok társadalmi, politikai, kulturális–civilizációs és erkölcsi válságot jeleznek. Rendszer-modellek kerülnek a mérlegre, és találatnak könnyűnek.

Mi vesz körül? Hova kerültem? A fogalmak kaotikus kavargásában és értelmezhetetlenségében elvesz a maradék biztonságérzetünk is. Minden válságban volna, csak éppen a hírszerzés nem? Kiüresedett tartalmú fogalmak, jelentőség nélküli szenzációk, információérték nélküli hírek tömkelege árasztja el az egyszerű embereket és a döntéshozókat egyaránt. Pedig nagy szavakban sehol sincs hiány. Információrobbanás, információs társadalom, információs hadviselés... Hírszerzés-vezette hadműveletek, hálózati és hatásalapú hadműveletek, a hadügy forradalma... Harcászati HUMINT és adatfúziós helyzetértékelő és jelentő központ... Információs fölény... Felderítő–csapásmérő, automatikus tűzvezető, számítógépes döntéstámogató rendszerek... Virtuális valóság...

KÍNAI VÁLASZ AZ „INFORMÁCIÓS FORRADALOMRA”

A hírszerzés – a második legősibb szakma az emberiség történetében – mély válságban van. A társadalom, amelynek részei vagyunk, elválaszthatatlan a gazdaságtól, az eddig követett kormányzati stratégiáktól, az ide vezető politikai döntésektől, azok pedig a döntések előkészítésétől és támogatásától, az információfeldolgozási és tájékoztatási, felderítő és hírszerző rendszerektől, tevékenységektől. Afganisztán, Irak – ha ezek hírszerzés-vezette műveletek, akkor fel kell tennünk a kérdést: hova vezet a hírszerzés minket?

⁵ Rácz Lajos: *A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire*. ZMNE doktori értekezés, 2007. 10-11. o.

A továbbiakban megpróbálom az analógia módszerével érzékeltetni, hogy a hírszerzésben központi szerepet játszó alapfogalom, az *információ* helytelen definíciója és annak még helytelenebb értelmezése kb. úgy vezetett el a felderítéstudomány szakmai és erkölcsi válságához, mint ahogy a GDP fejlettségi indikátorként való helytelen használata a közgazdaságtudomány csődjéhez. Ahogy a GDP-összesítések helyett egy komplex gazdasági-társadalmi mutatószám alkalmazásának szükségszerűsége válik a közgazdaságtanban tudomány-módszertani szempontból egyre nyilvánvalóbbá, úgy váltja fel majd fokozatosan az információ egyoldalúan értelmezett fogalmát egy olyan komplex, többdimenziós indikátor, amelynek nemcsak a mennyiségi tulajdonságai, hanem a minősége is meghatározó. A gyakorlatban ehhez a kívánatos „paradigmaváltáshoz” a kínai össznemzeti erő (CNP) elmélete és metodikája jutott a legközelebb.

A Stiglitz-bizottság 292 oldalas jelentése összefoglalóját még jobban lerövidíthette volna, ha idézi Theodore Roszak amerikai filozófus „*Az információ kultusza*” című könyvéből⁶ a következő passzust:

„De mi történik, ha elmoszuk az információ és a gondolat közti különbséget, és azt tanítjuk gyermekeinknek, hogy a gondolkodás alapja az információ-feldolgozás? Vagy amikor egy 'információs gazdaság'-ot építünk fel, és forrásainkból egyre többet és többet költünk az információk felhalmozására és feldolgozására? Egyrészt még mélyebbre temetjük az információk alapját képező gondolati struktúrákat, még jobban eltávolítjuk őket a kritikai megfontolás lehetőségétől. Például egyre több figyelmet szentelünk a 'gazdasági mutatóknak' – amelyek mindig kényelmes, egyszerű számadatok formájában jelennek meg –, ahelyett, hogy azokkal a gazdaságpolitikát irányító feltételezésekkel foglalkoznánk, amelyeket a munkáról, a javakról és a jólétről alkottak. S valóban, a hagyományos közgazdaságtant elárasztotta a statisztikai adatok tömkelege, csupán azért, hogy elhomályosítsák az értékek, a célok és az igazság alapvető kérdéseit. Mennyiben járult ehhez hozzá a számítógép? Általa a kormányok és az intézmények félrevezető és zavart keltő tényekkel árasztották el a világot. A dolog iróniája, hogy a komputerek merev információ-központúságának a következményeképpen a tények kiszorítják majd az eszméket, amelyek a tényeket születték. És végül nem lesz se eszme, se információ.”⁷

Milyen eszmék születték a GDP-ben visszatükröződő tényeket? Például az, hogy a társadalmi tevékenységek hasznossága a pénzügyi jövedelmezőségükkel arányos, ez pedig a termelés volumenének monoton növekvő függvénye, vagyis minél többet termelünk – és adunk el a piacon (ahol a „racionális” szereplők mindazt megveszik, amit kínálunk, függetlenül attól, hogy szükségük van rá, vagy nincs) –, annál gazdagabbak leszünk anyagiakban és lelkiekben egyaránt. Ott bujkál továbbá az a hol kimondott, hol csak sejtetett feltételezés, hogy a kormányok akkor végzik jól a dolgukat, ha hivatali idejük alatt a GDP évente legalább 2-3%-ot meghaladó mértékben nő, és ha ezt a statisztikában ki is tudják mutatni, akkor joggal számíthatnak rá, hogy a következő választásokon újra beszavazzák őket a hatalomba,

⁶ Roszak, Theodore: *Az információ kultusza*. Budapest, 1990, Európa Könyvkiadó.

⁷ Uo. 186. o.

ellenkező esetben a nép saját jól felfogott érdekében leváltja és (politikai) felelősségre vonja őket. A népet pedig csak az anyagiak érdeklik, és az emberek elhiszik, hogy a GDP növekedése a javukat szolgálja, függetlenül attól, hogy az „össz nemzeti termék” előállításában milyen arányban vettek részt és hogyan részesednek belőle.

Ezek mögött a kiinduló feltételezések mögött pedig – egyfajta visszacsatolási elv megvalósulásaként – ott áll maga a GDP-fogalom mint extenzív (összeadandó) mennyiség, a matematikai közgazdaságtan módszereivel egzaktan meghatározható aggregátum, a precíz statisztikai adatokból tudományosan definiált képletek, programozott eljárások segítségével számítógépes feldolgozással kinyerhető *információ*, amelyre döntéseket lehet – és kell – alapozni. A baj ezzel a megközelítéssel csak az, hogy az információk mögött viszont úgynevezett tények állnak (már ha az információ „igaz”), és a könyörtelen fizikai–matematikai tények törvényszerűen előírják, hogy az extenzív mennyiségek „megmaradóak”, vagyis maximumuk van, és a mértékük zárt rendszerben nem növekedhet. Ha a GDP – és azon belül valakiknek a haszna – növekszik, akkor másoknak a haszna szükségszerűen csökken, hacsak a rendszeren kívülről nem sikerül forrásokat bevonni. A kérdés tehát – többek között – az, hogy hol a rendszer határa, mi számít „belül”-nek, és mi „kívül”-nek. Ki van a rendszeren belül, és ki azon kívül? Ki kivel van? Ki tartozik a nyertesekhez, és ki a vesztesekhez?

A GDP esetében a rendszer határa az országhatárral esik egybe, vagyis – a nemzetközi gazdasági rendszer szintjén – ha az egyik ország nyer, akkor valakiknek veszíteni is kell. Régebben ezt gyarmatosításnak hívták (ami az erőfölényen alapult), ma külkereskedelmi és devizamérlegnek, tőkekihelyezésnek, munkaerő-áramlásnak, urbanizációnak, agyelszívásnak stb. (ami a „versenyelőnyön” alapul).

A klasszikus közgazdaságtanból ismert komparatív előnyök elmélete alapján a külkereskedelemben mindenki lehet nyertes. Akkor ki a vesztes? A kopenhágai csúcs arra int, hogy **a vesztes a természeti környezet**, és végül rá kell ébrednünk, hogy mi is a természet részei vagyunk. A rendszer határa tehát mégsem esik egybe az országhatárokkal, de még az emberiség határaival sem. Ezért – a természet oldaláról nézve – akár az „antihumanista” filozófiának is lehet létjogosultsága.

Napjaink talán legismertebb „antihumanista” – egyben pesszimista (a kettő talán ugyanaz) – filozófusa John Gray, a London School of Economics tanára, aki 2002-ben megjelent *„Szalmakutyák: gondolatok az emberekről és más állatokról”* című könyvében⁸ az emberiség történelmének végéről ír, de nem Fukuyama⁹ naív optimista lelkesedésével, hanem a saját, elkeseredett pesszimista álláspontjából kiindulva, miszerint az emberiség képtelen saját ügyeinek racionális vitelére, és egyszerűen alulmarad a darwini természetes kiválasztódáson alapuló „fajok küzdelmében”.

---

⁸ Gray, John: *Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals*. Granta Books, 2002.

⁹ Fukuyama, Francis: *The End of History and the Last Man*. Penguin Books, 1989.

Egyébként John Gray volt az, aki a gazdasági–pénzügyi válság kitörése után az elsők között mutatott rá, hogy most sokkal többről van szó, mint egy nagy pénzügyi válságról.¹⁰ Egy **történelmi jelentőségű geopolitikai váltás tanúi vagyunk**, amelynek során a világ hatalmi egyensúlya visszavonhatatlanul megváltozik, és az Egyesült Államok globális vezető szerepe véget ér. Új világrend van észrevétlenül kialakulóban, amelyben az USA csak egyike a számos nagyhatalomnak, de nem az első közöttük. Szimbolikus jelentősége van annak, hogy miközben az amerikai pénzügyminiszter (Treasure Secretary) „térde kényszerül” a szenátusi bankmentő csomag előterjesztésével, kínai űrhajósok ugyanaznap űrsétát tesznek. **Egy egész kormányzati és gazdasági modell omlott össze**, ugyanannyira messzemenő következményekkel, mint amilyen a Szovjetunió szétesése volt.¹¹ „Valójában éppen most zárul le a hidegháború, kiújul viszont a 19. századi nagyhatalmi szembenállás – írja a Guardian véleményrovatában –, *Kína, India és Oroszország egyre meghatározóbb szereplője lesz a világpolitikának.*”¹²

Kik vagy mik azok a szalmakutyák? A szalmakutyákat a régi kínaiak a temetési szertartásokon az isteneknek szolgáló áldozatként égették el. Kezdetben valószínűleg az elhunyt előkelőségek feleségeit, ágyasait, szolgálóit, testőreit és kedvenc kutyáit is elevenen égették, illetve temették el (a kutyákat egyesek szerint Kínában,¹³ mások szerint Egyiptomban háziasították először¹⁴, de mindkét helyen szent állat lehetett, és magas áldozati értékkel bírt). A kínaiak később praktikus okokból a temetési ceremóniákon megelégedtek a szimbolikus gesztussal, szalmakutyák meggyújtásával és agyagfigurák eltemetésével. Nem aggódtak, hogy az istenek észreveszik a csalást és megharagudnak, egyrészt mert akkor már nem is nagyon hittek az istenekben, másrészt pedig azért, mert számukra a rítus – és a mögötte álló eszme – fontosabb volt, mint a vallás. Wang Bi, ókori kínai neotaoista filozófus ajánlotta Lao-ce művéhez fűzött kommentárjában: „*Dobd el a (kimondott) szót, de hagyd meg a (képi) szimbólumot. Aztán dobd el a szimbólumot is, de hagyd meg a jelentést.*” **A jelentés a legfontosabb.** Mint hamarosan látni fogjuk, az információ definíciójával éppen az a baj, hogy eldobja a jelentést, és csak a szimbólumot, a jelet tartja meg. Ez lett a szalmakutyából: jelentés nélküli, értelmetlen, tűzrevaló kacat.

„*Mielőtt a szalmakutyákat a halotti áldozatnál felállítják, elhelyezik őket egy szekrénykében és himzett ruhákkal burkolják be testüket, míg a halott képviselője és az áldozópap böjttel tisztítják meg magukat, hogy felajánlhassák őket. Az áldozat után azonban eldobják őket, a járókelők lábbal tiporják fejüket és hátukat, míg aztán valaki összeszedi és elégeti maradványaikat.*”¹⁵

¹⁰ Rác Lajos: *A kínai–amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel.* In: Inotai – Juhász (2010-ben jelenik meg).

¹¹ Gray, John: *A shattering moment in America's fall from power.* Guardian, The Observer, 2008. 09. 28.

¹² Népszabadság Online: *Küszöbön az újabb hidegháború?* 2008. szeptember 23.
<http://www.nol.hu/metazin/cikk/508004/>

¹³ http://index.hu/tudomany/tortenelem/2009/09/02/kinaban_haziasitottak...

¹⁴ http://mult-kor.hu/20090805_egyiptomban_haziasithattak_a_kutyakat?pr...

¹⁵ Brelich, Angelo: *Csuang Ce bölcsessége.* Farkas Lőrinc Imre magánkiadása. 1991. 84. o.

A mai angol nyelvben a *straw dog* egy középszerű, veszélyes, kudarcra ítélt ötlet, avagy pusztulásra, kidobásra ítélt szemét, avagy olyan laboratóriumi kísérleti állat, akinek a „jogaira”, érzéseire, szenvedésére senki sincs tekintettel.¹⁶ Az ember így bánik a környezetével, és a természet viszonzásul így bánik az emberrel.

Lao-ce mondotta:

„Az ég és föld nem emberi:
Néki a dolgok, mint szalmakutyák.
A bölcs ember sem emberi:
Néki a lények, mint szalmakutyák.”¹⁷

A versszak – Tőkei Ferenc prózafordításában – így zárul: „... Bármennyi azonban a szó, az mind kimerül. Sokkal jobb, ha megőrizzük azt, ami bennünk van (csung)”.¹⁸ A *csung* jelentése *belső, középső, kiegyensúlyozott*, például Kína (*Zhongguo*) a középső (belső, „barbárok” által körbevett), kiegyensúlyozott, harmonikus birodalom. Az idézett passzus tehát többértelmű: nem kell minden áron hinni a szavaknak, inkább őrizzük meg önnön természetünket (modern felfogásban: a kínai nemzeti sajátosságokat), aminek lényege a mértéktartás, kiegyensúlyozottság.

Az egyensúly azonban megbomlott. A világgazdasági erőviszonyok átrendeződése, aminek legfőbb indikátora a kínai GDP rohamos növekedése, elválaszthatatlan azoktól a válsághoz vezető globális aránytalanságoktól, amelyek az USA és Kína közötti kereskedelmi és pénzügyi mérleget jellemzik.¹⁹ Ez a folyamat tehát nemcsak környezeti, hanem külgazdasági okok miatt is fenntarthatatlan. Miközben vannak, akik a fenntarthatóság miatt aggódnak (és erre utal többek között az amerikai–kínai válságkezelési együttműködés erősödése), mások a nyakló nélküli, belső és külső aránytalanságokkal terhes, feszes GDP-növekedés fenntartását egyáltalán nem tekintik az úgynevezett fejlődés üdvözlendő jelének.

2009-ben a kínai könyvpiac egyik legnépszerűbb, néhány hónap alatt milliós példányszámban elkapkodott kiadványa (az illegálisan nyomtatott és az internetes kalózmásolatokról nem is beszélve) egy ismert társadalomtudósokból álló szerzői gárda „*Miért nem boldog Kína?*” című esszégyűjteménye volt,²⁰ amit rögtön az USA-ban is lefordítottak angolra, „*Miért dühös Kína?*” (*Why is China Angry?*) címmel. A könyv előzménye a „*Kína nem boldog*” című kiadvány volt, de ugyanez a szerzői gárda már 1996-ban is kiadott egy nagy figyelmet keltő kötetet „*Kína képes nemet mondani*”²¹ címmel (ami érdekes módon egy Japánban megjelent, „*Japán képes nemet mondani*” című könyv „utóregzése”). Valamennyi műben amellet érvelnek, hogy Kína határozottan érvényesítse a saját gazdasági, politikai, katonai és kulturális érdekeit a nemzetközi szinten, és ne simuljon be az USA által

¹⁶ www.urbandictionary.com

¹⁷ Lao-ce: *Tao Te King*. Tericum Kiadó Kft., 1994. 5. versszak, Weöres Sándor fordításában.

¹⁸ Tőkei Ferenc: *A kínai filozófia. Ókor*. Akadémiai Kiadó, 1980. II/18. o.

¹⁹ Rácz Lajos: *A kínai–amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel*. In: Inotai – Juhász (2010-ben jelenik meg).

²⁰ He Xiongfei: *Zhongguo weishenme bu gaoping? (Miért nem boldog Kína?)*. Shijie Zhishi Chubanshe, 2009.

²¹ Song Qiang: *Zhongguo keyi shuo bu (Kína képes nemet mondani)*. Zhonghua Chuban Lianhe Chubanshe, 1996.

dominált világrendbe, hanem alakítsa azt át a saját értékeinek megfelelően. Azt állítják, hogy Kínával szemben a Nyugat a hidegháború vége után is ellenséges és lenéző attitűdöt táplál, igyekezve nem tudomást venni Kína eredményeiről.

A kiadvány nemcsak a nemzetközi politológiai és társadalomtudományi diskurzust, hanem a kínai szellemi életet is felpezsdítette, és mind a sajtóban, mind a könyvpiacra vitát generált, ellen-pamfleteket inspirált, például válaszként megszületett egy „*Kína igenis boldog*” című könyv.²² Többen aggodalmuknak adtak hangot a kínai nacionalizmus nyílt felélénkülése miatt, utalva egy (az USA-hoz hasonló, az amerikai mintát követő) „arrogáns Kína” felemelkedésének lehetőségére. He Xiongfei és társai ugyanis – többek között – kijelentik: „*Kína nemzeti ereje példátlan ütemben növekszik, ezért abba kell hagynia a megalázkodást, és rá kell ébrednie, hogy képes vezetni a világot...*”

Anélkül, hogy a következőkben idézett megállapításokkal egyetérténénk vagy vitatkoznánk, íme a „*Miért nem boldog Kína?*” című könyv nyitó fejezete Wang Wenyuan tollából, a szó szoros értelmében „nyers” fordításban. A szemelvény – véleményem szerint – jól illusztrálja az ébredező kínai nacionalizmus (egyik ágának) lélektani és kulturális hátterét.

Ahogy én látom Kína hagyományos boldogság-felfogását...

Inkább az ember legyen boldogtalan, mint a természet.

Ha a magasröptű, túláradó élvezkedést (a célok ügyes megvalósítását, a megfelelő eszközök megtalálását, az instrumentalizmust) egyszerűen boldogságnak nevezzük, akkor kijelenthetjük, hogy Kína kétezer éve folyamatosan nem boldog, és ez napjainkban is folytatódik.

Több mint kétezer éve a boldogság a nyugati ember számára elhozta a korlátlan gazdagságot és demokráciát, miközben a „boldogtalan” kínaiak anyagi és szellemi téren (utóbbi a demokratikus politikai értékek értelmében) egyaránt elmaradtak voltak, és ha ezt a kettőt összehasonlítjuk, akkor az előrelátó embereknek még kevesebb okuk van a boldogságra, és ezt ki is fejezik. Ez teljesen érthető, mi is emberek vagyunk, miért nem tudjuk (jó szívvel) már most felzabálni a jövő évi élelmisztertermést, felélni az unokáink vagyónát is? Miért nem vagyunk képesek az isteni akaratot sutba dobni, és helyette demokratikus módon eldönteni az államügyeket? Miért nem vesszük rá asszonyainkat, hogy ők is gombolják ki blúzukat (és hagyják kivillanni keblüket, mint a nyugati médiasztárok), hogy a férfiaknak legyen min legeltetni a szemüket? Miért nem tudjuk kihirdetni, hogy az „elvtársak” (a „melegek”) is törvényesen házasságot köthetnek? Miért nem tudunk mi is pénzügyi alligátorokat, gurukat kreálni, hogy a hitelpiacon más országokkal vásároltassuk fel az államkötvényeinket?

Adhatok egy nagyon egyszerű választ? Mert a kínaiaknak van (magukhoz való) eszük, és akinek van egy kis esze, az nem követ el ilyen ostobaságokat.

A kínaiak okosak lennének? Nem erős túlzás ez véletlenül?

---

²² Gong Shengli: *Zhongguo hen gaoxing (Kína igenis boldog)*. Dongfang Chubanshe, 2009.

Egyáltalán nem túlzás. Az ész az ember természetes adománya, senki sem születik ostobának, mindenki okosan jön a világra. De ez a természetes ész még csak kicsit ostobán okosnak. A korlátozott ember csak egy kicsit okos; aki megőrzi az erkölcsiséget és a szellemi értékeket, az az igazán okos. A kínai emberek korlátozzák a kis okosságot (az ügyeskedést), ezért létrehozták a „kisokosokat” korlátozó rendszert, a szertartásos udvariasságot és az önmérsékletet, miáltal Kína egészen a 19. századig a természetes életmód szempontjából az élen járt a világon. Ez talán nem arról tanúskodik, hogy a kínaiak okosak?

Hát igen, a Nyugat már két évszázada egyeduralgó (hegemon) a világon. De most mintha a vesztüket éreznék, mert egyre nyilvánvalóbb, hogy válságba jutottak:

A pénzügyi találékonyság az USA-t gazdasági recesszióba taszította, Európa pedig nem nagyon tud a segítségére sietni. Az új elnök kénytelen új politikát bejelenteni, ami a természetes erőforrásokra alapoz, és összhangban van a kiotói protokollal (amit az USA nem ratifikált, mert nem tudja az előírásait teljesíteni), és a fogyasztói (hitelekre alapozott) társadalom fenntartásának politikája is módosulni látszik. De mindez az igyekezet hiábavaló. Az úgynevezett új erőforrások az élő természetet jelentik, az új nyersanyag és energiaforrás az őserdő és a kukorica lesz. Az Amazon térségében az esőerdők már megirtultak, az amerikai génmódosított kukorica számos országban bojkott alá került, akkor honnan lesz „új természetes erőforrás”?

Hát igen, Amerika most azt tervezi, hogy a Holdról hoz héliumot. Könnyű kimondani, nehéz megcsinálni. A hélium a Hold felszíne alatt 5–10 méterre található. Eloszlása egyenletes, mennyisége (sűrűsége) csekély. Ha a talajt nagymértékben megmozgatják (kitermelik), a Hold és a Föld közötti gravitációs viszonyok megváltozhatnak, a következmények beláthatatlanok.

Egy amerikai professzor a tanítványainak teljesen őszintén kijelentette: Mindig van helyettesítő termék. Ezt az anyag- és energia-megmaradás törvényére alapozza, merthogy az anyag sohasemvész el (csak átalakul). Azonban az intuitív tudósok ezt így értelmezik: Az energiahordozók mint az olaj, a gáz és a szén gyorsan elfognak a Földön. Már nincs messze az az idő, amikor a Földön nem lesz olaj és gáz (szén), és az az idő sincs messze, amikor a vas, a réz, a cink is hiánycikké válik.

Ami engem meglep, az az, hogy a kínaiak már évezredekkel ezelőtt látták ennek a napnak az eljövételét. A „változások könyve” például azt mondja: „A rejtőzködő sárkány nem hasznos”. Konfuciusz pedig ezt: „A néppel el lehet érni, hogy a helyes utat kövesse, de nem lehet elérni, hogy meg is értse azt”. Lao-ce olyan természetes földművelést szorgalmazott, ami nem sérti meg az égieket (a természetet), Chuang-ce pedig óva intett a furfangos szerkezetektől (a mai instrumentalizmustól).

Xunze még messzebb ment, és tanítását az udvariasságra alapozta. A tanulás célja az ember nevelése, a gondolkodás célja a világ rendjének megismerése. Csak az a nép tud „rendben” élni, amelyik a nevelést a tudás elé helyezi...

Ma nincs olyan nép (nemzet), amelyik ne a szabadságot és a demokráciát istenítené, de azt nem látják be, hogy ha nincs a magasabb természeti erőkkel összhangban, akkor az emberiség nem lehet ura saját magának. Ha az emberiség uralkodik a természet felett, akkor az emberek egyre gazdagabbak, az Ég pedig egyre szegényebb, és vajon az Ég ebbe belenyugszik? Vagy bosszút áll és megbünteti az emberiséget?

Az ember intelligens lény, nem akarhatja, hogy az Ég boldogtalan legyen. Az Ég (a természet) is intelligens, és ha az Ég nem boldog, akkor (egyszer csak) véget vet a (velünk való) játszadozásnak.

A játékelméletek hatásai

A játékelméletben, ami a konfliktusok matematikai modellezésére, stratégiai problémák megoldására szolgáló – az Egyesült Államokban kialakult – diszciplína, kétfajta konfliktustípust írnak le: az úgynevezett *természet elleni játékot* és az *intelligens ellenféllel szembeni játékot*. A természet ezek szerint nem intelligens (ami alatt azt értik, hogy nem „rosszindulatú”), mégis „ellene” játszunk és le akarjuk győzni; az intelligens ellenfél viszont rosszindulatú, a vesztünkre tör, de racionálisan cselekszik, ezért bizonyos speciális szituációkban, ha az érdekei azt diktálják, hajlik az együttműködésre. A természet elleni játékok *bizonytalan*, az intelligens ellenféllel szembeniek *kockázatos* körülmények között zajlanak.

Az intelligens ellenféllel szembeni „játék” a kockázatvállalás speciális esete. A játékelmélet mint matematikai tudományág a konfliktusok általános jellemzőit írja le és ad rájuk normatív megoldási receptet. Modern kori fejlődése a második világháborúval vette kezdetét. Gazdasági alkalmazására elsősorban az USA-ban került sor, mert absztrakt szinten jól tükrözi a tőkés konkurenciaharc formalizálható sajátosságait. Az abszolút érdekellentétek által jellemzett tiszta konfliktushelyzetet (háborút) reprezentáló kétszemélyes, zérusösszegű mátrixjátékok megoldásának általános érvényű módszere a *maximin* kritérium alapján folytatott lineáris programozás (a lehető legnagyobb nyereséget a lehető legkisebb veszteség mellett). A kritériumnak az a stratégia felel meg, amely az úgynevezett „várható értéket” növeli az elérhető maximumra.

A valószínűségekkel és az értékekkel egyaránt számoló kombinált döntési kritérium a várható pénzürték (*expected monetary value*), a várható elmulasztott pénzürték (*expected opportunity loss*) illetve a *kritikus érték* módszer²³, amelyekről összefoglalóan elmondhatjuk, hogy látszólagos komplexitásuk ellenére a várható nyereségeknek és veszteségeknek csak egymással szembeni különbségeit értékelik, a döntéshozó (és a döntések által érintettek!) vagyoni helyzetéhez, alaptőkéjéhez viszonyított arányait (a tét nagyságát) nem veszik figyelembe. Vagyis a kockázat megváltozásával szemben közömbösek (felelőtlenek). Matematikailag ezt a lineáris transzformáció iránti érzéketlenség tükrözi.

---

²³ Szentpéteri Szabolcsné: *Gazdasági döntések bizonytalanság esetén*. Budapest, 1980, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

A mátrixjátékok megoldása tehát kockázatközömbös. Az elmélet minden olyan szituáció melletti döntést ésszerűnek minősít, ahol a várható nyereség felülmúlja a várható veszteséget (függetlenül attól, hogy a játékos akár mindenét elvesztheti), ugyanakkor minden olyan szituációt ésszerűtlennek bélyegez, ahol a várható veszteség felülmúlja a várható nyereséget. Ezért bizonyos esetekben a hazardírozással felérő kockázatvállalást, máskor a teljes passzivitást megközelítő kockázatkerülést ajánlja.

Bimátrix játékokra (versengő, de nem feltétlenül homlokegyenest ellenkező érdekeket tükröző esetekre) is bebizonyosodott, hogy a játékelmélet nem mindig ad kielégítő megoldást. Az ilyen csapdaszituációk (például a jól ismert „fogoly dilemmája”) egyensúlypontja egyik résztvevő számára sem kielégítő. Hunter fegyverzetkorlátozási analógián mutatja be, hogyan kényszeríti a játékelmélet logikája irracionális túlfegyverkezésre a szemben álló feleket.²⁴

Mindezek miatt a játékelméletet egyre többen bírálják, megváltást jelentő kritériumot azonban eddig nem sikerült találni. Történtek már kísérletek az eredendően kockázatközömbös (vagy kockázatkerülő, biztonsági) stratégiák felváltására az „egyensúlyi”-tól elérő, „ésszerű kockázatvállalást” jelentő stratégiával (ezt hívják *stratagemának*). A módszer fogalmi rendszere és eljárásai azonban még kidolgozatlanok.^{25, 26}

A játékelméletet éles kritikával illeti a korábban már idézett Roszak (1990), aki szerint:

„Ezen elmélet szempontjából a sakk, a póker, az üzleti befektetés, a szülők és gyerekek közti vita, a kereskedelem és az atomháború egyaránt 'játék' – olyan értelemben, hogy mindegyikben alkalmazható általános stratégia. Ez hasznos meglátás volt bizonyos versenyformák esetében. A játékelméletre alapozva kialakult egy katonai stratégiairódlom, amelynek szerzői éppen olyan könnyedén értekeztek az emberi faj megsemmisítéséről, mintha egy kártyapartiról lett volna szó. Hiszen csupán a 'játék' különböző formáival állunk szemben. Ennek az intellektuális szemfényvesztésnek az lett a siralmas eredménye, hogy a nyilvánosság előtt ezek a számokkal megtűzdelt, ezoterikus terminológiát felvonultató érvelések megfellebbezhetetlen tekintélyűnek tetszettek.”²⁷

A megfellebbezhetetlen tekintélyűnek tűnő játékelmélet szorosan összefügg az *információ* fogalmával. A stratégiai döntési szituációt ugyanis úgynevezett *információs halmazokkal* jellemezhetjük, amelyek megmutatják, hogy az egyes játékosok milyen információkkal rendelkeznek a döntési lehetőségekről (a cselekvési alternatívákról és azok várható kimeneteleiről), továbbá, hogy mit tudnak az ellenfél korábban meghozott döntéseiről és milyen következtetéseket vonnak le a szemben álló fél stratégiájáról. Az úgynevezett *tökéletes* információs játékokban „mindenki mindent tud”, beleértve a saját és az ellenfél korábbi döntéseit is (mint

²⁴ Hunter, John E.: *Mathematical Models of a Three-Nation Arms Race*. Journal of Conflict Resolution, Vol. 24, No. 2, 241–252. o. 1980.

²⁵ Bácskai et al.: *A gazdasági kockázat és mérésének módszerei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976.

²⁶ A döntési kritériumok kérdéséről részletesebben lásd Rácz (1988), a játékelmélet új fejleményeiről alapfokon Zagare (2006), társadalmi alkalmazásairól Malik (2006) műveit.

²⁷ Roszak, Theodore: *Az információ kultusza*. Budapest, 1990, Európa Könyvkiadó. 33. o.

például a sakkban). A *teljes* információs játékban a játékosok ismerik a szabályokat (a viselkedés objektív és szubjektív korlátait) és a szemben álló fél preferenciáit (fő stratégiai célkitűzéseit),²⁸ mint például a kártyajátékokban.

Az ilyen (a választási lehetőségeket a „döntési fa” elágazásaival szemléltető) játékokban:

- „a) minden játékos tudja előre, hogy melyik ponthoz van ő rendelve;
- b) minden játékos – ha sorra kerül – ismeri a játék addigi lefutását és tudja, hogy a játék melyik pontjában van;
- c) minden játékos ismeri a többi játékos stratégiáhalalmazát;
- d) a fa minden egyes végpontjában adott n számú $f_1, \dots, f_n$ kifizető-függvényérték, amely ismert a játékosok előtt.”²⁹

Azok a valós élethelyzetek, problémaszituációk, amelyeket a játékelmélet modellez, természetesen sohasem teljes, hanem *hiányos információsak*. Ezenkívül korlátolt az az önző, nyereszkes szemlélet is, ami többek között a „kifizető-függvény” kifejezésben is tetten érhető. Még ennél is nagyobb baj azonban, hogy magának az információnak a szaktudományos (matematikai és információelméleti) definíciója is hiányos.

Az információelméletekről

Az információ klasszikus – ámde ma is érvényes – egzakt, tudományos definícióját Claude Shannon, a Bell telefontársaság villamosmérnöke és Warren Weaver, a wisconsini egyetem matematikaprofesszora fogalmazta meg 1949-ben megjelent tanulmányukban.³⁰ Ebben egy olyan matematikai definíciót adnak az *információmennyiség* meghatározására, ami az üzenatkódokat hordozó anyagi részecskék (vagy hullámok) áramlását jellemző fizikai tulajdonságok (mértékek) absztrakt, formális kifejezése. Maga az *információ* ezek szerint nem más, mint az úgynevezett *entrópia* negatívja, azaz egy adott rendszert alkotó részecskék (jelen esetben az „információ-hordozó” kvantumokból, „bitek”-ből felépített *jelsorozat*) valószínűségi eloszlásának *rendezettsége*. Az információ „értéke”, azaz *újszerűségének* mértéke pedig nem más, mint az adott jel (kód) előfordulási gyakoriságának aránya a jelsorozatot alkotó különböző jelek sokféleségének statisztikai átlagához képest. Ebben a felfogásban az információ lényegében az anyag- és energiaáramlással rokon (sőt vele megegyező), matematikai eszközökkel tökéletesen leírható fizikai mennyiség, hiszen az entrópia a hőtan jellemző extenzív mennyisége, a hőenergia tényezője. A fizikai analógia révén gondolkodásunk könnyedén megérti az olyan kulcsfontosságú információelméleti fogalmakat, mint *kommunikáció* (valamely közegben történő *szállítás*, térbeli *átvitel*), az információ *sebessége*, *átviteli csatorna*, *csatornaszélesség*, *-kapacitás*, kódolás (*transzformáció*), *információforrás* stb. Ez lett az információ műszaki tudományának, az informatikának, és az – üzleti és technikai értelemben – rendkívül „sikeres” számítástechnikai alkalmazásoknak az elméleti alapja.

²⁸ Zagare, Frank C.: *Játékelmélet (fogalmak és alkalmazások)*. Budapest, 2006, Helikon.

²⁹ Szép – Forgó: *Játékelmélet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1974. 27-28. o.

³⁰ Shannon – Weaver: *The Mathematical Theory of Communication*. Illinois University, 1949.

Maga Weaver szögezi le, hogy: „Ebben az elméletben az információ szót speciális értelemben használjuk, és azt nem szabad összekeverni a szó szokványos értelmével. Különösen ügyelni kell arra, hogy az információ nem tévesztendő össze a jelentéssel.”³¹

Információ – jelentés nélkül? De akkor hol itt az információ? A jelentés nélküli jel nem jel, legfeljebb anyagi részecske (vagy hullám). Lehet belőle sok vagy kevés, de értékes vagy értéktelen csak attól függően lehet, hogy a birtokosának mit jelent. Ha az, ami a csatornát megtölti, nem jelent semmit, akkor csak értéktelen „csatornatöltelék”, aminek a megszerzéséért nem érdemes fáradozni.

Az információ műszaki definíciójából valami hiányzik. Akár materialista, akár idealista, akár racionalista, akár empirista előfeltevésekből indulunk ki, a természetes intuíció azt súgja, hogy az információ nem pusztán extenzív mennyiség. És itt úszik be a képhez az össznemzeti erő, amivel kapcsolatban korábban ezt írtam:

Egy – a kínai forrásokban nem említett – lehetséges osztályozás szerint a CNP-faktorok között (is) megkülönböztethetünk extenzív (egy adott dimenzió – tér, idő, tömeg stb. – mentén mérhető „kiterjedéssel bíró”, összeadható), illetve intenzív, a kiterjedéstől független mennyiségeket. Az extenzív–intenzív ellentétpár a fizikából került át más tudományokba (például a közgazdaságtanba), de lehetnek más társadalomtudományi, sőt biztonságpolitikai értelmezései is. Fényes Imre a termodinamikai fogalmak jelentésének és összefüggéseinek szemléletes magyarázata céljából használ figyelemre méltó analógiát az országok közötti erőforrás-áramlás és a fizikai folyamatok között³², amelyet a továbbiakban az össznemzeti erő természetének megvilágítására megkísérlek fordított előjellel (a fizikától a társadalomtudományok felé haladva) kibontani és továbbfejleszteni.

Tekintsük az országokat a nemzetközi rendszer különálló (határokkal elválasztott), meghatározott kiterjedéssel bíró (kicsi vagy nagy), egymással kölcsönhatásba lépő (kereskedő, háborúzó stb.) alrendszereinek. Ezeket a rendszereket extenzív és intenzív mennyiségek, kölcsönhatásaikat absztrakt összefüggések jellemezhetik. Extenzív mennyiség például az országok területe, lakossága, nemzeti vagyona; valamilyen nyersanyag, energiahordozó kitermelt vagy egy késztermék előállított mennyisége, a fegyveres erők létszáma, a harckocsik darabszáma, az elektronikus adatbázisokban őrzött információ mennyisége bitekben stb. Intenzív mennyiség (a mechanikában és az elektromosságtanban, valamint a kémiában) a nyomás, a feszültség, a potenciál, a termodinamikában a hő. Ugyanígy beszélhetünk az országok közötti politikai, gazdasági vagy katonai feszültségről, nyomásról, potenciálról, a kapcsolatok hőfokáról. Az intenzív mennyiségek nem egyszerűen az adott rendszert önmagában, hanem más rendszerekkel való kölcsönhatásaiban jellemzik.

Az intenzív mennyiségek lokálisak, egy adott helyre jellemző egyedi sajátosságokkal bírnak. Lehet, hogy két ország területe nagyjából egyenlő, azonban az egyező nagyságú területek minőségi, például természetföldrajzi jellemzői (mondjuk

³¹ Shannon – Weaver: *A kommunikáció matematikai elmélete*. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, 1986.

³² Fényes Imre: *Modern fizikai kisenciklopédia*, Gondolat Könyvkiadó, 1971. 330. o.

tengerszint feletti magassága, éghajlata, vízrajza, flórája, faunája stb.) gyökeresen különbözhetnek. Az „emberi tényező” esetében a lokális (sőt egyedi, szinguláris) jelleg, a mennyiség és a minőség szembenállása még inkább nyilvánvaló.

Az intenzív mennyiségek nem adódnak össze. Ezer négyzetkilométer plusz ezer négyzetkilométer az kétezer négyzetkilométer. De két darab ezer méteres hegycsúcsból sohasem lesz egy kétezer méteres hegycsúcs. Ugyanez a helyzet az információ és a tudás esetében. Ha valaki Pestet, a barátja pedig Budát ismeri jól, akkor ketten együtt nem fognak eltévedni Budapesten. De két közepes sakkozó sohasem fog legyőzni egy nagymestert. Az intenzív mennyiségek inkább átlagolódásra hajlamosak.

Az intenzív tényezőknek jelentésük van. Az extenzív logikában egy kijelentés attól függően igaz, hogy mire „terjed ki” az igazságtartalma, azaz mit jelöl. Az intenzív logikában a kijelentés attól függően igaz vagy hamis, hogy mit jelent. A „kínai kommunizmus”, „szocializmus, kínai sajátosságokkal” és „konfuciánus piacgazdaság” ugyanazt a társadalmi formációt jelölik (azonos az extenziójuk), de nem ugyanazt jelentik (más az intenziójuk), és más cselekvő hozzáállást, attitűdöt váltanak ki.

Az extenzív mennyiségekre általában a megmaradási, az intenzívekre a kiegyenlítődési törvények vonatkoznak. **Az intenzív mennyiségek a rendszerek közötti kölcsönhatásokat jellemző dinamizáló tényezők.** Egyenlőségük (homogenitásuk) az egyensúly előfeltétele. Homogenitás hiányában megindul az extenzív mennyiségek olyan áramlása, ami az intenzívek kiegyenlítődését eredményezi (az extenzív és az intenzív mennyiségek kölcsönösen függnek egymástól). Az extenzív mennyiségek mérlegegyenletei áramlásegyenletek, az intenzíveké állapotegyenletek.³³ Ez az általános modell – az egyensúly fogalmának központi szerepe miatt – a biztonságpolitikában is használható.

Ha két ország határán a felsorakozott harckocsik mennyiségében jelentős különbség van az egyik javára, ugyanakkor a GDP tekintetében kifejezett előny mutatkozik a másik javára, abból még nem következik, hogy a harckocsik automatikusan elindulnak egyik országból a másikba területet foglalni, mint az Irak és Kuvait esetében 1990-ben megtörtént. Lehet, hogy a harckocsik helyett az árucseré, a működőtőke, a pénz, a szakemberek, a segélyek, esetleg a legális vagy illegális be- és kivándorlók indulnak meg, attól függően, hogy milyen akadályok (szigetelők), illetve milyen könnyen átjárható összeköttetések (vezetők) alkotják a kapcsolatok feltételrendszerét (ami egyébként az extenzív különbségek és az intenzív feszültségek kialakulásához is hozzájárul). De mik azok az intenzív inhomogenitások, amelyek az említett extenzív mennyiségek áramlását kiváltják, és mi dönti el, hogy a harckocsik vagy az üzletemberek indulnak útra? Minden bizonnyal az olyan „puha” tényezők, mint például a társadalmi-politikai berendezkedés, a demokrácia fejlettsége, a kulturális-történelmi hagyományok, a nemzetközi kapcsolatok természete (szövetségi viszonyok, nemzetközi szervezeti tagság), a felderítés helyzetmegítélése, az „ellenségkép” milyensége, a közhangulat, a belső stabilitás, a fenyegetettségérzés és így tovább.

³³ Fényes Imre: *Modern fizikai kisenciklopédia*, Gondolat Könyvkiadó, 1971. 330. o.

Véleményem szerint a CNP-modell és az AHP-módszer továbbfejlesztéséhez jelentősen hozzájárulna a vizsgált paraméterek „kemény” és „puha” jellemzőinek kategorizálása az extenzív-intenzív fogalompár mentén. Ez a kritériumok és az összefüggések meghatározását mind a matematikai formalizmus, mind a fogalmak jelentésének és jelentőségének értelmezése („hermeneutikája”) szempontjából jelentősen finomítaná. A „kemény” és „puha” tényezők megkülönböztetését egy olyan – a kínai gondolkodásmódra egyébként jellemző – köznapi nyelven megfogalmazott sejtés-szintű feltevésnek tartom, amelynek a tudományos szakszerűséggel kidolgozandó hipotézis szintjén az extenzív-intenzív osztályozás felel meg. **A téma részletes feltárása a CNP kutatásának új fejezetét nyithatja meg.**³⁴

Egy ilyen új fejezet lehet – a GDP–CNP szembeállítás analógiájára – az információ műszaki definíciójának kiegészítése egy jelentésközpontú társadalom-tudományi meghatározottsággal, amellyel együtt képez egy *komplex* fogalmat, mint ahogyan a fizikában a kölcsönhatásokat képviselő energiafajták mindig egy extenzív (például térfogat) és egy intenzív tényező (például nyomás) szorzataként jelennek meg, vagy mint ahogy a matematikában az úgynevezett „komplex számok” a valós tag mellett mindig tartalmaznak egy *imaginárius*, azaz „képzeletbeli”, szellemi, sőt eszmei összetevőt.

Ennek a gondolatkörnek a középpontjában a *jel* áll. A jel attól jel, hogy nem önmagában fejt ki hatását, hanem közvetve, azáltal, hogy sajátos módon kapcsolódik valami máshoz, mégpedig úgy, hogy *utal* a tárgyára. Az utalás többféleképpen történhet:

- (1) a jel *jelöl* valamit (*extenzió*);
- (2) a jelnek *jelentése* van (*intenzió*);
- (3) a jelnek *jelentősége* (döntésbefolyásoló potenciálja) van (*szignifikancia*).

A jelnek (Peirce nyomán) háromfajta előfordulási formáját ismerjük:³⁵

- az *index*, ami rámutat, jelöl, kapcsolatot teremt (*korreláció*), például egy tulajdonnév, egy címke;
- az *ikon*, ami hasonlít a tárgyára, azt képviseli, reprezentálja, tükrözi, például egy portré, egy festmény, lenyomat, rajz vagy fénykép, illetve válaszreakció (*reflex*);
- a szimbólum (például logikai, matematikai, természetes nyelvi formula), ami önkényes hozzárendelést valósít meg, hagyományos (társadalmi) jelentést hordoz, szubjektív (egyéni) és sűrített tartalmú *kifejezés*.

Míndezek a jeltípusok, formák és funkciók általában együttesen, sokszor megkülönböztethetetlenül, többretegű kapcsolódásokban „jelentkeznek”. Az ember társadalmi környezete – és azon belül különösen a politika – egy olyan szimbolikus tért alkot, amelyben az objektumok mozgása, vagyis a szereplők cselekedetei a

³⁴ Rác Lajos: *A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire*. ZMNE doktori értekezés, 2007.

³⁵ Peirce, Charles Sanders: *Collected Writings*. Harvard University Press, 1931-58.

nyelvi dimenzióban, közlések formájában valósulnak meg.³⁶ A közlések szerkezetével a *grammatika* (azon belül az összetett szerkezetekkel a *szintaktika*), jelentésükkel (értelmükkel) a *szemantika*, célirányos használatukkal a *pragmatika* foglalkozik.³⁷

Az információelmélet nem létezhet a jelek (jelentések) tudománya (a *szemiotika*) nélkül³⁸, mint ahogyan a pragmatikának sincs értelme a döntések szempontjából vett jelentőség (*szignifikancia*) feltárása nélkül. Természetesen mindehhez szervesen hozzátartozik a jelek és az általuk képviselt jelentés viszonyának tanulmányozása, különösen a *jelölt*, az *ábrázolt*, a *képviselt* és a szimbolikus formában *kifejezett* állítások, tények, adatok, információk *igazsága*, és összefüggéseik *rendszere*, *mintázata*. Ha ez a mintázat valamilyen értelemben *hasonlít* a világra, akkor az információ a valóság viszonylag hű képét adja, és az általa vezérelt cselekvés kielégítheti a viselkedés ésszerűségének objektív kritériumait.

A jelsorozat *mintázata* a matematikai információelméletben *egydimenziós* idősorozatot alkot, a „bitek” egymás utániságára redukálódik. Az információ társadalomtudományi megközelítésében (ami azért nem zárja ki eleve a matematikai modellezést) a jelek sokasága (halmaza) *többdimenziós*, rendezett mintázatot alkot, ami lehet térbeli (geometriai), logikai, nyelvi vagy más absztrakt szempontok szerint vizsgálható.

A *bit* egydimenziós kétértékűsége (fekete–fehér, igen–nem) élesen szembeállítható a szimbolikus jelentések sokrétű hálózati struktúrájával, ami lehetővé teszi a határozatlan jelzések, a precíz adatok, a tudás és a bölcsesség szintjeinek elkülönítését és kapcsolódásaik, egymásba történő átmeneteik (transzformációjuk) törvényszerűségeinek meghatározását.

Az informatika egységnyi elemei, a bitek mindösszesen egyfajta viszonyban állhatnak egymással: azonosak vagy különbözőek. Ez az úgynevezett *ekvivalencia-reláció*, ami a bitsorozatok viszonyításának (összehasonlításának) is kizárólagos szempontja. A társadalomtudományi (azon belül felderítéstudományi) információ esetében az ekvivalencia-relációt egy magasabb szintre transzformálódva felváltja a *hasonlóság* speciális kritériuma. Ez esetben beszélhetünk

- (1) az *elemek* hasonlóságáról;
- (2) a köztük lévő *viszonyok* hasonlóságáról;
- (3) a viszonyok (fogalmi) *osztályainak* hasonlóságáról;
- (4) az *osztályok közötti relációk* hasonlóságáról

„A hasonló objektumok nem bonthatók fel élesen olyan osztályokra, ahol az egy osztályon belüliek hasonlóak, a különböző osztályokba tartozók pedig nem. A szituációk sokkal elmosódottabbak, nincsenek éles határok.

Minden halmazbeli elem tartalmaz bizonyos információt a hozzá hasonló elemekről. De nem tartalmaz minden információt, mint az egyforma elemek esetében.

³⁶ Edelman, Murray: *A politika szimbolikus valósága*. L'Harmattan, 2004.

³⁷ A nyelvhasználat filozófiai kérdéseiről lásd Austin, John L.: *Tetten ért szavak*. Akadémiai Kiadó, 1990.

³⁸ Horányi Özséb: *Jel, jelentés, információ, kép*. General Press, 2006.

*Nem úgy áll a probléma, hogy 'minden vagy semmi', 'teljes információ vagy teljes informálatlanság'. Különböző fokozatai lehetnek annak az információnak, amit az egyik elem hordoz más elemekről.*³⁹

A hasonlóság minden modellnek legfontosabb tulajdonsága. A szemléletes, geometriai (strukturális) hasonlóságnál azonban létezik egy átfogóbb kategória, ami a folyamatok dinamikájának „hasonlóságát” jellemzi (a műszaki tudományokban a folyamatokat leíró differenciálegyenletek azonos struktúrájával és egyes állandóinak megegyezésével).⁴⁰ A tárgyára hasonlító modell információt hordoz, mert önmagán túlmutat, valami másra utal.

Minden modell lényegi összetevője az információ, sőt ember alkotta modellek esetében kijelenthetjük: a *gondolat*; és minden elgondolás „jóságát” a benne megnyilvánuló információ *minőségével* jellemezhetjük. A minőség mércéje lehet az információ és a valóság viszonya: a (nem feltétlenül geometriai értelemben vett) hasonlóság, amit matematikailag – egyebek mellett – a *valószínűség*, egy átvitt értelemben a *valószerűség* jellemezhet. A hírszerzés mint megismerő tevékenység célja: az információ „magasabb fokozatba” – (a való viszonyokat a maguk komplexitásában leképező) *tudássá* – transzformálása.

Az össznemzeti erő (CNP) kiszámításáról

A CNP többdimenziós mutatóként alkalmasabb a valóság leképezésére, mint az egydimenziós GDP, vagy a szintén „egydimenziós” katonai potenciál. A stratégiai indikátorok profi használatából, és különösen a „puha erő” fogalmának gyakorlati alkalmazásaiból⁴¹ arra lehet következtetni, hogy a kínai társadalomtudósok a fő vonulattól eltérően értelmezik az információ fogalmát (ha nem is alkottak rá új definíciót). Bár a GDP is egy aggregátum, azaz összegzés, a CNP nála is magasabb feldolgozottságú. **A GDP – összetettsége dacára – még mindig csak egy adat, ezzel szemben az össznemzeti erő jelentésgazdag és jelentőségteljes, magas tudástartalmú indikátor.**

A CNP kiszámításának fő módszere az úgynevezett „réteges” vagy „hierarchikus elemzés” (AHP)⁴² – a matematikai szakirodalomban sajátvektor-számításnak nevezik –, amit szakértői értékbecsléssel, induktív logikai analízissel, hálózati kapcsolatok feltérképezésével, hasonlósági (transzplantációs) és ideghálózati modellekkel, faktoranalízissel stb. egészítettek ki.

Az AHP módszerét a Pittsburg Egyetem matematika-professzora, 2005 óta az Amerikai Műszaki Tudományos Akadémia⁴³ tagja, A.T. Saaty dolgozta ki a múlt század 70-es éveiben folytatott rendszerdinamikai kutatásai során. Az AHP egy **csoportos döntési folyamat**, amelynek során a döntésben részt vevő szakértők intuitív meglátásait kombinálják az egzakt mérési és matematikai eljárásokkal.

³⁹ Srejder, Ju. A.: *Egyenlőség, hasonlóság, rendezés*. Gondolat Könyvkiadó, 1975.

⁴⁰ Szűcs Ervin: *Hasonlóság és modell*. Műszaki Könyvkiadó, 1972.

⁴¹ Rác Lajos: *Vatába burkolt acél. A kínai kultúra világméretű terjeszkedése*. Felderítő Szemle, V. évfolyam 4. szám. 2006. 63–78. o.

⁴² AHP – Analytical Hierarchy Process.

⁴³ National Academy of Engineering.

Az elemzési szakaszban a döntési problémát a célkitűzéshez viszonyított többfajta hasznossági kritérium (például megbízhatóság, jövedelmezőség, költséghatékonyság, szubjektív tetszésindex) és a cselekvési alternatívák kombinálásával leképezik egy hierarchikus struktúrába, amely mennyiségi és minőségi szempontok szerint súlyozott fontossági (prioritás) rangsorolásokat tartalmaz.

Az összehasonlítások eredményét táblázatba (mátrixba) rendezik, amelynek sorindexei a cselekvési alternatívák, oszlopindexei a hasznossági kritériumok, elemei pedig az adott kombinációhoz tartozó súlyozott értékek. A mátrixból többlépcsős átalakítással, számítógépes iterációval képezik az úgynevezett Eigenvektort, ami a cselekvési alternatívák végső sorrendjét határozza meg, és – mint Saaty bebizonyította – a legoptimálisabb (legkevésbé inkonzisztens) megoldásnak tekinthető.⁴⁴

Az AHP-ben a rendszerbe csak előértékelt adatok kerülhetnek, és a feldolgozás az összefüggésekben rejtett tudástartalom feltárását eredményezi. Az adatok értékét a fontossági sorrendbe (hierarchiába) rendezett célokhoz való viszonyuk határozza meg.

A folyamat (eljárás) négy lépésből áll:⁴⁵

1. A probléma definiálása és a **feltárandó tudástartalom meghatározása**.
2. A döntési hierarchia kialakítása. Először a fő célkitűzést tisztázzák, azután a belőle következő általános követelményeket, majd a közbeeső részcélokat és végül a legalacsonyabb szinten a cselekvési alternatívák (lehetőségek) halmazát.
3. Ezekből az elemekből szintenként képezik a páronkénti összehasonlítások mátrixát. Az adott szinten minden elemet az összes többivel összehasonlítják abból a szempontból, hogy mennyire szolgálja az eggyel magasabb szinten megfogalmazott célok elérését.
4. A páronkénti összehasonlítások eredményeinek integrált feldolgozásával (az AHP matematikai – mátrixszámítási – algoritmusának segítségével) szintenként felülről lefelé haladva összegzik az egyes tényezők súlyozott értékét. A folyamat végén a legalacsonyabb szinten a cselekvési alternatívák összegezett, súlyozott értéke **a legfelső szintű, „globális” (stratégiai) célkitűzés szempontjából vett fontosságukra mutat rá**. A döntési javaslat nyilvánvalóan a legnagyobb prioritást kapott cselekvési változat mellett szól (a vegyes stratégiák alkalmazását is megengedve). A táblázatos formában közölt végeredmény szemlélteti az alternatívák páronkénti viszonyát, az utolsó, sorösszegeket feltüntető oszlop pedig a prioritási sorrendet.

A CNP az AHP-folyamat „végeredménye” – szemléletes analógiával – egy *vektor* (többdimenziós térbeli koordinátákat reprezentáló számsorozat), mint az *erő* a fizikában. Mivel vektor, összemérhető (skaláris) nagysága („abszolút” értéke) és (alkalmazási) iránya van, amelyet a mutató faktoriális finomszerkezete tükröz.

⁴⁴ Haas-Meixner: *An Illustrated Guide to the Analytic Hierarchy Process*. Institute of Marketing and Innovation. University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Vienna (www.boku.ac.at/mi), 2007.

⁴⁵ Saaty, Thomas: *Decision making with the analytic hierarchy process*. Int. J. Services Sciences, Vol. 1., No. 1., 2008. 85. o.

Az összemzeti erő egyszerre egy erőviszonyok összehasonlításra alkalmas koefficiens és – a tényezők súlyozott értékeinek arányában – egy *fejlesztési stratégia*, ami meghatározza a célok és eszközök „hierarchiáját” (prioritási sorrendjét) és a ráfordítások ésszerű arányait.

A páronkénti összehasonlítás módszerének a döntéshozatalban széleskörű szerep jut. Saaty felfogásában egy döntési folyamatot négy különböző aspektusból közelíthetünk meg: a várható előnyök (*benefits*), a feltároló lehetőségek (*opportunities*), a vele járó költségek (*costs*) és a kockázatok (*risks*) oldaláról. Ezekre betűszóval BOCR néven hivatkozik (a BOCR tényezői hasonlítanak a SWOT-analízis elemeire). A cselekvési alternatívákat (stratégiákat) mind a négy szempont szerint rangsorolni kell. A négy rangsorolást utána az AHP-módszerrel egyetlen egy rangsorba vonják össze, és ez lesz a döntés (a cselekvési alternatívák közötti választás) fő kritériuma.⁴⁶

Mint láttuk, az AHP-módszernél minden egyes vizsgálati szint az alatta levőhöz képest *cél*, a felette levőhöz képest *eszköz*. Az eszközök megválasztása a céltól függ. Ha azonban a felső szint is függ az alatta levőtől, vagyis a rendszerbe visszacsatolást illesztünk, akkor a kölcsönös összefüggések már nem egy hierarchiát, hanem egy hálózatot alkotnak. Az ilyen problémastruktúrák elemzése az úgynevezett ANP (analytic network process) folyamat segítségével történik, szintén a BOCR kritériumok alapján.⁴⁷

Az AHP egy konkrét alkalmazására példaként szolgálhat az a válságkezelési gyakorlat, amelynek során Saaty módszerével az USA Iránnal szembeni stratégiáját modellezték. A gyakorlatban közel 40 szakértő vett részt.⁴⁸

A modellben stratégiai célkitűzésként fogalmazták meg az alábbiakat (zárójelben a súlyozott „prioritási” értékek):

- a világbéke megőrzése (0,361);
- a regionális stabilitás előmozdítása (0,356);
- a meglepetésszerű változékonyság (*volatility*) elkerülése (0,087);
- a közel-keleti probléma eszkalálódásának megakadályozása (0,196).

A BOCR modellben alkalmazott ellenőrző kritériumok négy dimenzióban kerültek kialakításra:

- gazdasági (0,174);
- politikai (0,087);
- jogi (0,221);
- biztonsági (0,518).

---

⁴⁶ Saaty, Thomas: *Decision making with the analytic hierarchy process*. Int. J. Services Sciences, Vol. 1., No. 1., 2008. 94. o.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Saaty, Thomas: *Making decisions in hierarchic and network systems*, Int. J. Applied Decision Sciences, Vol. 1, No. 1, 2008. 43. o.

A BOCR-PRIORITÁSOK SZINTÉZISE

	Előnyök (benefits) = 0,254	Lehetőségek (opportunities) = 0,118	Költségek (costs) = 0,314	Kockázatok (risks) = 0,314	BO/CR	BB + oO -cC-rR
Légicsapások	0,402	0,891	0,179	0,259	7,711	0,069
Gazdasági szankciók	0,586	0,496	0,271	0,221	4,841	0,053
Szárazföldi invázió	0,258	0,378	1,000	0,368	0,265	-0,319
Izraeli csapásmérés	0,414	0,136	0,365	1,000	0,155	-0,308
Tétlenség	1,000	0,666	0,124	0,112	48,077	0,258
Rendszerváltás	0,651	1,000	0,189	0,165	20,814	0,172

A következő szereplők lehetőségeit vizsgálták: USA (0,531), Irán (0,054), Oroszország és Kína (0,257), a közel-keleti (arab) országok (0,061) és Izrael (0,146).

A szakértők hat alternatívát (cselekvési lehetőséget, viselkedési stratégiát) különböztettek meg az USA szempontjából (zárójelben a becsült „költségek” arányszámai):

- (1) Légicsapások Irán ellen (0,179).
- (2) Gazdasági szankciók (0,271).
- (3) Szárazföldi invázió (1,0).
- (4) Izraeli csapásmérés (0,365).
- (5) Semmittevés (0,124).
- (6) Az iráni rendszerváltás szorgalmazása (0,189).

Az itt közölt táblázat (az eredeti elemzésben a 17. számú) az analízis végeredményét ábrázolja: az első négy oszlop a cselekvési alternatívák (sorok) BOCR-szempontok szerinti súlyozását (1-re normált alakban), a BO/CR jelzésű oszlop a pozitív tényezők (előnyök és lehetőségek) és a negatívak (költségek és kockázatok) arányát, az utolsó oszlop pedig a különbségüket (előjeles összegüket), ahol a negatív érték elkerülendő stratégiát jelez, a pozitív pedig követésre érdemeset (az abszolút értékük sorrendjében). Látható, hogy az AHP szerint – a „gyakorlat” idejében és feltételei között – a tétlenség (kivárás) bizonyult a legjobb alternatívának, és a szárazföldi invázió a legrosszabbnak.⁴⁹

Az össznemzeti erő és az AHP lényege nem a matematikai algoritmus egzaktságában vagy érzékenységében, hanem a „filozófiájában”, a változók által megtestesített fogalmak hierarchikus összefüggéseinek rendszerében, áttekinthetőségében, gondolati mélységében, döntéstámogató potenciáljában, a szakértői vélemények ütköztetése és integrálása segítségével feltárt új tudástartalomban rejlik. Erről a filozófiáról Roszak a következőket mondja:

„Terven a teendők teljességét értjük. S bár lehet, hogy azok helytelenek, mégis célt jelentenek, amely az eszközt mindenképpen megelőzi... Az elme, akár kis problémáról van szó, akár nagyokról, nem számtani eljárásokkal, hanem átfogó tervekkel dolgozik. Mert az élet egésze is tervek hierarchiájára épül... A választási lehetőségek fontolgatása, tervek kigondolása – ezek az elme legfőbb tevékenységei... A gépek nem gondolnak ki terveket; őket gondolják ki az emberek, hogy bizonyos terveket végrehajtsanak... Az emberi elme nem adatokban gondolkodik, hanem eszmékben, melyeknek megalkotása és levezetése nem redukálható egy rögzített szabályrendszerre... A gondolkodás művészetének alapja az elmének az megdöbbentő képessége, hogy alkotásaiban felülmúlja önnön szándékait, sőt azt is, amit előre láthat...”⁵⁰

⁴⁹ Saaty, Thomas: *Making decisions in hierarchic and network systems*. Int. J. Applied Decision Sciences, Vol. 1, No. 1, 2008. 50. o.

⁵⁰ Roszak, Theodore: *Az információ kultusza*. Európa Könyvkiadó, 1990. 361–374. o.

A stratégiai gondolkodásnak ez az „információellenes” (pontosabban: „adatellenes”) megközelítése feltétlenül részletesebb kibontást igényel (amit később talán megteszek), most azonban – a cikksorozat harmadik részének előzeteseként – röviden tekintsük át, hogy hol tart ma Kína az össznemzeti erő fejlesztésében a többi nagyhatalomhoz képest.

A CNP mint indikátor nemcsak a stratégiai tervezés eszköze, hanem a végrehajtásé is, mert a külvilág felé kommunikált „adatok” meghatározott értékeléseket és reakciókat váltanak ki, amelyeket a stratégia – éppen ezekkel a közlésekkel – befolyásolni igyekszik. Alighanem az információk eme célirányos (vagy önkéntelen?) „manipulálásával” függ össze, hogy az illetékes kínai intézetek (például a CICIR) eddig közzétett becslései (a kínai CNP-ről) meglehetősen visszafogottak, már-már álszerények voltak.⁵¹ 2009-től azonban „megtört a jég”. Egy dél-koreai agytröszt, a Koreai Progresszív Pénzügyi Csoport (*Korean Peninsula Advanced Finance Group*) júliusban kiszámította a G-20-ak CNP-jét, és arra az eredményre jutott, hogy **az Egyesült Államok mögött Kína össznemzeti ereje a második legnagyobb a világon**. A jelentésről – amelyből először a Choson Ilbo nevű dél-koreai lap közölt kivonatokat –, a kínai és a nyugati hírügynökségek is tudósítottak.

Eszerint a nemzetek „erőrangora” (az első tíz helyen) a következő:

1. USA
2. Kína
3. Japán
4. Nagy-Britannia
5. Németország
6. Franciaország
7. Kanada
8. Ausztrália
9. Olaszország
10. Spanyolország

A – nyilvánvalóan még a sorrendnél is érdekesebb – faktoronkénti rangsorok és a nemzeti CNP-k összetételének (a tényezők súlyozott fontosságának) részletesebb ismertetésétől most eltekintek, ezt majd a cikksorozat következő, befejező részében teszem meg, amelyben arra a kérdésre próbálok felelet keresni: Milyen lesz az a világ 2050-ben (vagy már jóval korábban), amelyben Kína az egyedüli hiperhatalom, és az USA a „másodhegedűs” szuperhatalom? Egyáltalán van-e esély arra, hogy ez a hatalmi átrendeződés nagyobb fegyveres konfliktus nélkül végbemenjen? Milyen forgatókönyvek mentén kerülheti el a világ a fenyegető környezeti, gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális és erkölcsi válságot, és ebben milyen szerepet játszhat Kína, az USA, az EU, Oroszország, India és más nagyhatalmak?

---

⁵¹ Rácz Lajos: *A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire*. ZMNE doktori értekezés, 2007.

Az a tény, hogy a CNP-ranglistán Oroszország (jelen pillanatban) nincs az első 10 között, arra utal, hogy a katonai tényező mint az össznemzeti erő szerves része közvetlenül nem gyakorol döntő (pozitív) befolyást a világfolyamatokra. Jelenleg fontosabb a gazdasági, pénzügyi, technológiai potenciál, és a nemzetközi együttműködési képességeket megalapozó „puha” tényezők (stratégia, kormányzás, politika, társadalom, diplomácia stb.) harmonikus összjátéka.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Austin, John L.: *Tetten ért szavak*. Budapest, 1990, Akadémiai Kiadó.
- Bácskai et al.: *A gazdasági kockázat és mérésének módszerei*. Budapest, 1976, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Brelich, Angelo: *Csuang Ce bölcsessége*. Farkas Lőrinc Imre magánkiadása, 1991.
- Edelman, Murray: *A politika szimbolikus valósága*. L'Harmattan, 2004.
- Fényes Imre: *Modern fizikai kisenciklopédia*. Budapest, 1971, Gondolat Könyvkiadó.
- Fukuyama, Francis: *The End of History and the Last Man*. Penguin Books, 1989.
- Goldman Sachs: *The Outlook for 2010*. GS 2009. 12. 02.
- Gong Shengli: *Zhongguo hen gaoxing (Kína igenis boldog)*. Dongfang Chubanshe, 2009.
- Gray, John: *Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals*. Granta Books, 2002.
- Gray, John: *A shattering moment in America's fall from power*. Guardian, The Observer, 2008. 09. 28.
- Haas-Meixner: *An Illustrated Guide to the Analytic Hierarchy Process*. Institute of Marketing and Innovation. University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Vienna (www.boku.ac.at/mi), 2007.
- He Xiongfei: *Zhongguo weishenme bu gaoxing (Miért nem boldog Kína?)*. Shijie Zhishi Chubanshe, 2009.
- Horányi Özséb: *Jel, jelentés, információ, kép*. General Press, 2006.
- Hunter, John E.: *Mathematical Models of a Three-Nation Arms Race*. 1980, Journal of Conflict Resolution, Vol. 24, No. 2.
- Inotai – Juhász: *Kína nemzetközi kapcsolatrendszere a globális válság kezdetén*. Akadémiai Kiadó (előkészületben, várható megjelenése 2010-ben).
- Lao-ce: *Tao Te King*. Tericum Kiadó Kft., 1994.
- Málík József Zoltán: *Analitikus társadalomelmélet*. Budapest, 2006 (magánkiadás).

- Peirce, Charles Sanders: *Collected Writings*. Harvard University Press, 1931–1958.
- Rácz Lajos: *Kockázatvállalási modellek az USA és Japán hadigazdaságában*. Közgazdaságtudományi Egyetemi doktori értekezés, 1988.
- Rácz Lajos: *Vattába burkolt acél. A kínai kultúra világméretű terjeszkedése*. Felderítő Szemle V. évfolyam 4. szám, 2006.
- Rácz Lajos: *A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire*. ZMNE doktori értekezés, 2007.
- Rácz Lajos: *A kínai–amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel*. In: Inotai – Juhász (2010-ben jelenik meg).
- Roszak, Theodore: *Az információ kultusza*. Európa Könyvkiadó, 1990.
- Saaty, Thomas: *Decision making with the analytic hierarchy process*. Int. J. Services Sciences, 2008. Vol. 1., No. 1.
- Saaty, Thomas: *Making decisions in hierarchic and network systems*: Int. J. Applied Decision Sciences, 2008. Vol. 1, No. 1.
- Shannon – Weaver: *The Mathematical Theory of Communication*. Illinois University, 1949.
- Shannon – Weaver: *A kommunikáció matematikai elmélete*. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, 1986.
- Song Qiang: *Zhongguo keyi shuo bu (Kína tud nemet mondani)*. Zhonghua Chuban Lianhe Chubanshe, 1996.
- Srejder, Ju. A.: *Egyenlőség, hasonlóság, rendezés*. Budapest, 1975, Gondolat Könyvkiadó.
- Stiglitz, Joseph et al.: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. 2009. november.
- Szentpéteri Szabolcsné: *Gazdasági döntések bizonytalanság esetén*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980.
- Szép – Forgó: *Játékelmélet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1974.
- Szűcs Ervin: *Hasonlóság és modell*. Budapest, 1972, Műszaki Könyvkiadó.
- Tőkei Ferenc: *A kínai filozófia, ókor*. Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó.
- Weaver: *Újabb adalékok a hírközlés matematikai elméletéhez*. In: Shannon – Weaver, 1986.
- Zagare, Frank C.: *Játékelmélet (fogalmak és alkalmazások)*. Helikon, 2006.
- Zhou Hong: *China is the Winner of the Globalization*. Előadás a VKI-ban, 2009. 10. 19.

PROF. DR. KATONA MAGDA – RÉPÁSI KRISZTIÁN

**AZ „ÉLŐ BOMBÁK” – A 21. SZÁZADI
ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS FEGYVEREI**

Nem vitás, hogy az öngyilkos merénylők korunk „leghatékonyabb” fegyvereinek tekinthetők. Alig negyedszázada tűnt fel e jelenség, azóta járványszerűen terjed, és ma már az „emberi bombák” bevetése az aszimmetrikus hadviselés igen hatásos fegyvere. Maga a módszer azonban korántsem új keletű, eredeti ideológiája pedig történelmi beágyazottsággal rendelkezik. Történelmi előzményeit a 11. században a síita nizárita iszmáiliták (alaviták) radikálisai valósították meg. A mártírakciók 20. századi újjáélesztésének impulzusát az iraki–iráni háború kirobbanását követően Khomeini ajatollah, Irán akkori vallási vezetőjének kerbelai eseményekkel kapcsolatos újraértelmezése adta meg.

Mivel a síita iszlámban Husszein halála és az állandó üldöztetések kapcsán az elnyomás elleni küzdelem és a mártírtudat mindig is jelen volt, ezért a Hezbollahnak nem volt nehéz elfogadtatnia az izraeli megszállás és agresszió miatt sýnylódó szimpatizánsaival az öngyilkos merényleteket. A modern korban tehát a Hezbollah volt az első olyan szervezet, amely az öngyilkos merényleteket a fegyveres ellenállás formáinak nyilvánította és „előszeretettel” alkalmazta. 1982. november 11-én Türoszban került sor az első ilyen jellegű támadásra az izraeli hadsereg főhadiszállása ellen, amit még több mint két tucat hasonló merénylet követett.

A Khomeini által újraértelmezett mártíromság doktrínája – az öngyilkos merényletek az igaz ügyért való önfeláldozásként történő értelmezése – meghallgatásra talált a szunnita szélsőségesek körében is. Az összekötő kapocs a síita és szunnita interpretáció között az elnyomás, a zsarnokság, a megszállás elleni küzdelem volt, ám e megközelítés instrumentális. A palesztin iszlamista szélsőségesek (Palesztin Iszlám Dzsihád, Hamasz) tagjai számos alkalommal „vendégeskedtek” a Hezbollah kiképzőtáborában, melynek következményeként 1994-től állandósultak az Izrael területén palesztin iszlamista által elkövetett öngyilkos merényletek. Fontos kihangsúlyozni, hogy az öngyilkos merényleteket alkalmazó nem síita szervezetek kizárólag eszközként tekintettek az ilyen típusú támadásokra. Eszközként használták az elérendő cél (a megszállás, az elnyomás, a vélt vagy valós igazságtalanság elleni küzdelem) megvalósítása érdekében, de a husszeini vértanúság eszmeiségét nem vették át a síitáktól. A palesztinai öngyilkos merénylők céljaikat tekintve nemzeti terroristák, ügyük azonban a globális terrorizmus zászlajára került, és ma már egyre nagyobb számban harcolnak soraikban idegenek.

Az öngyilkos merényletek taktikája hamarosan elterjedt az ugyancsak alavita kurdok¹ révén a Kurd Munkáspárt radikális aktivistái körében, majd a Sri Lanka-i Tamil Tigrisek (LTTE) is átvették. A kurdok és a Tamil Tigrisek soraiban

---

¹ A nagy létszámú alavitáknak csak kis része kurd, zömük a mai azerbajdzsániakkal rokon karapapak és tarakima vagy bajat. A törökországi kurdok közül csak a Zaza törzsbeliék között találunk alavitákat Dersim, a mai Tunceli térségében, amely vidék a PKK bázistoborzási területe.

nem harcolnak idegenek, egyértelműen nemzeti terroristák. A Tigrisek 1983-ban kezdték meg harcukat, hogy lerázzák magukról a szingaléz többség „igáját”, az önálló tamil állam megteremtéséért. Az 1980-as években a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) libanoni táborában több ízben is kiképeztek fegyveres harcra LTTE-tagokat, ezért valószínűsíthető, hogy a Tigrisek libanoni tartózkodásuk során megismerkedtek a Hezbollah harcmórával, amit később a LTTE igen sikeresen alkalmazott. A beludzs Dzsundullah szervezet ma már nem kötődik az al-Kaidához, nemzeti terroristái 2007-től élnek az öngyilkos merényletek fegyverével. Palesztinok, kurdok, tamilok, beludzsok. Állam nélküli nemzetek nacionalistáinak fegyveréből integrálódtak az öngyilkos merényletek a nemzetek feletti globális dzsihád arzenáljába. A harc az elnyomás és az idegen megszállás ellen azonban alapmotívum nemcsak az elkövetők világképében, de személyiségjegekben is.

Az iszlám vallás, mint minden világvallás, az öngyilkosságot isten elleni bűnnek tekinti, ami a felélesztett síita mártírkultuszon kívül a szunnita iszlám hanbalita iskolájához kötődő szalafita szélsőségesek pragmatikus instrumentalizmusával fér csak össze. Utóbbi paradox módon hatékony fegyvernek bizonyult síita közösségek ellen, etnikai és vallási ellentétek szításával, felekezeti zavargások indukálásával.²

Személyiségjegek, társadalmi háttér

Az öngyilkos merényletek kivitelezőit és végrehajtóit kivétel nélkül motiválja valami, amitől jogosnak érzik tettüket. Motivációik mellett igen fontos az öngyilkos merénylők személyiségjegei és társadalmi háttérének feltárása. Igen lényegesnek tartjuk rávilágítani arra, hogy az ideológián és a politikai célokon túl milyen szociológiai és személyiségbeli összetevők játszanak szerepet az öngyilkos támadások végrehajtásánál.

Az öngyilkos merényletek vizsgálatánál nagyon fontos dolog tisztában lenni azzal, hogy mi készteti a merénylőt tette végrehajtásában. Az előbbieken szó volt az ideológiai mozzanatokról, ennek kapcsán pedig a vallásról és a szeparatizmusról is. Emellett azonban lényegesnek tartjuk rávilágítani arra, hogy az ideológián és a politikai célokon túl milyen szociológiai és személyiségbeli összetevők játszanak szerepet az öngyilkos támadások végrehajtásánál.

A következőkben az Afganisztánban, Pakisztánban, Irakban, Kasmírban, Izraelben és Szomáliában megtörtént öngyilkos merényletek elkövetőinek társadalmi háttérét vizsgáljuk meg. Ezen a hat, öngyilkos merényletektől sújtott országon, illetve térségen keresztül kísérletet teszünk arra, hogy rávilágítsunk azokra a hasonlóságokra és különbségekre, melyek felfedezhetőek a különböző országok öngyilkos merénylői között.

Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a jellemzések férfiakra vonatkoznak, a női öngyilkos merénylők társadalmi háttérét és egyéni motivációit különálló fejezetben taglaljuk.

---

² A pakisztáni pandzsábi szervezetek közül a Laskar-i-Tajba (Lashkar-e-Tayba – LeT) és a Laskar-i-Dzsangvi (Lashkar-e-Jhangvi – LeJ) alkalmazza, elsősorban a síita Szípa-h-i-Mohamed (Sipah-e-Muhammad) hívei ellen, illetve az al-Kaida Kvettában az ottani hazara közösség megfélemlítésére.

Afganisztán és Pakisztán

Afganisztánban és Pakisztánban az öngyilkos merényleteket, kevés kivételtől eltekintve a rossz gazdasági körülmények közt élő, alacsony iskolázottsággal rendelkezők hajtották és hajtják végre. Az elkövetők – mint minden olyan országban, ahol öngyilkos támadásokat követnek el –, a 14 és 26 év közötti korosztályból kerülnek ki, a döntő többségük pedig férfi.

Dr. Yusef Yadgari, a Kabuli Orvosi Egyetem orvosa egy 2007-ben készült interjúban azt nyilatkozta, hogy a boncolások eredményei szerint a merénylők 80%-a valamilyen fizikai, vagy mentális betegségben szenvedett, ami kapcsolatba hozható az országban uralkodó rossz életkörülményekkel. Yadgari a nagy számú öngyilkos merényletért a hatalmas szegénységet teszi felelőssé: az elkövetők dühösek, csalódottak, nincs jövedelmük. Ezért a merénylők annak fejében, hogy a családjuk pénzhez jusson, elkövetik az öngyilkos robbantást.³

Christine Fair, az afganisztáni öngyilkos merényletekkel foglalkozó, 2007 szeptemberében kiadott ENSZ-jelentés társszerzője ugyanakkor azt állítja, hogy a helyzet azért ennél összetettebb. Egyetért azzal, hogy az elkövetők nagy része szegény és aluliskolázott, azonban hozzáteszi, hogy sok család nem is tudja, hogy a gyereke vagy valamelyik rokona öngyilkos merényletet követett el, nem beszélve arról, hogy az afgán öngyilkos robbantókat nem ünneplik úgy, mint más országbeli arab társaikat, nem rendeznek nekik díszes temetéseket, nem forognak közkézen őket dicsőítő videók és posztterek.⁴

Az elkövetők nemzetiségét illetően az ENSZ-jelentés adatai nincsenek összhangban Karzai afgán elnök állításával. Hamid Karzai azt állítja, hogy az öngyilkos robbantásokat külföldiek, elsősorban pakisztániak követik el, ezzel szemben a jelentés rámutat arra, hogy az elfogott merénylők túlnyomórészt afgánok voltak.⁵ Afganisztánban – akárcsak Pakisztánban – az öngyilkos merénylők egyszerre nemzeti és globális terroristák.

Míg Pakisztánban az öngyilkos robbantások végrehajtói afgán társaikhoz hasonlóan aluliskolázottak és szegények, addig a merényleteket kitervelő al-Kaida vezetők, toborzók gyakran jól iskolázottak. Az al-Kaida a toborzás során leginkább a munkanélküli, jövőképpel nem, vagy csak alig rendelkező vallásos beállítottságú fiatalokat keresi, amihez sok esetben igénybe veszi a mecsetek és a madraszák papjainak segítségét. A kiképzés során az arab, csecsen, üzbég származású oktatók a jelöltek vallási meggyőződésére építenek, és videofelvételeket mutatnak a koalíciós erőkről azt prédikálva, hogy Afganisztánban az iszlám veszélyben van.⁶ Az afganisztáni és a pakisztáni merénylők kiképzése jelenleg Pakisztánban folyik, és nem ritka, hogy 14-15 éves, pakisztáni madraszákban tanult gyerekeket is

³ Soraya Sarhaddi Nelson: *Disabled Often Carry Out Afghan Suicide Mission*. National Public Radio, 2007-10-15. <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=15276485>

⁴ Soraya Sarhaddi Nelson, *Ibid*.

⁵ Az UNAMA jelentése: *Suicide Attacks in Afghanistan (2001–2007)*. 2007-09-09, p. 66. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49997b00d.html>

⁶ *Suicide Bombers Brainwashed in Pakistan, Says Afghan Spy Agency*. Khaleej Times Online, 2006-10-04. http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?xfile=data/subcontinent/2006/October/subcontinent_October136.xml&section=subcontinent

megtanítanak az öngyilkos merényletek végrehajtására⁷, de a pakisztáni hadsereg Szvat-völgyi akciója során felszámoltak egy olyan tábor is, ahol 1200–1500 elrabolt és öngyilkos merényletekre betanított fiú között mindössze 11 éves is volt.⁸ Ez ráirányítja a figyelmet arra a jelenségre, hogy az öngyilkos merényletek végrehajtói betanításuk előtt nem minden esetben szabad akaratukból kerülnek a kiképzőtáborokba. A szülők pedig túlságosan félnek a táliboktól, ezért inkább együttműködnek velük, annak reményében, hogy egyszer még élve viszontlátják fiaikat.⁹ Megállapíthatjuk, hogy Pakisztánban – noha az elkövetők zöme pakisztáni –, céljait tekintve az öngyilkos merényletek elsősorban a globális terrorizmus termékének tekinthetők.

A kiképzők elkülönítik azokat, akikről feltételezni lehet, hogy végre tudják hajtani az akciót. Nincs kapcsolatuk sem a szülőkkel, sem a barátokkal. A kiképzők vallásos könyveket adnak a merénylőknek, akik a küldetés előtt rengeteget imádkoznak. Mivel a kiképzők jó pszichológiai képességekkel rendelkeznek, ezért fel tudják mérni, hogy ki az, aki biztosan el fogja végezni, amivel megbízták és ki az, aki bizonytalan. Ilyen esetekben a kiképzés irányítói túsul ejtik az illető családját arra az esetre, ha meggondolná magát. A kiképzés után visszaszállítják a későbbi elkövetőket lakóhelyükre és kapnak körülbelül tíz napot, hogy egyrészt elbúcsúzzanak a családjuktól, másrészt felkészítsék magukat mentálisan az akcióra.¹⁰ Az öngyilkos támadó sejtek 5–7 fős kiscsoportokban mozognak és nem maradnak két éjszakánál tovább egy helyen, így állandóan mozgásban vannak, így is csökkentve a lebukás veszélyét.¹¹

Irak

Az amerikai megszállást követően 2004-től Irakban szinte mindennaposak lettek az öngyilkos merényletek, így Afganisztán, Izrael és Srí Lanka mellett Irak lett az öngyilkos támadások által egyik leginkább sújtott ország.

Egy, az USA-haderő által elkészített tanulmány szerint a tipikus iraki öngyilkos merénylő 18–30 év közötti külföldi szunnita muszlim férfi.¹² Nem házas, nincsenek gyerekei, legalább alapfokú iskolázottsággal rendelkezik, de sokan közülük valamilyen felsőoktatási intézmény hallgatói. Bár az elkövetők között voltak munkanélküliek is, a többségük vagy fizikai munkát végzett, vagy a szolgáltatóiparban dolgozott, például taxisofőrként. A merénylők a szegényebb vagy a középrétegből jönnek, nagycsaládokból, némelyiküknek hat–nyolc testvére is volt.

⁷ Kim Sengupta: *The 14-Year-Old Afghan Suicide Bomber*. Independent, 2008-06-10.

<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/the-14yearold--afghan-suicide-bomber-843535.html>

⁸ Zahid Hussain: *Teenage Bombers Are Rescued from Taliban Suicide Training Camps*. Times Online, 2009-07-27. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article6728276.ece>

⁹ *Suicide Attacks in Afghanistan (2001–2007)*. Ibid. p. 89.

¹⁰ Ron Synovitz: *Afghanistan: Would-be Suicide Bombers Speak of Indoctrination and Fear*. Radio Free Europe/Radio Liberty, 2007-10-02. <http://www.rferl.org/content/article/1078850.html>

¹¹ Owais Tohid: *Who Are the Suicide Bombers? Pakistan's Answer*. The Christian Science Monitor, 2005-06-17. <http://www.csmonitor.com/2005/0617/p07s01-wome.html>

¹² A tanulmány szerint iraki síiták eddig nem követtek el ilyen merényleteket.

A tanulmány szerint ezekben a nagycsaládokban az egyének mindent megtesznek azért, hogy valamilyen módon letegyék a névjegyüket. Sokan azért lesznek öngyilkos merénylők, mert ki akarnak tűnni, egyedivé akarnak válni. Gregory Smith amerikai ellentengernagy, az Iraki Nemzetközi Erők volt szóvivője szerint – mivel az irakiak vallási és társadalmi okokból ellenzik az öngyilkos merényleteket –, ez arra készíti az al-Kaidát, hogy külföldieket válasszon ki a „mártírakciókra”.¹³ Ebből adódóan Irakban az öngyilkos merényletek körülbelül 90%-át külföldiek követik el és csak a maradék 10%-át azok az iraki szunniták, akik az al-Kaidával jó kapcsolatot tartanak fenn.¹⁴ A számítások szerint 40%-uk valamelyik észak-afrikai országból, 41%-uk pedig Szaúd-Arábiából érkezett.¹⁵ Sokukat az al-Kaida Szírián keresztül csempészte be Irakba, együttműködve az iraki terepviszonyokat ismerő helyi segítőkkel.¹⁶ Megállapíthatjuk, hogy Irakban az öngyilkos merényletek elsősorban a globális terrorizmus produktumai.

Az al-Kaida taktikája az, hogy toborzóik összegyűjtik azokat a fiatal férfiakat, akik vagy azért nem találják a helyüket a világban, mert nincs jövőképük, vagy azért, mert valamilyen okból kifolyólag családjuk és barátaik kiközösítették őket. Az al-Kaida felkarolja ezeket a fiatalokat, értelmet adva az életüknek és egyben a haláluknak is, a merénylők pedig általában nem értesítik családjukat elhatározásukról.

Kasmír

A kasmíri területért India és Pakisztán között folyó harcok során, a 2000-es évek legelején, a Himalája bércei övezte régióban is általánossá váltak az öngyilkos támadások, amelyeket nemcsak robbantás útján követtek el, hanem több fős „öngyilkos egységek” által végrehajtott, úgynevezett fedajin akciók formájában is, amiknek az a jellemzője, hogy az egység tagjai válogatás nélkül mindaddig tüzelnek lőfegyvereikből vagy dobznak gránátokat a járőreikre, amíg ártalmatlanná nem teszik őket.

A Kasmírban végrehajtott öngyilkos akciók elkövetői 15 és 25 év közötti férfiak voltak, mélyen vallásos háttérrel. Irakhoz hasonlóan a támadásokat nem elsősorban helyiek követték el, kevesebb, mint 2%-uk volt csak kasmíri. A merénylők túlnyomórészt pakisztániak vagy afgánok voltak, akik nem feltétlenül a legszegényebb rétegekből jöttek. A legtöbb öngyilkos támadást az al-Kaidával kapcsolatban álló Laskar-i-Tajba és a Dzsais-i-Mohamed hajtotta végre, akik egyébként visszautasítják az „öngyilkos egység” elnevezést, ugyanis a Laskar-i-Tajba fedajinoknak, míg a Dzsais-i-Mohamed „khudkus sahíd daszta”-nak („önkéntes mártír egységeknek”) nevezi őket.¹⁷

¹³ Patrick Quinn: *U.S. Draws Portrait of Iraq Bombers*. The Seattle Times, 2008-03-16.
http://seattletimes.nwsourc.com/html/nationworld/2004284876_apiraqalqaidasfighters.html?syndication=rss

¹⁴ Az iraki szunniták nagy többsége nem szimpatizál az al-Kaidával.

¹⁵ Patrick Quinn, *Ibid*.

¹⁶ Alexandra Zavis: *Foreign Fighters in Iraq Seek Recognition, U.S. Says*. Los Angeles Times, 2008-03-17.
http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-iraq17mar17_0,4889054.story

¹⁷ Sudha Ramachandran: *Suicide, Just Another Way to Fight in Kashmir*. Asia Times Online, 2002-07-24.
http://www.atimes.com/atimes/South_Asia/DG24Df02.html

Jemen

A jemeni al-Kaidán belül sok a külföldi, főleg a szaúdi, pakisztáni, afganisztáni származású terrorista, de találhatók közöttük francia, ausztrál és német állampolgárságú muszlimok is. Ellentétben Afganisztánnal, Pakisztánnal és Irakkal, ahol az öngyilkos merényleteket főleg törzs nélküli, vagy törzsükből kiszakadt személyek követik el, minden jemeni merénylő mélyen törzsi beágyazottságú, ugyanis Jemen az egyetlen ország, ahol az al-Kaida vagy az általa meghonosított radikális módszerek törzsi támogatást élveznek. Közös az afganisztáni helyzettel, hogy az észak-jemeni törzsek annak idején amerikai támogatottsággal fordultak az iszlám szélsőségesek felé, harcra biztatták őket az adeni marxista rezsim ellen, majd a huthi síiták ellen fordultak. Ezért Szálih elnök hallgatólagos támogatását élvezik, hiszen nem a központi kormány, hanem a szeparatisták ellen harcolnak. A szimpatizánsok között sok a törzsi kötelekekkel rendelkező jemeni, a szervezet magját pedig 20–30 év közötti férfiak képezik.

Izrael

Afganisztántól és Pakisztántól eltérően a palesztin öngyilkos merénylők többsége jómódú családból származott, stabil családi háttérrel és magas iskolázottsággal rendelkezett, rámutatva arra, hogy nem minden esetben lehet kapcsolatot találni az öngyilkos merényletek és a szegénység között. A palesztin származású öngyilkos robbantók között sok az egyetemista, akik közül többen valamely radikális palesztin szervezet tagjai. Volt olyan fiatal, aki a feleségét és a gyönyörű házat hagyta ott azért, hogy feláldozza magát Palesztina és az iszlám védelméért.¹⁸

Egy, a New York Times hasábjain 1996-ban megjelent cikk szerint az iszlamista szervezetek toborzásért felelős tagjai gyakran sétálgatnak a mecsetek és az iskolák környékén, majd beszédbe elegyednek a fiatalokkal. Az izraeli megszállásról és az élet Istennek történő feláldozásáról beszélnek nekik. A toborzók azokra figyelnek oda, akik komolyan veszik ezt a beszélgetést, melynek során kiderülhet az is, hogy valakinek valamelyik hozzátartozója, barátja megsérült, meghalt vagy börtönbe került az izraeli megszállás következtében, így a hosszú ideje tartó személyes frusztrációra és a vallásos meggyőződésre építve a toborzók megkísérlik rávenni a fiatalokat, hogy csatlakozzanak a szervezetükhöz és hajtsák végre a „mártíromságot”, amit gyakran meg is tesznek. A toborzók olyanokat keresnek, akik lelkesek, nem fecsegnek és megbízhatóak.¹⁹

A megszállt területeken élő palesztin fiatalokat generációk óta az izraeli megszállás miatt érzett düh és reménytelenség jellemzi, ami kiegészül az izraeli ellenőrzőpontoknál elszenvedett megaláztatás érzésével is. A vallási és világi szélsőségesek az öngyilkos merénylet végrehajtásával „lehetőséget” adnak ezeknek a fiataloknak dühük levezetésére, azt tanácsolva, hogy áldozzák fel magukat a szabadságért, ezáltal bosszút állhatnak az izraeliek ellen és megdicsőülnek.

¹⁸ Osama Al-Essa: *Portrait of a Suicide Bomber*. Ash-Sharq Al-Awsat, 2006-04-26.
<http://www.aawsat.com/english/news.asp?section=3&id=4708>

¹⁹ Neil MacFarquhar: *Portrait of a suicide bomber: Devout, Apolitical and Angry*. The New York Times, 1996-03-18.
<http://www.nytimes.com/1996/03/18/world/portrait-of-a-suicide-bomber-devout-apolitical-and-angry.html>

A családtagok elmondásából kitűnik, hogy sok merénylő már gyerekkorában is hajlamos volt a befelé fordulásra és a zárkózottságra, továbbá a legtöbbjük mélyen vallásos is volt. Ezek a tulajdonságok önmagukban nem vezetnek az öngyilkos merénylet elkövetésére, de a zárkózott, lelkiileg sérülékeny egyén személyes frusztrációját magában hordozva könnyen válik a radikális elemek eszközévé. A személyes frusztrációt nemcsak az izraeli fennhatóság miatt érzett harag válthatja ki, hanem az is, ha az elkövető barátai megszegyenítették őt korábban, mert például félt követ dobni egy izraeli harci járműre.²⁰ Sok merénylő nem volt házasságban, nem voltak gyerekei, szülei pedig csak a hírekből és a rendőrségtől értesültek, hogy a gyerekek öngyilkos merényletet követett el.

Szomália

A polgárháború sújtotta országban két évvel ezelőtt jelent meg az al-Kaida támogatását maga mögött tudó, jórészt 20–30 év körüli férfiakból álló al-Shabaab iszlamista milícia. A csoport számos öngyilkos robbantást hajtott végre, az elkövetők pedig kevés kivételtől eltekintve „dzsihadista képzésben” részesült fiatal fiúk, férfiak voltak.

A szomáliai öngyilkos merénylőkre Muuse Yuusuf újságíró szerint négyféle profilt is fel lehet állítani. Ezekből háromnak közös jellemzője a boldogtalan gyerekkor, a polgárháborúban elszenvedett lelki trauma, az instabil családi háttér, és egy magát jótévként beállító idősebb, iszlám radikális felfogással rendelkező férfi, aki befogadja őt a családjába, családtagként kezelve a zavart, elfogadható viselkedési minta nélkül felnőtt, magát gyökértelennek érző fiataalt.²¹

Bár a profilok különböznek egymástól abban a tekintetben, hogy az öngyilkos merénylő Szomáliában utcagyerekként, egy Szomáliával szomszédos országban menekültként, vagy egy nyugati befogadó országban nőtt fel, a jellemzésekből mégis azt lehet kiolvasni, hogy ha valamilyen módon kapcsolatba került az 1990-es években zajlott polgárháborúval, akár mint passzív szemlélő, akár mint gyerekkatoná, akkor gyakorlatilag teljesen mindegy, hogy az azt követő éveket hol tölti, mert ha nem kezeli őt pszichiátriával foglalkozó szakember, akkor az átélt szörnyűségek továbbra is kísérteni fogják őt. A trauma és a zilált családi helyzet miatt nem találja a helyét a hazájában, vagy az őt befogadó országban, viselkedési zavarokkal küszködik, esetleg drogfüggőséggel is küzd, ezáltal sérülékennyé és könnyen manipulálhatóvá válik. Ez a fiatal előbb-utóbb kapcsolatba kerül a már említett, iszlamista szervezetekkel összeköttetésben álló idősebb férfival, aki egy stabil életforma és a valakihez való tartozás lehetőségét ajánlja fel neki, családtagként kezelve őt. Rövid idő múlva a fiút, aki nagy valószínűséggel nem részesült világi oktatásban, az új „családja” beírta egy olyan madraszába, ahol megismerkedik a szélsőséges iszlám ideológiájával, ahonnan egyenes út vezet a szomáliai „hitetlenek” és a megszállóknak tekintett etióp fegyveresek, illetve az Afrikai Unió szolgálatában álló katonák elleni öngyilkos robbantásig. A valamelyik nyugati országban élő, polgárháborút átélt fiataloknál annyi a különbség, hogy bár a

²⁰ Neil MacFarquhar, Ibid.

²¹ Muuse Yuusuf: *Profile of a Somali Suicide Bomber*. Hiiraan Online, 2009-06-27. http://www.hiiraan.com/op2/2009/jun/profile_of_a_somali_suicide_bomber.aspx

befogadó országban részesülnek világi oktatásban, akár még az egyetemig is eljuthatnak, de a lelki problémák ettől nem fognak eltűnni. A gyerekkorukat meghatározó szenvedést és erőszakot nem tudják feldolgozni, ők maguk is erőszakosak lesznek, emiatt kicsapják őket, és az iskolát nem tudják befejezni. Később egyre lejjebb csúszva a lejtőn, valószínűleg kábítószerfüggők és bűnözőkké válnak, életben maradt családtagjaik pedig nem tudnak nekik segíteni. Az ő esetükben is fontos szerepet játszik az új, a „befogadó család”, mert a családfő íratja be őket a madraszába, ahol megmondják nekik, hogy mi módon találhatnak kiutat a lelki szenvedésekből és a korábbi bűnös életükből, eljutva a Paradicsomba. A végső állomást itt is Szomália és az öngyilkos merénylet jelenti.

A negyedik jellemzés némileg különbözik a fentiekben felsoroltaktól. Ebben az esetben az öngyilkos robbantó egy 20 év körüli férfi, aki magasan iskolázott családja körében nőtt fel szeretetben, és mivel semmilyen módon nem került kapcsolatba a polgárháborúval, ezért boldog gyerekkora volt, továbbá világi oktatási intézményben és Korán-iskolában is tanult. Azonban a család az etióp bevonulás okozta, Szomáliát ért sorozatos megaláztatások, sérelmek miatt elhatározza, hogy feláldozza gyermekük életét azért, hogy megvédjék országukat és vallásukat a betolakodóktól, a gyerek pedig elfogadja szülei döntését, annak ellenére, hogy sehol sem részesítették őt agyomosásban.²² Ilyen esetek viszont elég ritkán fordulnak elő.

A profilokból – a legutolsót leszámítva –, azt a következtetést lehet levonni, hogy a tíz éven át tartó polgárháború, az azt követő etióp bevonulás és a jelenlegi instabil helyzet az országra nézve leginkább az öngyilkos merényletek formájában fejt ki romboló tevékenységét. A zűrzavaros időkben, biztos családi háttér nélkül, sokszor árván vagy félárván felnőtt generációk már nem rendelkeznek azokkal a törzsi kötelékekkel, amelyek régebben viszonyítási pontot, illetve az életükre vonatkozóan egyfajta útmutatást is jelentettek. Mivel az emlékeikben nincs hova visszanyúlniuk, és mert gyerekként nem ismertek mást, csak a háborút és a bűnözést, ezért elfogadnak bármit, csatlakoznak bármilyen közösséghez, ami szilárd jövőképet és a valakihez vagy valamihez való tartozás érzését nyújtja nekik, ami az öngyilkos merényletek esetében az iszlamista szervezeteket jelenti.

Összességében elmondható, hogy az öngyilkos merényletek elkövetőiről nem lehet egy mindenkire vonatkozó, egységes profilt kialakítani. Az olyan közös tulajdonságok mellett, mint hogy a nagy többségük fiatal fiú vagy férfi, jelen vannak azok a különbségek is, amik megakadályozzák az egységes jellemzés kialakítását.

A hasonlóságokat tekintve fontos megemlíteni, hogy ahol hosszan tartó polgárháború zajlott, mint például Afganisztánban és Szomáliában, ott a polgárháborút megélt fiatal nemzedékek elveszítették vagy már eleve nem is ismerték azokat a törzsi struktúrákat, kötelékeket és az ezekből eredeztethető szabályokat, amikre szilárd alapként támaszkodhattak volna, és amelyek békés időkben viszonyítási pontként funkcionálnának az életükben. Ezt az állapotot az öngyilkos merényleteket végrehajtó szervezetek vezetői a mai napig fel is használják a saját céljaikra, és a perspektíva látszatát nyújtva rengeteg fiatal tudnak magukhoz láncolni. A hagyományos törzsi struktúrákat az al-Kaida iszlamistái – egyedül Jemen kivételével, ahol az

---

²² Muuse Yuusuf, Ibid.

Arab-félsziget al-Kaidája a helyi törzsek támogatását élvezi –, mindenütt tudatosan irtotta és irtja most is, mert ez elengedhetetlen ahhoz, hogy megtartsa hatalmát, befolyását és ezáltal „emberanyag tekintetében” az utánpótlás biztosítását. További hasonlóságként lehetne megemlíteni azt a tényt, hogy nagyon sok öngyilkos merénylő elkötelezett harcosa volt annak, amiért feláldozta magát, legyen szó akár nacionalizmusról, akár vallással kapcsolatos nézetekről. Közös tulajdonságként felfogható még a zárkózottság és a befelé fordulás, de fontosnak tartjuk megismételni, hogy önmagában sem az introvertált jellem, sem az erős elkötelezettség nem vezet „mártíromsághoz”. Az öngyilkos akció elkövetéséhez egy olyan lelkiállapot biztosít egyenes utat, ami ha (többek között) az erős politikai vagy vallási elkötelezettséggel, a megaláztatás érzésével, a bosszú utáni vágygal, valamint a lehetetlen állapotból történő kiút keresésével társul, akkor veszélyes egyveleget alkot. Ez a lelkiállapot a perspektíva nélküliség. A perspektíva nélküliség ugyanis minden öngyilkos merénylőnél kézzelfogható. Különböző okokból ugyan, de egyikük sem lát más kiutat abból az állapotból, amiből szabadulni akar, és ebből a szemszögből nézve mindegy, hogy az illető saját maga hitte el, vagy valakik elhittették vele azt, hogy nincs más választása, csak az öngyilkos támadás.

Az öngyilkos merénylők közti különbségek leginkább a társadalmi háttérben és a merénylők nemzetiségében érhetőek tetten. Például egy afganisztáni, egy pakisztáni, vagy egy szomáliai öngyilkos merénylő társadalmi háttere teljesen eltér egy palesztinétól vagy egy irakiétól. Míg az előbbieket elsősorban hatalmas szegénységből jönnek és sokuk analfabéta, addig a palesztin vagy az iraki öngyilkos merénylők inkább a tanultabb rétegekből és a középosztályból származnak. A merénylők nemzetiségét illetően sem lehet egységes kategóriát kialakítani. Afganisztánban és Pakisztánban a helyi tálibok, Szomáliában az al-Shabaab szomáliai milicistái, Izraelben a palesztin iszlamisták és nacionalisták, az ebben a fejezetben nem tárgyalt Libanonban, Srí Lankán és Törökországban pedig a síita libanoniak, a tamilok, illetve a törökországi kurdok robbantottak. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az al-Kaidához köthető dzsihadista öngyilkos merénylők gyakran kezdeményeznek támadásokat más országokban is, sőt olyan helyeken, mint Kasmír és Irak az öngyilkos merényletek nagy részét nem is a kérdéses ország vagy térség helyi lakosai követték el. Kasmírban az a Laskar-i-Tajba hajtotta végre a legtöbb öngyilkos robbantást és fedajin akciót, amit a pakisztáni titkosszolgálat hozott létre az 1980-as évek végén, és ami jórészt pakisztáni szélsőségesekből áll. Irakban pedig az al-Kaida nem elsősorban a helyi szunnita radikálisokból válogat, hanem Szaúd-Arábiából és a Maghreb-térségből csempészi be a későbbi elkövetőket.

A nők által elkövetett öngyilkos merényletek háttere

Az öngyilkos merénylők személyiségét és tetteinek mozgatórugóit vizsgálva megállapítható, hogy a női öngyilkos merénylők cselekedetei mögött férfi társaiktól némiképp eltérő okok is meghúzódnak. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy általában véve a női öngyilkos merénylő kevésbé lenne vallásos, esetleg nacionalista érzelmű, vagy éppen kevésbé lenne befolyásolható. A különbség a férfi és női öngyilkos merénylő között elsősorban az, hogy motiváltságukat tekintve a nőknél a szekuláris nacionalista, vagy a vallásos ideológia mellett olyan mozgatórugók is szerepet játszanak, amelyek a férfiaknál nem érhetőek tetten.

A terrorizmus eszköztára az 1975 és 1990 között zajló libanoni polgárháború során megjelenő öngyilkos robbantással, új elemmel bővült. A polgárháború alatt szinte valamennyi végrehajtott merényletet férfiak követték el. Az öngyilkos akciók egy kis hányada azonban női merénylők nevéhez fűződik. A Szíriai Szocialista Nacionalista Párt elnevezésű szervezethez tartozó és az izraeli megszállás ellen küzdő 16 éves Khjadali Szana 1985. április 9-én felrobbantotta magát, megölve két izraeli katonát.²³ Tette új fejezetet nyitott nemcsak a terrorizmus, hanem az öngyilkos merényletek történetében is, ugyanis ő volt az első női terrorista, aki ilyen cselekményt végrehajtott.

A polgárháború során a közel-keleti országban még több alkalommal történtek nők által elkövetett öngyilkos robbantások, de az 1990 utáni öngyilkos akciókat kizárólag férfiak hajtották végre. Ugyanakkor az öngyilkos terrorizmus elterjedésének köszönhetően az 1990-es évek öngyilkos merényleteinél már számos esetben nők voltak az elkövetők, akik a Tamil Tigrisek, illetve a Kurd Munkáspárt kötelékében hajtották végre akciójukat, így abban az évtizedben a női öngyilkos merénylők alkalmazása kizárólag erre a két terrorszervezetre volt jellemző. A 2000-es évek elejét követően azonban nemcsak maguknak az öngyilkos merényleteknek a száma ugrott meg, hanem a női elkövetőké is.

A következőkben azokra a tulajdonságokra próbálunk rámutatni, amelyek kizárólag a női öngyilkos merénylőket jellemzik, alapul véve a palesztin, a csecsen, a tamil és a kurd elkövetőket, valamint az iraki területen végrehajtott öngyilkos akciók női merénylőit.

Izrael

Bár a palesztin iszlamista szervezetek az 1990-es évek közepétől kezdve számos öngyilkos merényletet hajtottak végre, elkövetőik kivétel nélkül férfiak voltak. Az első palesztin származású női öngyilkos merénylő, Vafa Idrisz az al-Aksza Mártírjainak Brigádja tagjaként 2002-ben robbantotta fel hátizsákjába rejtett bombáját Jeruzsálemben. Tettének egyedisége mérföldkő volt nemcsak az öngyilkos merényletek, hanem a palesztin ellenállás történetében is. Az arab nyelvű sajtó nagy része, valamint a terrorszervezetek példaképet csináltak belőle azzal, hogy tettét dicsőítették, és bár burkoltan, de példáját követendőnek tartották. Ez utóbbit alátámasztják a temetésén elhangzott, a feminista vonást sem nélkülöző, dicshimnuszoként is felfogható beszédek. A szónokok egyike szerint Vafa Idrisz tette azért bírt nagy jelentőséggel, mert „bizonyította mindenkinek, hogy a férfiak és a nők egymással vállvetve harcolnak az agresszió ellen a szabadságért”. A Fatah Forradalmi Tanácsának egy női tagja beszédében még tovább is ment, kijelentve, hogy „Vafa mártíromsága helyreállította a palesztin nő nemzetben betöltött szerepének a becsületét”.²⁴

²³ Clara Beyler: *Chronology of Suicide Bombings Carried out by Women*. International Institute for Counter-Terrorism, 12-02-2003. <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/645/Default.aspx>

²⁴ Mira Tzoreff: *The Palestinian Shahida: National Patriotism, Islamic Feminism, or Social Crisis*. In: Yoram Schweitzer: *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* Jafee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, August 2006, p. 22. <http://www.gees.org/documents/Document-01398.pdf>

A 28 éves nő tette az őt övező tiszteletnek és megbecsülésnek köszönhetően számos követőre talált, akiknek nagy része a középosztályból származó, közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező huszonéves hajadon volt.²⁵ Kezdetben csak a szekuláris nacionalista al-Aksza Mártírjainak Brigádja alkalmazott női öngyilkos merényletet, de a Vafa Idrisz tettét követő két évben a Palesztin Iszlám Dzsihád és a Hamasz is magára vállalt olyan öngyilkos merényleteket, amelyeket nők hajtottak végre.²⁶ A Hamasz alapítója, Ahmed Jászín sejk kezdetben nem támogatta a női merénylet alkalmazását, azonban véleményét 2004-ben megváltoztatta. Döntését taktikai szempontok indokolták, ugyanis a merénylet elkövetése során „a férfiaknak túl sok akadályt kell leküzdeni”²⁷, vagyis a nők nagyobb mozgástérrel rendelkeznek és kevésbé gyanúsak. A nők által elkövetett öngyilkos merényletek legitimizálása során az iszlamiszták, hasonlóan a szekuláris nacionalistákhoz, az egyenlőség szerepét hangsúlyozták. Ebben a tekintetben a különbség a két szervezet között mindössze abban jelentkezik, hogy az iszlám radikálisok „feminizmusukat” vallási köntösbe bujtatták, azt hangsúlyozván, hogy a nőknek megengedett a dzsihadban való aktív részvétel.²⁸ A nők a dzsihad nevében elkövetett terrorakciókban történő részvételét egyébként már a szaúd-arábiai Iszlám Legfelsőbb Tanács által 2001-ben kiadott fatva is ösztönözte, hogy 2004 májusában, négy hónappal a Hamasz első női öngyilkos merénylete után az egyiptomi vallástudós, Juszuf Al-Kardávi is legitimizálta a terrorszervezetben történő női részvételt. Mi több, az Alufában női merénylet által végrehajtott öngyilkos merénylet kapcsán egy fatvát bocsátott ki, amelyben többek között kijelenti, hogy a dzsihad érdekében nők is elkövethetnek öngyilkos merényletet anélkül, hogy kikérnék férjük engedélyét.²⁹

A palesztin női öngyilkos merénylet ugyanakkor nem elsősorban vallási indíttatásból követték el cselekedetüket, hanem a nacionalizmussal, a megszálló hatalom elleni gyűlölettel és egyéni sérelmekkel ötvözött kitörési vágyból. Ez a kitörési vágy a konzervatív palesztin társadalom nőkre szabott szerepéből fakad, és részben a férfiakkal való egyenlőséget, megbecsülést célozza meg. Ennek értelmében azok a palesztin nők, akik öngyilkos merényleteket hajtottak végre, úgy gondolták, hogy a „mártíraciójukban” megtalálják azt a lehetőséget, amelynek segítségével nemcsak egyszerűen a férfiakkal, hanem a férfi öngyilkos merényletessel is azonos megbecsülést vívhatnak ki maguknak. A kitörési vágy azonban nemcsak a férfiakkal való egyenlőségi törekvést jelenti, hanem valaminek a „helyrehozását” is, amit a palesztin társadalom hibának vagy egyenesen bűnnek tekint. Számos női merénylet ugyanis olyan „tulajdonságokkal” rendelkezett, amelyek elfogadhatatlanok voltak a konzervatív társadalom számára. Példaként lehetne felhozni a meddő Vafa

²⁵ Béres János: *Nők és az öngyilkos-terrorizmus*. Felderítő Szemle, 2007. szeptember. 21. o.
<http://www.kfh.publikacio/2007-3.pdf>

²⁶ *Suicide and Other Bombing Attacks in Israel Since the Declaration of Principles*. Israeli Ministry of Foreign Affairs. September 1993.
<http://www.mfa.gov.il/mfa/terrorism-%20obstacle%20to%20peace/Palestinian%20terror%20since%202000/Suicide%20and%20and%20Other%20Bombing%20Attacks%20in%20Israel%20Since>

²⁷ Debra D. Zedalis: *Female Suicide Bombers*. Carlisle Papers in Security Strategy, June 2004, p. 7.
<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/FILES/PUB408.pdf>

²⁸ Mira Tzoref, *Ibid.* p. 22.

²⁹ Jessica Davis: *Women Terrorism in Radical Islam: Planners, Perpetrators, Patrons?* First Annual Graduate Symposium, Dalhousie University, Halifax, Canada: 2006, p. 5.
<http://centreforforeignpolicystudies.dal.ca/pdf/gradsymp06/Davis.pdf>

Idriszt, az Ahmed gúnynévvel illetett, férfias külsővel és lesbikus irányultsággal rendelkező Fáiza Amal Dzsuma'at, az elvált és egy baleset során súlyos égési sérüléseket szenvedett Vafa Szamír Ibrahim Al-Baszt, a Hamasz első női öngyilkos merénylőjét, Rim Riasit, akit azzal vádoltak, hogy egy Hamasz tisztségviselővel folytatott házasságtörő „bűnös viszonyt”³⁰, valamint Iman Aisát, a kétgyermekes, Nabluszban élő anyát, akit 2001-ben vettek őrizetbe, miközben egy buszon akart bombát elhelyezni. Iman Aisa az öngyilkos merénylettel tisztára akarta mosni a férje nevét, akit azzal gyanúsítottak, hogy együttműködött az izraeliekkel.³¹ Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a palesztin női öngyilkos merénylőknél tettük elkövetésében az izraeli megszállás elleni harc és a vallás mellett fontos szerepe volt az emancipációra és a megfélemlésre való törekvésnek is.

Csecsenföld (Csecsnya)

A cssecsen öngyilkos merénylők esetében – mind a férfiaknál, mind a nőknél – az elsődleges mozgatórugó az orosz biztonsági erők okozta trauma megbosszulása, ami gyakran párosul szélsőséges iszlám értelmezéssel. Nem az önfeláldozás érzése hajtja a cssecsen öngyilkos merénylőket, mert a radikális iszlám ideológiája mindössze egy eszköz, amelynek segítségével az illető spirituálisan és mentálisan fel tudja magát készíteni a feladat elvégzésére.³² Ezt többek között az a tény is alátámasztja, hogy a női elkövetők jelentős többsége csak a trauma után csatlakozott a vahabita ideológiát valló csoportokhoz.³³

A cssecsen öngyilkos merényletek jó részét nők követték el, melynek a legfőbb oka, hogy a megerőszkolásokat, a fizikai és lelki kínzásokat sem nélkülöző orosz „terrorellenes” akciók során legtöbbet ők szenvedtek. Ezenfelül jórészt a középosztályhoz tartozó, legalább középiskolai végzettséggel³⁴ rendelkező, „fekete özvegyeknek” is nevezett cssecsen női merénylők motivációjában is fontos szerepet játszik a tradicionális társadalom szabályainak való megfelelési kényszer, ami abban nyilvánul meg, hogy a megerőszkolt vagy szexuálisan molesztált nők a „becsületükön esett csorbát” az öngyilkos merénylettel akarják helyrehozni.³⁵ Kisebb mértékben ugyan, de az elkövetők között jelen vannak azok a befolyásolható, gyenge akaratú nők is, akiket a cssecsen férfiak lelki vagy fizikai terror alatt tartva kényszerítenek a merénylet végrehajtására. Közöttük sok a kábítószerfüggő és az alacsony szellemi képességekkel rendelkező egyén.³⁶

³⁰ Marina Eleftheriadou: *Women and Militant Islamism: The Misunderstanding Behind the "Woman and the Gun"*. Middle East Bulletin, March 2008, p. 10.

<http://www.idis.gr/GR/Ekdoseis/newsletters/MiddleEastBulletin10.pdf>

³¹ Fatima el Issawi: *The Faces of Female Suicide Bombers*. Ash-Sharq Al-Awsat, 10-07-2007.

<http://www.aawsat.com/english/news.asp?section=3&id=9532>

³² Rober W. Kurz – Charles K. Bartles: *Chechen Suicide Bombers*. Journal of Slavic Military Studies, 2007, p. 534. <http://www.fmso.leavenworth.army.mil/documents/Chechen-Suicide-Bombers.pdf>

³³ Anne Speckhardt – Khapta Akhmedova: *Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists*. In: Yoram Schweitzer: *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, August 2006, p. 67. <http://www.gees.org/documents/Document-01398.pdf>

³⁴ Speckhardt, Ahmedova, Ibid. p. 66.

³⁵ W. Andy Knight, Tanya Narozhna: *Balck Widow Terrorists Are a Puzzling Breed*. Express News, University of Alberta, 10-09-2004. <http://www.expressnews.ualberta.ca/article.cfm?id=6053>

³⁶ Béres János, Ibid. p. 18.

A Tamil Tigrisek (LTTE)

A Tigrisek által 1987 és 2009 májusa között végrehajtott öngyilkos merényletek száma több mint kétszázra tehető, ebből adódóan az öngyilkos robbantások nem kivételes esetekhez voltak köthetőek, hanem elfogadottá, sőt egyfajta normává váltak. Az öngyilkos merényletek a LTTE-n belül egyrészt eszközként funkcionáltak, ugyanis a „Fekete Tigrisnek” nevezett merénylő ennek segítségével mutatta ki elkötelezettségét az ügy, a vezető és a szervezet felé. Másrészt azonban, az öngyilkos merényletek normajellegét figyelembe véve, a Tigrisek alkotta közösségen belül létezett egyfajta csoportnyomás is³⁷, ami arra készítette a terroristákat, hogy közülük minél többen jelentkezzenek öngyilkos merénylőnek.

Bár a többi öngyilkos merényletet alkalmazó csoporthoz hasonlóan a Tamil Tigrisek öngyilkos robbantásait is jórészt férfiak követték el, a szervezet fennállása során számos alkalommal használt fel nőket is akcióik végrehajtásához, különösen akkor, amikor a célpont nehezen megközelíthető, szigorúan őrzött személy (politikai vagy katonai vezető) volt.³⁸ A női öngyilkos merénylők nem voltak házasságok és nem voltak gyerekeik. A férfi merénylőknél is ritkaságszámba ment a házasság.

Az LTTE azt közvetítette a nők felé, hogy egyenértékűnek tekinti őket a férfi öngyilkos merénylőkkel oly módon, hogy a női terroristák is ugyanazt a kemény fizikai és szellemi kiképzést kapták, ugyanolyan egyenruhát hordtak, mint a férfiak, valamint ugyanolyan megbecsülésben részesítették a sikeres női merénylőket, mint a férfiakat. Az igazság azonban az volt, hogy a nők taktikai szempontból jelentettek nagyon sokat a Tigriseknek. Hasonlóan a többi terrorszervezethez, az LTTE azt az öngyilkos merénylőt látta a női elkövetőben, aki a férfiakhoz képest könnyebben meg tudja közelíteni a célszemélyt és végezni vele.³⁹

A Tigrisek mindezek mellett nagy figyelmet fordítottak a támogatottság fenntartására is. Azt a hamis információt terjesztették, hogy az öngyilkos merényleteket olyan nők hajtották végre, akiket a Srí Lanka-i hadsereg megerőszakolt. Arjuna Gunawardena szerint azonban a hadsereg katonái ugyan követték el nemi erőszakot, de ezek csak szórványos esetek voltak, és a bűnösöket bíróság elé állították, továbbá a megerőszakolt nők nem hogy nem lettek „Fekete Tigrisek”, de még csak az LTTE-hez sem csatlakoztak.⁴⁰

A Kurd Munkáspárt (PKK)

A Kurd Munkáspárt öngyilkos merénylőinek indítéka – a palesztinokhoz hasonlóan –, elsősorban az „önmegvalósításra” való törekvésben keresendő. Clara Beyler úgy véli, hogy a férficentrikus törökországi kurd társadalomban egyedül a PKK volt az egyetlen olyan struktúra, amely „választást” adott a nőknek: vagy a tradicionális feleség és anya szerep mellett, vagy a terrorizmus mellett döntenek.

³⁷ Arjuna Gunawardena: Female Black Tigers: *A Different Breed of Cat?* In: Yoram Schweitzer: Female Suicide Bombers: Dying for Equality?, Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv: August 2006, p. 82.

³⁸ Béres János, Ibid. p. 23.

³⁹ Arjuna Gunawardena, Ibid. p. 86.

⁴⁰ Ibid. p. 85.

A terror szervezet „lehetőséget” biztosított a nőknek, hogy „felnőjenek” a férfi fegyveresekhez. A szervezeten belül többé nem voltak a férfiak alárendeltjei, sőt terrorcselekményeket, öngyilkos robbantásos akciókat irányíthattak. A kurd terrorcsoport olyan tartást és megbecsülést adott női tagjainak, amelynek elnyerésére a PKK-n kívüli kurd társadalomban nem lehetett volna lehetőség. A Tamil Tigrisekkel analóg módon a Kurd Munkáspárt is ugyanolyan kemény és alapos kiképzésben részesítette a női tagokat, mint a férfiakat, és ezzel párhuzamosan azt a családot is helyettesítette, ahova a nők már többé nem tudtak, vagy nem akartak visszatérni.⁴¹

Irak

Az Irakban nők által elkövetett öngyilkos merényletek mozgatórugóiról nem lehet sokat tudni. Egyes jelentések szerint a női merénylők hitvesüket vagy valamelyik férfi családtagjukat akarták megbosszulni, aki meghalt az elhúzódozó fegyveres konfliktus során. Más feltételezések szerint az elkövetők között vannak olyanok is, akik nem tudták, hogy pokolgépet visznek magukkal a csomagjukban, amiket később távirányítással felrobbantottak. A női merénylők férfi társaikhoz hasonlóan huszonévesek és iskolázottak voltak.⁴² Különlegességként megemlíthető, hogy Irakban nemcsak arab nemzetiségű öngyilkos merénylők robbantottak.⁴³ 2005. november 9-én a belga származású Mireille Degauque amerikai katonák ellen követett el sikertelen merényletet. Tettét feltehetően az őt ért feldolgozatlan gyermekkori trauma⁴⁴, valamint a férje révén megismert iszlamista ideológia együttes hatására hajtotta végre.⁴⁵

Az iraki területen végrehajtott merényletek háttérébe betekintést nyújt a 2009 januárjában letartóztatott, magát a „hívők anyjára”-nak nevező Szamira Dzsászim vallomása. A középkorú nő az Anszar al-Szunna lázadó csoport női öngyilkos merénylő toborzója volt. Kiválasztotta azokat a nőket, akiket később elfogtak és megerősszakoltak a milicisták. Ő aztán meggyőzte az áldozatokat, hogy ha helyre akarják hozni a „becsületükön esett foltot”, kövessenek el öngyilkos merényletet. Dzsászim ezen felül nemcsak beszerezte a robbanóanyagot, hanem el is vezette a merénylőket a célponthoz. A hatóságok úgy vélik, többek között Dzsászim is felelős azért, hogy 2008-ban jelentősen megnőtt a női öngyilkos merénylők száma Irakban.⁴⁶

Az Afganisztánban egyetlen, és Pakisztánban is akciót végrehajtó két női merénylő – mindhárman pakisztáni állampolgárok –, analfabéta, inkább debil, mintsem fanatikus nők beszerzése is Dzsászim módszeréhez hasonlóan történt.

⁴¹ Clara Beyler: *Messengers of Death: Female Suicide Bombers*. Inbar Found. 2002, p. 6. http://www.keren-inbar.org.il/INB/cache/pic_22500.pdf

⁴² Alex Kingsbury: *The Rising Number of Female Suicide Bombers in Iraq*. U.S. News, 28-07-2008. <http://www.usnews.com/articles/news/iraq/2008/07/28/the-rising-number-of-female-suicide-bombers-in-iraq.html>

⁴³ A multietnikus Irak nemzetiségei közül csakis szunnita arabok követnek el öngyilkos merényleteket, kurdok, vagy vallási kisebbségek egyáltalán nem. Ez alól csak az al-Kaidához kötődő Anszar al-Iszlám szervezet tagjai, a „kurd tálibok” képeznek kivételt.

⁴⁴ Nem tudta kiheverni testvére halálát.

⁴⁵ Anthony Browne: *Western White Woman a Suicide Bomber*. Times Online, 01-12-2005. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/iraq/article598536.ece>

⁴⁶ *Iraq's „Female Bomber Recruiter”*. BBC News, 04-02-2009. http://news.bbc.uk/2/hi/middle_east/7869570.stm

Hasonlóan a férfi öngyilkos merénylőkhöz, a női öngyilkos merénylőkre vonatkozóan sem lehet egy mindenkire ráillő profilt létrehozni, eltekintve attól a hasonlóságtól, hogy a legtöbb női elkövető 17 és 27 év közötti, legalább középszintű végzettséggel rendelkező középszintű volt. Általánosságban azonban elmondható, hogy a különböző országok női merénylői között több azonos tulajdonságot és kevesebb különbséget lehet találni, mint férfi társaik esetében.

Mivel az összes női öngyilkos merénylő olyan országból származik, ahol a patriarchális társadalom kijelöli és szigorúan meghatározza a nők szerepét, ezért az öngyilkos merénylet a nőknél nemcsak a megszálló hatalom katonái elleni küzdelem egyik formája, hanem egyfajta lehetőség is arra, hogy elmeneküljenek, kitörjenek a számukra előre meghatározott keretből, amelyek közé egész életükre be vannak szorítva. Bár ez a megállapítás leginkább a palesztin és a kurd női merénylőkre igaz, bizonyos esetekben a csecsenek és az al-Kaida által felhasznált nőkre is ráillik. Egy oroszok, vagy az al-Kaida fegyveresei által megerősített csecsen, illetve arab nő élete végéig hordozni fogja azt a „becstelenséget”, amiről valójában nem is tehet. A fegyveres konfliktus okozta abnormális viszonyok között pedig a „szégyen” lemosására egyetlen út, az öngyilkos merénylet kínálkozik, másrészt tette az „ügyet” szolgálja.

Itt szeretnénk megjegyezni, hogy az al-Kaida nemcsak nőket erőszakolt meg azért, hogy később a megbélyegzett személyt a halálba küldjék, „le mosva a becsületén esett foltot”. Algériában ugyanis a helyi al-Kaida emberei több alkalommal is nemi erőszakot hajtottak végre 16–22 év közötti férfiakon, akiknek nem marad más hátra, mint az őket ért „szégyen” miatt elvállalni az öngyilkos merényletet.⁴⁷

A konzervatív társadalmi elvárások közepett könnyen rá lehet sütni bárkire a „szégyen” bélyegét, és ez alól a palesztin nők sem kivételek. Sok palesztin öngyilkos női merénylő életvitele, magánélete, családi állapota nem felelt meg azoknak az elvárásoknak, amiket a társadalom támasztott feléjük, legyen szó házasságtörésről, homoszexualitásról, meddőségről, vagy akár izraeli kollaboráns gyanújába keveredett férjről. Vafa Idrisz tette azért volt rendkívül veszélyes, mert példaképet csináltak belőle. Azonban míg a média és a terrorista csoportok a hős ellenállót látták Idriszben, addig a palesztin nők az emancipáció és a kitörés megvalósulásának a példáját. A palesztin nők azt tapasztalták, hogy Idrisz és a többi női merénylő olyan társadalmi megbecsülésnek örvendenek, amit ők életükben soha nem fognak megkapni, ez pedig a későbbiekben vonzóvá teheti számukra a „mártíromságot”.

A következő hasonlóságot pedig valahol ennél a pontnál lehetne megragadni. Bár az öngyilkos merénylet sok nő számára jelenthet perspektívát korábbi életéhez képest, a számok mégsem azt mutatják, hogy a terrrorszervezetek tömegével alkalmaznának nőket az ilyen típusú akcióknál. Bár a kurd öngyilkos merényletek döntő többségét nők követték el⁴⁸, és a tamil szeparatisták között is nagyszámú női merénylő hajtott végre öngyilkos akciót⁴⁹, a terrorista szervezetek az

⁴⁷ Steve Weinstein: *Does Al-Kaida Use Gay Rape to Recruit Suicide Bombers?* Edge Boston, 05-02-2009. <http://www.edgeboston.com/index.php?ch=news&sc=&sc2=news&sc3=&id=86894>

⁴⁸ Jessica Davis, *Ibid.* p. 4.

⁴⁹ Arjuna Gunawardena, *Ibid.* p.83.

öngyilkos merényleteknél elsősorban a férfiakra számítottak. Ennek valószínűleg az lehetett az oka, hogy a női öngyilkos merénylők megítélése az érintett társadalmakon belül a mai napig vitatott. Mind a tamil, mind a csecsen, mind a kurd, de még a palesztin társadalom is ellentmondásosan áll hozzá a jelenséghez. Kihangsúlyozandó, hogy a nem egyértelmű megítélés vonatkozik a palesztin női öngyilkos merénylőkre is, annak ellenére, hogy az arab sajtó jó része és a terroristák hőst faragtak belőlük, és annak ellenére, hogy bizonyos vallási vezetők legitimálták a dzsihádban, illetve a „mártírakciókban” való női részvételt.

A terrorista szervezetek a női merénylőket kizárólag taktikai szempontból alkalmazzák, mert egyrészt egy nő kevésbé gyanús a hatóság számára, mint egy férfi, másrészt a női „mártírokat” propaganda célokra is fel lehet használni annak érdekében, hogy a későbbiekben minél több férfi jelentkezzen a szervezetbe, és nem utolsósorban egy női merénylő nagyobb hangsúlyt kap a sajtóban, ez pedig nagyobb médianyilvánosságot jelent.⁵⁰ Nincs szó semmiféle egyenjogúság megadásáról sem a Kurd Munkáspárt, sem a Tamil Tigrisek esetén sem, annak ellenére, hogy a PKK és a LTTE a női terroristákat ugyanolyan kiképzésben és megbecsülésben részesítette, mint a férfiakat. Mint minden öngyilkos merénylő, a női „mártírok” is csak eszközök voltak a különböző terrorcsoportok számára céljaik elérésében.

Az előzőekben szó volt arról, hogy a különböző nemzetiségű női öngyilkos merénylők között kicsi a különbség. Ez a kis különbség viszont leginkább a csecsenek és a tamilok esetében érhető tetten.

Feltételezhető, hogy a csecsen női merénylők motivációjában a csecsen tradíciókhoz szervesen hozzátartozó bosszúállás minden egyéb mozgatórugót háttérbe szorít, legyen szó emancipációról, mély vallásosságról, vagy akár nacionalizmusról. Általánosságban elmondható ugyan, hogy minden női merénylőt ért korábban valamilyen vélt vagy valós sérelem az ellenség részéről, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a csecsenek esetében a sérelem megtorlása minden mást elhomályosít.

A tamil női merénylőknél az elsődleges motivációt más országbeli sorstársaiktól eltérően a nemzeti felszabadító harc, a független tamil állam létrehozásának célja jelentette. Bár csak látszólagosan, de az LTTE-n belül megvalósult az emancipáció, ebből adódóan a Tigrisek kötelékébe tartozó női merénylők nem érznek késztetést arra, hogy az amúgy konzervatív tamil társadalom ellenében küzdjenek ezért az eszményért.

Öngyilkos merényletet elkövető gyerekek

Az öngyilkos támadásokat elkövető terrorista szervezetek vonzáskörébe került gyerekek minden bizonnyal még felnőtt korú sorstársaiknál is nagyobb veszélyben vannak, mert fejlődésben lévő személyiségük még rendkívül sérülékeny, nincs kialakult identitásuk, sokkal befolyásolhatóbbak, mint egy huszonéves, sokkal jobban függenek érzelmileg kiképzőiktől, illetve magától a terrorista szervezettől.

---

⁵⁰ Béres János, Ibid. p. 25.

Vamik D. Volkan, a Virginiai Egyetem pszichiátere az öngyilkos merénylőkkel foglalkozó tanulmányában felvázolja, hogy a közel-keleti terrorista szervezetek milyen módszerekkel érik el, hogy egy gyerekből öngyilkos merénylő váljon. Első lépésként a toborzók olyan instabil személyiséggel rendelkező, általában traumát átélt, frusztrált fiatalokat keresnek, akik valamilyen kívülről jövő segítséggel próbálják megszilárdítani belső világukat. Ezt követően a kiképzők a gyermekek sérült individuális személyiségjegyeit rombolják tovább és iktatják ki szinte teljesen. Ezt később nacionalista és/vagy vallási ideológiára épülő csoportkohézióval helyettesítik. Bizonyos idő után a csoportkohézió, illetve az ideológia, ami összekovácsolja a csoportot, válik dominánssá, teljesen átvéve a hatalmat a gyermek személyisége felett, és ettől kezdve csak olyan dolgok fogják a fiatal boldoggá tenni, vagy meghozni az önbecsülését, amik a csoport érdekeit szolgálják. Így a fiatal teljes mértékben irányítottá válik, és érzelmi szempontból a terrorszervezet vezetőitől, kiképzőitől kezd függeni. Ebből adódóan, ha sikeres volt az átnevelés, akkor a gyermeknek semmit sem fog jelenteni az, hogy meg kell majd ölnie egyrészt saját magát, másrészt más embereket (az „ellenséget”), ugyanis mindent a csoport érdekében tesz.⁵¹

Bár a fentebb idézett jellemzést Volkan a palesztin terrorista szervezetekkel kapcsolatosan fogalmazta meg, a leírás lényegében igaz az összes olyan terrorcsoportra, amely kiskorú öngyilkos merénylőket is felhasznál céljai elérése érdekében. Mindössze annyit lehetne hozzátenni, hogy ellentétben a palesztin terrorista szervezetekkel, a tálibok és a Tamil Tigrisek számos alkalommal raboltak el gyermekeket az iskolákból és az árvaházakból azért, hogy minél több öngyilkos merénylőt képezhessenek ki, akár erőszak alkalmazásával is. Röviden szólva, a tálibok és a tamil szélsőségesek nemcsak az önként jelentkező, a toborzó által meggyőzött gyermekeket „fogadták be”, hanem készek voltak elrabolni, majd pedig kényszeríteni is a fiatalra, hogy végrehajtsa az öngyilkos akciót.

A következőkben megvizsgáljuk, hogy a pakisztáni, tamil és palesztin kiskorúakból a terroristák hogyan csinálnak öngyilkos merénylőt, továbbá milyen külső és belső tényezők játszanak közre abban, hogy a gyerekek elvállalják a küldetést.

Pakisztán

Pakisztánban a nehéz életkörülmények miatt sok szülő nem engedheti meg magának, hogy világi oktatási intézménybe járassa a gyerekeit, ezért a fiatalok madraszákba, Korán-iskolákba kerülnek, amelyek többsége kapcsolatban áll a tálibokkal. Itt a gyerekek csak vallási oktatásban részesülnek, a tanítók pedig az iszlám szélsőséges, eltorzult formájával ismertetik meg a diákokat. A madraszákban éveken át olvastatják a gyermekekkel arabul a Koránt úgy, hogy a fiatalok nem is értik, hogy mit olvasnak, mert nem tudnak arabul. Emiatt az oktatók magyarázatképpen azt mondanak a Koránban foglaltakról, amit csak akarnak.⁵²

---

⁵¹ Vamik D. Volkan: *Suicide Bombers*. Official Website of the University of Virginia School of Medicine, p. 4. <http://www.healthsystem.virginia.edu/internet/csmhi/suicide-bomber-psychology.pdf>

⁵² Vamik D. Volkan, *Ibid.*, p. 8.

A véget nem érő Korán-felolvasásokat a palesztinok lakta megszállt területeken az öngyilkos merényletre felkészítő iszlamista terroristák is alkalmazzák azzal az eltéréssel, hogy ők nagyon is megválogatják, mely részeket olvastatnak fel a fiatalokkal, hiszen a palesztin fiatalok beszélnek arabul, értik, amit a Koránban olvasnak, emiatt a kiképzőknek óvatosabbnak kell lenniük.

A pakisztáni madraszákban sok 7 és 14 év közötti fiatal a tálibok által fenntartott kiképzőtáborokba kerül, amiket – utalva a gyerekek fiatal korára – „öngyilkos óvodáknak” is neveznek. Az öngyilkos merényletre történő tényleges felkészítés itt folyik, melynek során a gyerekek egyrészt a madraszákban már alkalmazott „agymosásban” részesülnek, másrészt a merénylettel kapcsolatos „tudnivalókat” sajátítják el. Mian Aftab Ahmad, a Pakisztáni Pszichológiai Társaság elnöke szerint a gyerekek már frusztráltak kerülnek be a táborokba, úgy érzvén, hogy rengeteg igazságtalanság érte őket eddigi életük során. A kiképzők pedig a frusztráltságot „a szegény sorsú muszlimokat elnyomó nyugati országok és helyi segítők” elleni gyűlöletté formálják át.⁵³

A felkészítési folyamat fontos és állandó elemei közé tartozik még a rendszeres Korán-olvasás és a videofelvételek megtekintése is. A kiképzők ugyanis olyan videofelvételeket vetítenek a gyerekeknek, amelyek segítségével például megtanulhatják, hogyan kell összeállítani és működtetni az öngyilkos merénylet által gyakran alkalmazott házi készítésű robbanószerkezeteket. Sok fiatal lőni, illetve gránátot és rakétavetőt kezelni is megtanítanak⁵⁴, de csak a legelszántabbakat választják ki öngyilkos merényletnek. Hírszerzési információk szerint eddig több, mint ötezer 10 és 17 év közötti gyereket képeztek ki a pakisztáni tálibok. Többeket Afganisztánba szállítanak át öngyilkos akciók végrehajtására, egy részük viszont Pakisztánban követi el a merényletet.⁵⁵

Az iszlamisták nemcsak a madraszákban, hanem menekülttáborokból, lepratelepekről is visznek el gyerekeket, akik között vannak afganisztáni és pakisztáni állampolgárságúak is. A fegyvereseknek dolgozó gyerekek közül nem mindenki lesz öngyilkos merénylet, sokukat Afganisztánba küldenek koldulni az utcákra. Koldulás közben ugyanis a gyerekek felderítő tevékenységet tudnak folytatni öngyilkos akciókat végrehajtó szervezetek számára, melynek során egyrészt tesztelhetik a fegyveresen védett objektumok biztonsági rendszerét, másrészt kémkedhetnek egy adott célszemély után, vagy pedig kifigyelhetik, hogy hol tartózkodnak az öngyilkos merénylet kedvelt célpontjainak számító külföldiek.

Bonyolult kérdés az, hogy a szülőknek mekkora a felelőssége abban, hogy gyerekeik végül a tálib fegyveresek kiképzőtáboraihoz kerüljenek ki. Sokuknak nincs más választása, mert a gyereket mindenképpen taníttatni akarja, de erre nincsenek meg az anyagi keretek. Így kerülnek a fiatalok az ingyenes, napi többszöri étkezést biztosító Korán-iskolákba, ahonnan később, sokszor a szülők tudta nélkül átviszik

⁵³ Nadeem Sarwar: *“Suicide Nurseries” of Pakistan Turn Children into Bombers*. The Indian News, 26-04-2009, http://www.theindian.com/newsportal/world-news/suicide-nurseries-of-pakistan-turn-children-into-bombers_100184785.html

⁵⁴ Bill Roggio: *Taliban Rebuild Children’s Suicide Camp in South Waziristan*. The Long War Journal, 06-10-2008. http://www.longwarjournal.org/archives/2008/10/taliban_rebuild_chil.php

⁵⁵ Nadeem Sarwar, *Ibid.*

őket az „öngyilkos óvodákba”. A szülők sok esetben együttműködnek az iszlamistákkal, mert félnek tőlük, és csak reménykedni tudnak, hogy egyszer még élve viszontlátják gyermekeiket, de arra is akadt példa, hogy amikor a szülők rájöttek arra, miket tanítanak a madraszában, inkább kivették a fiút a Korán-iskolából, és elköltöztek egy másik, biztonságosabb településre.

Srí Lanka

A Tamil Eelam Felszabadítási Szervezet az öngyilkos akciók végrehajtására kiszemelt gyerekek „összegyűjtése” során a tálibokhoz hasonló módszereket is alkalmaztak. Az LTTE milicistái rendszeresen elmentek az árvaházakba és az iskolákba újoncokat szerezni⁵⁶, aminek során 8–11 éves kislányokat és kislányokat is elhurcoltak a megfélemlített tanárok és szülők tudtával, sőt a szeparatisták a 2004. évi cunami után felállított segélyközpontokból is raboltak el gyerekeket.⁵⁷

A terroristák fogságából kiszabadított gyerekek elmondása szerint, aki megpróbált megszökni a Tigrisek által felállított táborokból, azokat megkínózták és a többiek szeme láttára kivégezték. A gyerekek közül azonban nem mindenki a terroristák által gyakorolt erőszak hatására csatlakozott az LTTE-hez, sokan a nyomor és az éhezés miatt léptek be a számukra túlélést jelentő terrorszervezetbe. Ezeknek a gyermekeknek egy része később magáévá tette a Tigrisek ideológiáját, de voltak olyanok is, akik inkább megszöktek, vagy megadták magukat a Srí Lanka-i kormánykatonáknak⁵⁸, mert hiányzott a családjuk, amitől a terroristák elszakították őket, vagy csak egész egyszerűen nem akartak meghalni.

Megszállt palesztin területek

Az öngyilkos merényleteket végrehajtó palesztin szervezetek a tálibokhoz képest szofisztikáltabb módszerekkel végzik a toborzást, ugyanis nincs szükségük arra, hogy elrabolják az „öngyilkos-tréningen” később részt vevő gyerekeket szüleiktől. A terroristacsoportok toborzói gyakran elegyednek szóba iskolásokkal, az irányított beszélgetések során pedig kiszűrik azt, aki alkalmas lehet egy ilyen típusú támadás végrehajtására. A fiatalok, akik közül sokan be sem töltötték 18. életévüket, nem egy alkalommal önként jelentkeztek valamelyik iszlamista, vagy szekuláris nacionalista szervezetnél a merénylet végrehajtására.

A megszállt területeken élő palesztinok körében nagy kultusza van az öngyilkos merényleteknek, ami a felnővekvő generációt sem hagyja érintetlenül; a fiatalok körében gyakori beszédtema az öngyilkos merényletek végrehajtása.⁵⁹ A gyerekek már egészen kicsi koruktól fogva tapasztalják azt a tiszteletet és megbecsülést, ami a mártírokat övezi. Az izraeli megszállás ellen küzdő, hősnek kikiáltott öngyilkos merénylőkről – szabályos kultuszt kialakítva – poszterek, őket

⁵⁶ Barbara Crosette: *Tamil Rebels Said to Recruit Child Soldiers*. New York Times, 17-07-2000. <http://www.nytimes.com/2000/07/17/world/tamil-rebels-said-to-recruit-child-soldiers.html>

⁵⁷ *Sri Lankan Rebels Recruiting Child Soldiers*. Iran Daily, 26-01-2005. <http://www.iran-daily.com/1383/2201/pdf9-politic.pdf>

⁵⁸ Celia W. Dugger: *Rebels Without a Childhood in Sri Lanka War*. The New York Times, 11-09-2000. <http://www.nytimes.com/2009/09/11/world/rebels-without-a-childhood-in-sri-lanka-war.html>

⁵⁹ Cameron W. Barr: *Why a Palestinian Girl Now Wants to Be a Suicide Bomber?* Christian Science Monitor, 01-04-2002. <http://www.csmonitor.com/2002/0401/p07s01-wome.html>

dicsőítő videofilmek és popszámok tömkelege jelenik meg.⁶⁰ Az öngyilkos robbantásokat végrehajtó szervezetek a felnövekvő nemzedéknek példaképet csinálnak a merénylőkből, tudatosan arra kondicionálva a fiatalokat, hogy megtiszteltetésnek érezzék, ha egyszer rájuk kerül a sor. A frusztrált palesztin társadalom minden rétegéből, különösen a menekülttáborok lakóiból pedig bőven akad utánpótlás.

Akik végigcsinálják a kiképzést, nem beszélhetnek senkinek sem arról, hogy miben vesznek részt. Ez nem jelenti azt, hogy a kiképzők elszakítják a gyerekeket a családjuktól, de megtiltják nekik, hogy közöljék a szüleikkel, mire készülnek, továbbá a tévénézés, a zenehallgatás és a szexuális kapcsolat létesítése is tilos. Volkan tanulmányában részletezi, hogy a kiképzés levezényelői milyenek festik le a fiatal fiúknak a szexuális élményt, a Paradicsomot és a hozzá vezető utat. Eszerint a fiatalok szexuális életet csak azután élhetnek, miután áthaladtak a felnőttkorba vezető „átjárón”, „folyosón”, ami tulajdonképpen önmaguk meggyilkolását szimbolizálja. Maga a halál pedig nem más, mint egy „esküvő”, ami után a halott terrorista a Paradicsomba kerül az őt váró szüzek közé.⁶¹

A terroristaszervezetek biztosra akarnak menni, hogy senki sem fogja lebeszélni a fiatalokat szándékukról. Ezért tiltják meg nekik, hogy beszéljenek a szüleikkel a merényletről. Ez sokszor nem is jelent problémát a fiataloknak, ugyanis nem szabad elfelejteni, hogy kamaszokról beszélünk. Számukra egy titok hordozása, valaminek az elhallgatása erősíti a kamaszokra jellemző családtól való elszakadási törekvést, a szülőkhöz fűződő érzelmi kötődésnek a lazítását, vagy akár az elszakítását. Volkan szerint a fiatalok lelki életében ezt a kötődést később a terrorcsoporton belül „befutott karrier” érzése pótolja, helyettesíti.⁶²

Összegezve

Az „agymosás” folyamata lényegében arról szól, hogy a gyerek eleve sérült individuális személyiségjegyeit a terroristaszervezetek csoportkohézióval helyettesítik, a csoport összetartó ereje pedig az a vallásos és/vagy nacionalista ideológia, amiben a terroristák hisznek. Az átnevelés szerves részét képezik a családtól és a barátoktól való elidegenedés, vagy elszakítás, a gyermekben már korábban meglévő, az „ellenségtől” elszennvedett vélt vagy valós sérelem felerősítése, majd ennek átalakítása gyűlöletté, valamint a fegyveres kiképzés.

A felnőtt elkövetőkhöz hasonlóan, a kiskorú öngyilkos merénylők társadalmi helyzete között is tapasztalhatunk eltérést és azonosságot. Azonban nem elsősorban a nyomorból jött pakisztáni és tamil kiskorú öngyilkos robbantó, illetve a hasonló korosztályú középosztálybeli palesztin merénylő közötti társadalmi különbségre szeretnénk ráirányítani a figyelmet, hanem arra a közös tulajdonságra, ami mindnyájuk esetében megfigyelhető.

---

⁶⁰ Anne Speckhardt: *Understanding Suicide Terrorism: Countering Human Bombs and Their Senders*. In: Jason S. Purcell and Joshua D. Weintraub: *Topics in Terrorism: Toward a Transatlantic Consensus on the Nature of the Threat*, Vol. I, Washington D.C.: Atlantic Council Publication, 2005, p. 8.

⁶¹ Volkan, *Ibid*, p. 7.

⁶² Volkan, *Ibid*, p. 7.

Egy pakisztáni és egy tamil gyerek vagy az éhség és a szegénység, vagy pedig elrablásukból és az agymosásból kifolyólag kerül be a terroristaszervezetbe, míg a palesztin kiskorú elsősorban a „mártírkultusz” miatt lesz öngyilkos merénylő. Mindhármuk életében a kiszolgáltatottság nagyon fontos szerepet játszik, amit az előbbieknél a rossz életkörülmények, vagy a fizikai kényszer, a palesztin gyerek esetén pedig a terroristák teremtette „mártírpéldakép” testesít meg, így eltérő okokból ugyan, de mindegyikük ki van szolgáltatva az őket körülvevő abnormális társadalmi viszonyoknak.

Az öngyilkos merénylők – férfiak, nők, gyermekek – személyiségképéről általánosságban elmondhatjuk, hogy minden pszichés jellemzőn túlmenően és mindenekelőtt társadalmuk tükörképei, e társadalmak abnormitásának és devianciáinak „termékei”. Következésképpen az ellenük való fellépés a felderítésnél és elhárításnál jóval komplexebb feladat, orvoslása mindenekelőtt a társadalmi, politikai, szociális és gazdasági okok felszámolása révén lehetséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alex Kingsbury: *The Rising Number of Female Suicide Bombers in Iraq*. U.S. News, 28-07-2008.
- Alexandra Zavis: *Foreign Fighters in Iraq Seek Recognition, U.S. Says*. The Los Angeles Times, 17-03-2008.
- Anne Speckhardt – Khapta Akhmedova: *Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists*. In: Yoram Schweitzer: *Female Suicide Bombers: Dying for Equality*, Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, August 2006.
- Anne Speckhardt: *Understanding Suicide Terrorism: Countering Human Bombs and Their Senders*. In: Jason S. Purcell and Joshua D. Weintraub: *Topics in Terrorism: Toward a Transatlantic Consensus on the Nature of the Threat*, Vol. I, Washington D.C.: Atlantic Council Publication, 2005.
- Anthony Browne: *Western White Woman a Suicide Bomber*. Times Online, 01-12-2005.
- Arjuna Gunawardena: *Female Black Tigers: A Different Breed of Cat?* In: Yoram Schweitzer: *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv: August 2006.
- Az UNAMA jelentése: *Suicide Attacks in Afghanistan (2001–2007)*. 2007-09-09.
- Barbara Crosette: *Tamil Rebels Said to Recruit Child Soldiers*. The New York Times, 17-07-2000.
- Béres János: *Nők és az öngyilkos-terrorizmus*. Felderítő Szemle, 2007. szeptember.

- Bill Roggio: *Taliban Rebuild Children's Suicide Camp in South Waziristan*. The Long War Journal, 06-10-2008.
- Cameron W. Barr: *Why a Palestinian Girl Now Wants to Be a Suicide Bomber?* Christian Science Monitor, 01-04-2002.
- Celia W. Dugger: *Rebels Without a Childhood in Sri Lanka War*. The New York Times, 11-09-2000.
- Clara Beyler: *Chronology of Suicide Bombings Carried out by Women*. International Institute for Counter-Terrorism, 12-02-2003.
- Clara Beyler: *Messengers of Death: Female Suicide Bombers*. Inbar Found. 2002.
- Debra D. Zedalis: *Female Suicide Bombers*. Carlisle Papers in Security Strategy, June 2004.
- Fatima el Issawi: *The Faces of Female Suicide Bombers*. Ash-Sharq Al-Awsat, 10-07-2007.
- *Iraq's „Female Bomber Recruiter”*. BBC News, 04-02-2009.
- Jessica Davis: *Women Terrorism in Radical Islam: Planners, Perpetrators, Patrons?* First Annual Graduate Symposium, Dalhousie University, Halifax, Canada: 2006.
- Kim Sengupta: *The 14-Year-Old Afghan Suicide Bomber*. Independent, 10-06-2008.
- Marina Eleftheriadou: *Women and Militant Islamism: The Misunderstanding Behind the “Woman and the Gun”*. Middle East Bulletin, March 2008.
- Mira Tzoreff: *The Palestinian Shahida: National Patriotism, Islamic Feminism, or Social Crisis*. In: Yoram Schweitzer: *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?* Jafee Center for Strategic Studies, Tel Aviv, August 2006.
- Muuse Yuusuf: *Profile of a Somali Suicide Bomber*. Hiiraan Online, 27-06-2009.
- Nadeem Sarwar: *„Suicide Nurseries” of Pakistan Turn Children into Bombers*. The Indian News, 26-04-2009.
- Neil MacFarquhar: *Portrait of a suicide bomber: Devout, Apolitical and Angry*. The New York Times, 18-03-1996.
- Osama Al-Essa: *Portrait of a Suicide Bomber*. Ash-Sharq Al-Awsat, 26-04-2006.

- Owais Tohid: *Who Are the Suicide Bombers? Pakistan's Answer*. The Christian Science Monitor, 17-06-2005.
- Patrick Quinn: *U.S. Draws Portrait of Iraq Bombers*. The Seattle Times, 16-03-2008.
- Rober W. Kurz – Charles K. Bartles: *Chechen Suicide Bombers*. Journal of Slavic Military Studies, 2007.
- Ron Synovitz: *Afghanistan: Would-be Suicide Bombers Speak of Indoctrination and Fear*. Radio Free Europe/Radio Liberty, 02-10-2007.
- Soraya Sarhaddi Nelson: *Disabled Often Carry Out Afghan Suicide Mission*. National Public Radio, 15-10-2007.
- *Sri Lankan Rebels Recruiting Child Soldiers*. Iran Daily, 26-01-2005.
- Steve Weinstein: *Does Al-Kaida Use Gay Rape to Recruit Suicide Bombers?* Edge Boston, 05-02-2009.
- Sudha Ramachandran: *Suicide, Just Another Way to Fight in Kashmir*. Asia Times Online, 24-07-2002.
- *Suicide and Other Bombing Attacks in Israel Since the Declaration of Principles*. Israeli Ministry of Foreign Affairs. September 1993.
- *Suicide Bombers Brainwashed in Pakistan, Says Afghan Spy Agency*. Khaleej Times Online, 04-10-2006.
- Vamik D. Volkan: *Suicide Bombers*. Official Website of the University of Virginia School of Medicine.
- W. Andy Knight – Tanya Narozhna: *Black Widow Terrorists Are a Puzzling Breed*. Express News, University of Alberta, 10-09-2004.
- Zahid Hussain: *Teenage Bombers Are Rescued from Taleban Suicide Training Camps*. Times Online, 27-07-2009.

**A TERRORIZMUS ÉS MÁS TRANSZNACIONÁLIS
KIHÍVÁSOK A NYUGAT-BALKÁNON**

Napjainkban az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések közül különösen az erőszakot és a radikalizmust tartalmazó fenyegetési formák jelentenek veszélyt a Nyugat-Balkán országaira és azokon keresztül Európa államaira. Az új típusú kihívások közül kiemelkedik a terrorizmus, amelynek egyik modern kori változata, a muzulmán fundamentalista terrorizmus, napjaink egyik legjelentősebb biztonsági kihívása.

A terrorizmus a Nyugat-Balkánon nem új jelenség, a térség lakói többször szenvedtek különböző terrorcselekmények következményeitől. A 20. század első felében a térségben elkövetett merényleteket elsősorban a nacionalista eszmék motiválták, hatásuk sok esetben – a merénylők szándékán túlmutatva – regionális, illetve globális következményekkel járt. Mindenki számára ismert, hogy az 1914-ben, Ferenc Ferdinánd trónörökös ellen végrehajtott merénylet robbantotta ki az első világháborút, amely egészen 1918-ig tartott.

1924-ben politikai motiváció alapján Zágrábban felrobbantottak egy vonatszerelvényt, hogy megakadályozzák a vonaton utazó politikusok egy csoportját abban, hogy hűséget esküdjenek I. Sándor (Alekszander Karagyorgyevics) jugoszláv királynak.

1934-ben horvát és makedón nacionalisták, egy hivatalos látogatás alkalmával, Marseille-ben meggyilkolták I. Sándor jugoszláv királyt és Louis Barthou francia külügyminisztert.

A csetnikek és az usztasák által a második világháború alatt elkövetett cselekmények a háborút követően is hosszú ideig rányomták bélyegüket a szerb és a horvát közösségek közötti kapcsolatokra.

Az erőszak „új korszaka” az 1990-es években, a jugoszláviai polgárháború időszakában kezdődött. A térségbe nagy számban érkeztek dzsihadista harcosok, hogy segítség bosnyák hittestvéreiket. A harcokban az al-Kaida terrorszervezet harcosai is részt vettek, meg nem erősített információk szerint, a bosnyák népnek tett „szolgálatiért” maga Oszama bin Laden is bosnyák útlevelet kapott a háborúban.

A polgárháború lezárását követően a nyugat-balkáni térség stabilitását napjainkban elsősorban az iszlám fundamentalizmus, a radikalizmus, a nacionalizmus, az etnikai szeparatizmus, valamint a szervezett bűnözés veszélyezteti.

Szalafita/vahabita nézetek terjedése a Nyugat-Balkánon

Az iszlám fundamentalizmus modern kori irányzatai a szalafizmus, a vahabizmus és a globális dzsihadizmus. Azért, hogy megérthessük, miért népszerűek az iszlám szélsőséges nézetek a térségben, mindenekelőtt meg kell ismernünk a szalafita és a vahabita nézetek lényegét.

A vahabizmus

Az iszlám hanyatlásának megfékezésére tett első kísérletek egyike a 18. század közepén, az Arab-félszigeten vette kezdetét, ahol Mohamed ibn Abd al-Vahháb összefogta a háborúskodó arab törzseket és modern államot alapított. A muzulmán közösség előtt a hit megújításának egyszerűségéről és az iszlám ősi tanításaihoz való visszatérésről, fegyelemről, jámborságról és áldozatkészségről prédikált. Állítása szerint a muzulmán közösség visszasüllyedt a Mohamed próféta színrelépését megelőző barbarizmus és nemtörődömség állapotába. Elvetette a szentek és ereklyék kultuszát, doktrínájának középpontjába az egyistenhitet helyezte, a hitehagyott bálványimádókat pedig halállal fenyegette. Vahháb politikai szövetsége lépett a térség törzsi vezetőjével – egyben vejével, Mohamed ibn Szaúddal –, és a 18. század végére meghódították majdnem a teljes Arab-félszigetet, 1925-ben pedig megalapították a szaúdi királyságot (Szaúd-Arábia). Az iszlám idegen behatásoktól történő megtisztítására törekvő, az elődök életmódjához való visszatérést akár erőszak útján is hirdető mozgalom ma is hatást gyakorol a különböző muzulmán radikális csoportok tevékenységére.

A szalafizmus

Az iszlám szunnita szárnyából a 20. század első harmadában kialakult szalafita irányzat hívei számára a konfrontációs válasz volt az egyetlen elfogadható lehetőség. Értékelésük szerint az iszlám hanyatlásnak indult, mert követői letértek a helyes útról. Az iszlám közösség csak akkor nyerheti vissza régi erejét és dicsőségét, ha visszatér a helyes, ősi útra. A szalafiták tehát Mohamed és a korai hívők társadalmát, a „szalaf”-ot utánzó, azt modell értékűnek tekintő, a Korán útmutatásainak megfelelő vallásos életmódhoz való visszatérést követelik. Ők a tradicionális fundamentalista reformer irányzat hívei.

A szalafita irányzat a Próféta és az öt követő első négy kalifának a hitéhez és gyakorlatához való visszatérést jelenti. Hívei szerint a modern muzulmán szokások és gyakorlatok okolhatók az isteni útról való letérésért és az ezzel járó hanyatlásért. A szalafiták elutasítják a nyugati civilizáció minden formáját és hatását, kivéve a modern technikai–technológiai eredmények átvételét. Ez utóbbiakat a céljaik eléréséhez szükséges fontos eszközöknek tartják.

A szélsőséges szalafita ideológiát vallók szerint, az egyén megtérésétől a világ iszlamizálásáig hat, jól elkülöníthető lépés vezet.

- (1) A muzulmán egyén személyiségének kialakítása (hit, viselkedés, akarat, becsület stb.).
- (2) A muzulmán családeideál felépítése, követése.
- (3) A muzulmán társadalom felépítése (az egyéneken és családokon keresztül).
- (4) A muzulmán állam felépítése.
- (5) A Kalifátus létrehozása (a muzulmán államok egyesítésével).
- (6) A világ iszlamizálása.

A szalafita nézeteket valló szélsőségesek napjainkban elsősorban az egyén személyiségének kialakítására és a muzulmán családideál felépítésére koncentrálnak. Úgy vélik, hogy amennyiben ezen feladatokat sikeresen teljesítik, következhet a muzulmán társadalom felépítése, először kisközösségi, majd regionális szinten. Tisztában vannak azzal, hogy a muzulmán társadalom, azt követően az állam felépítése hosszú távon (30–50 év) sem valósítható meg. A szélsőségeket azonban nem tántorítja el a cselekvéstől a cél megvalósításának nehézsége, esetleges kivitelezhetetlensége.

A Nyugat-Balkánon az előzőekben említett szélsőséges nézeteknek két, viszonylag jól elkülöníthető térség „ad otthont”: Bosznia-Hercegovina egyes területei, valamint Szerbia és Montenegró területén elhelyezkedő Szandzsák. A szalafita/vahabita nézeteket vallók azonban maguk sem egységesek. Többségük a helyi vezetők befolyása alatt álló helyi iszlám közösség tagja. Másik, kisebb csoportjuk azonban nem fogadja el a helyi vezetést, ők a dzsihádisták (sok esetben a polgárháború veteránjai), a legradikálisabb nézeteket vallók.

A vahabizmust természetesen nem szabad összemenni a terrorizmussal. A vahabizmus Szaúd-Arábiában államvallás, tény azonban, hogy a terrorcselekmények gyanújával Bosznia-Hercegovinában és a Szandzsákban őrizetbe vett személyek vahabita csoportokhoz köthetők. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy nem minden vahabita terrorista, de sok terrorista vall vahabita nézeteket. A vahabita szélsőségesek, noha kis létszámú csoportokban tevékenykednek, életkorukból és, habitusukból eredően rendkívül sikeresek a radikális fiatalok meggyőzésében, toborzásában. A vahabita radikálisok nem fogadják el a fő vallási irányzatot, azt hamisnak hirdetik. Tevékenységük esetenként konfrontációhoz vezethet nem csak a más vallásúakkal, hanem a mérsékelt muzulmánokkal szemben is.

A szervezett bűnözés helyzete a Nyugat-Balkánon

A szervezett bűnözés terjedése világjelenség. A bűnözőcsoportok gyakran bekapcsolódnak a kábítószer-, fegyver- és embercsempészetbe. „Hagyományos” tevékenységük mellett folyamatosan törekednek arra, hogy növeljék legális gazdasági aktivitásukat és befolyásukat, ami lehetővé teszi számukra, hogy érdekeiket a gazdasági szférán túl – általában a politikai életben – is érvényesítsék.

A szervezett bűnözés erejét és hatalmát jól jellemzi, a szerbiai demokrácia egyik élharcosának tekintett, Zoran Djindjic meggyilkolása. Djindjic volt Slobodan Milosevic hatalmának 2000 októberében történt megdöntése után Szerbia első szabadon választott miniszterelnöke. Djindjicet 2003. március 12-én ölték meg, amikor gépkocsijából kiszállva be akart lépni a belgrádi kormány épületébe. A politikusra sokan odahaza és külföldön is úgy tekintettek, mint Szerbia reménységére, egy olyan nagy formátumú, Nyugat-barát politikusra, akinek vezetésével a balkáni ország integrálódhat Európába.

A szervezett bűnözés és kábítószer-kereskedelem továbbra is negatívan hat a Nyugat-Balkán stabilitására. A politikai korrupció, a domináló szürkegazdaság, az alacsony hatékonyságú adminisztratív és jogi intézményrendszer lehetővé teszi a

szervezett bűnözői csoportok számára, hogy egyre jelentősebb tényezővé váljanak a Nyugat-Balkán egyes országaiban.

A Nyugat-Balkán az Európába irányuló drogkereskedelem (elsősorban az Afganisztánból Törökországon keresztül érkező heroin) egyik belépőpontja. A térségben nagyon erős, helyi és nemzetközi szervezett bűnözői csoportoknak egyelőre nem érdeke, hogy tevékenységüket bármilyen módon összekössék, összemossák terrorista tevékenységgel. A bűnszervezetek a terrorista módszereket (robbantások, leszámolások) egyes esetekben – mint taktikát – alkalmazhatják, de a terrorizmus – mint stratégia – nem perspektíva a szervezett bűnözői csoportok számára.

A szélsőséges nézetek és a nem kormányzati szervezetek kapcsolata

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem tapasztalatai azt mutatják, hogy néhány nem kormányzati szervezet (non governmental organization – NGO) tevékenységével gyanakvásra ad okot a válságkörzetekben. Többszörösen bizonyított, hogy a terrorizmust támogató országok és magánszemélyek által nyújtott anyagi javak egy részét terrorista szervezetek és szélsőséges vallási fanatikusok használhatják fel.

Egyes – radikális irányzatot követő és esetenként terrorista kapcsolatokkal is rendelkező, elsősorban muzulmán országokban szerveződött – NGO-k tevékenysége a Nyugat-Balkánon komoly kihívás elé állítja a nemzetközi közösséget. A régióban ezek a szervezetek, az ideológiai és a vallási propaganda-tevékenység mellett, jelentős anyagi támogatást is nyújtanak az érintett országok muzulmán lakossága számára.

A segélyszervezetek és a nem kormányzati szervezetek ma már sokkal szűkebb mozgástérrel rendelkeznek, mint például öt-tíz évvel ezelőtt, így az általuk folyósított összegek nagyságrendileg jóval kisebbek és lassú csökkenést mutatnak.

Az adományok ellenőrzésének hiányosságai miatt azonban még léteznek azok a csatornák, amelyeken a pénz szabadon áramolhat.

A Nyugat-Balkánon működő egyes iszlám NGO-k szerepelnek az ENSZ Biztonsági Tanácsa és az Európa Tanács terrorizmussal gyanúsítható szervezeteket tartalmazó jegyzékein. A jegyzékeken szereplő, egyik legnagyobb iszlám szélsőséges szervezet – a Bosznia-Hercegovinában hivatalosan betiltott – Al-Haramain Iszlám Alapítvány (Al-Haramain Islamic Foundation – HIF), illetve az utódszervezetként ismert, az egyiptomi Al-Gammat Al-Iszlámija szélsőséges szervezettel is kapcsolatban álló Vazir.

Az iszlám országokhoz köthető NGO-k működésének veszélye abban rejlik, hogy szélsőséges nézetek terjesztésével főleg az ifjúságot igyekeznek megnyerni. Ezek a nézetek „vallási köntösbe” rejtve a nyugati kultúra és értékrend radikális elutasítását közvetítik a fiatal korosztály felé. A szélsőséges vallási tanok terjesztése agresszív szervezetek kialakulásához vezethet, amelyek akcióikkal, erőszakos fellépésükkel hátráltathatják a régió országainak konszolidációs törekvéseit.

Transznacionális kihívások a Nyugat-Balkán egyes országaiban

A Nyugat-Balkán elsősorban muzulmánok által lakott területein – a létező politikai, gazdasági és társadalmi problémák mellett – az iszlám szélsőséges nézetei is jelen vannak, erősödik a szervezett bűnözés, a korrupció, ugyanakkor nem szűnt meg a lehetősége az etnikumok közötti konfrontációnak sem. A vahabita nézeteket valló kis helyi közösségek erősödése és befolyásuk növekedése aggasztó jel mind Bosznia-Hercegovinában, mind a Szandzsákban.

Albániában

Az albániai muzulmánok többsége hagyományosan az iszlám mérsékelt irányzatát követi, a radikális nézeteket hirdetők támogatottsága nem jelentős. Az ország nehéz gazdasági helyzete és a társadalom egészét átszövő szervezett bűnözés azonban kedvező feltételeket teremthet a szélsőséges nézetek terjedéséhez. Az albániai szervezett bűnözői csoportok ideológiai szempontból nem érdekeltek a terrorista szervezetek tevékenységében, de üzleti alapon esetenként együttműködnek velük. A iszlám bázisú nem kormányzati szervezetek támogatásával egyre több albán fiatal kap vallási képzést arab országokban. Az iszlám szélsőséges nézeteket valló fiatalok befolyása az albániai muzulmán vallási közösségekben és tanintézetekben néhány éven belül jelentősen növekedhet.

Macedóniában

Az iszlám szélsőséges irányzatok a macedóniai iszlám közösségekben is megjelentek, a hívők többsége azonban itt sem osztja a szélsőséges nézeteket. Az iszlám szélsőséges nézetek terjesztésében az Iszlám Fiatalok Fóruma (Islamic Youth Forum) tölt be jelentős szerepet.

Horvátországban

Horvátországban – főként helyi, és kevés külföldi muzulmán alkotta – kis létszámú muzulmán kisebbség él. Az iszlám NGO-k aktívak, de jóval kevésbé befolyásosak, mint bosznia-hercegovinai partnerszervezeteik.

Koszovóban

Annak ellenére, hogy Koszovóban viszonylag zavartalanul működhetnek fegyveres és szervezett bűnözői csoportok, úgy tűnik, hogy az iszlám szélsőséges hittérítők nem képesek tömegesen megnyerni a vallásukat alig gyakorló, muzulmán vallású albánokat. A szélsőséges eszmék terjedését az is hátráltatja, hogy az albán klánok és a szervezett bűnözői csoportok nem érdekeltek a terrorista szervezetek térségbeli megjelenésében.

A gazdaság stagnál, mert gyakorlatilag minimális a termelőtevékenység. A munkanélküliség 50% százalék feletti, de a 25 év alattiak körében inkább 70%, miközben a lakosság fele 25 év alatti. Ma Koszovó az európai kábítószer-kereskedelem egyik fő elosztóközpontja és tranzitútvonala: az INTERPOL becslése szerint koszovói szervezetek ellenőrzik és irányítják Európa heroinforgalmának mintegy 40%-át.

Magyarország biztonságára a koszovói szervezett bűnözői csoportok tevékenysége jelentős hatással lehet, ezért 2009-ben a két ország rendészeti együttműködési megállapodást kötött. Az egyezmény célja – többek között – az illegális migráció visszaszorítása, a szervezett bűnözés, különös tekintettel a kábítószer-kereskedelem, az illegális migráció és az emberkereskedelem elleni hatékonyabb fellépés.

Bosznia-Hercegovina

A nyugat-balkáni iszlám szélsőséges csoportok tevékenységének központja továbbra is Bosznia-Hercegovina. Nemzetközi terrorista szervezetek ugyan nem működnek az országban, az iszlám szélsőséges szervezetek – és a hozzájuk köthető külföldi NGO-k) azonban kihasználják az ország instabil biztonsági helyzetét (korrupció, szervezett bűnözés, gyengén őrzött határszakaszok stb. – befolyásuk növelésére.

A veterán harcosok helyzete

A délszláv polgárháború idején nagyon sok külföldi harcos érkezett a régióba, hogy segítse muzulmán hittestvéreit. A bosnyák kormány ezt a segítséget elismerve több mint tízezer főnek adott állampolgárságot. A veterán harcosok egy része nem integrálódott, saját közösségeket hozott létre az ország nehezen megközelíthető (erdős-hegyes) területein, elsősorban a Travnik közelében található Guca Gora és a Maglaj közelében lévő Bocinja körzetében.

A veteránok közül sokan szélsőséges (vahabita) nézeteket vallanak, többeket szülőhazájukban terrorista cselekmények elkövetésével vádolnak, ahol esetleges hazatérésüket követően többéves börtönbüntetés várhat rájuk.

2006-ban kezdte meg működését az Állampolgárságot Felülvizsgáló Bizottság, amelynek feladata az arra érdemtelenektől (például nemzetbiztonsági kockázatként felmerülő terrorista kapcsolatok miatt) a bosnyák állampolgárság megvonása. A veteránok egyik prominens alakja Abu Hamza, aki a veteránok nevében már többször azzal fenyegetőzött, hogy erőszakos cselekményeket követnek el, amennyiben a bizottság számukra hátrányos döntéseket hoz.

Az elmúlt időszak fontosabb terrorellenes cselekményei Bosznia-Hercegovinában

A boszniai hatóságok 2001 októberében őrizetbe vették a Bensayah Belkacem, Saber Lahmar, Ait Idir Mustafá, Boudallah Hadz, Boumedien Lakhdar és Necheld Mohammad által alkotott szélsőséges csoportot azzal a gyanúval, hogy merényletet tervezett a sarajevói amerikai és brit nagykövetségek ellen.

2004 májusában az Egyesült Államok pénzügyminisztériuma három boszniai segélyszervezet pénzügyi forrásait zárta, mert a gyanú szerint a szervezetek az al-Kaida tevékenységét finanszírozták. Az esetet követően a bosznia-hercegovinai hatóságok több segélyszervezetet ellenőriztek, illetve betiltották működésüket.

Az elmúlt időszak egyik legsúlyosabb terrorcselekményét – szélsőségesek – szintén Bosznia-Hercegovinában szándékoztak elkövetni. A különböző nyugat-európai és boszniai biztonsági szolgálatok felderítő és nyomozati munkájának köszönhetően, 2005. október végén Szarajevóban terrorista támadások előkészítésnek gyanújával letartóztatták Mirsad Bektasevics bosnyák nemzetiségű svéd, valamint Abdulkabdir Cezar török nemzetiségű dán állampolgárokat. Lakásukon nagy mennyiségű robbanóanyagot, kézfegyvereket és testre erősíthető robbanómellényeket, valamint öngyilkos merényletnek előkészítéséről készített videofelvételeket találtak. Kihallgatásuk alapján a helyi hatóságok Bosznia-Hercegovinában két, Dániában hét, Nagy-Britanniában pedig három muzulmán fiatalot vettek őrizetbe. 2007 januárjában a csoport öt tagját Bosznia-Hercegovinában, augusztusában pedig három tagját Nagy-Britanniában ítélték – különböző időtartamú, 2 és fél évtől 15 évig terjedő – börtönbüntetésre.

2007 áprilisában a német születésű, de boszniai állampolgárságú Nihad Cosicot letartóztatták Pakisztánban azzal a gyanúval, hogy kapcsolatban áll az al-Kaidával. Cosic Afganisztánba kívánt utazni, hogy a nemzetközi terrorszervezet egyik táborában kapjon kiképzést. A német rendőrség információi szerint Cosic Bosznia-Hercegovinában dzsihadista szervezetekkel állt kapcsolatban.

2008. március 20-án a szövetségi bosnyák rendőrség őrizetbe vett négy személyt, akiket terrorista cselekmény tervezésével gyanúsítottak meg. A szélsőséges személyek otthonaiban végrehajtott házkutatás során fegyvereket és dokumentumokat találtak, amelyek azt bizonyították, hogy támadásokra készültek keresztény templomok, az EUFOR, valamint a bosznia-hercegovinai haderő tagjai és létesítményei ellen. Érdekes fejlemény, hogy 2009 júniusában a vádakot ejtették és mind a négy főt szabadon bocsátották.

Szerbia, Montenegró: a Szandzsák térsége

A szaúd-arábiai központú vahabita mozgalom képviselői kb. tíz éve jelentek meg a Szandzsák fővárosában, Novi Pazarban, mára több mint ezren vannak. A térségben működő iszlám szélsőségesek nagy valószínűséggel Szarajevón keresztül szaúd-arábiai jótékonyági szervezetektől, más közel-keleti adományozóktól és helyi üzletemberektől kapnak anyagi támogatást. Az iszlám szélsőséges nézetek megjelenése részben a délszláv háborúnak, részben a tartomány rossz gazdasági helyzetének következménye. Muhamed Jusufspahić belgrádi mufti szerint a munkanélküliség, a politikai konfliktusok és a kábítószer-fogyasztás terjedése jó táptalaja a vahabizmusnak Novi Pazarban. (Néhány éve a fiatal radikálisok azzal keltettek felháborodást, hogy végigjárták Novi Pazar mecsetjeit, elvették a hívőktől olvasóikat (szerintük annak használata idegen az igazi iszlámtól) és a város folyójába, a Raškába dobták őket.)

2007 áprilisában a Szandzsákterületén a szerb hatóságok rajtaütöttek egy iszlám szélsőséges csoporton. A csoport tagjai kézfegyverekkel, robbanóanyaggal, térképekkel és iszlám szélsőséges nézeteket terjesztő propagandaanyagokkal voltak ellátva. Az eset nemcsak azt mutatja, hogy a térségben van táptalaja a szélsőséges nézeteknek, hanem azt is, hogy relatíve könnyen hozzá lehet jutni fegyverekhez és robbanóanyagokhoz.

Nemzetközi iszlám szélsőséges szervezetek Bosznia-Hercegovinát és a Szandzsák területét potenciálisan a következő célokra használhatják:

- az iszlám szélsőséges nézetek Európába irányuló terjesztésének bázisa;
- logisztikai bázis;
- toborzóközpont;
- menedékhely;
- tranzitállomás.

Bosznia-Hercegovina egyes területei és a Szandzsák térsége potenciálisan muzulmán szélsőségesek olyan bázisává válhat, ahol azok időlegesen menedéket találhatnak az őket üldöző hatóságok elől, felkészülhetnek különböző terrorista cselekmények végrehajtására, vagy bázisként szolgálhatnak a dzsihád végrehajtása érdekében, különböző műveleti területekre (Afganisztán, Irak, Pakisztán stb.) utazó külföldi harcosoknak.

A következő tényezők – mint indikátorok – előre jelezhetik a terrorcselekmények bekövetkeztét a Nyugat-Balkánon:

- szélsőséges politikai nézetek, propaganda erősödése;
- radikális csoportok és/vagy személyek közötti kapcsolatfelvételek számának növekedése;
- etnikumok közötti konfliktusok fokozódása;
- együttműködés erősödése terrorista csoportok/terrorszervezetek és szervezett bűnözői csoportok között, szélsőséges csoportok bekapcsolódása az illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelembé;
- szélsőséges csoportok fegyverkezése, logisztikai háttér megteremtése, fedett pénzügyi tranzakciók lebonyolítása;
- új terrrorszervezetek/terrorcsoportok megjelenése, terrrorszervezetek egyesülése;
- szélsőséges nézeteket terjesztő iszlám kulturális központok aktivitásának növekedése;
- konkrét vagy burkolt terrorfenyegetések.

Az, hogy nemzetközi terrorista szervezetek napjainkig nem találtak jelentős bázisra a térségben, még nem zárja ki, hogy támogatásra találjanak egy-egy elszigetelt akció erejéig a Nyugat-Balkánon vagy az EU területén élő szélsőségesek körében. Éppen ezért a térség egyik legnagyobb biztonsági kihívása az iszlám radikalizáció megállítása és visszaszorítása.

A Európában élő nyugat-balkáni diaszpóra helyzete

A migráció és a diaszpóra összetett kockázati tényező és különleges kihívásokat jelent, hiszen összekapcsolódhat a szervezett bűnözéssel, a nemzetközi terrorszervezetek ugyanakkor a migrációs mozgásokat és a diaszpórát felhasználhatják saját céljaikra.

Az európai „öslakosok” és Nyugat-Balkánról bevándoroltak közötti kapcsolatot azok a civilizációs különbségek határozzák meg, amelyek az egyén szerepének nyugati és iszlám felfogása között állnak fenn. A nyugati civilizációban az individualizmus áll a központi helyen, az iszlám civilizációban a kollektívizmus, a közösséghez való tartozás határozza meg az egyén helyét, értékét a társadalomban.

Az elsősorban Nyugat-Európában élő diaszpóra jelenleg nem jelent közvetlen fenyegetést Európa biztonságára. Közvetetten azonban a diaszpóra egyes tagjai, a régióban működő iszlám szélsőségesek pénzügyi támogatásával, segítséget nyújthatnak a szélsőséges ideológiák terjesztésében.

Európa biztonságára elsősorban a spontán radikalizálódott („megtért”) egyének jelentenek veszélyt. Ezek a nyugati társadalmak tisztességes, többé-kevésbé asszimilálódott, vagy csak integrálódott állampolgárai – látszólag az életmódjukat érintő minden konkrét, jelentősebb változás vagy behatás nélkül – életük egy bizonyos szakaszában váratlanul megváltozhatnak és hosszabb-rövidebb radikalizációs folyamat eredményeként a dzsihádzmus fanatikus híveivé válhatnak. Ez az egyéni szinten végbemenő, de csoportos formában megvalósuló radikalizálódás az „öshonos” többségi társadalom számára, a muzulmán kisebbség önkéntes kulturális izolációja miatt kevésbé látható, de még a muzulmán közösségen belül is csak nehezen detektálható.

Az európai diaszpóra jelenleg alacsony szervezettséget mutat. A radikális nézeteket valló tagjai a szalafita vagy a vahabita elveket vallják. A szalafiták létszáma nagyobb, ugyanakkor ideológiai vezetőjük nincs. A bosznia-hercegovinai bázisú, 2006-ban feloszlott, de később újjáalakult Aktív Iszlám Ifjúság (Activ Islamic Youth – AIO) szervezet egyes vezetőinek vannak olyan célkitűzései, hogy megszólítsák a diaszpóra Európában élő, radikális nézeteket valló tagjait.

Főbb indikátorok, amelyek a diaszpóra helyzetének változását jelezhetik:

- az etnikai és vallási ellentétek fokozódása;
- a szélsőséges politikai nézetek, propaganda erősödése;
- a külső és belső ellenség keresése.

Európa válasza a Nyugat-Balkán biztonsági kihívásaira

Európa számára súlyos és megoldandó problémákat jelent a Nyugat-Balkán egyes országaiban – mindenképp Bosznia-Hercegovinában és a Szandzsák térségében – jelen lévő iszlám fundamentalista ideológia térnyerése, az elsősorban Korszovót jellemző korrupció és a szervezett bűnözés. Európai Uniónak fontos érdeke, hogy segítséget nyújtson a helyzet kezeléséhez, hiszen az iszlám szélsőséges nézetek terjedése, a szervezett bűnözés és más transznacionális kihívások hosszú távon Európa biztonságát is veszélyeztethetik.

Az EU és a NATO aktív jelenléte és tevékenysége Bosznia-Hercegovinában és Koszovóban, a NATO békepartnerségi programja, az Európai Unió tagság lehetősége közvetve és közvetlenül is hozzájárulnak a stabilitás megteremtéséhez és megőrzéséhez.

Bosznia-Hercegovina esetében

Az Európai Unió Tanácsa az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1575. sz. határozata alapján 2004 decemberében indította meg a NATO bosznia-hercegovinai műveletének (SFOR) befejezését követően az EUFOR Althea elnevezésű katonai műveletet, amelyhez – az EU és a NATO közötti megállapodások alapján – igénybe veszi a NATO bizonyos eszközeit és képességeit is. A művelet fő célkitűzése a biztonságos környezet szavatolása, fenntartása.

EUPM (EU Police Mission in Bosnia and Herzegovina – az EU Rendőri Missziója Bosznia-Hercegovinában) az EU első Európai Biztonság- és Védelempolitikáján (EBVP) alapuló missziója, amely 2003-ban indult. Elsődleges célja a boszniai rendőrségi reform előmozdítása és a helyi rendőri erők fejlesztése a szervezett bűnözés elleni harc hatékonyságának növelése érdekében.

Koszovó vonatkozásában

A Kosovo Force (KFOR) a Koszovóban tevékenykedő, a NATO parancsnoksága alatt működő nemzetközi békefenntartó haderő, amely 1999. június 12-én jött létre az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1224. számú határozata alapján. Feladata a biztonság és a rend fenntartása Koszovóban.

Az EU 2008. február 4-én hozta létre Az Európai Unió Jogállamiság Misszióját Koszovóban (EULEX Koszovó). A misszió feladatai közé tartozik a jogállamiság megerősödésének segítése, egyebek közt az érintett intézmények megfigyelése, támogatása, tanácsokkal való ellátása, a rendőrség és a bünvádi eljárás hatóságai közötti kooperáció és koordináció erősítése, különösen a terrorizmus, a szervezett, az etnikumok közötti, illetve a gazdasági bűnözés és a korrupció elleni fellépésben.

A koszovói helyzetet jól jellemzi, hogy az Európai Parlament 2009. február 5-ei állásfoglalásában továbbra is aggasztónak ítélte a koszovói gazdasági helyzetet, a reformok lassúságát, illetve az elterjedt korrupció és a szervezett bűnözés gazdaságra és a koszovói intézmények hitelességére gyakorolt negatív hatását.

Összességében

A Nyugat-Balkán terrorfenyegetettsége jelenleg alacsonynak értékelhető, az országok többségének azonban számos, más formában jelentkező transznacionális kihívással kell megküzdeniük. Egyes országok ezeket a kihívásokat nem tudják saját erővel kezelni, közép-és hosszú távon, nemzetközi segítséggel azonban képesek olyan stabilitást teremteni, amely jelentős mértékben visszaszoríthatja a bűnözést és a szélsőséges nézetek terjedését. A közelmúlt történései arra figyelmeztetnek bennünket, hogy amíg ez az időszak el nem érkezik, addig folyamatosan figyeljük és értékeljük a térségben bekövetkező eseményeket, végbemenő folyamatokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fabrizio W. Lucioli:
International Terrorism and the Stability of the Western Balkans.
10th International Conference of the Albanian Atlantic Association.
Tirana, 16-04-2005.
http://www.comitatoatlantico.it/articolo/120/international_terrorism_and_the_stability_of_the_western_balkans
- Juan Carlos Antunez:
Traditional Islam in BiH versus wahabism / salafism.
<http://iseef.net/latest/wahhabism-in-bih-1.html>
- Béres János mk. ezredes:
Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszazorításának lehetőségei.
ZMNE doktori értekezés. 2008. 06. 19.

(Forrás: Internet)

KISS ÁLMOS PÉTER

FELDERÍTÉS ÉS NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS

A hadviselés negyedik generációja

A második világháborút követő, immár több, mint hat évtizedben mélyreható változások történtek a hadviselésben. Egyre ritkábbak lettek a reguláris fegyveres erőkkel, államok között vívott háborúk, viszont egyre gyakoribbá váltak az állami erők és a nem állami hadviselők közötti, általában egy állam határain belül vívott fegyveres konfliktusok.¹ Az elmúlt 65 év fegyveres konfliktusainak 80 százaléka nemzeti felszabadítási mozgalmak és gyarmati hatalmak küzdelme (Malajzia, Kenya, Vietnám, Algéria); etnikai és vallási csoportok harca a központi kormány ellen (Rodézia, Dél-Afrika, Korzika, Észak-Írország, India); forradalom a konzervatív kormány ellen (Fülöp-szigetek, Kuba, Nicaragua) vagy ellenforradalom a forradalmi kormány megdöntése céljából (Nicaragua) – vagy ezek valamilyen kombinációja. E konfliktusokban a hadviselés hagyományos eljárásai (gépesített dandárok, hadosztályok és hadtestek műveletei) sok esetben eredménytelenek, eszközei (harckocsik, tüzérség, nagyteljesítményű harci repülőgépek) hatástalannak, az állam reguláris fegyveres erői tehetetlenek bizonyultak. E jelenség magyarázatára született az 1980-as években a hadviselés generációinak elmélete, mely szerint az állam fegyveres erői és a nem állami hadviselők között **negyedik generációs hadviselés** folyik.²

A negyedik generációs hadviselés térnyerésének egyik alapvető oka a nemzetközi jogi környezet változása. Az állami szuverenitás egyre szűkebb korlátok közé szorul, az állam nemcsak hadviselési monopóliumát veszíti el fokozatosan, de azt a jogát is, hogy maga döntse el, mikor kell érdekeit, biztonságát saját határain belül fegyverrel megvédenie.³ Ezzel párhuzamosan tágulnak a nem állami hadviselők

---

A szerző az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek nyugállományú tiszthelyettese, aki 16 éven át szolgált katonai felderítő beosztásokban. Jelenleg a ZMNE Doktori Iskola másodéves hallgatója.

¹ Strachan, Hew: *British Counter-Insurgency from Malaya to Iraq*. RUSI Journal; London, 2007. december. 152. évf., 6. sz., pp. 8–11.

² A hadviselés generációinak elmélete szerint a hadviselés fejlődése elsősorban egy evolúciós folyamat, de felismerhetőek benne olyan dialektikus minőségi változások, melyek elkülöníthető generációkra osztják azt. A 20. század politikai és társadalmi változásai és a technológia robbanásszerű fejlődése egy újabb generációváltást eredményezett. Kiss Álmos Péter: *Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció*. Hadtudományi Szemle, Budapest, 2009/2. és Somkuti Bálint: *A 4. generációs hadviselés*. Hadtudományi Szemle, 2009/2.

³ Ennek leglátványosabb példája a koszovói albán felkelés 1998-1999-ben. Vitathatatlan, hogy a felkelés közvetlenül fenyegette Jugoszlávia egységét. Vitathatatlan, hogy a szuverén és független Jugoszlávia kormányának nemcsak joga, de alkotmányban rögzített kötelessége is volt erőt alkalmazni az ország területi integritásának megóvása érdekében. A nemzetközi közösség az erő alkalmazását helytelennek, az erő mértékét túlzottnak tartotta. Óriási erőket mozgósított és beavatkozott egy szuverén állam határain belül folyó polgárháborúba, megvédte a felkelőket és gyakorlatilag szabad kezet adott nekik, hogy befejezzék Koszovó etnikai megtisztítását és átrajzolják a sérthetetlennek és garantáltak hitt határokat.

lehetőségei. A gyors és olcsó közlekedés, a könnyen átjárható határok, a műholdas kommunikáció lehetővé teszik, hogy céljaik eléréséhez az egész világon keressenek támogatókat és erőforrásokat. Propagandával, tömegmozgósító módszerekkel, terrorral, vagy egyszerűen a kívülálló civilek lefizetésével megteremtik a tömegtámogatást – de minimum annak látszatát. Jelentős pusztító erejüket készek más nem állami szereplők, a központi hatalom és más államok ellen alkalmazni. Nevetségesen kis erővel és nevetségesen alacsony ráfordításokkal képesek megbénítani milliós városokat, és képesek hónapokra, vagy akár évekre lekötni sok ezer fős katonai alakulatokat.

A negyedik generációs hadviselés nem csak a felkelések és forradalmak új, a korábbiaknál magasabb szintre fejlődött változata. Az ellenség hátszágában mesterségesen létrehozott gerilla erők egy nemzetközi konfliktusban is hasznos szerepet játszanak. Pakisztán 1947 óta öt háborút veszített Indiával szemben, de amire fegyveres erejével nem képes, azt eléri a nem állami hadviselők támogatásával: hatvan éve akadályozza Dzsammu és Kashmir integrálódását Indiába és folyamatosan bomlasztja az Indiai Köztársaság belső kohézióját. A Hezbollah Izrael elleni háborúja (2006) sem nevezhető nemzetközi háborúnak, de nemzeti felszabadító harcnak sem: Izrael ugyanis már 2000 óta nem tart megszállás alatt libanoni területeket. Irán a Hezbollah megteremtésével és támogatásával olyan befolyásra tett szert a Földközi-tenger keleti medencéjében, amire fegyveres erőivel soha nem lett volna képes.

Párhuzamos paradigmák a hadviselésben

Az ellenség tehát minden bizonnyal a határokon belül van, de lehet határokon túli is –, és legvalószínűbb, hogy ott van a határ mindkét oldalán. Nem visel egyenruhát, a civilek milliói között rejtőzik, és a civilek közül indítja támadásait. Kerüli a harcot az állam fegyveres erőivel, mert nem ezek leküzdésében látja a győzelem kulcsát: a gerilla hadviselési mód fő műveleti irányvonala⁴ nem kívánják meg a döntő, nagy csatákat a biztonsági erőkkel. Ennek megfelelően a negyedik generációs hadviselő támadásait elsősorban a civilek, a civil infrastruktúra és az állam hatalmi jelképei ellen irányítja. A harctér maga a nép, az utcákon, a földeken, a házakban, mindenütt, bármikor. Harcok folyhatnak a civilek jelenlétében, a civilek között, a civilek ellen, a civilek védelmében, a civilek önkéntes vagy kikényszerített részvételével. A civilek egyaránt lehetnek célpontok, emberi pajzsok, elérendő célok vagy hadviselők – és gyakran nehéz eldönteni, hogy egy adott pillanatban éppen mi a szerepük. Ez a hadviselés új paradigmája, melynek Rupert Smith brit tábornok „háború a nép között” nevet adta (war amongst the people).⁵

⁴ A tett propagandájával rákényszeríteni a világot, hogy figyeljen; provokációkkal kikényszeríteni elhamarkodott és túlzott erejű válaszcsepásokat, amelyek a gerillák karjaiba hajtják a civileket; az állami hatalmi jelképek és intézmények elleni támadásokkal erodálni a kormány képességét, hogy kormányozzon. Smith, Rupert: *The Utility of Force – The Art of War in the Modern World*. 428 p. Ondon, 2005, Penguin Books. ISBN 0-141-02044-x pp. 167-168.

⁵ A szerző sajnálatosnak tartja, hogy a „háború a nép között” nem terjedt el a szakirodalomban. E robusztus kifejezés sokkal jobban visszaadja a hadviselés új paradigmájának lényegét, mint a gyenge és aszeptikus „negyedik generációs” vagy „aszimmetrikus” hadviselés.

Az új paradigma új választ követel a társadalomtól: a negyedik generációs ellenséget nem lehet leküzdeni sem kizárólag katonai, sem kizárólag rendőri eszközökkel – csak a katonai, rendőri, gazdasági, jogi, információs, felderítő és politikai eszközök összehangolt alkalmazása ígér sikert. El kell szakadni a fegyveres erők, rendvédelmi szervek, hírszerző szolgálatok, belbiztonsági és elhárító szolgálatok, állami bürokrácia és szakminisztériumok közötti felosztástól. A feladatok és hatáskörök ilyenén kifarcellázása a hatalmi ágak és intézmények között békeállapotban indokolt, és beválik egy másik állam fegyveres erővel szemben, de egy negyedik generációs konfliktusban csak akadály. Rendőrség, hadsereg, légierő, területvédelmi milícia, felderítő és elhárító szervek – valamennyi testület egyetlen „biztonsági erők” kategóriába kell tartozzon, és egyazon politikai, gazdasági és biztonsági végállapot megvalósítására kell törekedniük.⁶ **A biztonsági erők alkalmazása egy negyedik generációs konfliktusban a hagyományos konfliktusoktól eltérő doktrínát, eltérő harceljárásokat, eltérő felkészítést, más felszerelést is követel. De még fontosabb, hogy alapvetően eltérő gondolkodásmódot követel mind a civil kontrollt megvalósító politikai elitől, mind a társadalom értékeit, gondolkodásmódját befolyásoló értelmiségi elitől, mind a biztonsági erők parancsnoki állományától, mind a néptől.**

Mégsem jelenthetjük ki, hogy elavult a modern hadviselés paradigmája, amely alapján az államok fegyveres erőiket szervezik, felszerelik és felkészítik immár több, mint 360 éve.⁷ Reguláris erőkkel vívott nemzetközi háború – bár valószínűsége kisebb –, továbbra is létezik, és sokkal nagyobb veszélyt jelent az állam számára, mint egy felkelés: az állam politikai, gazdasági és fegyveres erejével csak egy másik állam tud versenyre kelni. A negyedik generációs hadviselők – minden lelkesedésük, ideológiai tisztaságuk, fegyelmük, romantikus vonzerejük, mélyzsebű támogatóik, önfeláldozásuk ellenére – nem jelentenek akkora fenyegetést, mint egy másik állam. Egy negyedik generációs kihívást még egy gyenge és rosszul kormányzott állam is kezelni tud.

Egyszerre két hadviselési paradigma létezik tehát párhuzamosan, melyek között kevés az átjárás. A nemzetközi háborúk megvívásához nélkülözhetetlen gyors manőverek és maximális pusztítást okozó eljárások és az ezekre optimalizált gépesített alakulatok és nagy tűzerejű fegyverek alkalmatlanok egy negyedik generációs konfliktus megvívására. És ez fordítva is igaz: az aszimmetrikus kihívás kezelésére legalkalmasabb eljárások (visszafogott, pontos és korlátozott pusztító erejű műveletek) és az azokhoz szükséges korlátozott tűzerejű fegyverek, katonai–rendőri–csendőri hibrid erők és területvédelmi milíciák jórészt használhatatlanok

---

⁶ E javaslat alkotmányos vagy törvényi akadályokba ütközik: a modern demokráciákban törvény (vagy maga az alkotmány) tiltja a fegyveres erők alkalmazását a határokon belül, saját állampolgárok ellen. De az alkotmány és a törvények nem öngyilkossági ígérvények: változtatni lehet rajtuk, ha a társadalom érdekei úgy kívánják. Egy negyedik generációs konfliktus – annak ellenére, hogy intenzitása messze elmarad a hagyományos, nemzetállamok közötti háborúktól –, nem rendvédelmi probléma, hanem háború. Sikeres megvívása csak az állami hatalom valamennyi eszközének együttes alkalmazásával lehetséges; a békeállapotban jól működő rendvédelmi és igazságszolgáltatási eszközök és szervezetek nem elegendőek.

⁷ A harmincéves háborút, illetve az azt lezáró Vesztfáliai békét (1648) tekinthetjük a modern hadviselés kezdetének: ekkor jöttek létre a hadviselés monopóliumára igényt formáló európai nemzetállamok és a reguláris hadseregek.

egy nemzetközi konfliktusban.⁸ Ez komoly fejfájást okozhat a nemzetbiztonsági stratégiák kidolgozásáért felelős szakembereknek, mert csak a legnagyobb államok engedhetik meg maguknak, hogy külön fegyveres erőket tartsanak fenn nemzetközi illetve belső konfliktusok megvívására.⁹ A biztonsági erőknek tehát készen kell állniuk, hogy akár egyik, akár másik – de akár egyszerre mindkét – paradigmának megfelelően kezeljék a nemzetbiztonsági fenyegetéseket.

Párhuzamos paradigmák a felderítésben

A biztonsági erők tűzereje, mozgékonyasága, szervezetsége, kiképzésük színvonala következtében a nem állami hadviselővel vívott harc a legritkább esetben jelent különösebb kihívást. Rendkívül nagy kihívás viszont kihasználni a biztonsági erők előnyeit: az „ellenség”¹⁰ is tisztában van az óriási erőkülönbséggel, ezért amennyire csak lehet, kerüli az összecsapásokat a biztonsági erőkkel. Ezért **minden negyedik generációs konfliktus sikerének kulcsa a megbízható, pontos, gyors és folyamatos felderítés:** enélkül a biztonsági erők csak vakon vagdalkoznak, képtelenek az ellenséget megtalálni, harcra kényszeríteni és civil áldozatok és járulékos pusztítás nélkül megküzdeni vele. Ez különösen nagy kihívás a felderítő szakemberek számára, mert **a felderítésben is megjelenik a két párhuzamos paradigma – melyek között szinte egyáltalán nincs átjárás.**

Továbbra is **nélkülözhetetlen a potenciális „ellenségek”** – és amiről nem igazán illik beszélni: a baráti és semleges szomszéd államok és a szövetségesek – **szándékait és képességeit nyomon követő határon túli felderítés. Nélkülözhetetlen a saját titkok megőrzése érdekében az elhárítás is. Továbbra is fenn kell tartani a katonai felderítés hagyományos eszközeit és eljárásait (légi felderítés, rádió-elektronikai felderítés stb.).** Ugyanakkor meg kell teremteni a feltételeket a negyedik generációs fenyegetések felderítéséhez is – és ehhez a hírszerzés hagyományos eszközei és eljárásai nem sokat érnek. A szokásos hírszerzési ciklus¹¹ egy felkelés körülményei között túl lassú: az információ már régen elavult, mire a szokásos adminisztratív csatornákon eljut a felhasználóhoz.¹² **Valamennyi hírszerző szervnek szorosan együtt kell működnie és a megszerzett információkat azonnal elérhetővé kell tenni egymás számára, valamint a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek**

⁸ A brit fegyveres erők Észak-Írországra vezényelt egységei négy és fél hónapos időszakokban váltották egymást. A szükséges követő átképzések, szabadságolások, adminisztratív feladatok következtében egy-egy alakulatra közel egy évig nem lehetett máshol számítani. (*Operation Banner – An Analysis of Military Operations in Northern Ireland*, 2006. Ministry of Defence, London, p. 7-2.) Az izraeli fegyveres erők is beleütköztek ebbe a problémába: 2000 és 2006 között a csapatok elsősorban rendvédelmi és belbiztonsági feladatokat láttak el a palesztin területeken, ennek megfelelően felkészítésük során háttérbe szorult a katonai alapkiképzés, a hagyományos, gépesített háború megvívása. Mikor 2006-ban sor került egy majdnem hagyományos, majdnem nemzetközi háborúra, melyben az ellenség komoly tüzerőt alkalmazott, fegyelmezett volt és keményen harcolt, az izraeli csapatok rosszul szerepeltek. (Kis-Benedek József: *Az izraeli-libanoni háború katonai és hírszerzési tapasztalatai*. Felderítő Szemle, 2006/4. 55. o.)

⁹ Három figyelemreméltó példa: India (Rastrija Lövészek, Asszam Lövészek, és számos más félkatonai szervezet), Oroszország (Belbiztonsági Csapatok), és a kisebb államok közül Olaszország (Csendőrség).

¹⁰ „Ellenség” – tartalmilag a szemben álló felet, a másik felet jelenti, ilyen megnevezéssel hivatalosan senkit nem lehet illetni.

¹¹ Információigények megfogalmazása – információgyűjtés – elemzés, feldolgozás, értékelés – terjesztés.

¹² A megszerzett információ alapján azonnal intézkedő felderítő akciócsoportok szervezése megoldja ezt a problémát – de felvet több újat, például koordináció, központi irányítás, felügyelet kérdését. (Trinquier, Roger: *La guerre moderne*. Párizs, 1961, Editions de la Table Ronde.)

számára is. Az információs csatornáknak tehát nemcsak felfelé és lefelé, hanem oldalirányban is működniük kell.¹³ Mások a felderítés célpontjai is, mások a szükséges információk, mások az információgyűjtő eljárások, és mások az elemzés szempontjai is. A „hadrendi információ” például nem igazán értelmezhető kategória, mert a modern negyedik generációs ellenfél szervezeti formája az állandó struktúra nélküli hálózatok hálózata. A „doktrína” nem jelent semmit, mert az éppen aktuális műveletben alkalmazandó harceljárásokat az interneten keringő ötletekből, korábbi sikeres műveletekről keringő hírekből és propaganda-videoklipekből ollózzák össze. A „fegyelem” és „erkölcsi tartás” – melyek nehezen megfogható tényezők még a reguláris erők esetében is –, meghatározhatatlanok önkéntesekből időnként összeálló, majd feloszló fegyveres csoportok esetében. Logisztika, utánpótlás, toborzás, célok és szándékok egészen mást jelentenek egy félmillió reguláris erő és egy 10–20–50 fős decentralizált városi gerillaszervezet esetében.

De mielőtt egy felderítő szakember e fogalmak új tartalmával kezdene foglalkozni, azt kell végiggondolnia, hogy egyáltalán ki is a potenciális ellenség, akiről információkat kell gyűjtenie? A válasz nemcsak politikai szempontból kellemetlen és a nyilvánosság előtt nehezen vállalható, de számtalan jogi akadályt is jelent: a legvalószínűbb negyedik generációs ellenfél az állam polgára – aki lehet ismerős, barát, de akár testvér is. Az állampolgárok megfigyelése, beszélgetéseik lehallgatása, leveleik felbontása, kapcsolataik feltérképezése még bűncselekmény jól megalapozott gyanúja esetén sem történhet szigorú feltételek teljesülése nélkül. Ugyanez törvénybe ütköző tevékenység, ha csak annyi alapja van, hogy egyes polgárok etnikai, vallási háttere, megjelenésük, internet-szörfölő vagy újságolvasási szokásaik beleillenek a potenciális felkelőkről alkotott profilba, és valamikor a jövőben esetleg talán valamilyen veszélyt jelenthetnek a társadalom stabilitására.

Számtalan közismert példát lehet idézni arra, hogy a politikai korrektség és az egyéni szabadságjogok tiszteletben tartása lehetőséget adott az „ellenségnek”, hogy súlyos csapást mérjen a célba vett társadalomra.¹⁴ Valószínűleg sokkal több, részben közismert (és nagyrészt kevésbé közismert) példát lehet találni ennek ellenkezőjére, az emberi és állampolgári jogok súlyos megsértése pusztán gyanú, rosszindulatú feljelentés, vagy egy razzia tömeges letartóztatásai alapján. Az aszimmetrikus hadviselés körülményei tehát súlyos dilemma elé állítják nem csak a nemzetbiztonsági szakembereket, de a politikai elitet és az egész társadalmat is: meg kell találni a helyes egyensúlyt jogok és felelősség, biztonság és szabadságjogok között.

---

¹³ Irakban az amerikai felderítő zászlóaljaktól a lövészsquadokhoz vezényelték a kihallgatókat, tolmácsokat és elemzőket, akik a magasabbegységektől kapott információkat azonnal ki tudják egészíteni az elfogott személyek kihallgatásából, a helyiekkel folytatott beszélgetésekből és az őrzőegységek jelentéseiből származó információkkal. A hagyományos felfelé-lefelé csatornák mellett titkosított számítógép-hálózatokon oldalirányban is folyik az információcsere. Kyle Teamey and LTC Jonathan Sweet: *Organizing Intelligence for Counterinsurgency*. Military Review, 2006. szeptember-október. <http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/milreview/English/SepOct06/Teamey-Sweet.pdf>

¹⁴ Elég sok gyanús körülmény kísérte a 2001. szeptember 11-i támadást végrehajtó terroristák felkészülését, vagy a Fort Hood-i katonai pszichiáter gyors radikalizálódását ahhoz, hogy a hatóságok felügyeljenek, de az állampolgári jogok tisztelete, a politikai korrektség és a hibás döntés karrierromboló következményeitől való félelem megakadályozták a hatóságok intézkedését.

„A kör négyszögesítése” azért kiemelten fontos, mert e társadalmi konszenzus nélkül nehéz leküzdeni egy negyedik generációs ellenfelet¹⁵ – különösen akkor, ha ragaszkodunk a demokratikus jogállam intézményeihez.

Központi vagy helyi felderítés?

Ha sikerül valamilyen társadalmi egyetértést teremteni (és az egyetértés valószínűleg csak tökéletlen, feszültségekkel és ellentmondásokkal teli, „valamilyen” lesz), a következő megoldandó probléma az, hogy a központi hírszerző szervek nem tudják szolgáltatni a negyedik generációs konfliktus sikeres megvívásához szükség információkat. Erőforrásaikat, feladataikat, doktrínájukat, tevékenységük jogi hátterét a nemzeti politikai döntéshozók – a kormány és a törvényhozás – információigényeinek kielégítésére, az ország külső támadás elleni védelmének felderítői támogatására és a nemzetbiztonsági szempontból létfontosságú titkok megóvására optimalizálták. Ezért nincsenek felkészülve arra, hogy részletes, helyi, naprakész (vagy inkább valós idejű), azonnali műveletek végrehajtására alkalmas harcászati információkkal támogassák a biztonsági erőket.

Ha létezik is valamilyen belbiztonsági felderítő hálózat, az egy felkelés kezdetén általában megsemmisül: a felkelők célzott likvidálási hadjáratot indítanak a besúgók ellen, de gyakran a tartótisztek és a teljes belbiztonsági szervezet ellen is.¹⁶ A mai negyedik generációs hadviselők szokatlan struktúrája és aszimmetrikus harc eljárásai is nagy kihívást jelentenek: az elhárító tisztek kivételével (akik tapasztaltak a fedett hálózatok felderítésében) a felderítő szakemberek nagy része nincs tisztában a nem állami hadviselők elleni harc részleteivel. A szükséges információkat tehát saját erőforrásaikra, saját állományukra támaszkodva nagyrészt a helyi biztonsági erőknek kell megszerezniük.

A fentiekből az következik, hogy a felderítésben a rendőri nyomozás eszközei és eljárásai fognak dominálni, és a vezető szerep a rendőrtiszteknek jut. A rendőrség állandóan jelen van a nép között, ismeri a helyi körülményeket, szokásokat és személyes kapcsolatokat tart fenn a helyi közösséggel, a politikai vezetőkkel, a kereskedőkkel, vendéglők, kávéházak, benzinkutak személyzetével – de a helyi csavargókkal és bűnözőkkel is. Ezek egy helyi információgyűjtő hálózat elemei, melyeket csak össze kell fogni. A rendőr alkut köthet a besúgóval (például hasznos információkért cserébe kevésbé súlyos vádak), vagy fenyegetheti a törvény szigorával, ha megtagadja az együttműködést. A hírszerző tisztek általában nem

---

¹⁵ Nehéz, de egyáltalán nem lehetetlen. Szinte kötelező gyakorlatnak számít kijelenteni, hogy „gerillák ellen az állam nem tud győzni,” és egy felkelést „csak politikai eszközökkel lehet megoldani.” E kijelentések egyáltalán nem felelnek meg a valóságnak: a történelem azt mutatja, hogy a felkelések leküzdésének leghatékonyabb, leggyorsabb módja a helyesen és megfelelő mértékben alkalmazott könyörtelen erő. Két példa a közelmúltból: Háfiz Asszád szíriai elnök 1982. februárban a hadsereg és a légierő bevetésével néhány nap alatt felszámolta a Muszlim Testvériség felkelését, melynek központja Hama városa volt. A Sri Lanka-i tamil felkelést – hosszas politikai alkudozási kísérletek kudarca után – a hadsereg, a haditengerészet és a légierő gépesített lövész- és páncéloszászlóaljok bevetésével, légicsapásokkal, tüzérségi támogatással néhány hét alatt leverte.

¹⁶ Mahadevan, Prem: *The Gill Doctrine: A Model for 21st Century Counter-terrorism?* Faultlines: Volume 19, April 2008, és Cilliers, J. K.: *Counter-Insurgency in Rhodesia*. 266 p. Croom Helm Ltd, Beckenham, 1985, ISBN 0-7099-3412-2, <http://www.iss.org.za/pubs/Books/rhodesia/complete.pdf> (p. 143 és p. 222).

jogosultak ilyen ajánlatokat tenni potenciális vagy valódi terroristáknak, de többnyire nincs is meg a szükséges tapasztalatuk.

Felderítési irányok

- **A negyedik generációs hadviselők valódi céljainak megismerése** viszonylag egyszerű feladat volt 40–60 évvel ezelőtt. A görög kommunisták, Castro szakállas forradalmárai, az algériai FLN egyértelműen az állami hatalom megragadására törekedtek, és vagy teljes sikerrel jártak, vagy teljes kudarcot vallottak, majd börtönben vagy száműzetésben haltak meg. A modern negyedik generációs hadviselőknek más céljaik is lehetnek. A szélsőségesen fundamentalista iszlám szervezetek egy része például nem törekszik az állami hatalom megragadására, csak azt akarja kikényszeríteni, hogy a társadalom kövesse a helyesnek tartott utat. A latin-amerikai kábítószer-kartellek számára előnyösebb a gyenge, törvényeket végrehajtani képtelen állami hatalom árnyékában, büntetlenül folytatni a kábítószer-termelést és -kereskedelmet, mint maguknak felvállalni a kormányzás minden terhes és unalmas részletét. Az ellenség valós céljainak meghatározása, a célokban bekövetkező változások nyomon követése fontos felderítési feladat, mert a célok ismeretében lehet kidolgozni hatékony stratégiát az ellenség leküzdésére.

- **A nem állami hadviselő számára stratégiai súlypont a nép támogatása.** Ez legitimitásának a forrása, de részben a civilektől kikényszerített „adományokkal” finanszírozza az állam elleni harcot is. A nép soraiból toborozza állománya nagy részét, a nép között elvegyülve talál menedéket az állam nyomasztó katonai fölényével szemben, és a nép egyben nélkülözhetetlen információforrás is.¹⁷ A nem állami hadviselő fél a sérelmeket és áldozati státuszt hangoztató propagandával, indoktrinációval, tömegmozgósító eljárásokkal, egy alternatív (és jobb) jövőkép felvázolásával, az együttműködést megtagadók büntetésével, támogató hálózatok kiépítésével, de végső soron akár kendőzetlen terrorral is mindent megtesz azért, hogy megszerezze a nép egy jelentős részének támogatását, de minimum passzív beletörődését és hallgatását.

Az állam számára a siker egyik eleme: elvágni a nép és a nem állami hadviselő közötti kapcsolatokat, ezért a felderítés alapfeladata feltérképezni a támogató struktúrákat és azonosítani azokat a csomópontokat és kapcsolatokat, amelyek a nem állami hadviselőt a néphez kötik. E csomópontok és kapcsolatok nem csak személyek közötti baráti, rokon és üzleti kapcsolatok, nem csak közös érdekeket képviselő szervezetek, hanem ide tartozik az ideológia vagy közös narratíva, amivel a nem állami hadviselő meggyőzni igyekszik a népet és a nemzetközi közösséget. Ide tartoznak azok a tevékenységek, amelyeket a nem állami hadviselő szolgáltatásként nyújt a népnek a támogatásért cserében. És nem utolsósorban ide tartoznak az állam és a politikai elit azon tettei és mulasztásai, amelyek lehetővé tették az aszimmetrikus konfliktus kialakulását.

---

¹⁷ A nép támogatása – nagyrészt azonos okokból – nem kevésbé fontos az állam számára is. Ennek elemzése túlmutat e tanulmány határain.

- **A modern, negyedik generációs hadviselők új szervezési modellt alkalmaznak:** a decentralizált, önszervező hálózatok hálózatát. A hálózati szervezési modellt a biztonsági erők nehezen tudják kezelni, mert az rendkívül ellenálló minden támadással szemben. Szinte lehetetlen megsemmisíteni, mert nincs támadható ideológiai, politikai doktrínai központja, s még a legnagyobb kudarc és a legsúlyosabb veszteségek után is megmarad néhány csomópont, amelyekből újra lehet szervezni.¹⁸ A legjobb, amire a biztonsági erők számíthatnak: a hálózat olyan mértékű szétzilálása, amely lehetetlenné teszi működését, de ehhez ismerni kell a hálózatot. Minden hálózatban vannak olyan személyek, akik ideológiai útmutatást adnak, különösen fontos kapcsolataik vannak a biztonsági erők soraiban szolgáló szimpatizánsok, vagy a külföldi támogatók között, meg tudják szervezni önkéntesek kiképzését valahol a határokon túl, speciális technikai felkészültséggel rendelkeznek (pokolgépkészítők, számítógépes szakemberek, elektronikai szakemberek), vagy a két hálózat közötti összekötő szerepét játsszák. Ezek a **hálózat kulcsfontosságú csomópontjai**. A hálózat feltérképezésével, e kulcsfontosságú csomópontok azonosításával és megsemmisítésével lehetőség nyílik a hálózat szétzilálására, vagy – ami még hasznosabb –, a kulcsfontosságú személyek beszerzésével annak ellenőrzésére.

- Az ellenség jellegében, céljaiban és eljárásaiban bekövetkezett változások gyakran lehetetlenné teszik (de minimum nagyon megnehezítik) azokat a politikai alkukat, amelyek nélkülözhetetlenek egy fegyveres konfliktus lezárásához. Többnyire nincs kivel tárgyalni: a decentralizált hálózatnak nincs központja, nincs vezető testület vagy egyszemélyi vezető, aki a szervezet minden tagja számára kötelező döntést tudna hozni. Ha mégis sikerül partnert találni és megegyezni, nincs garancia, hogy azok is betartják majd, akik nem vettek részt a megállapodásban.¹⁹ De az állam politikai elitje számára ez a válasz nem mindig elfogadható, ezért **a felderítés egyik feladata az „ellenség” szervezetében megtalálni azokat a vezető személyeket, akikkel jó eséllyel lehet alkut kötni, és akik az alkunak érvényt tudnak szerezni saját szervezetükön belül is.**

- **Az aszimmetrikus hadviselésben is érvényes II. (Nagy) Frigyes porosz király mondása: a háborúhoz három dolog kell – pénz, pénz és pénz.** A nem állami hadviselők számára a pénz állandó probléma, mert bizonytalanok a források, és bizonytalan az elszámolás is. Biztosnak hitt források egyik napról a másikra elapadhatnak, mert a legbőkezűbb adakozók egy másik szervezetet kezdenek támogatni, vagy megváltozik a gazdasági helyzet, vagy a szervezetben valaki egyszerűen elsikkasztja a kincstárt.²⁰

¹⁸ A biztonsági erők nehézségeinek szubjektív oka is van: a hálózati modell idegen a tekintélyen, fegyelmen és szolgálati úton alapuló hierarchikus modelltől, ami a biztonsági erők természetes környezete. Nehezen barátkoznak meg tehát a gondolattal, hogy egy harcoló szervezetnek nincs parancsnoka, és a műveletekben az vesz részt, aki éppen ráér.

¹⁹ Két jó példa erre: az anyaszervezetről leszakadó és a harcot tovább folytató radikális IRA-frakciók és a szómáliai kormánnyal kiegyező miliciákból kiváló és tovább harcoló radikális frakciók.

²⁰ A Maláj Kommunista Párt főtitkára, Lai Tek, a brit Special Branch ügynöke volt. Mikor elvtársai kezdtek gyanakodni rá, 1947. márciusban a párt teljes kincstárával eltűnt Szingapúrban. Barber, Noel: *The War of the Running Dogs: Malaya 1948–1960*. Fontana, Godalming, 1971. 254 p. ISBN 0 00 613054 2 p. 32.

Az 1940-es és 1950-es években a korai felkelőmozgalmak még a helyi parasztokat, munkásokat, kereskedőket „adóztatták meg.” Ma a nem állami hadviselő kihasználja az olcsó és gyors közlekedést és hírközlést, és szerte a világban keres alternatív forrásokat. Így nem kerül zavarba, ha a kormány megtalálja a módját, hogy elvágja a forrástól a felhasználóhoz vezető csatornát. Ilyen alternatív forrás volt egy ideig az IRA számára az Irish Northern Aid Committee (Noraid), mely az Egyesült Államokban gyűjtött adományokat, amíg (brit unszolásra) az amerikai igazságügyi minisztérium fel nem figyelte a szervezet tevékenységére. Ilyen alternatív forrás volt a Srí Lanka-i Tamil Tigrisek számára a befektetés a tamil diaszpóra vállalkozásaiba: a vállalkozások profitjából tőkearányuknak megfelelően részesedést kaptak, mely 2002-ben 50–60 millió USD körül lehetett.²¹ De ilyen alternatív pénzforrás a szervezett bűnözés is, elsősorban a kábítószer-csempészet.

Különösen nagy problémát jelentenek a szélsőséges muszlim szervezetek, amelyek a hívők kisösszegű adományai mellett bőkezű támogatást kapnak állami (pakisztáni, szaúdi, iráni) és magánforrásokból. Az állami pénzek nyomom követése talán nem okoz nagy problémát egy bankszakember számára, de a magánforrásokból (jótékony szervezetektől, egyéni adakozóktól) származó pénzek általában nem banki csatornákon, hanem a **hawala**²² rendszerben mozognak. Felderítésük azért különösen nagy kihívás, mert a befizetéseket és kifizetéseket nem dokumentálják elismervényekkel.

- Egy negyedik generációs konfliktus bizonyos fokig „színház”, melyben a szemben álló felek a hazai és a nemzetközi közönség támogatásáért „játszanak”. A meggyőzés egyik fontos eszköze a kisebb-nagyobb harctéri sikerek sorozata. A biztonsági erőknek rendszeresen kell halott és letartóztatott felkelőket, felszámolt fegyver- és lőszerraktárakat, pokolgép készítő műhelyeket produkálniuk, mert csak így tudják bizonyítani, hogy képesek a társadalom biztonságáról gondoskodni. Ezen túlmenően, bármennyire fontos is a „politikai” megoldás, a nem állami hadviselő szervezetet semmi nem készíti a kompromisszum keresésére, ha állományát a veszteségeknél nagyobb ütemben tudja növelni. És semmi nem készíti erre az egyes harcosokat sem, ha tudják, hogy nem kell bujkálniuk a biztonsági erők vadászalegységei előtt, ha nem kell szembenézniük nap mint nap azzal a lehetőséggel, hogy egy véletlen találkozás a biztonsági erőkkel az életükbe kerülhet.

Mint korábban láttuk, a biztonsági erők számára nem a negyedik generációs ellenség leküzdése az óriási kihívás, hanem annak fegyveres erőit megtalálni, harcra kényszeríteni, megakadályozni, hogy az első puskalövésre eltűnjenek. Ehhez messze nem elég az „ellenség” szervezetének, terveinek, szándékainak, eljárásainak, támogató hálózatainak ismerete. Ezek mind hasznos és fontos háttér információk, de

---

²¹ Glenn, Russell W.: *“Cleansing Polluted Seas” – Non-State Threats and the Urban Environment*. Small Wars and Insurgencies, 2002. nyár, pp. 109–120.

²² Észak-Afrikában, valamint Nyugat- és Dél-Ázsiában működő pénzforgalmi rendszer. Aki pénzt akar küldeni, felkeres egy hawala ügynököt (*hawaladart*), átadja a küldeni kívánt összeget és megnevezi a címzettest. A hawaladar levon egy kis jutalékot, kapcsolatba lép a címzethez közeli hawaladarral, utasítást ad a kifizetésre, és ígéretet tesz az adósság későbbi rendezésére. A rendszer alapja a hawaladar-hálózat megbízhatósága. Mivel nem függ törvény szerint végrehajtható bizonylatoktól, olyan helyeken is működik, ahol nincs törvény és nincs igazságszolgáltatás; lényegesen olcsóbb, mint a hivatalos bankrendszer átutalási díjai; jobb árfolyamot kínál, mint a hivatalos pénzváltók.

a sikeres harctéri műveletek végrehajtásához **részletes, megbízható és naprakész** (vagy inkább valós idejű) **műveletek tervezésére alkalmas információkra van szükség.**²³ Ismerni kell az „ellenség” jelenlegi tartózkodási helyét, a rejtkehelyeit, létszámát, eszközeit, vagy ha mozgásban van, akkor menetirányát, útvonalát, sebességét, úticélját, járműveit. Az információknak pontosaknak és részleteseknek kell lenniük ahhoz, hogy a műveletek csak az „ellenség” erőit sújtsák, ne okozzanak járulékos pusztítást a civilek között, ne romboljanak szükségtelenül civil tulajdont.

- A nem állami hadviselők számára **létfontosságúak a külföldi kapcsolatok**, lehetőleg egy szomszédos állam aktív támogatása, de minimum jóindulatú toleranciájára. Így sokkal egyszerűbb a fegyverek beszerzése és a harcosok kiképzése. A fáradt erőket a határon túl, a biztonsági erők hatáskörén kívül lehet pihentetni, a határokon túl akadály nélkül lehet pénzforrásokat gyűjteni, a vezető káderek pedig zavartalanul tanácskozhatnak és megjelenhetnek a világ nyilvánossága előtt, mint száműzött államférfiak.²⁴ A felderítés feladata feltárni e külföldi kapcsolatokat, felderíteni a határellenőrzést kijátszó lejárásokat és azonosítani az abban részt vállaló személyeket.

Felderítési eljárások

A legjobb, legmegbízhatóbb információforrások a célszervezetbe vagy közvetlen környezetébe hosszú időre beépülő **fedett hírszerző tisztek**, de az aktuális körülményektől függően ez nehéz feladatnak bizonyulhat.²⁵ Más a helyzet a besúgókkal. Pénz, munkalehetőség, bevándorló státusz rendezése, kisebb-nagyobb törvényszegések eltussolása, lehetőség egy sérelem megtorlására, vagy a család felbomlásával fenyegető kitoloncolás, kisebb-nagyobb törvényszegések miatti vádemelés, felkelők várható bosszúja – ezer ösztönző és ezer kényszerítő eszköz létezik, csak meg kell találni és ügyesen kell kombinálni a legmegfelelőbbeket. Jelentős sikert ígér **az elfogott felkelők kihallgatása és visszafordítása** is: az ösztönző és kényszerítő eszközök „helyes” kombinációjával mindenki szóra bírható, és mindenkit bajtársai ellen lehet fordítani. A **besúgók és kettős ügynökök** beszerzése és futtatása nagyon felkészült, fegyelmezett, türelmes operatív tiszteket kíván, mert a felkelők egyáltalán nem megbocsátóak az árulókkal szemben, és a legkisebb hiba is egy értékes információforrás elvesztéséhez vezet.

Nélkülözhetetlen információforrás **a helyi civil lakosság**: ismerik a környéket, ismerik a bajkeverőket, felismerik az új arcokat. De információikat csak akkor hajlandóak megosztani a biztonsági erőkkel, ha valamennyire megbízható védelmet kapnak a felkelőkkel szemben, ezért is létfontosságú megteremteni a civilek biztonságát. Nem sokat ér viszont egy másik tömeges információ-forrás, az utcai zavargások során vagy a razziákban **véletlenszerűen letartóztatott személyek kihallgatása**: az így szerzett információ vagy téves, vagy szándékosan félrevezető.

²³ Az angol nyelvű szakirodalomban ez *actionable intelligence*, vagy *contact intelligence*.

²⁴ Tudomásom szerint az 1952 és 1958 közötti kubai forradalom az egyetlen modern fegyveres felkelés, mely idegen támogatás és határokon túli menedékhelyek nélkül győzött.

²⁵ Radikális muszlim szervezetekbe például különösen nehéz feladat beépülni a nem muszlim felderítőknek.

Az emberi információforrások fontosak, de nem teszik feleslegessé a műszaki eszközöket, különösen az információtechnológia vívmányait. Például korábbi támadások geoinformatikai feldolgozása (helyszín, megközelítési és menekülési útvonalak, gyülekezőhelyek, rejtékhelyek) valószínűsíteni tudja a következő támadás helyszínét. Az adatbázis- és arcfelismerő programok megnehezítik a felkelők számára, hogy névtelenek maradjanak, és a tömegben, a civilek között rejtőzködjének. Az elektronika lehetővé teszi a megfigyelést nagy távolságból, személyes beszélgetések és telefonhívások lehallgatását, a mobiltelefonok helyének meghatározását, e-mailek nyomon követését. Hálózatelemzési programokkal gyorsan fel lehet térképezni az azonosított felkelők kapcsolatait, és meg lehet találni azokat a kritikus csomópontokat, amelyek megsemmisítésével a hálózatot meg lehet bontani. Mind a sivatagban, mind a hegyek között, mind a városi betondzsungelben **különösen hasznos eszköznek bizonyultak a pilóta nélküli repülőgépek.** Kis méretük és halk hajtóművük következtében néhány száz méter távolságból észrevehetetlenek; lassú utazósebességük és fedélzeti elektronikájuk lehetővé teszi a kezelő személyzet számára, hogy nagyon nagy területről valós idejű információkat kapjanak. A nagyobb méretű eszközöket fedélzeti fegyverekkel is ellátták, ezekkel azonnali csapást is végre lehet hajtani. (A csapásmérő UAV kategóriában az amerikai „Predator” a legismertebb, de korántsem az egyetlen.)

A nagyrészt passzív hírszerzést ki kell egészíteni a felkelők kohéziója ellen irányuló aktív titkosszolgálati intézkedésekkel. Széthúzást, gyanakvást, ellenségeskedést kell szítani a felkelők soraiban, a felkelők és a civilek között, valamint a felkelők és külföldi támogatóik között. Likvidálni kell a nehezen elfogható gerillavezetőket, akik embereik körében (esetleg a határ túloldalán) biztonságban érzik magukat. A modern aszimmetrikus hadviselés körülményei sok lehetőséget teremtenek kormányerőkből és átállt felkelőkből szervezett, felkelőknek álcázott harccsoportok műveleteinek. A hálózatokat összetartó közös narratíva nem ad elég kohéziót a mozgalomnak. Néhány félreérthető hír és gyanús esemény elég ahhoz, hogy a csoportok elkezdjék egymást árulással vádolni, és belharcokba kezdjenek.²⁶ A potenciális felkelők heterogén etnikai összetétele és a központi irányítás nélküli, önszervező és állandóan változó hálózati modell gyakorlatilag lehetetlenné teszi a megbízható elhárítást, a pszeudocsoportok kiszűrését.

A hatékony hírszerzés ikertestvére kell, hogy legyen a hatékony elhárítás: a kormány és a kormányerők szándékainak, képességeinek és gyenge pontjainak ismerete létfontosságú a felkelők számára. Meg is tesznek mindent, hogy a kormányerők soraiba beépüljenek, vagy az alkalmazottak között információforrásokat találjanak, és e kísérletek gyakran sikerrel is járnak. A nyugati biztonsági szervek kellemetlen tapasztalata, hogy az iszlám iránti elkötelezettség gyakran felülírja az eskü alatt önként vállalt kötelezettségeket. Nemcsak az iszlám társadalmakban szocializálódott emberek jelentenek biztonsági kockázatot, hanem azok is, akik nyugati társadalmakban nőttek fel, és csak felnőtt korukban tértek át az

---

²⁶ Az angol nyelvű szakirodalomban ezek az eljárások a „pseudo-operations” és „pseudo-teams” (ál- vagy megtévesztő műveletek, illetve -csoportok) nevet kapták. Kiss Álmos Péter: *Álgerillák – nélkülözhetetlen erők az aszimmetrikus hadviselésben*. Hadtudomány, Budapest, kiadás alatt.

iszlámmra.²⁷ Indiában a pandzsábi szikh felkelés során számos rendőrtiszt szimpatizált a felkelőkkel, és információkkal látta el őket. Ezeket diszkrétan áthelyezték olyan beosztásokba, amelyekben nem férhettek hozzá minősített információkhoz, így megfosztották a felkelő mozgalmat egy propagandalehetőségtől, amelyet a „lekiismeretükre hallgató” rendőrök letartóztatása, bíróság elé állítása jelentett volna.²⁸

A fentiek arra figyelmeztetnek, hogy el kell szakadni a felderítési területek szokásos felosztásaitól (külföldi–belföldi–szárazföldi–légi–tengerészeti–polgári–gazdasági–diplomáciai–műszaki–tudományos hírszerzés; katonai–polgári elhárítás). Ez nem azt jelenti, hogy valamennyi létező hírszerző és elhárító szervezetet egyetlen nagy szervezetbe kell összevonni, de mindenképpen alacsonyabbra kell bontani a szervezetek és szakterületek közötti falakat, és meg kell oldani a felderítő tevékenységek nagyon magas színvonalú koordinációját!

Ebből a szempontból különösen figyelemre méltóak a „2008-09. Ötött Ólom” hadműveletet előkészítő és a harcoló csapatokat támogató izraeli felderítő eljárások. A katonai hírszerzés, a légi-erő-hírszerzés, a rádióelektronikai felderítés és a belbiztonsági szolgálat valamennyi információja, az ügynöki jelentésektől a légi felvételeken és a lehallgatott telefonbeszélgetéseken át a járőrök jelentéséig mind együtt kerültek feldolgozásra. Ez lehetővé tette a mozaikhírszerzést: a különböző hírszerzési eljárásokkal és eszközökkel megszerzett információelemeket egy komplex képpé tudtak összeállítani. E magas színvonalú koordináció lehetővé tette valós idejű adatok eljuttatását a felhasználókhöz.²⁹ Ebben minden bizonnyal volt némi kockázat. Az igazán „valós idejű adat” feltételezi a megfigyelő és a csapásmérő közötti közvetlen kapcsolatot és az adat azonnali felhasználását – a jelentés és a csapás között nincs tehát elemzés, értékelés, összehasonlítás más adatokkal. Ha a megfigyelő nem rendelkezik teljes körű információval, a lehívott csapás olyan járulékos pusztítást okozhat, ami nagyobb stratégiai vagy politikai kárt okoz, mint a csapással szerzett közvetlen harcászati vagy hadműveleti előny.

A negyedik generációs hadviselés Európában

Kényelmes önámítás (és jókora politikai felelőtlenség) az a nézet, amely a negyedik generációs hadviselés veszélyeit csak a harmadik világ működésképtelen államaiban vagy a Balkán-félsziget távoli, elmaradott hegyvidékén ismeri fel. A paradigmaváltást előidéző tényezők éppannyira jelen vannak Európában, mint a világ más régióiban. Az EU-ban a nemzetállamok szerepének visszaszorulása és hatalmuk megnyírbálása, a belterjes és korrump politikai elitek, a korrozív ideológiák

²⁷ Néhány példa: Hasan Karim Akbar amerikai őrmester hadműveleti területen fegyverrel támadt saját bajtársaira. Hassan Abujihad amerikai tengerész tiszthelyettes titkos információkat szolgáltatott ki radikális muszlim szervezeteknek. James Yee százados, a légi-erő muszlim imámja összekötő szerepet vállalt radikális iszlám szervezetek és a guantánamói támaszponton fogva tartottak között. Ghazi Kassim londoni rendőr nyomozási és műveleti információkat szolgáltatott ki Szaud Arábia hírszerző tisztjeinek. Outman Ben Amar a holland biztonsági szolgálat alkalmazottja folyamatosan tájékoztatta a nyomozásról azt a radikális szervezetet (a Hofstadtgroepot), amelynek lehallgatott beszélgetéseit fordította.

²⁸ Gill, Kanwar Pal Singh: *Endgame In Punjab: 1988–1993*. South Asia Terrorism Portal, 2001. <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume1/Fault1-kpertext.htm>

²⁹ Kis-Benedek József: *Az Izrael–Hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései*. Felderítő Szemle, VIII. évfolyam 1. szám, 2009. március.

(erkölcsi és kulturális relativizmus, multikulturalizmus, politikai korrektség) tényerése különösen termékeny talajt adnak a helyi negyedik generációs erők kifejlődéséhez. A politikai és gazdasági integráció csökkentti az önálló állami léttel járó kockázatokat³⁰; Koszovó függetlensége (ami a negyedik generációs hadviselés egyik leglátványosabb sikere) arra ösztönzi Európa kisebbségeit, hogy megkíséreljék az autonómia vagy a függetlenség kiharcolását. Számolni kell Európa egyre nagyobb létszámú és egyre öntudatosabb muszlim kisebbségeinek felkeléseivel és hegemóniatörekvéseivel is.

A külső és belső tényezők összjátéka oda vezet, hogy számos európai ország számára egy negyedik generációs konfliktus valós, sőt várható lehetőség. Egyes államokban e folyamat már odáig fejlődött, hogy *de facto* autonóm területek alakultak ki, amelyek nemcsak a többségi társadalom tagjai, de gyakran a törvény, a közszolgáltatások, a tömegközlekedés, a mentők és a rendőrség számára is tiltott zónák; helyi alternatív hatalmi központok kormányoznak, adót szednek, saját törvényeik szerint szolgáltatnak igazságot, és ha kell, erőszakkal kikényszerítik a helyi lakosság a támogatását. Franciaországban 800 „kényes városi zóna” (zones urbaines sensibles – ZUS) létezik: többnyire muszlim gettók, ahonnan elűzték a kormány tisztviselőit és intézményeit, ahol a Francia Köztársaság törvényei helyett a saríja érvényesül, ahol a rendőrség csak páncélaútók fedezete mellett mer járőrözni. Hasonló a helyzet Anglia, a Benelux és skandináv államok muszlim negyedeiben is.³¹

Magyarország ma nem játszik meghatározó szerepet a világ eseményeiben, mégis **negyedik generációs konfliktus helyszíne lehet, mert a paradigmaváltást előidéző tényezők itt éppannyira jelen vannak, mint bárhol Európában.** A bevándorlók nem jelentenek problémát³², de beilleszkedésre képtelen (vagy arra nem hajlandó), gazdasági és társadalmi zsákutcába futott kisebbség létezik. A rendszerváltozással megszűnt a feszes belbiztonsági felügyeletet, és az így kialakult hatalmi vákuumot a demokratikus rendőrség és igazságszolgáltatás nem tudta maradéktalanul betölteni. Ma sok esetben betöltik azt az erőszakra kész helyi bűnözők (bármilyen is legyen etnikai hátterük). A válaszként létrehozott önvédelmi milíciák – és a milíciák ellen alkalmazott rendőri intézkedések – viszont megvetik egy jövőbeni potenciális konfliktus alapjait.

A társadalom valamennyi tagját egyaránt fenyegető terrorizmus bizonyult az aszimmetrikus hadviselés egyik leghatékonyabb harceljárásának, ezért **a világ valamennyi hírszerző testülete a terrorista szervezetek felderítésére és akcióik megelőzésére koncentrál** (nem kis sikerrel). Minden országban speciális alakulatok állnak készen a terrorista támadások elhárítására és következményeik kezelésére. A rendvédelmi szervek – ha a felügyeletet gyakorló politikusoktól utasítást kapnak –, képesek csapaterős akciókkal megfékezni az utcai zavargásokat és rendelkeznek minden eszközzel az alternatív hatalmi központok felszámolására. A felkelések elfojtásának terjedelmes irodalma van szerte a világon, és egyes fegyveres erők

³⁰ Például Szlovéniának, Montenegrónak és a balti államoknak nincs szükségük vadászpilóta gépekre, mert légtérüket megvédik a szövetségeseik.

³¹ Kiss Álmós Péter: *A terrorizmusról – másképpen*. Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2007/9. 101–117. o.

³² A bevándorlók aránya európai viszonylatban elenyésző (1,7%) – többnyire a szomszéd államokból áttelepült magyarok, akiknek beilleszkedése problémamentes. Tóth Péter: *Tatárszentgyörgy után... A biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről*. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések – 2009/4.

(különösen a volt gyarmati hatalmak hadseregei) széles körű intézményi tapasztalatokkal rendelkeznek e téren. A beilleszkedést elutasító, hagyományaikhoz görcsösen ragaszkodó kisebbségek problémája rutinfeladat a legtöbb állam szociális infrastruktúrája számára. Saját, szűk hatáskörükön és szakterületükön belül tehát e szervezetek és intézmények kezelni tudják a negyedik generációs hadviselés egyes elemeit.

Ha a biztonsági erők és a politikai döntéshozók számára nem világos az elemek közötti összefüggés és szinergia, ha nem ismerik fel a paradigmaváltás jelentőségét, akkor nem fogják felismerni a minősített helyzet szükségességét sem. És ha nincs minősített helyzet, akkor az állami hatalmat gyakorló szervezetek és intézmények koordináció nélkül, egymástól elszigetelten fognak tevékenykedni, keresztezik egymás szándékait, semlegesítik egymás eredményeit.³³

A hírszerző szervek legfontosabb feladata a politikai felügyeletet gyakorló intézmények és személyek döntéseinek támogatása naprakész és megbízható információkkal. Ennél nem sokkal kevésbé fontos feladat folyamatosan elemezni az aktuális politikai és biztonsági helyzetet, feltárni a potenciális kockázatokat és fenyegetéseket, és ezekre felhívni a döntéshozók figyelmét, és e feladat végrehajtása során, ha szükséges, vállalniuk kell akár a mitológiai Kasszandra szerepét is. Akár komolyan veszik a döntéshozók a figyelmeztetést, akár nem, **a hírszerző szervezeteknek legalább tervek és képességek szintjén fel kell készülniük a várható krízisre. Az aszimmetrikus fenyegetések esetében e felkészülés most aktuális.**

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barber, Noel: *The War of the Running Dogs: Malaya 1948–1960*. Fontana, Godalming, 1971. ISBN 0 00 613054 2.
- Cilliers, J. K.: *Counter-insurgency in Rhodesia*. Croom Helm Ltd, Beckenham, 1985. ISBN 0-7099-3412-2.
- Gill, Kanwar Pal Singh: *Endgame In Punjab: 1988–1993*. South Asia Terrorism Portal, 2001.
<http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume1/Fault1-kpstext.htm>
- Glenn, Russell W.: „*Cleansing Polluted Seas*” – *Non-State Threats and the Urban Environment*. Small Wars and Insurgencies, 2002. nyár.
- Jafa, Vijendra Singh: *Counterinsurgency Warfare – The Use and Abuse of Military Force*. Faultlines, New Delhi, India, 1999, ISBN 81 87553 02 2, internet változat, oldalszámok nélkül.
<http://satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume3/Fault3-JafaF.htm>
- Kang, Charanjit Singh: *Counterterrorism: Punjab, a Case Study*. 2005. mestertézis, Simon Fraser University, Burnaby Mountain, BC, Canada.
<http://ir.lib.sfu.ca/dspace/retrieve/726/etd1604.pdf>

---

³³ Kiss Álmós Péter: *Harc a terrorizmus ellen: A működő antiterrorista modell*. Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2006. december, pp. 14–26.

- Kis-Benedek József: *A libanoni háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései*. Felderítő Szemle, 2006/3.
- Kis-Benedek József: *A nemzetközi terrorizmus jelenlegi tendenciái Európában*. Felderítő Szemle, 2006. január.
- Kis-Benedek József: *Az Izrael–Hamász háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései*. Felderítő Szemle, 2009. március.
- Kis-Benedek József: *Az izraeli–libanoni háború katonai és hírszerzési tapasztalatai*. Felderítő Szemle, 2006/4.
- Kiss Álmos Péter: *Álgerillák – nélkülözhetetlen erők az aszimmetrikus hadviselésben*. Hadtudomány, Budapest, kiadás alatt.
- Kiss Álmos Péter: *A terrorizmusról – másképpen*. Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2007. 09.
- Kiss Álmos Péter: *Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció*. Hadtudományi Szemle, Budapest, 2009.2.
<http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/?q=hu/2009/2-evfolyam-2-szam/hadmuveszet/generaciok-hadviselesben-%E2%80%93-negyedik-generacio>
- Kiss Álmos Péter: *Harc a terrorizmus ellen: A működő antiterrorista modell*. Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2006. december.
- Mahadevan, Prem: *Counter Terrorism in the Indian Punjab: Assessing the „Cat” System*. South Asia Terrorism Portal.
<http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume18/Article2.htm>
- Mahadevan, Prem: *The Gill Doctrine: A Model for 21st Century Counter-terrorism?* Faultlines: Volume 19, April 2008.
- *Operation Banner – An Analysis of Military Operations in Northern Ireland*. Ministry of Defence, London, 2006.
- Smith, Rupert: *The Utility of Force – The Art of War in the Modern World*. Penguin Books, London, 2005. ISBN 0-141-02044-x
- Somkuti Bálint: *A 4. generációs hadviselés*. Hadtudományi Szemle, 2009.2.
<http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/?q=hu/2009/2-evfolyam-2-szam/hadmuveszet/4-generacios-hadviseles>
- Strachan, Hew: *British Counter-Insurgency from Malaya to Iraq*. RUSI Journal; London, 2007. december; 152. évfolyam, 6. szám.
- Tálás Péter: *Tatárszentgyörgy után... A biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről*. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések – 2009/4.
- Teamey, Kyle and Jonathan Sweet: *Organizing Intelligence for Counterinsurgency*. Military Review, 2006. szeptember-október.
<http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/milreview/English/SepOct06/Teamey-Sweet.pdf>
- Trinquier, Roger: *La guerre moderne*. Editions de la Table Ronde, Párizs, 1961.

DR. MAGYAR SÁNDOR MK. ŐRNAGY –
MAGYARNÉ KUCSERA ERIKA MK. ŐRNAGY

RÁDIÓHÍRADÁS LEHETŐSÉGEI A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN

A béketámogató műveletek infokommunikációs biztosításának jelentős részét rádióhíradással lehet megvalósítani. A rádióösszeköttetések széles spektrumban használhatók mind a földrajzilag távol feladatot végző szervezet nemzeti kapcsolattartására, mind pedig azok műveleti területen történő feladatainak híradó támogatására. A Magyar Honvédség (a továbbiakban: MH) rádióeszközparkja a fejlettségét tekintve széles skálán mozog. Érdeemes figyelmet fordítani a jelenleg rendszeresített, valamint a jövőben beszerzendő eszközök üzemeltetésének optimalizálási lehetőségeire, továbbá az általuk nyújtható szolgáltatásokra.

A rádióhíradás olyan rendszeresített eszközparkkal valósul meg, melynek átfogó felügyelete az MH zártcélú stacioner és tábori rendszerében az Egységes Digitális Rádió-távközlőrendszer (a továbbiakban: EDR) felügyeleten kívül – néhány szigetszerű megoldástól eltekintve – globálisan nem megoldott. Egy célszerűen kialakított rádiómenedzsment a békefenntartó műveletek híradó támogatását hatékonyan képes ellátni. Cikkünkben áttekintjük a béketámogató műveletek során használt rádióhíradás¹ jelenlegi állapotát, lehetőségeit, valamint felvázoljuk a szolgáltatás alapú fejlesztés egyik lehetséges irányát.

A megvalósítható cél az, hogy az MH – a fejlesztési eredményeképpen – olyan stabil adatátviteli képességekkel rendelkező digitális rádióeszközparkkal rendelkezzen, amely távfelügyelhető, magas rendelkezésre állást és üzembiztonságot szavatol, továbbá kompatibilis a NATO által meghatározott követelményekkel is.

Rádióhíradás nemzeti irányba

A nemzeti kapcsolattartás általános alapelvei szerint a missziós híradás során – amennyiben a VSAT² kommunikáció és egyéb műholdas, illetve helyi szolgáltatót igénybe vevő távközlési szolgáltatás nem eredményes, illetve akadályozott –, a rövidhullámú rádióeszközök felhasználásával valósulhat meg a kapcsolatfelvétel a nemzeti oldallal (a rövidhullámú nemzeti rádióforgalmi rendszeren keresztül). Az általános alapelvek értelmében a rövidhullámú rádióállomásnak az elsődleges nemzeti kapcsolattartáson felüli használata csak végszükség esetén, minden egyéb kommunikációs mód kiesésekor, ideiglenes jelleggel használható egyéb hadműveleti feladatra, oszlopvezetésre.

---

¹ A rádióhíradás magába foglalhatja a műholdas infokommunikációt, a mikrohullámú szélessávú átvitelt és a cellás elvű lefedést alkalmazó polgári megvalósításokat is, azonban írásunkban speciálisan csak a rádióhíradás katonai rádiózás részét vizsgáljuk.

² VSAT – Very Small Aperture Terminal – Speciális úrtávközlési rendszer, nagyon kis átmérőjű terminál.

Az MH békehíradásában az analóg rádiók igen széles skálája lelhető fel. Mivel azok nem támogatják napjaink adatátviteli igényeit, továbbá felügyeletük gyakorlatilag kivitelezhetetlen, ezért használatuk már csak takarékosági szempontból tartható fenn. Azonban az MH rádióhíradásából történő teljes kikerülésükig még alapvető követelmény a régebbi típusú fixfrekvenciás rendszerekkel és rádióállomásokkal történő együttműködés képességének biztosítása minden új eszköz esetében.

A figyelmet azonban a mind nagyobb számban megjelenő digitális rádiókra kell fordítani, melyek szoftveresen konfigurálható hardverekből épülnek fel. A tábori C2³ szoftverrendszer – mely jelenleg az MH-nál is beszerezés alatt áll –, már megköveteli a digitális rádióberendezéseket, mint forgalmazási hordozófelületet. A korszerű harcászati rádióhíradásnál a hang- és adattovábbítás már mint szolgáltatás jelenik meg. A csomagkapcsolt adatátvitel megjelenése a harcászati rádiózás (ezen belül például vezérlőadat-továbbítás) lehetőségeinek ugrásszerűen megnövekedett kihasználását eredményezte.

A beszédcélú forgalmazás követelménye mellett mind jobban érzékelhető a szélessávú adatátviteli szolgáltatások iránti igény, melyet a jelenleg rendszeresített rádiók csak egyes állókép, illetve lassú mozgókép ájtuttatásáig képesek megvalósítani. A harcászati rádiózás során végrehajtott gyors mozgókép továbbítás, vagy videokonferencia szolgáltatás a jelenlegi paraméterek mellett nem valósítható meg. A digitális rádiókkal azonban sikeresen megvalósítható a harcászati légvédelem, a légi irányítás, a helyzet-meghatározás, a felderítés, a fegyverirányítás, valamint a felügyelet területén az adatforgalmazás.

Írásunkban vizsgáljuk a rádióhíradás jelenlegi lehetőségeit is. A gyakorlatban a nemzeti rádióháló alkalmazásának lehetőségét a hazai irányú kapcsolattartás szempontjából korlátozzák, használatának engedélyezése csak a műholdas hálózati rendszer, az egyedi műholdas termináleszközök, a NATO-hálózati elérés, továbbá a GSM hívási lehetőség teljes akadályozottsága esetén lehetséges.

A rádióhíradás szervezésénél az alábbi alapvető elvek érvényesülnek:

- a rádióháló kialakítása a nemzeti és előljáró szervezet utasításai szerint kialakításra kerülnek, azonban használatuk a misszió intézkedése, szabályozása általi feltételek mellett valósulhat meg;
- a nemzeti rádióhíradás céljából RH-rádióhálót kell kialakítani.

A missziók esetében a Harris RF-5200 rádiókon keresztül valósul meg az összeköttetés, amelyek SSB-J3E⁴, DATA-39 tone és ALE⁵ üzemmódot használnak a honi irányú kommunikáció esetén.

---

³ C2 – Command, Control – Vezetés-irányítás.

⁴ SSB-J3E – Single Side Band – Egyoldalsávú moduláció távbeszélő üzemmód.

⁵ ALE – Automatic Link Establishment – RH-rádió, amely a kezelő közreműködése nélkül képes felvenni a kapcsolatot egy másik RH-rádióberendezéssel.

A katonai rádióberendezések terén az analóg és a digitális frekvencia-moduláció után megjelent a szórt spektrumú eljárás, mely a külső interferenciákkal szemben védettebb összeköttetést, valamint magasabb zavar- és lehallgatás-elleni védelmet biztosít.

Alapvetően három szórt spektrumú eljárás ismert:

- frekvenciaugratás (FH-SS)⁶, mely a modern katonai rádiózás által jól kihasznált eljárási mód;
- direkt sorrendű (DS-SS)⁷;
- chirp lineáris FM-eljárás.

Ezen modulációs módok, eljárások, jelfeldolgozások alkalmazásával a rádióforgalmi rendszerek és a működtetésüket biztosító technika, eszközpark a természeti, rosszakaratú és véletlenszerű zavarokkal szemben jelentősebb védelemmel rendelkezik.

A rádiózás során jelentkező hátrányos hatások, úgymint felharmónikusok, többutas terjedés, Doppler-effektus, az RH sávú többszöri napszak szerinti frekvenciaváltás kiküszöbölésére használhatják az ALE, továbbá az LQA⁸ eljárást. Előbbi leginkább az állomások azonosításánál és az összeköttetés-felvételnél hatékony, utóbbi a folyamatos frekvenciaminőség-figyeléssel fejti ki optimalizáló hatását.

Az újgenerációs rádiók – mint például az MRR⁹ – által biztosított adásmódok esetében, a már említett ALE üzemmód és LQA eljárás hatékony használata érdekében meg kell alkotni a hatékony RH és URH¹⁰ tartománybeli frekvencia-blokkgazdálkodás jogi feltételeit. A frekvencia-blokkgazdálkodás magában foglalja a frekvenciák és frekvenciasávok szabad tervezését és használatát, a rádióengedélyben megadott feltételek mellett. *A rádióhíradás keretében mind nagyobb tért nyerő adattovábbítás előtérbe kerülése, a más rendszerekkel történő együttműködés biztosítása megköveteli a megfontolt tervezést, a rendszeres ellenőrzést, és a lehetőségekhez mért felügyeletet. Szervezési rendszabályok foganatosításával, valamint frekvenciamenedzsment-programok segítségével a dezinformáció elleni védelem nagymértékben növelhető.*¹¹

A nemzetközi katonai eszközparkban már alkalmazott szoftverrádióknál (SDR¹²) az alapvető hang-adattovábbításon felül elérhetővé válik a valós idejű videoátvitel, mint szélessávú adatátviteli funkció, továbbá nagy előnyük az IP hálózatba integrálhatóságuk. A szoftverrádiók *olyan előnyös tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a nagyobb adatátviteli sebesség, a nagyobb sáv szélesség, vagy az*

⁶ FH-SS – Frequency Hopping Spread Spectrum – Frekvenciaugratásos szórt spektrum.

⁷ DS-SS – Direct Sequence Spread Spectrum – Közvetlen sorrendű szórt spektrumú.

⁸ LQA – Link Quality Analysis – Összeköttetés minőségének analízisa.

⁹ MRR – Multi Role Radio – Többfunkciós rádió.

¹⁰ URH – ultrarövidhullám.

¹¹ Horváth Ferenc: *A frekvenciagazdálkodás feladata és szerepe a Magyar Honvédségben*. Új Honvédségi Szemle 2006/10. szám.

¹² SDR – Software Defined Radio – Szoftverrádió.

*objektum-orientált programozói technikákkal felépített szoftveres hullámformák által biztosított interoperabilitás.*¹³

Az adatképességek irányába történő elmozdulás a szoftverrádiók rendszerbe állításával valósulhat meg. A csatornák többszörös hozzáférései – mint például az igény szerinti többszörös hozzáférés, a DAMA¹⁴ – segítségével bővíthető a rendszeren belüli felhasználók száma.

A rádióhíradás tervezéséhez és magas szintű üzemeltetéséhez napjainkban is elengedhetetlen a rendszer használatának pontos ismerete.

A rádióhíradás sikeres üzemeltetéséhez a következő okmányokkal kell rendelkezni:

- a rádióhíradás vázlata;
- a rádióháló és -irányok táblázata;
- a rendszertechnikai vázlat;
- a paraméterezés megtervezése.

A jelenlegi rádióhíradás-szervezés gyakorlatilag manuális úton történik, ezért a tábori hírszervezés egységére tervezni képes domborzati térképre ültetett felügyeleti modul használata véleményünk szerint nagyban megkönnyítené a tervezést végzők munkáját is. Ezenkívül a felügyelet kialakítása magas üzembiztonságot, gyors reagálási lehetőséget, magas rendelkezésre állást biztosíthat, ezért javasoljuk a rádiómenedzsment mielőbbi kialakítását.

Rádióhíradás a műveleti területen

A műveleti területen a híradás jelentős részét napjainkban is a rádióhíradás teszi ki, még akkor is, ha egyes rádióforgalmi rendszerekben használata korlátozott.

A rádióhíradás előnyei közé tartozik:

- a gyors aktiválás és a rövid telepítési idő,
- a teljesítményszabályozás,
- a mobilitás,
- interoperabilitási képessége más nemzetek felé.

A missziós települési helyen belül – elrendelés szerint – kisteljesítményű ultra-rövidhullámú (a továbbiakban: URH) eszközökkel biztosítható a kapcsolattartás, a már említett vezetékes adat- és beszédcélú távközlésen kívül. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a legtöbb forgalmazási időt leginkább a konvoj kísérések, a sebesültmentés, illetve a megerősítés-kérési feladatok végrehajtása során szükséges kapcsolattartáshoz kell biztosítani.

Hazánk a békefenntartási tevékenység keretében esetlegesen egyes kihelyezett beosztásokban, időnként néhány fős állománnyal, valamint speciális feladatokat ellátó kötelékekben képviselteti magát, végzi az előírt tevékenységet.

¹³ Hóka Miklós: *A Magyar Honvédség harcászati rádiórendszerének kialakítási lehetőségei egyes NATO-tagországok rádiórendszereinek vizsgálata tükrében*. Doktori értekezés, ZMNE, 2005. 23. o.

¹⁴ DAMA – Demand-Assigned Multiple Access – Igény szerinti többszörös elérés.

Az egyes beosztás ellátására önállóan kiküldött személyek egyedi távközlési igényeit a területileg illetékes nemzet távközlési infrastruktúráján keresztül elégítik ki, ezért a következőkben a kihelyezett köteleknek a rádióhíradás szempontjából súlyozottabban jelentkező beszéd- és adattovábbítási megoldásait elemezzük.

A rádióhíradás szervezésénél az alábbi alapvető elvek érvényesülnek:

- a rádióhálókat a nemzeti és előljáró szervezet utasításai szerint kialakításra kerülnek, azonban használatuk a misszió intézkedésében szabályozott feltételek mellett valósulhat meg;
- a rejtettséget nem igénylő műveleteknél, táboron belüli kapcsolattartásra engedélyezett kis teljesítményű URH adó-vevő berendezés használata;
- műveleti feladat végrehajtásánál elsődleges az önállóan és a szolgálati előljáró által szervezett RH, URH rádióforgalmi rendszerek használata.

A rádióforgalmi rendszerek szervezésénél az irányelvek az alábbiak:

- a hadműveleti és a menethíradás feladataira RH és URH rádióforgalmi rendszerek használata előírás szerint;
- a MEDEVAC¹⁵ részére a megerősítő erők szervezése az előljáró elrendelése szerinti rádióforgalmi rendszeren keresztül valósul meg;
- a járőrtevékenység biztosítására a kitelepített alakulat által szervezett RH és URH rádióforgalmi rendszerek használata szintén előírás szerint;
- a rádióforgalmi rendszabályok és a rádiófegyelem szigorú betartása elengedhetetlen a rádióforgalmi rendszerekben. Az ellenőrzések végrehajtása kötelező, így például a menethíradás biztosításánál az összeköttetés-felvétel és rendszerpróba az oszlopok megindulását megelőzően okvetlenül végrehajtásra kerül. A forgalmi eseménynaplók vezetése békefenntartó tevékenységek során kiemelten fontos, ami az utólagos visszaellenőrzések egyik fontos feltétele.

A békefenntartás során gyakran nehezítik a rádióhíradás biztosítását a területi sajátosságok, amelyek következtében szükségessé válnak a gyakori frekvenciaváltások és kitérések. Mivel az időbeliség a rádióforgalmi rendszerek használata során hangsúlyos, ezért a kezelőállomány felkészítése szükséges a gyors frekvenciaváltások zökkenőmentes végrehajtására.

Általános gyakorlat, hogy békefenntartás során minden nemzet saját gyártmányú, illetve rendszeresítésű harcászati rádiókat biztosít saját kihelyezett nemzeti ereje részére, azonban törekedni kell a NATO-szabványok szerinti üzemmódokban is együttműködésre képes nemzeti harcászati rádiórendszerek kialakítására, mely magasabb fokú zavar és lehallgatás elleni védelmet biztosíthat. A több nemzetet magába foglaló rádióforgalmi rendszerek kialakításánál jelenleg a legtöbb problémát az információvédelem esetleges kompatibilitási problémái okozzák.

---

¹⁵ MEDEVAC – Medical Evacuation – Sebesültek evakuálása, kutató-mentő szolgálat.

Erre is megoldást nyújthat egy, a rádiókat és a rádiórendszereket központi szoftverrendszerben kezelő rádiómenedzsment, amely a magas szintű rendelkezésre állás és a távfelügyelhetőség, távkonfigurálhatóság biztosítása mellett a tervezés és okmányolás folyamatának automatizálását, szoftver alapra emelését nyújtja.

A többnyire repülőterek föld–levegő híradását ellátó légi irányítási és légvédelmi célokra szolgáló, VHF/UHF sávú, levegő–föld kommunikációt biztosító rádiórendszerek egyes olyan típusai felügyelhetők, amelyek a tábori hírendszer légi szegmenseinek és előretolt repülésirányítási pontjainak szempontjából kedvezőek. A missziós biztosítási, őrzés-védelmi feladatoknál használt analóg rádióknál azonban a teljes felügyeleti lehetőség nem áll rendelkezésre, ezért teljesen homogén rádiós menedzsment megteremtésére jelenleg nincs lehetőség.

A jelenleg is rendszerben lévő analóg rádiók tekintetében nem beszélhetünk valós idejű, távoli felügyelhetőségről, mivel technológiai háttérük ezt nem teszi lehetővé. Analóg rádiók esetén is azonban jól használhatók – közvetetten – a digitális rádiók tervező menedzsmentmoduljai, de mivel ilyenkor az automatikus frekvenciamenedzsment-letöltés nem valósítható meg, ezért az analóg rádiókon a szoftver által kiosztott frekvenciákat manuálisan kell beállítani.

Összességében érdemes a felügyelhető tábori hírendszer szempontjából fontos eszközpark összevont felügyelet alá vonására törekedni, mivel ez megjelenik a NATO-ajánlásokban, szerepel a hálózati üzemeltetés napjainkban elvárt követelményei között is, továbbá közvetve a nem felügyelhető eszközök forgalmazásának tervezési tevékenységét is automatizálná, egyszerűsítene a szoftver alapra emelés.

A jelenleg meglévő digitális rádiók felügyelete

Napjainkban az MH eszközparkjában mind több (rendszeresítetten használható) olyan digitális rádió jelent meg, melyhez piaci viszonylatban már a gyártók, vagy a szolgáltatók fejlesztettek ki általános menedzsmentszoftvert. A katonai rádióhíradás kiemelt szerephez jut az MH tábori infokommunikációs szolgáltatásrendszerében, mivel erősen rombolt távközlési vagy energetikai infrastruktúra mellett is kiesés nélkül képes biztosítani az összeköttetéseket, továbbá az átviteli és a modulációs módok megfelelő megválasztásával kiváló összeköttetés biztosítható. A felügyelet által nyújtható rádiózás kontrollálhatósága, a paraméter-változtatás figyelése, módosítása távoli helyről, továbbá a frekvencia-menedzsment kiemelten támogatják az összeköttetés stabilitását.

Jelenleg a zártcélú hálózatban (légibázisok kiszolgálásánál) szigetszerűen megjelentek már kisebb hálózatok, melyek részleges, korlátozott felügyelettel bírnak, azonban a rádiók központosított menedzsmentje – mely különösen a tábori híradás terén jutna nagy szerephez –, jelenleg nem megoldott.

Megvizsgálva az MH-ban rendszeresített digitális rádiókat megállapítható, hogy a rádióforgalmi rendszerek tervezésénél térinformatikai (rálátás, reflektálás) szoftverek, valamint speciális (számítógépes frekvenciakiosztásra, rádióhálók és -irányok táblázatnak automatikus kitöltésére szolgáló) szoftveralkalmazások használatára lehetőség nyílhat. Itt a kezdeti igényadatok megadását követően a kívánt hálózat frekvenciakiosztása, paraméterezése automatikusan kiosztásra kerülhet.

Ez segítséget nyújthat a tábori hírendszerek kezdeti tervezésénél, a folyamatosan magas biztonságú üzemeltetésénél, valamint a hibaelhárításnál.

A rádiócsalád saját felügyeleti szoftverének eddig csak részleges modulja került beszerzésre, de több gyártó berendezéseit is központosítottan kezelni képes összevont rádiómenedzsment kialakítással véleményünk szerint lehetőség nyílik az MRR rádióknál is – a szervezeti diagram, hadrend, vezetési struktúrák, hadműveleti-harcászati követelmények sémászerű megadását követően –, a rádióforgalmi rendszerek céljának, rádiókapcsolatának meghatározása után a rádióháló és -irányok könnyű ki- és átalakítására.

A MH tábori hírendszere jelenleg nem rendelkezik rugalmas, kontrollált hálózati mozgást biztosító URH Rádiófelvétel Pont (továbbiakban RFP) rendszerrel, ami magas rendelkezésre állású, területi rádiós lefedést biztosítana a hálózati átjárás lehetőségének megteremtésével. Az RFP-rendszer a békeműveleti tevékenységek infokommunikációs biztosítását is hatékonyan támogatná. Mivel a MH jelenleg nem rendelkezik ilyennel, ezért írásunkban csak egy sematikus rendszert tudunk vizsgálni.

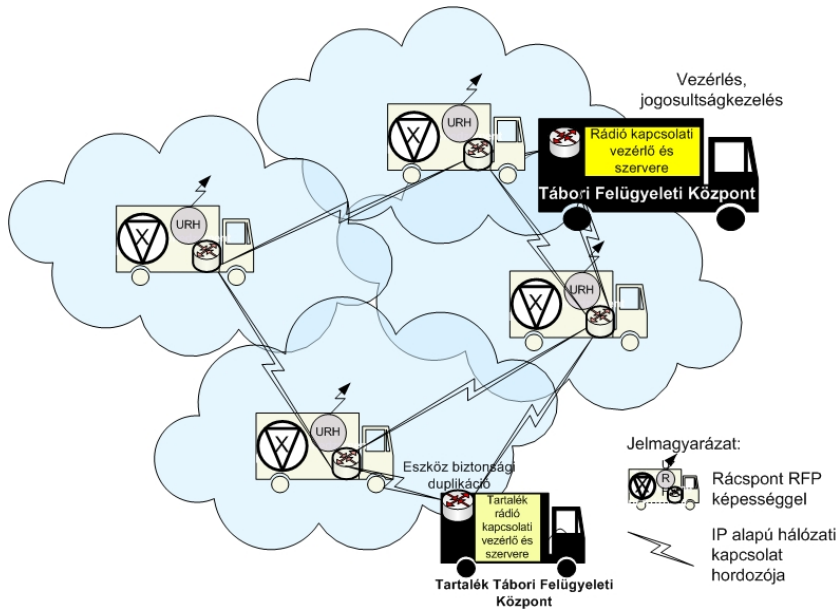
A tábori hírhálózatban igen hatékony rádiókommunikációt biztosít a cella jellegű URH-lefedést biztosító RFP-rendszer. Ennek használatával a rács által lefedett területen az URH-rádiózás a leghatékonyabb módon valósulhat meg. A nagy számú rádiófelvétel pont hatékony és biztonságos üzemeltetéséhez elengedhetetlen a rádiómenedzsment létrehozása, mivel anélkül a domborzati alapú terjedés tervezése, a frekvenciák kiosztása, a zavarások kezelése ma már nem valósulhat meg. A felügyelet nem terjedhet ki a harcászati rádiózásra, csakis a tábori hordozóhálózat RFP általi szolgáltatásaira.

Egy központosítottabb rádiómenedzsment-megvalósításnál közös felügyeleti szoftver kerülhet felhasználásra, akár többféle gyártmányú eszköznel is, mely hatékonyabb kezelést és alacsonyabb bekerülési és üzemeltetési költségeket eredményez. A rádiómenedzsment nagymértékben növeli az üzembiztonságot, a hálózati rugalmasságot a felkapcsolódások hatékony kezelésén keresztül.

URH Rádiófelvétel Pontok és felügyeletük

A RFP-k kialakítása az általunk vizsgált tábori hírendszerek sémájában a rácsponthoz kötődik. Az URH RFP-csomópont olyan URH digitális rádiókból (vagy rádiórendszerből) és modulokból álló eszközrendszer, melynél a frekvenciák időosztásos módon eltolva kerülnek sugárzásra. Az URH RFP-k cella jellegű lefedésben működnek, mely cellákban az engedélyezett digitális rádiók mozgás közben is tökéletes rádióösszeköttetést biztosítanak. Az URH RFP rendszerben a digitális rádiók képesek hatékonyan kommunikálni, ezért a középtávú fejlesztéseknél a digitális rádiók kapnak elsőbbséget. Az eszközök kiválasztásánál már IP képességű rádiók beszerzése indokolt, mert mind a hálózatba illesztési képességeik, mind a felügyelhetőségük kedvezőbb, valamint az adatátviteli képességeik is korszerűek, és megfelelnek az MH elvárásainak. Az URH RFP-rendszer csak hatékony felügyelet mellett képes működni nagy üzembiztonsággal, ezáltal magas rendelkezésre állást szavatol a hálózatban, mivel késlekedés nélkül kezeli a gyakori, vagy gyors hálózatáttervezéseket, továbbá teljes területi URH hálózati lefedést biztosít, kontrollált hozzáférésekkel.

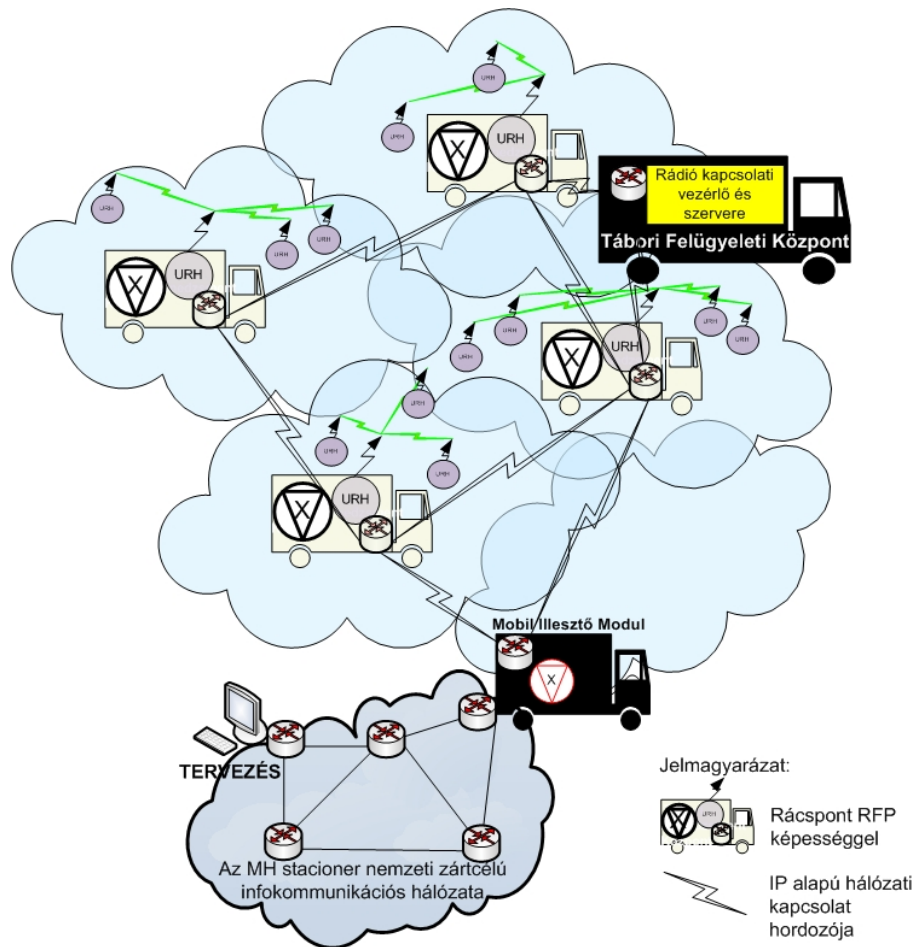
A javasolt kialakítási és felügyeleti szisztémában az URH RFP-k IP-alapon kapcsolódnak egy kapcsolati vezérlőhöz, mely az azonosító alapján végzi a jogosult eszközök tábori transzportálóhálózatra illesztését, kommunikációjának biztosítását. A rádiómenedzsment és a tervezéshez kihelyezett terminál is IP-alapú hálózaton kapcsolódik az eszközökhöz. Javasolt, hogy a Rádiókapcsolati vezérlő és szervere tábori hálózatfelügyeleti gépjárművében legyen elhelyezve.

1. ábra. URH RFP-rendszer (Forrás: saját)

A Rádiókapcsolati vezérlő végzi az eszközazonosítást, a kapcsolási tevékenységet, valamint vizsgálja a terjedési információkat, továbbá utasítja az eszközöket esetleges frekvenciaváltásra. Feladatai között szerepel a cellák közötti rádiómozgás kiesésmentes biztosítása, a cellahatáron rövid időn belül túl gyakran RFP-t váltó rádió ideiglenesen a legkedvezőbb cellára kényszerítése. Innen történik az URH RFP-k konfigurációja, vezérlése, felügyelete. Az 1. ábrán látható, hogy az URH RFP-k és a hozzá tartozó kapcsolati vezérlők hatékony és biztonságos kezelése nem valósítható meg megfelelő rádiómenedzsment nélkül.

Az előzőekben vázolt jellemzőkkel rá kívántunk mutatni arra a tényre, hogy a beszerzési piacon számos olyan termék található, mely képes rádió hálózatfelügyeleti funkció ellátására, azonban az MH igen széles spektrumú rádió-eszközrendszerének közös felügyelet alá vonása céljából a szoftverfejlesztés elkerülhetetlen. A műveleti tevékenység sikeréhez hatékony rendszerszintű kezelés szükséges, ami nem teremthető meg azzal, ha gyártmányonként külön felügyeleti módszerekkel és terminálokkal dolgozunk. A 2. ábrán az URH RFP menedzsmentjének hálózati kapcsolatrendszere látható.

2. ábra. Rádiómenedzsment (Forrás: saját)

A Tábori Felügyeleti Központ a rádiómenedzsmenten keresztül képes végrehajtani az alábbi főbb feladatokat:

- rálátástervezés, terjedési szimuláció;
- hozzáférés-engedélyezés;
- hálózat-feltérképezés, hibafelügyelet;
- rendszeradminisztráció,
- távvezérlés;
- vészhíváskezelés;
- rádiókapcsolati vezérlő felügyelet.

A rádiómenedzsment megvalósításának fontossága a hálózatfelügyelet szempontjából

A stacioner zártcélú hálózatoktól eltérően a tábori infokommunikáció egyik tartópillére a rádióhíradás, ezért is fontos a rádió-hálózatfelügyelet kialakítása, mely már a „digitális hadszíntérrel” szemben támasztott követelményeknek nagyobb mértékben felel meg (a jelenlegi tervezési, megvalósítási, ellenőrzési lehetőségeket figyelembe véve). Megállapítható, hogy a papíralapú tervezés és a nem online módon történő hálózatkövetés, berendezésfigyelés kora lejárt. A stabil, biztonságos rádióüzemeltetés feltétele a tábori hírendszernél az azonnali problémaészlelés, az erre történő késlekedés nélküli reagálás, amely már nem valósulhat meg szoftveralapú felügyelet nélkül.

Az általunk vázolt URH Rádiófelvevő Pontokkal kialakított mozgatható csomóponti rendszernél nagy szerepet kap a felügyelet. A vezérlési funkciók, továbbá a hálózati engedélyek kezelése, az optimális lefedés folyamatos biztosítása nem valósulhat meg távfelügyeleti, konfigurációs lehetőség nélkül. A tábori hírendszer változásánál az eszközök gyors és célszerű mozgatása, újratelepülésüknél a hálózat áttervezése a terjedési viszonyok figyelembevételével, felügyelet nélkül nem kivitelezhető hatékonyan.

Többek között ennek az igénynek a teljesítését is szolgálná egy, a rádióeszközöket közös felügyelet alatt kezelő összevont rádiómenedzsment, amely hatékonyabb hálózatátszervezési képességet biztosíthat a tábori hírendszereknek.

Az MH-ban használt analóg rádiók felügyelet alá vonása sajnos csak hálózattervezési szinten lehetséges, mivel sem távoli állapotlekérdezésre, változtatásra, sem hálózat-feltérképezésre sincs lehetőség ezeknél az eszközöknél, attól eltekintve, hogy kivételes esetben analóg szabvány interfészekon a rádiók beköthetők más rádiófelügyeletbe. Ezzel a vészmegoldással is csak „létezési” információt kapunk az analóg rádiókról. A rádióháló és -irányok táblájának kialakításánál, a frekvencia-kiosztás tervezésénél, a terjedést befolyásoló domborzati körülményekkel történő kalkulációnál azonban hatékonyabb, gyorsabb és egyszerűbben archiválható, dokumentálható megoldást biztosítanak a felügyeleti szoftverek tervezőmoduljai, mint a manuális tervezési módszerek.

A digitális rádiók tekintetében a közelmúlt eszközbeszerzéseit és a fejlesztési irányokat figyelembe véve javasoljuk az MRR rádiócsalád hálózatfelügyeletének kialakítását, ami összhangban áll a NATO hálózati képességek kialakításával kapcsolatos irányelveivel. Az M3SR rádiócsalád rádiófelügyelete szigetszerűen kiválóan működik, példaként mutatva, hogy a digitális rádiók szolgáltatás szempontú üzemeltetésének biztosítását hatékonyabbá és könnyebbé teheti egy ilyen megvalósítás.

A tábori hírendszerben – hosszabb távon, véleményünk szerint – már csakis digitális, IP-átvitelre alkalmas rádiókkal érdemes tervezni, mivel ezek távfelügyeleti lehetőségei széles körűek.

Összegzés

Honi irányba a műholdas, illetve más (például GSM) lehetőség teljes működésképtelensége esetén is kell rendelkezni tartalék összeköttetési lehetőséggel, amit a terjedési viszonyokból adódóan a RH-rádióhíradással lehet megvalósítani.

Az MH jelenlegi rádió-eszközparkjának elemei igen eltérő technikai fejlettségűek, azonban egyre nagyobb számban jennek meg a korszerű digitális rádiók. Ezek az eszközök a beszédcélú forgalmazás mellett már a megnövekedett adatátviteli igények kiszolgálására is képesek. Emellett többségük alkalmas felügyelet alatt működni, ami nagyban növeli az üzembiztonságot, valamint rugalmasabb és gyorsabb hálózat(át)tervezést biztosít.

Összességében megállapítható, hogy a kor követelményeinek megfelelő, URH RFP-rendszert tartalmazó, digitális rádióforgalmazásra erősen támaszkodó tábori hírendszert csatlakozásbiztonsági, valamint üzembiztonsági szempontból nem valósítható meg korszerű felügyelet nélkül. Következésképpen, a rádiómenedzsment a tábori hírendszert szempontjából fontos tervezési és üzemeltetési fázisokban is hatékonyan támogatja mind a tervező, mind pedig a helyi üzemeltető állomány munkáját. Emellett a rádiómenedzsment magas fokú hálózati rendelkezésre állást, a helyzetek gyakori változása mellett is magas szintű szolgáltatást nyújt a felhasználók részére.

A rádiómenedzsment korszerű tervezési, üzemeltetési követelményeknek történő megfelelése nem csak a nemzeti rádióhíradás optimalizálása, a gyors hálózati változtatása szempontjából elsődleges, hanem a más NATO-tagállam kontingensével történő együttműködés, feladat, gyakorlat vonatkozásában is, mivel így hatékony közös munkavégzést képes a felügyelet biztosítani. Ez kiemelten fontos annak figyelembevételével, hogy a békeműveleti tevékenységet végzők infokommunikációs biztosításánál a rádióhíradás súlyponti jellegű, továbbá az MH kihelyezett állománya általában más nemzetekkel együttműködve, többnyire közös kötelékben hajtja végre feladatait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Horváth Ferenc: *A frekvenciagazdálkodás feladata és szerepe a Magyar Honvédségben*. Új Honvédségi Szemle, 2006/10. szám.
- Hóka Miklós: *A Magyar Honvédség harcászati rádiórendszerének kialakítási lehetőségei egyes NATO-tagországok rádiórendszereinek vizsgálatára tükrében*. Doktori értekezés, ZMNE, 2005.
- Hóka Miklós: *Az elektronika fejlődésének hatása a harcászati mobilkommunikációra (Katonai rádióeszközök fejlődése a hadviselés tükrében)*. Kommunikáció 2004. Nemzetközi Szakmai Tudományos Konferencia anyaga. Budapest, 2004, ZMNE.
- Hamar Sándor: *NATO Hálózat-nyújtotta Képesség (NNEC) és az ipar a Megvalósíthatósági Tanulmány tükrében*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem „Kommunikáció 2006” Nemzetközi Tudományos Konferencia.

LESKÓ LÁSZLÓ TAMÁS ÖRNAGY

**AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK –
AZ OBAMA-ADMINISZTRÁCIÓ
KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI TÖREKVÉSEI**

Az Amerikai Egyesült Államokban a 2008. évi elnökválasztást nagy várakozások előzték meg, és az egész világon páratlan média- és közfigyelem övezte. A Bush-korszak fiaskóitól megcsömörlött amerikaiak lázban égtek, az afro-amerikai elnökjelöltet Abraham Lincolnhoz és John F. Kennedy elnökhöz hasonlították. Világszerte biztonságpolitikai elemzők várták kíváncsian, hogy a Bush-politika továbbvitelét szimbolizáló McCain szenátor, vagy a remény, a változás és a haladás¹ jelszavakat zászlajára tűző, több szempontból kevésbé tapasztalt Barack Obama nyeri a választásokat. Az amerikai honpolgárok változást akartak, a világpolitika szereplői pedig együttműködést, békülékenyebb hangnemet, és több lehetőséget érdekeik érvényesítésére. Együttal mindannyian a gazdasági-pénzügyi válság mielőbbi megoldását remélték.

Elnökválasztás - remény, változás és haladás

A világviszonylatban is nagy várakozással kísért 2008. november 4-ei amerikai elnökválasztást Barack H. Obama, a Demokrata Párt illinoisi szenátora nyerte. Obama 365, fő riválisa, John McCain republikánus jelölt pedig 173 elektori szavazatot szerzett. Az új elnök ünnepélyes beiktatására² 2009. január 20-án került sor a Capitolium³ nyugati oldalán, Washington D.C.-ben.

Barack Obama eskütétele, 2009. január 20.

Barack H. Obama az Amerikai Egyesült Államok 44. elnöke.

Obama a kampányában elhíresült jelmondatában a változás szükségességét hirdette⁴, nem ígért gyors megoldást a válságra, és összefogásra buzdított. Elhatárolódott a Bush-éra külpolitikai „bal-lépéseitől” és agresszív külpolitikai retorikájától.

---

¹ Hope, Change and Progress – Remény, Változás és Haladás.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Inauguration_of_Barack_Obama, Inauguration of Barack Obama, Wikipedia.

³ Az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának épülete.

⁴ Change We Can Believe In. - Yes We Can. / Hiszünk a változásban. – Képesek vagyunk rá.

Elnöki beiktatási beszédében⁵ kiemelte a gazdasági válság okozta nehézségeket, harcot hirdetett a korrupció ellen, hitet tett a szociális problémák enyhítése, az egészségügy reformja, a munkanélküliség csökkentése mellett. Kiemelte az oktatás színvonala emelésének szükségességét, az energia-biztonság fontosságát. A nemzet önbecsülését, az összefogás erejét hirdette: „*Én most azt mondom nektek, hogy az előttünk álló feladatok valódiak, súlyosak és számosak. Megoldásuk nem lesz sem könnyű, sem gyors. De tudjad, Amerika: meg fogjuk oldani őket! Azért gyűltünk ma össze, mert a félelemmel szemben a reményt, a viszály és a széthúzás helyett a közös célt választottuk. Ma kinyilvánítjuk, hogy véget vetünk a kicsinyes sérelmeknek, a hamis ígéreteknek, a vádaskodásoknak és az elcsépelet dogmáknak, amelyek túl hosszú ideje bénítják meg politikánkat.*”⁶ A kétmillió ember előtt elmondott beszédben nyomatékosan használta a „nép”, a „nemzet”, a „munka”, a „jólét”, a „szabadság” szavakat, utalt a Szentírásra, Istenre, a korbácsütésekre (a rabszolgaságra), a többnemzetiségre, egységbe kovácsolva hallgatósága legkülönbözőbb érzelmű, irányultságú, származású és helyzetű tagjait⁷. Kijelentette: „*Továbbra is mi vagyunk a világ leggazdagabb és legerősebb nemzete. ... a nagyság nem egy adottság. Azért meg kell dolgozni.*”⁸

A 2009. január 20-ai beiktatási ünnepségen

A beszéd lelkesítő volt és hallgatósága úgy érezhette: Amerika új vezetőt talált, és visszatért a nemzet nagyságába vetett hite.

A beszéd több kül- és biztonságpolitikai jellegű utalást tartalmazott, amelyek mint a kormányprogram elemei jelentek meg. A megváltozott szemlélet, a hangsúlyeltolódások mellett rögzítette, hogy az alapértékek, a demokrácia, a jogállamiság, az eszmék terjesztése, az amerikai népnek a világ vezetésére hivatottsága továbbra is meghatározója az Egyesült Államok világpolitikai törekvéseinek. Hangsúlyos elemként szerepelt az „*együtműködés*”, amellyel a szövetségeseknek és a korábbi ellenfeleknek (elsősorban Oroszországnak és Kínának) is üzent. Az együttműködés fő területeiként a válságrendezést (kiemelten Irakot és Afganisztánt), a proliferációt, a terrorizmust, illetve a szegénység elleni küzdelmet, a klímaváltozás kezelését, a források (víz, élelem, nyersanyag, energia) elosztását jelölte meg. A különböző vallások, kultúrák és népcsoportok közötti

⁵ <http://www.cnn.com/2009/POLITICS/01/20/obama.politics/>.

Obama's inaugural speech, updated 12:28 p.m. EST, Tue January 20, 2009.

⁶ *Olvasd el Obama beiktatási beszédét magyarul!* <http://www.origo.hu/amerikai-elnokvalasztas-2008/blog/20090122-barack-obama-beiktatasi-beszede-magyarul.html>. Fordította: Csapody Barbara.

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/File:Crowd_at_National_Mall_for_Obama_inauguration_1-20-09_hires_090120-F-6184M-007a.jpg.

⁸ Uo.

megbékélést is hangoztatta. Az iszlám világot külön kiemelte, a közös érdekek és a kölcsönös tisztelet alapjain álló új megközelítést „ígért”. Tisztelettel szólt az amerikai érdekeket a honi területektől távoli térségekben védelmező katonákról és civilekről, és (2001. szeptember 11-ét felidézve) utalt a tűzoltók bátorságára és hősiességére.

Az Egyesült Államok közvéleménye

Obama elnök beiktatást követő népszerűségét mutatja a Gallup amerikai közvélemény-kutató intézet január 21–23. között végzett felmérése⁹, mely szerint az Egyesült Államok lakosságának 68%-a úgy vélte, hogy Obama képes lesz az elnöki feladatok ellátására. Ezzel Obama, kezdeti elfogadottságát tekintve, a második világháborút követő elnökök élcsoportjába került. A Gallup archívuma alapján 1953. februárban Dwight Eisenhowernek szintén 68%, 1961. februárban John F. Kennedynek 72%, 1977. februárban Jimmy Carternek 66% volt a lakossági elfogadottsága.¹⁰ A Gallup szerint Obama januári eredménye meggyőzőbb az említett három elnökénél, mert a hivatalba lépést követő első hónapban általában növekszik az elnökök népszerűsége.¹¹

Az Egyesült Államok elnökeinek kezdeti elfogadottsága (Gallup)¹²

Elnök	Első felmérés	Elfogadottság (%)
Eisenhower, D.	1953. 02. 01–05.	68
Kennedy, J. F.	1961. 02. 10–15.	72
Nixon, R.	1969. 01. 23–28.	59
Carter, J.	1977. 02. 04–07.	66
Reagan, R.	1981. 01. 30.–02. 02.	51
Bush (id.), G.	1989. 01. 24–26.	51
Clinton, W.	1993. 01. 24–26.	58
Bush (ifj.), G.	2001. 02. 01–04.	57
Obama, B. H.	2009. 01. 21–23.	68

⁹ *Obama már nem a régi – Népszerűsége mélypontján az amerikai elnök.* 2009. augusztus 24. http://Reagan://kitekinto.hu/amerika/2009/08/24/obama_mar_nem_a_regi.

Obama Starts With 68% Job Approval.

<http://www.gallup.com/poll/113962/Obama-Starts-Job-Approval.aspx>.

¹⁰ *Obama's Initial Approval Ratings in Historical Context.*

www.gallup.com/poll/113968/Obama-Initial-Approval-Ratings-Historical-Context.aspx.

¹¹ A Gallup szerint a fentieknél nagyobb kezdeti elfogadottsága csak azoknak az elnököknek volt, akik elődjeik halálát vagy lemondását követően, válsághelyzetben vették át az ország irányítását. Ezek közé tartozott Harry Truman 87%-kal 1945-ben, Lyndon Johnson 78%-kal 1963-ban, illetve Gerald Ford 71%-kal 1974-ben.

¹² *Obama's Initial Approval Ratings in Historical Context.*

www.gallup.com/poll/113968/Obama-Initial-Approval-Ratings-Historical-Context.aspx.

Obama megítélését a szavazók párt-hovatartozása is befolyásolta. A Gallup 2009. január 21. és 24. közötti felmérése szerint a demokrata szavazók 88%-a, a függetlenek 62%-a és a republikánusok 43%-a értékelte úgy, hogy Obama elnöki tevékenysége megfelelő lesz. A nemeket tekintve: a nők sokkal pozitívabban látták Obama tevékenységét, mint a férfiak, arányaiban a nők 71%-a, míg a férfiak 64%-a támogatta Obama elnököt. Az elnöki átadás-átvétel kezelésének módját a szavazók 83%-a pozitívan értékelte.¹³

A nemzetközi közvélemény

A világpolitikában meghatározó államok többségének vezetői üdvözölték Barack H. Obama győzelmét. Az Európai Unió tagországai a transzatlanti párbeszéd élénkülését és az együttműködés javulását remélték. Hasonló értelemben nyilatkozott Jaap de Hoop Scheffer (akkori) NATO-főtitkár is, aki a Szövetség működésének lényegi elemeként határozta meg a transzatlanti kapcsolatokat. A francia és a spanyol állami és katonai felső vezetők a George W. Bush nyolcéves kormányzása alatt megromlott kétoldalú kapcsolatok rendezését, a franciák ezen kívül középhatalmi törekvéseik tolerálását remélték. A spanyol–amerikai legfelső szintű kapcsolatok 2004-ben, a spanyolok iraki kivonulása után romlottak meg. A Zapatero-kormány ezt követően is rendszeresen kritizálta Bush unilateralista politikáját. A pozitív közvélekedés mellett brit, német és spanyol politikusok, illetve szakértők is arra figyelmeztettek, hogy az európai szövetségeseknek nem szabad túl nagy elvárásokat támasztaniuk az új amerikai kormányzattal szemben. Érvelésük szerint az együttműködést hangsúlyozó megközelítés ellenére, többek között a gazdasági válság is megnehezíti, hogy Obama elnök gyökeresen új szemléletet alkalmazzon Afganisztánban, Iránban, a közel-keleti békefolyamat vagy a klímaváltozás kérdésében. Dmitrij Medvegyev orosz államfő biztatónak nevezte, hogy az új amerikai vezetés az együttműködés erősítésére kíván törekedni Oroszországgal. Jelezte, hogy Oroszország ennek ellenére több kérdésben (például Kaukázus, rakétavédelem, leszerelés) továbbra is határozottan fog fellépni. Lengyelország és a balti államok Obama győzelmét visszafogottan értékelték. Az amerikai–orosz békülékeny hangnem frusztrálta a hagyományosan orosz-fóbiás nemzeteket.

Hu Csin-tao kínai elnök üdvözölte Barack Obama győzelmét, egyben az amerikai–kínai kapcsolatok magasabb szintre emelését szorgalmazta. A dél-koreai közvélemény elsősorban a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Koreai Köztársaság közötti párbeszéd elősegítését várta az Obama-adminisztrációtól, egy majdani koreai egyesülés reményében. Japánban a pozitív fogadtatás mellett a csalódottság is megmutatkozott, mert Ázsia felértékelődésének kinyilvánításán túl, Obama nem emelte ki az Egyesült Államok és Japán kapcsolatainak jelentőségét.

Az iszlám világ¹⁴ vezető képviselői, többek között az Arab Liga főtitkára az Obama-beszédben kinyilvánított új megközelítést várta az amerikai adminisztrációtól.

¹³ *Obama Wins 83% Approval Rating for Transition.*
www.gallup.com/poll/113824/Obama-Wins-83-Approval-Rating-Transition.aspx.

¹⁴ *Az Egyesült Államok és a muszlim világ kapcsolatának javulását reméli Clinton indonéziai látogatásán.*
Jakarta, 2009. február 18. MTI/AP/dpa/AFP.

Az iraki elnök kifejezte reményét, hogy Obama az eddigi eredményeket nem teszi kockára a túl korai csapatkivonással. Hamid Karzai afgán elnök pedig teljesen új megközelítést várt az afganisztáni rendezést illetően. Az iráni politikai vezetés Obama győzelmét George Bush hibás politikája bizonyítékának nevezte, és az amerikai Irán-politika megváltoztatását tartotta szükségesnek. Meghatározó iráni vallási vezetők azonban szkeptikusak maradtak e tekintetben.

Az Obama-kormányzat kül- és biztonságpolitikai törekvései

Az Obama-adminisztráció 2009-ben a bel- és külpolitikai események (gazdasági válság, egészségügyi reform, palesztin–izraeli, iraki és afganisztáni válság, iráni és észak-koreai atomprogram) sodrába kerülve aktív diplomáciai tevékenységet és törvényalkotó munkát kezdett. Eközben a meghatározó stratégiai dokumentumok átdolgozására, illetve külpolitikai stratégia kidolgozására nem került sor.

A kül- és biztonságpolitikai irányelveket elsősorban az elnök fontosabb kérdésekben hozott rendeletei határozták meg, amelyek többségéről nyilatkozatokban tájékoztatta a közvéleményt. A Fehér Ház, az elnök hivatalba lépését követően hozott főbb döntéseit hivatalos honlapján¹⁵, mint fontos külpolitikai lépéseket sorolja fel, amelyek között az alábbiakat említi:

- a Guantanamo-i börtön bezárása, a fogva tartási és kihallgatási gyakorlat felülvizsgálata, a kínzás megtiltása¹⁶;
- klímaváltozási, délnyugat-ázsiai, közel-keleti, valamint szudáni különleges megbízott¹⁷, illetve afganisztáni és pakisztáni különleges képviselő¹⁸ kinevezése;
- az iraki csapatkivonás részletes terveinek kidolgoztatása a védelmi minisztériummal;
- új Afganisztán- és Pakisztán-stratégia közzététele;
- a nemzetközi nukleáris fenyegetés kezelésével kapcsolatos stratégia meghirdetése;
- a hadászati támadóerők korlátozásáról szóló új szerződéssel (START¹⁹) összefüggő tárgyalások engedélyezése Oroszországgal;
- új Amerikai–Kínai Stratégiai és Gazdasági Párbeszéd beindítása;
- kedvező politikai lépések kezdeményezése Kuba irányában.

---

¹⁵ *Foreign Policy, The White House.* <http://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy>.

¹⁶ Az erre vonatkozó rendeletet 2009. január 22-én írta alá az elnök. *A börtönt egy éven belül kellene bezárni.* MTI/AP/Reuters/Jerusalem Post, 2009. január 22.

¹⁷ Special envoy – Különleges megbízott.

¹⁸ Special representative – Különleges képviselő.

¹⁹ START – Strategic Arms Reduction Treaty – Hadászati Fegyverzet-csökkentési Egyezmény.

Külpolitikai irányelvek és lépések

Az elnök a külpolitika küldetéseként határozta meg az amerikaiak biztonságának szavatolását. Az amerikai értékekhez történő ragaszkodás és az amerikaiak biztonságának védelme nem kerülhet ellentmondásba, azokat együtt kell érvényre juttatni (vagyis nem fogadható el, hogy az Egyesült Államok nemzetbiztonsági okokból kínzást alkalmazzon, és durván megsértse az amerikai alapértéknek számító emberi jogokat). A kül- és biztonságpolitikai célok elérésére ugyanakkor az „amerikai hatalmi eszközök” mindegyikét felhasználja, és szoroson egyeztet a Kongresszussal a külpolitikai lépések széles körű támogatottsága, egyúttal minél hatékonyabbá tétele érdekében. Annak ellenére, hogy vannak olyan esetek, illetve politikai szereplők, amelyekben, illetve akikkel szemben csak erő alkalmazásával lehet eredményeket elérni, az Egyesült Államok kész arra, hogy ellenfeivel tárgyalásos úton érjen el előrelépést érdekei érvényesítésére.

Az al-Kaida jelentette fenyegetés megszüntetése Afganisztánban és Pakisztánban

Az elnök kéthónapos tárcaközi egyeztetéseket követően, 2009. március 27-én tette közzé az Afganisztánra és Pakisztánra vonatkozó új stratégiát. A dokumentum kiemelt hangsúlyt helyez az al-Kaida terrorszervezet és a tálib mozgalom afganisztáni és pakisztáni bázisainak felszámolására. Célként fogalmazza meg, hogy az al-Kaida Afganisztánban és Pakisztánban se legyen képes visszatérni. A válság rendezésére előtérbe helyezi az átfogó megközelítést, az integrált civil-katonai fellépést. Úgy fogalmaz, hogy a stratégiának rugalmasnak kell lennie, megvalósításához pedig minden szükséges forrást biztosítani kell, beleértve a katonai erőt is. Az elnök a stratégia közzétételét követően 21 ezer fős létszámnövelést hagyott jóvá, amelyből 17 ezer főt az augusztusi afganisztáni elnökválasztás időszakára a hadszíntérre vezényelt. További 4000 harcoló katona az év végéig érkezett a műveleti területre.²⁰ A harcoló erőkön felül 13 ezer fő harci támogató és harci kiszolgáló támogató erő²¹ telepítése is megkezdődött. Az elnök a stratégia megvalósítása érdekében új vezetőt nevezett ki az afganisztáni amerikai erők élére (USFOR-A²²). A 2009. június 15-én hivatalba lépett Stanley A. McChrystal vezérezredes (a képen) az afganisztáni helyzetről 2009. augusztus 30-án felterjesztett jelentésében kiemelte, hogy a nemzetközi erők létszámának növelése²³, illetve a tálibok ellenállásának egy éven belüli megtörése nélkül kudarccal végződhet a NATO afganisztáni művelete.²⁴

²⁰ Ezzel 68 000 főre nőtt az amerikai harcoló erők összlétszáma.

²¹ Tűzszerész, katonai rendész, IED-szakértő, felderítő-hírszerző, illetve egészségügyi katona.

²² United States Forces in Afghanistan. Személye egyben a NATO Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF - International Security Assistance Force) parancsnoka is.

²³ McChrystal 40 ezer fős létszámnövelést kért.

²⁴ MTI/Reuters/AP, 2009. szeptember 21.

A helyzetértékelést az Afganisztán-stratégia fél évig tartó felülvizsgálata követte, amelynek következtetéseit, kiemelten a 30 ezer fős amerikai létszámnövelést²⁵, Obama elnök december 1-jén jelentette be²⁶ a West Point Katonai Akadémián. Az időzítés fontosságát az adta, hogy december 3-án és 4-én, a NATO⁽⁺⁾²⁷ külügyminisztereinek brüsszeli ülésén, Hillary Clinton már konkrétumok birtokában kérhette az amerikai döntésre váró szövetségeseket további erők felajánlására.²⁸ (Az afganisztáni műveletekben²⁹ részt vevő államok a 2010. évre vonatkozóan 7000 fős létszámnövelést ajánlottak fel.) A 30 ezer fős amerikai megerősítő erő műveleti területre telepítése 2010-ben történik meg. Az elnök hangsúlyozta, hogy 2011 júliusától megkezdődhet az amerikai erők fokozatos kivonása, ami 2017-ben vagy 2018-ban fejeződne be. A kivonás ütemezését a biztonsági helyzet változásai és a feladatok afgán biztonsági erők részére történő átadásának alakulása befolyásolhatják. David H. Petraeus vezérezredes, az Amerikai Egyesült Államok Központi Parancsnokságának³⁰ parancsnoka 2009. december 9-én bejelentette, hogy a módosított stratégia részeként, 2010-ben az amerikai haderő növeli a terrroellenes műveletek számát, és a pilóta nélküli repülőgépekkel végrehajtott csapásokat Afganisztánra is kiterjeszti.³¹

Az iraki háború felelősségteljes befejezése

Obama elnök az iraki beavatkozást kezdettől elhibázottnak tartja, ezért a szerepvállalás befejezéséről döntött. 2009. február 27-én tette közzé az iraki háború befejezésére vonatkozó terv lényegi elemeit. A terv alapján 2010. augusztus 31-ig az amerikai harcoló erőket ki kell vonni Irakból, és a harci feladatokat az iraki biztonsági erőknek át kell adni. Műveleti területen 50 ezer fős amerikai erő marad, amelynek három fő feladata lesz: az iraki biztonsági erők kiképzése, felszerelése, és tanácsadókkal történő támogatása; célzott terrroellenes műveletek végrehajtása; valamint kiemelt fontosságú polgári személyek és katonák védelme. A teljes kivonást 2011. december 31-ig kellene megvalósítani.

Az amerikai védelmi minisztérium 2009. július 14-ei bejelentése alapján³² a harcoló csapatok 2010. augusztusi kivonását követően hat szárazföldi dandár³³ marad Irakban. Ebből négy telepítése 2009 őszén kezdődött, három harcoló dandár

²⁵ Az elnök felhatalmazta Robert Gates védelmi minisztert, hogy indokolt esetben (az erők rugalmasabb alkalmazhatósága, illetve parancsnoki tartalék képzése céljából), saját hatáskörben további tíz százalékkal (3000 fővel) egészítheti ki a jóváhagyott létszámot. A kiküldésre kerülő erők létszámát tovább növeli – a bejelentett létszámnövelésbe bele nem számolt – 2000 fő harci kiszolgáló és harci kiszolgáló támogató erő kiküldése. Így várhatóan 35 ezer fős amerikai létszámnöveléssel lehet számolni.

²⁶ Obama elnök a döntést megelőzően, 2009. november 23-án megbeszélést tartott a katonai vezetőkkel és tanácsadóival. Közöttük volt Joe Biden alelnök; Robert Gates védelmi miniszter; Michael Mullen tengernagy, az Egyesített Vezérkari Főnökök Bizottságának elnöke; Karl Eikenberry, az Amerikai Egyesült Államok Kabulban akkreditált nagykövete és McChrystal vezérezredes, az ISAF parancsnoka.

²⁷ Az ISAF-műveletben részt vevő nem NATO/EU-nemzetek külügyminisztereivel kibővített ülés.

²⁸ A felajánlások formába öntésre a 2009. december 7-én Monsban, a NATO Főparancsnokságon tartott Erőgenerálási Konferencián került sor.

²⁹ ISAF és Tartós Szabadság Művelet (OEF – Operation Enduring Freedom).

³⁰ USCENTCOM – United States Central Command – Egyesült Államok Központi Parancsnokság.

³¹ Az ilyen jellegű akciókat korábban csak Pakisztánban alkalmazta.

³² Reuters/Dow Jones, 2009. július 14.

³³ Advisory and assistance brigades – Tanácsadó és kiképző (támogató) dandár.

és három szárazföldi hadosztályparancsnokság rotációjával párhuzamosan. Az új dandárok is képesek önálló harci feladatok végrehajtására, de feladatuk változása miatt struktúrájukban jelentős számban található kiképzők, katonai rendészek és civilek.³⁴ Heidi Brown dandártábornok, az Irakban állomásozó amerikai erők kivonásáért felelős parancsnokhelyettes 2009. augusztus 30-án bejelentette³⁵, hogy a tervek szerint 2009 végéig egy szárazföldi dandárt, 2010 márciusáig pedig a tengerészgyalogos hadtestet és a technikai eszközök csaknem 60%-át kivonják. Raymond Odierno vezérezredes, az Irakban telepített amerikai erők főparancsnoka szeptember 30-án 4000 fős dandár októberi kivonásáról tett bejelentést.³⁶ Az Irakban szolgáló amerikai katonák létszáma 2009 végére 115 ezer főre csökkent. A parancsnok szerint 2010. márciusig 15 ezer, augusztus 31-ig pedig további 50 ezer katonát vonnak ki Irakból. Az iraki kivonásokkal párhuzamosan történik az amerikai erők létszámának növelése Afganisztánban.

Tömegpusztító fegyverek terroristák birtokába jutásának megakadályozása

Obama elnök 2009. április 5-én Prágában ismertette a nukleáris fenyegetés kezelésével kapcsolatos amerikai stratégiát. Intézkedések bevezetését javasolta a jelenlegi nukleáris arzenál csökkentésére, illetve teljes felszámolására. Szorgalmazta a tárgyalások folytatását Oroszországgal a hadászati támadófegyverek számának további csökkentéséről; az Átfogó Atomcsend Szerződés³⁷ további ratifikálását³⁸; a Hasadóanyag-gyártás Tilalmi Szerződés³⁹ végrehajtását; a nukleáris fegyverek proliferációjának megállítását, illetve terroristák birtokába kerülésének megelőzését.

A leszerelési tárgyalásokkal kapcsolatban jelentős momentum volt, hogy 2009. december 5-én hatályát veszítette a hadászati támadófegyverek számának korlátozásáról szóló 1991. évi START-1 szerződés.⁴⁰ Barack Obama és orosz partnere, Dmitrij Medvegyev ugyanakkor nyilatkozatban erősítették meg, hogy elkötelezettek az új szerződés mielőbbi aláírása iránt, annak hatályba lépéséig pedig a korábbi szerződés elveit tartják magukat. 2009. december 17-én Szergej Lavrov orosz külügyminiszter bejelentette, hogy az új START-szerződés aláírása előtt még több – főleg technikai jellegű – kérdést kell tisztázni, így a szerződés aláírására csak 2010-ben kerülhet sor.⁴¹

³⁴ Mérnökök, tanácsadók, szállítási és polgári–katonai kapcsolatok szakemberek.

³⁵ AP, 2009. augusztus 30.

³⁶ The Washington Post, 2009. szeptember 30.

³⁷ CTBT - Comprehensive Test Ban Treaty – Átfogó Atomcsend Szerződés.

³⁸ A szerződést 2008. szeptember 30-ig 180 állam írta alá, amelyből 145 ratifikálta is. Az atomhatalmak közül Franciaország, Nagy-Britannia és Oroszország már ratifikálta a szerződést. A szerződéshez nem csatlakozottak között van pl. Egyiptom, az Egyesült Államok, India, Indonézia, Irán, Izrael, Kína, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és Pakisztán.

³⁹ FMCT - Fissile Material Cutoff Treaty – a fegyverminőségű hasadóanyagok gyártásának betiltása.

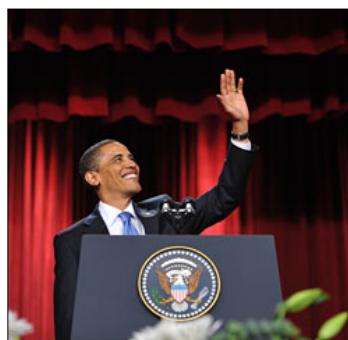
⁴⁰ Ebből az alkalomból elhagyták Oroszországot a szerződés betartását ellenőrző amerikai fegyverzet-ellenőrök. Az orosz ellenőrök, pénzügyi nehézségekre hivatkozva, már 2001-ben távoztak az Egyesült Államokból. MTI/ITAR-TASZSZ/AFP, 2009. december 4.

⁴¹ MTI, 2009. december 17.

Észak-Korea atomprogramjának leállítását Obama elnök a hathatalmi tárgyalások⁴² keretében kívánja elérni. A tárgyalások áprilisi megszakadását követően, az észak-koreai vezetés 2009 augusztusában látogatásra hívta az országba Stephen Boswortht, az amerikai elnök térségbeli különmegbízottját, valamint Sung Kim nukleáris főtárgyalót.⁴³ A találkozóra, amelyre Bosworth utazott el, 2009. december 8–10. között került sor. Bosworth az amerikai elnök levelét is átadta, amelyben Obama felvetette egy állandó összekötő hivatal megnyitásának lehetőségét Phenjanban.⁴⁴

Az iráni atomprogrammal kapcsolatban Obama elnök elismerte, hogy Iránnak joga van a békés célú nukleáris energia előállítására, de az iráni vezetésnek a nukleáris programját illetően teljesítenie kell a nemzetközi közösség által meghatározott feltételeket. Amennyiben Irán nem tesz pozitív lépéseket ezen a területen, akkor további szankciók elé néz. 2009 decemberében Michael G. Mullen tengernagy, az amerikai Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának Elnöke⁴⁵ úgy nyilatkozott, hogy az iráni atomprogram problémakörét politikai és diplomáciai eszközökkel kell rendezni, de az Egyesült Államoknak fel kell készülnie a katonai megoldás lehetőségére is. Szintén decemberben, az amerikai Képviselőház Iránt közvetve gazdaságilag szankcionáló törvényt szavazott meg. A jogszabály lényege, hogy kizárja az amerikai piacról azokat a vállalatokat, amelyek finomított kőolajat exportálnak Iránnak, vagy más módon segítik kőolaj-finomító kapacitásának bővítését.⁴⁶

A békefolyamat előmozdítása Izraelben és a Közel-Keleten

Obama elnök Kairóban beszédet mondott

Obama elnök a közel-keleti megbékélés elősegítése érdekében, hivatalba lépésének második napján, George J. Mitchell⁴⁷ személyében különmegbízottat nevezett ki, aki a térség problémáival foglalkozik. Az elnök és adminisztrációja támogatja azt a célt, hogy Izrael és Palesztina, két önálló államként békében éljen egymás mellett. Erre és az iszlám világgal fennálló kapcsolat rendezésére is utalt az elnök, az elemzők által addig legjelentősebbnek tartott 2009. június 4-ei kairói beszédében.⁴⁸ Az önálló palesztin állam létrehozásának támogatása mellett az elnök deklarálta azt is, hogy az Egyesült Államok és Izrael közötti kapcsolatok megbonthatatlanok.

⁴² Észak-Korea, Kína, Dél-Korea, Japán, Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok.

⁴³ MTI/AP/AFP, 2009. augusztus 25.

⁴⁴ *Obama phenjani összekötő iroda létesítését javasolta.*
http://hvg.hu/vilag/20091218_obama_phenjani_osszekoto_iroda.aspx,
Washington nem vár sokat a phenjani úttól.
http://www.nol.hu/kulfold/washington_nem_var_sokat_a_phenjani_uttol;

Phenjan kész a békére? http://www.honvedelem.hu/cikk/4/17547/phenjan_egyuttmukodne_usa-val.htm.

⁴⁵ CJCS – Chairman of the Joint Chiefs of Staff – Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának Elnöke.

⁴⁶ AFP, 2009. december 16.

⁴⁷ Mitchell 2000-ben Clinton elnöksége idején tényfeltáró bizottságot vezetett az izraeli–palesztin kérdésben.

⁴⁸ http://blog.cleveland.com/world_impact/2009/06/large_20090528_OBAMA_TRIP.jpg.

A beszédre reagálva az izraeli kormány kifejezte, hogy békét akar, de figyelembe kell vennie nemzeti érdekeit, mindenekelőtt az ország biztonságát. Ali Hamenei iráni ajatollah a szavakon kívül tettekre szólította fel az elnököt. Fauzi Barhúm, a Hamasz szóvivője a beszéd hangvételt a változás jeleként, a beszéd tartalmát az iszlám világban az Egyesült Államokról kialakult negatív kép szépítésére tett kísérletként értékelte.

A közel-keleti békefolyamat előmozdítása érdekében Mitchell 2009 februárjában találkozott Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnökkel, illetve 2009 decemberében tárgyalt Valid Moallem szír külügyminiszterrel a szír–izraeli békefolyamatról.

Az Obama-adminisztráció új közel-keleti béketerve az izraeli–palesztin konfliktus két éven belüli rendezését tűzte ki célul.⁴⁹ A terv részeként az Egyesült Államok garancialevélben biztosítaná a palesztinokat a kétéves határidő betartásáról. A tárgyalások első lépéseként, kilenc hónap alatt, Izrael és a jövőbeni palesztin állam határáról kellene megegyezésre jutni. A palesztin államot Ciszjordániában és a Gázai övezetben hoznák létre, az 1949 és 1967 közötti tűzszüneti vonal alapján. A tárgyalások zárószakaszában Jeruzsálem és az 1948. évi háború menekültjeinek jogállásával foglalkoznának. Avigdor Liberman izraeli külügyminiszter szerint a terv megvalósítására szánt kétéves határidő nem reális, várható kudarc pedig csalódáshoz és erőszakhoz vezethet. Véleménye szerint a tárgyalásokat meg kell kezdeni, de nem szerencsés a feleknek időkeret mellett elkötelezni magukat.

Az ország szövetségi kapcsolatainak „újjaélesztése”

Obama elnök célja, hogy az Egyesült Államok a szövetségeseivel a kölcsönös tiszteleten alapuló párbeszédet folytasson, amelynek célja, hogy a 21. század kihívásainak kezelése érdekében erősítse a meglévő partneri kapcsolatokat, és újakat létesítsen.

Az elnök első tengerentúli útja Európába vezetett, ahol a szövetségi kapcsolatok erősítését képviselte az áprilisi londoni G-20 csúcstalálkozón, a NATO fennállásának 60. évfordulója alkalmából 2009. április 3-án és 4-én Strasbourgban és Kehlben rendezett jubileumi csúcstalálkozón, illetve az azt követő informálisnak tekinthető prágai EU–USA-csúcson. Utóbbi fórum következő jelentős fordulója a 2009. november 3-án és 4-én Washingtonban tartott csúcstalálkozó volt, amelyen megtartotta első ülését az EU–USA Energia Tanács. Az elnök szorgalmazta Törökország EU-csatlakozását, valamint helyeselte az Irán elleni szankciók alkalmazását.

Az elnök elkötelezett a transzatlanti együttműködés javítása mellett, amelynek a hagyományos biztonsági kérdéseken túl fokozottabban ki kellene terjednie a globális kérdésekre (energiabiztonság, klímaváltozás, stb.). Az Obama-adminisztráció támogatja a Szövetség katonai struktúrájának ésszerűsítését, a NATO Reagáló Erők (NRF⁵⁰) válságkezelő feladatokban történő alkalmazását, szorgalmazta

⁴⁹ Maariv: kétéves közel-keleti béketervet készített az Egyesült Államok. MTI/AFP, 2010. január 4.

⁵⁰ NATO Response Force. Az Amerikai Egyesült Államok hosszú távon vállalta, hogy az NRF telepíthető erőinek 20%-át biztosítja.

a NATO–Oroszország Tanács működésének felújítását, valamint intenzíven lobbizott Anders Fogh Rasmussen dán miniszterelnök NATO-főtitkárrá választásáért.⁵¹ Az amerikai vezetés, az orosz tiltakozás ellenére, Ukrajna és Grúzia partnerségi és társulási folyamatának továbbvitele mellett érvelt. Robert Gates védelmi miniszter a NATO-tagállamok védelmi minisztereinek pozsonyi informális találkozásán⁵² kifejtette, hogy az amerikai védelmi tárca álláspontja szerint, a NATO-tagállamok teljes felelősségi területét oltalmazó rakétavédelmi rendszer kialakítása lenne célszerű. A NATO és az amerikai rakétavédelmi rendszer integrálásában az Egyesült Államok azoknak a tagállamoknak a részvételére számít, amelyek képesek honi légvédelmi rendszerüket rakétavédelmi képességgel is ellátni. Fő cél a „Patriot” PAC-3 típusú légvédelmi rakétakomplexumok és az „Aegis” típusú tűzvezető rendszerrel ellátott eszközök rendszerbe kapcsolása.⁵³

Az Egyesült Államok továbbra is fontos partnernek tekinti az Európai Uniót, amellyel az együttműködés javítását tüzte ki célul. Bátorítja azokat a kezdeményezéseket, amelyek az EU önálló szerepvállalását segítik elő a különböző válságkezelő és békefenntartó műveletekben. Támogatja az EU és a NATO közötti szoros együttműködés kialakítását. A globális problémák megoldásához növekvő anyagi és képességbeli hozzájárulást vár az európai szövetségesektől.

2009. április 6-ai törökországi látogatásán⁵⁴ a parlamentben elhangzott beszédében az elnök kifejezte, hogy az Egyesült Államok nem áll hadban az iszlám vallással, és a muszlim világgal fenntartott kapcsolatainak nem szabad csak a terrorizmus elleni küzdelemre korlátozódnia. A kapcsolatoknak a közös érdekeken és a kölcsönös tiszteleten kell alapulniuk. Az iszlám világ felé tett pozitív gesztusok közé sorolható az elnök júniusi kairói beszéde, amelyben új kezdetet és a szélsőségek elleni közös fellépést hirdette.

Az Egyesült Államok Ázsiában a hagyományosan jó szövetségesi kapcsolatai mellett a térség minden államával mélyebb együttműködés kiépítésére törekszik. Az együttműködés fő területeit elsősorban a proliferáció, a klímaváltozás, a járványok, és a gazdasági instabilitás elleni küzdelem képezik.

Az Obama-adminisztráció Ázsia-politikája⁵⁵ kiemelt elemeként lépéseket tett az Amerikai–Kínai Stratégiai és Gazdasági Párbeszéd beindítására. A Kínával fenntartott, elsősorban a kölcsönös gazdasági érdekeken alapuló kapcsolatokat szem előtt tartva, pragmatikus megközelítést alkalmazva, az együttműködés kiszélesítésére, Kína térnyerésének mérséklésére, az amerikai versenyképesség fenntartására törekszik. Támogatja Kína nagyobb szerepvállalását a globális problémák megoldásában. A kínai reláció fontosságát jelzik az olyan magas szintű találkozók, mint Hillary Clinton külügyminiszter 2009. februári kínai látogatása, majd

⁵¹ Obama elnök a török támogatás elnyeréséért a NATO-ban elérte, hogy Törökország NATO-főtitkárhelyettesi beosztást kapjon, az Európai Uniótól pedig a csatlakozási tárgyalások felújítását kérte Törökországgal.

⁵² 2009. október 22-23.

⁵³ A Szövetségen belül Görögország, Hollandia, Németország, Olaszország és Spanyolország rendelkezik „Patriot” típusú légvédelmi rakétakomplexumokkal.

⁵⁴ *Obama reaches out to Muslim world.* <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7984762.stm>.

Obama tells Turkey: U.S. 'not at war with Islam'. <http://www.msnbc.msn.com/id/30065504/>.

⁵⁵ *Obama's Asian Policy.* <http://www.nus.edu.sg/NUSinfo/EAI/BB425.pdf>.

októberben magas rangú kínai katonai delegáció érkezése az Egyesült Államokba, illetve Obama elnök 2009. novemberi kínai útja. Az Obama-kormányzat felismerte, hogy Kína nélkül nem oldható meg sem a világméretű pénzügyi és gazdasági válság, sem a Föld légkörének felmelegedésével összefüggő problémakör. Az Egyesült Államok gazdaságának stabilizálásához fontos, hogy Kína amerikai állampapírokba fektesse hatalmas devizatartalékainak jelentős hányadát⁵⁶, Kínának pedig nagy szüksége van a legjelentősebb exportpiacot jelentő Egyesült Államokra. A pragmatikus kapcsolatokra utal, hogy az Egyesült Államok vezetői a látogatások alkalmával nem tértek ki az emberi jogok (kínai) helyzetére.

Obama elnök fontosnak tartja az együttműködés erősítését Oroszországgal, elsősorban a globális problémák rendezése, illetve a „nukleáris biztonság” növelése, az atomarzenál csökkentése érdekében. A kétoldalú kapcsolatokban kiemelten kezeli az amerikai rakétavédelmi rendszer európai elemeinek telepítésével kapcsolatos feszültségek enyhítését. Biden amerikai alelnök 2009. február 7-én Münchenben tartott beszédében utalt arra, hogy az Egyesült Államok folytatni kívánja a rendszer kifejlesztését, de csak akkor, ha az technikailag megvalósítható, valós veszélyekkel szemben nyújt védelmet és költséghatékony. Az amerikai–oroszl kapcsolatok fontosságát jelzi az is, hogy a rakétavédelmi rendszer felülvizsgálatát követően Obama elnök 2009. szeptember 17-én bejelentette a lengyelországi rakétabázis, illetve a csehországi radarállomás létesítésének törlését. A rakétavédelmi rendszer kiépítésének határidejét az elnök későbbre halasztotta, illetve a statikus elemek helyett nagyobb szerepet szán az „Aegis” tűzvezető rendszerrel felszerelt, SM–3⁵⁷ típusú rakétákkal felfegyverzett hadihajóknak⁵⁸ mint mobil eszközöknek.⁵⁹

A rakétavédelmi rendszer elemeinek Európába történő telepítésének törlését kedvezőtlenül fogadta a cseh és a lengyel állami és katonai vezetés. Lengyelország a kétoldalú megállapodások keretében, a rakétabázis telepítésének amerikai ellentételezéséből remélte a lengyel haderő jelentős korszerűsítési támogatását. A kedélyek lecsillapítása érdekében Joe Biden alelnök 2009. október 21–23. között kelet-európai körútján Varsóba, Bukarestbe és Prágába látogatott. Az alelnök a látogatásai során elmondta, hogy biztosítani akarják a közép-kelet-európai országokat arról, hogy az Egyesült Államok már nem hisz a „befolyási övezetekben”, és az Oroszországgal való kapcsolatait nem a közép-kelet-európai országok kárára kívánja javítani.⁶⁰ A lengyel politikai vezetést biztosította, hogy a Lengyelország által, az ellentételezés részeként kért amerikai „Patriot” légvédelmi rakétaüteg telepítésére sor kerül. Biden utalt arra, hogy az Obama-kormányzat fejleszteni együttműködését a közép-kelet-európai országokkal, mint régióval. A látogatás

⁵⁶ Egyes információk szerint Kínának jelentős szerepe van az amerikai gazdaság stabilizálásában, mivel naponta milliárdos tételben vásárol amerikai államkötvényeket, elősegítve ez által Obama elnök gazdaságélénkítő csomagjának megvalósítását. Ennek tükrében persze nem meglepő, ha a kínai vezetés nem veszi jó néven a kínai termékekkel szembeni amerikai protekcionista fellépést.

⁵⁷ Standard Missile – RIM–161A.

⁵⁸ CQ Weekly, 2009. október 5.

⁵⁹ Az elemzők véleménye megoszlik arról, hogy a hadihajókra telepített mobil képesség hátrányt jelent-e az Egyesült Államok számára az Európába tervezett statikus elemek telepítésével szemben. Egyes vélemények szerint az események ilyen irányba terelése (a mobil eszközök előnyösebb lehetőségeit figyelembe véve) az USA érdeke volt, amit tudatos lépésekkel ért el.

⁶⁰ *Biden: az USA már nem hisz a befolyási övezetekben.* MTI, 2009. október 22.

ellenére a média a térség leértékelődéséről cikkezett.⁶¹ Ezzel kapcsolatban Andrew J. Pierre, a washingtoni Georgetown Egyetem tanára 2009. októberi budapesti előadásán kifejtette: „*A Fehér Házban még mindig tudják, hol van Kelet-Európa, és legfeljebb azért tűnik úgy, hogy nem figyelnek rá, mert vannak sokkal súlyosabb problémáik a világ más részein.*”⁶²

Az amerikai kül- és biztonságpolitikában egyelőre szerény figyelem övezi az északi térséget⁶³, arra vonatkozó konkrét stratégiai elképzelések eddig nem kerültek nyilvánosságra. Oroszország határozott érdeklődése a térség iránt, az energia- és klímavédelmi vonatkozások, valamint Svédország, Norvégia és Lengyelország aggodalmi azonban a szövetségi, egyben az amerikai gondolkodás várható előrelépését feltételezi a kérdésben.

Az amerikai alapértékek megőrzése, közvetítése

Az elnök a kihívások kezelése során is fontosnak tartja a demokratikus alapelvek érvényesülését. Ennek szellemében rendelte el a Guantanamo-i börtön bezárását, megtiltotta a kínzás alkalmazását, és Különleges Csoportot⁶⁴ hozott létre a kihallgatási eljárások alapos kivizsgálására. Az elnök az afganisztáni fogva tartási körülmények vizsgálatának elvégzésével Douglas M. Stone vezérőrnagyot bízta meg⁶⁵, aki már az iraki fogva tartás szabályainak átalakítását is irányította. További lépésként az elnök, a terrorizmussal gyanúsított fontos személyek kihallgatását végző csoport létrehozását hagyta jóvá.⁶⁶ Az ún. Fontos Fogvatartottakat Kihallgató Csoport (HIG⁶⁷) tagjait a különböző hírszerző ügynökségek és rendészeti szervezetek szakértői alkotják. A HIG-et a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI⁶⁸) alárendeltségében alakították ki, felügyeletét a Nemzetbiztonsági Tanács⁶⁹ látja el. A HIG létrehozásával megszűnt a Központi Hírszerző Ügynökség⁷⁰ terrorizmussal gyanúsított fontos személyek kihallgatásában játszott eddigi vezető szerepe, de munkatársai továbbra is részt vesznek a kihallgatásokon. A HIG elsődleges feladata a tervezett terror-támadások felfedése. A HIG tagjai a gyanúsítottak kihallgatása érdekében külföldre is utazhatnak. A HIG állományát a kihallgató szakembereken kívül nyelvészekkel és ún. kulturális szakértőkkel is megerősítik. A jövőben a gyanúsítottak kihallgatását a Szárazföldi Csatatok Tábori Utasításában⁷¹ meghatározottak szerint kell végrehajtani,

⁶¹ Az amerikai–orosz enyhülési politika lépéseit aggóva figyelő, egykori kelet-európai vezetők (köztük Lech Walesa volt lengyel és Václav Havel korábbi cseh államfő) 2009. júliusban levelet írtak Obama elnöknek, hogy lobbizzon a kelet-európai térségért.

⁶² *Ti már nem problémát jelentetek – egy bennfentes Obama külpolitikájáról.*
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20091022-egyedul-allamok-kulpolitika-andrew-j-pierre-ertekeli-barack-obama-donteseit.html>.

⁶³ Az Északi Sark jégtakarójának folyamatos olvadása egy északi hajózható átjáró kialakulását, valamint a jégtakaró alatt található energiahordozók kitermelésének későbbi lehetőségét vetíti előre.

⁶⁴ Special Task Force – Különleges Csoport.

⁶⁵ *A fogva tartás „reformja” várható Afganisztánban.* The New York Times, 2009. július 20.

⁶⁶ *Új alegység hallgatja ki a terrorizmussal gyanúsítottakat.* The Washington Post, 2009. augusztus 24.

⁶⁷ High Value Detainee Interrogation Group – Fontos Fogvatartottakat Kihallgató Csoport.

⁶⁸ FBI – Federal Bureau of Investigation – Szövetségi Nyomozó Iroda.

⁶⁹ NSC - National Security Council – Nemzetbiztonsági Tanács.

⁷⁰ CIA – Central Intelligence Agency – Központi Hírszerző Ügynökség.

⁷¹ Army Field Manual – Szárazföldi Csatatok Tábori Utasítás (kézikönyv).

amely kizárja a fizikai és pszichikai nyomásgyakorlás, többek között a hangos zene és az alvásmegvonás alkalmazását.

- **A szudáni helyzetről**

Az Obama-adminisztráció kiemelten kezeli a darfúri konfliktus megoldásának kérdését, valamint tartós stabilitás megteremtését Szudánban, az Átfogó Béke Megállapodás⁷² megvalósításán keresztül. Az elnök különleges megbízottat nevezett ki J. Scott Gration nyugállományú vezérőrnagy személyében a szudáni probléma megfelelő szintű képviselőjére, a Szudánnal kapcsolatos stratégiáról pedig 2009. október 19-én tett bejelentést.⁷³ A stratégiában az amerikai politikai vezetés három fő cél elérését jelölte meg:

- a konfliktus, a népirtás befejezése, az emberi jogok durva megsértésének megakadályozása Darfúrban;
- a 2005. évi béketárgyalások folytatása, az elfogadott megállapodások betartása, az Átfogó Béke Megállapodás megvalósítása Észak- és Dél-Szudán között;
- annak megakadályozása, hogy Szudán a nemzetközi terrorizmus bázisává váljon.

Obama elnök kilátásba helyezte, hogy amennyiben a szudáni kormány nem tanúsít együttműködési hajlandóságot, szankciókat rendel el az országgal szemben. Szudán egyelőre nem került le az Egyesült Államok által, a terrorizmust támogató országokról készített listáról.

A Szudánnal kapcsolatos új amerikai külpolitikai törekvések jelzik, hogy az elnöki adminisztráció gyors eredményeket szeretne felmutatni Afrikában. Ugyanakkor az iszlám vallású Észak-Szudán és a keresztény vallású Dél-Szudán béketárgyalásainak felújításával kapcsolatos amerikai elképzelések továbbra sem tartalmaznak konkrét megoldásokat az etnikai és vallási ellentétek kezelésére.

Az Egyesült Államok vezető szerepének helyreállítása Latin-Amerikában

Az Obama kormányzat deklarálta, hogy az Egyesült Államok jövője elválaszthatatlanul összefonódik az amerikai kontinens más térségeinek jövőjével.⁷⁴ Ezért a térség országaival új partneri kapcsolatok kiépítésére törekszik, kiemelten a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése, az egyenlőség biztosítása, az energiabiztonság, a klímavédelem, a regionális és az állampolgári biztonság terén. Az együttműködésnek a kölcsönös tiszteleten és az érdekközösségen kell alapulnia.

---

⁷² Comprehensive Peace Agreement – Átfogó Béke Megállapodás.

⁷³ *Sudan: A Critical Moment, A Comprehensive Approach.*
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/oct/130672.htm>.
Statement of President Barack Obama on Sudan Strategy.
<http://www.state.gov/p/af/rls/rm/2009/130710.htm>.

⁷⁴ *A New Partnership For The Americas - Obama's Latin America policy.*
http://obama.3cdn.net/f579b3802a3d35c8d5_9aymvyqpo.pdf.

Az elnök választási programjában Latin-Amerikával kapcsolatban az alábbiakat emelte ki:

- alapelv, hogy ami jó az amerikai államoknak, az jó az Egyesült Államoknak is;
- a siker kulcsa nem csak az államok közötti megállapodásokban rejlik, hanem valóra kell váltani a riói gyerekek reményeit, valamint szavatolni kell Mexikóváros rendőreinek a biztonságosabb munkavégzés feltételeit;
- csökkenteni kell a távolságot Miami és Havanna között.

A mexikói drogcsempészek, drogbandák elleni hatékonyabb fellépés érdekében az elnök a Déli Parancsnokság⁷⁵ számára meghatározta, hogy szorosabb együttműködést alakítson ki a mexikói hatóságokkal, és elrendelte a határvédelem szigorítását.

Kubát illetően⁷⁶ meghatározta a kubai származású amerikaiak szigetországi utazásaira, valamint a pénz és a csomagok küldésére vonatkozó korlátozások könnyítését. Hozzájárult, hogy amerikai telekommunikációs cégek, kubai szolgáltatókkal kötött szerződéseken keresztül, optikai kábeles és műholdas kapcsolatokat létesítsenek az Egyesült Államok és Kuba között, valamint az amerikai tévé- és rádiótársaságok szolgáltatásokat juttassanak el kubai fogyasztókhoz. Jóváhagyta kereskedelmi forgalomban elérhető telekommunikációs eszközök adományozását Kubának.

A Latin-Amerika stratégia kiemelten kezeli Venezuelát, amely USA-ellenes retorikát alkalmaz. Bár az Obama-kormányzat nem támogatja a diktatórikus rezsimeket, Venezuelával konstruktív párbeszéd kialakítására törekszik.

Brazíliával az együttműködés fő területét elsősorban a közös gazdasági érdekek jelentik, de a megújuló energiák, a klímavédelem, az esőerdők védelme szintén közös kapcsolódási pontok. A latin-amerikai térségben a szegénység enyhítése szintén kiemelt feladat – a stratégia külön említi Haitit –, amelyben az Egyesült Államoknak vezető szerepet kell vállalnia. Obama elnök a jószolgálati tevékenységet folytató Békehadtestek önkénteseinek számát 2011 végére a jelenlegi 7800 főről, a Kennedy elnök idejében működött 16 ezer főre kívánja növelni. Az Egyesült Államokban 19 millió latin-amerikai él. Az elnök fontosnak tartja az immigránsok (bevándorlók) közül olyan szakmailag és nyelvileg felkészült személyek toborozását, akik képesek az Egyesült Államok érdekeit közvetíteni szülőhazájukban. A program részét képezi a latin-amerikai térség kis- és középvállalkozásainak támogatása, a járványok felszámolása, a fertőző betegségek terjedésének megelőzése, adósságrendezési csomagok felajánlása a jelentősen eladósodott államok részére (például Bolívia, Guyana, Haiti, Honduras, Paraguay), valamint az oktatási deficit (főként a nagyarányú írástudatlanság) felére csökkentése 2015 végéig.

---

⁷⁵ US SOUTHCOM – United States Southern Command – Egyesült Államok Déli Parancsnokság.

⁷⁶ *Fact Sheet: Reaching Out To The Cuban People.*

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Fact-Sheet-Reaching-out-to-the-Cuban-people/

Az energiabiztonság megteremtése és a klímaváltozás elleni küzdelem

Az elnök elkötelezett a megújuló energiák használata mellett, ami hozzájárulhat az energiabiztonság növeléséhez, csökkenti a károsanyag-kibocsátást, és ösztönzi az új innovációs tevékenységeket. A megújuló energiák kutatására és fejlesztésére az elkövetkező tíz évben 150 milliárd dollárt irányzott elő. A globális klímaváltozás területén vezető szerepet szán az Egyesült Államoknak, és más országokat is aktív hozzájárulásra fog ösztönözni. Ennek megfelelően Hillary Clinton külügyminiszter 2009. február 19-ei jakartai látogatása során⁷⁷ az indonéz államfő előtt hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államoknak és Indonéziának egyaránt érdeke a klímaváltozással kapcsolatos nemzetközi egyezmény létrejötte⁷⁸, ezért „konstruktív partnerekként” kellene fellépniük a 2009. decemberi koppenhágai klímakonferencián. A december 7–19. között megtartott klímacsúcson⁷⁹ az Egyesült Államok egyelőre nem kívánt szerződéses erejű kötelezettséget vállalni, helyette egy jogilag nem kötelező érvényű megállapodást szorgalmazott. A majdnem kudarcba fulladt tárgyalások végén, 2009. december 18-án késő este jelentette be Barack Obama, hogy sikerült „jelentős és példa nélküli” áttörést elérni az ENSZ-klímakonferencián.⁸⁰ A jogilag nem kötelező érvényű megállapodás-tervezettel szemben több kis állam tiltakozott, mivel véleményük szerint nem tartalmazott elég szigorú intézkedéseket a klímavédelem terén, továbbá kifogásolták, hogy a december 19-ei plenáris ülés elé olyan „diktátum” került, amit zárt körben, 18-án éjszaka fogadott el néhány jelentősebb állam képviselője.⁸¹

Az egyezmény nem határozott meg kibocsátás-csökkentési értékeket az országok számára. A konkrét számokról 2010 januárjában kellett nyilatkozni az egyes államoknak. A dokumentum két Celsius-fokban maximálja a globális felmelegedés mértékét az ipari forradalom előtti szinthez képest, és tartalmazza azt is, hogy 2020-tól évente 100 milliárd dollárral támogatják a fejlődő országok klímavédelmi erőfeszítéseit. Ezenkívül a fejlődő országok összesen 30 milliárd dollár értékű támogatást kapnának 2010 és 2012 között az iparilag fejlett államoktól. A megállapodás javasolja a klímavédelmi programok ellenőrzését. Obama elnök úgy értékelte, hogy még hosszú ideig tarthat egy kötelező érvényű dokumentum elfogadása. Létrejöttéhez a világ nemzeteinek határozottabb lépéseket kell tenniük az általános felmelegedés megfékezése érdekében, valamint meg kell teremteniük a bizalmat a fejlett ipari országok és a fejlődő államok között.

Újabb klímátárgyalásokra 2010 májusában Bonnban, a következő klímacsúcsra pedig 2010 végén Mexikóban kerül majd sor.

⁷⁷ Clinton fogadkozott, hogy Washington nem fogja elhanyagolni Délkelet-Ázsiát. MTI/dpa/Reuters/AFP, 2009. február 19.

⁷⁸ Mindkét ország az üvegházhatást okozó gázok legnagyobb kibocsátói közé tartozik.

⁷⁹ Climate change Conference. 2009. 12. 07–18. Copenhagen, <http://en.cop15.dk/>

⁸⁰ Klímacsúcs – A plenáris ülés jóváhagyására vár a megállapodás-tervezet. Hajnali összefoglaló, MTI, 2009. december 19.

⁸¹ A Koppenhágai Egyezményt december 18-án fogadta el az amerikai, a brazil és a dél-afrikai elnök, valamint a kínai és az indiai miniszterelnök. Később az Európai Unió, Japán és az Afrikai Unió is támogatta a tervezetet, számos ország, többek között Venezuela, Bolívia, Nicaragua és Kuba azonban tiltakozott az ellen, hogy az ENSZ-tagállamoknak „fentről diktálják” a zárt ajtók mögött kidolgozott megállapodást. A klímakonferencián 193 tárgyalódelegáció vett részt.

Értékelés

Bár az új elnök és stábja látható szemléletváltást hozott az Egyesült Államok külpolitikai retorikájában, a diplomácia, illetve a katonai erő kül- és biztonságpolitikai szerepének megítélése nem változott, a katonai erő továbbra is meghatározó maradt.

Oroszország, Kína, Európa és az arab világ már ízelítőt kapott a diplomácia hangnemváltásából, míg Közép-Ázsia, különösen Afganisztán és Pakisztán továbbra is a katonai erő primátusát érzékelheti. Egyes államok – mint Irán vagy Észak-Korea – pedig feszülten figyelik, hogy az iraki, valamint a távolabbi jövőbe helyezett afganisztáni rendezést követően merre fordul az Amerikai Egyesült Államok figyelme és katonai potenciálja. Obama elnöknek hosszú távú elképzelései megvalósításához meg kell nyernie a következő elnökválasztást, ehhez vissza kell szereznie a lakosság többségének – időközben 55%-ra csökkent – támogatását úgy, hogy közben megoldást talál a gazdasági válságra, és végigviszi a nem túl nagy népszerűségnek örvendő és költséges egészségügyi reformot.

A belpolitikai problémák külpolitikai exportja helyett Barack H. Obama egyelőre a bel- és külpolitikai prioritások között egyensúlyozik, illetve a külpolitikai célkitűzések gyors sikerre vitelével kíván lehetőséget és időt teremteni a belpolitikai reformokhoz. Az elnöki adminisztráció, hivatalba lépését követően olyan mennyiségű és mélységű, megoldandó kül- és belpolitikai problémával találta szemben magát, hogy az elmúlt egy évben nem volt ideje a kül-, a biztonság- és a védelempolitika alapelveit megjeleníteni hivatott stratégiai dokumentumok átdolgozására. 2010-ben ezen a területen jelentős előrelépés várható.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *A New Partnership For The Americas – Obama's Latin America policy.*
http://obama.3cdn.net/f579b3802a3d35c8d5_9aymvyqpo.pdf
- *Fact Sheet: Reaching Out To The Cuban People.*
http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Fact-Sheet-Reaching-out-to-the-Cuban-people/
- *Foreign Policy, The White House.*
<http://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy>
- *Az Egyesült Államok helyzete a világban.*
Teleki László Intézet, Külpolitikai Tanulmányok Központja,
Hírlevél 2006. június 9., II. évfolyam 9. szám.
http://www.kulugyiintezet.hu/keklevel/TLI_KTK_hirlevel_2006-09.pdf.
- International Institute of Strategic Studies (IISS) General Stanley McChrystal Address, 1 October 2009.
<http://www.iiss.org/recent-key-addresses/general-stanley-mcchrystal-address/>

- *Lejtmenetben Obama népszerűsége.*
http://www.hirszerzo.hu/cikk.lejtmenetben_obama_nepszerusege.120279.html
- Magyarics Tamás: *Folyamatosság és megszakítottság az Obama-adminisztráció bel- és külpolitikájában.*
Magyar Külügyi Intézet, MKI-tanulmányok T-2009/21.
http://www.kulugyiintezet.hu/MKI-tanulmanyok/T-2009-21-Magyarics_Tamas-Obama_adminisztracio.pdf
- MTI, 2008-2009.
- *Obama – Biden Foreign Policy Agenda.* January 2009,
http://www.cfr.org/publication/18307/obamabiden_foreign_policy_agenda_january_2009.html
- *Obama to announce Afghanistan troop strategy Tuesday.*
<http://www.cnn.com/2009/POLITICS/11/25/obama.afghanistan/index.html>
- *Obama népszerűsége először csúszott 50 százalék alá.*
http://index.hu/kulfold/hirek/2009/11/20/obama_nepszerusege_eloszor_csuztott_50_szazalek_ala/
- *Obama már nem a régi – Népszerűsége mélypontján az amerikai elnök.*
http://kitekinto.hu/amerika/2009/08/24/obama_mar_nem_a_regi
- *Obama's Asian Policy.*
<http://www.nus.edu.sg/NUSinfo/EAI/BB425.pdf>
- *Obama's Initial Approval Ratings in Historical Context.*
www.gallup.com/poll/113968/Obama-Initial-Approval-Ratings-Historical-Context.aspx
- *Obama Starts With 68% Job Approval.*
<http://www.gallup.com/poll/113962/Obama-Starts-Job-Approval.aspx>
- *Obama Wins 83% Approval Rating for Transition.*
www.gallup.com/poll/113824/Obama-Wins-83-Approval-Rating-Transition.aspx
- Remarks of President Barack Obama - As Prepared for Delivery, Address to Turkish Parliament, Ankara, Turkey, April 6, 2009
- *Strengthening the Transatlantic Alliance: An Overview of the Obama Administration's Policies in Europe.* Testimony of Philip H. Gordon, Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs, House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe, June 16, 2009.
<http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2009/124870.htm>,
<http://www.internationalrelations.house.gov/111/50505.pdf>

DR. HABIL. HÉJJA ISTVÁN EZREDES

A „BOLOGNAI FOLYAMAT” ÉS A NEMZETBIZTONSÁGI KÉPZÉS

A Bolognai vagy Bologna Folyamat fő célja az **egységes, versenyképes Európai Felsőoktatási Térség** 2010-ig történő létrehozása. A folyamat alapját képező, 1999. június 19-én 29 ország¹ – köztük Magyarország – által aláírt Bolognai Nyilatkozat a részes államok azon közös, önkéntes vállalását rögzíti, miszerint lépéseket tesznek felsőoktatás-politikájuk összehangolására. **A program célja** a könnyen **áttekinthető és összehasonlítható oklevelek rendszerének bevezetése**; az alapvetően két fő cikluson alapuló felsőfokú képzési rendszer, illetve a mobilitást segítő kreditrendszer kialakítása.

A Bolognai Nyilatkozat részes államai 2010-ig a nemzeti sokszínűséget, a kulturális és nyelvi sajátosságok uniformizálásának elkerülését szem előtt tartva, az európai állampolgárok foglalkoztathatósága és nemzetközi versenyképessége érdekében elhatározták a felsőoktatási diplomák átlátható és összehasonlítható rendjének kialakítását; az **egymásra épülő, kétciklusú felsőoktatási rendszer** bevezetését; a hallgatói mobilitást elősegítő **egységes hallgatói kreditrendszer** kialakítását; a hallgatói, oktatói, kutatói mobilitás elősegítését; az európai együttműködés támogatását a minőségbiztosítás terén; az **európai felsőoktatási intézmények együttműködésének elősegítését**, különösen tanulmányi, képzési és kutatási programok terén.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen (ZMNE, illetve Egyetem) folyó képzések: a volt főiskolai, ma **BSc**; az egyetemi **5 éves**; a kiegészítő alapképzés, ma **MSc**; és a **posztgraduális** képzések. Az előzőek mellett tanfolyam jellegű képzések és szakirányú továbbképzések vannak. A kiegészítő alapképzés a főiskolákon és a BSc szakokon végzetek számára teremt előrehaladási lehetőséget a különböző szak-, és azon belül szakirányú képzések területén. A posztgraduális képzés célja – a doktori képzésen kívül – az egyetemet végzetek tudományos továbbképzése, valamint a hallgatók szakirányú továbbképzése. Az Egyetem tanfolyam jellegű képzéseivel (parancsnoki, törzstiszti, vezérkari, nyelvi stb.) is elősegíti az akkreditált képzési folyamat akadálymentes végzését.

Az Egyetemen a **kreditrendszer** érvényesítése, a katonai felsőoktatás dimenzióinak kiterjesztését, a rendszerszemléletű oktatás megvalósítását, a hallgatók egyéni képességei kibontakozásának elősegítését, a különböző szakok, szakirányok közötti átjárhatóság biztosítását jelenti. Az alap- és a posztgraduális képzések keretében a résztvevők a szakra jellemző alapismeretek elsajátítása után speciális szakismereteket kapnak.

---

¹ Ausztria, Belgium, Bulgária, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Szlovákia, Szlovénia.

A nemzetbiztonsági alapszak 2004-ben került megalapításra, a képzés 2005 őszén elindult. A szak iránti érdeklődés egyenletesen magas, az első helyen jelentkezők szinte azonos száma (évente 35–37 fő) mutatja a valós igényeket, amely alapján a szak életképessége igazolt. Reálisan kétszeres a túljelentkezés. A felvételi ponthatár belesimul a többi BSc szak ponthatárai közé. A ponthatárok adataiból arra lehet következtetni, hogy a szakra jó és közepes átlagú középiskolai eredménnyel is be lehet kerülni. A felvételizők között igen kevesen rendelkeznek pluszpontot jelentő nyelvvizsgával. A felvételi számok a kapacitás maximális kihasználását mutatják, a képzésben évfolyamonként egy tancsoport (20–30 fő) megléte jelenti az optimumot. Az évfolyamonkénti lemorzsolódás mértéke nem számottevő.

A ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Karán 2009 szeptemberétől a **nemzetbiztonsági mesterszakon** (MSc) megkezdődött a képzés, ezzel az új rendszerű képzés teljes körűvé vált. A szakot az Egyetem a megrendelők igényeire alapozva 2006-ban megalapította, a szakindítási engedélyt 2008-ban megkapta. A mesterszak képesítési követelményei az oktatási miniszter 15/2006. sz. rendeletében megjelentek.

A nemzetbiztonsági mesterszakon indult képzés nem előzmények nélküli. Az MK Katonai Biztonsági Hivatal és az MK Katonai Felderítő Hivatal állományában szolgálatot teljesítő tisztek 1998-ig az úgynevezett akadémiai (egyetemi szintű) képzésben, felderítő szakon (önálló bázison) szereztek egyetemi diplomát. A polgári szférában működő szolgálatok érintett személyi állományát más egyetemeken, illetve bizonyos hányadát a ZMNE (korábban ZMKA) különböző egyetemi szintű alapszakjain képezték. 2008 júliusáig egyetemi kiegészítő képzés keretében folyt a katonai és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a rendvédelmi szféra meghatározott szervezetei (a titkosszolgálati feladatokat külön törvényi felhatalmazás alapján ellátó szervei) számára a vezető szakemberek képzése a Hadtudományi Kar Katonai vezetői szak Nemzetbiztonsági szakirányán. A képzés során a hallgatókat a nemzetbiztonsági szakterület tipikus és sajátos feladatainak megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására készítették fel. A nemzetbiztonsági egyetemi képzésben levelező tagozaton évente 10–20 fő szerzett diplomát. Az egyes szakmai tantárgyak oktatása a szolgálatokkal kialakított együttműködés eredményeként sikeresen folyt, a tananyagok, illetve a szükséges speciális eszközök és feltételek rendelkezésre álltak. A ZMNE oktatói jelentős óraszámokban oktattak általános műveltségi, társadalom- és hadtudományi, valamint a szakmai ismeretekhez szorosan kapcsolódó szaktudományos ismereteket, tehát a nemzetbiztonsági képzés sajátosságait jól ismerik, a megrendelői igényeket akceptálják és teljesítik. Ez mindenképpen jelentős erőforrás a folyó és az előkészítés alatt álló képzéseknél.

A nemzetbiztonsági szféra az egyes szakterületek feladatainak és specialitásainak megfelelő szakembereket igényel. Elsősorban olyan felkészültségűeket, akik képesek a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendvédelmi- és a rendészeti szervek, valamint a védelmi igazgatás központi és területi szervei közötti szakmai együttműködés szervezésére, fenntartására. Az egyetemi oktatásban, valamint az együttműködésben szerzett tapasztalatok szerint a szolgálatok igénylik a végzett hallgatóktól az önálló, eredményes szakmai tevékenységre, a szervezetek hatékony vezetésére, az erőforrások szakszerű felhasználására irányuló képességeket.

A nemzetbiztonsági szféra elsősorban vezetésre alkalmas, gyakorlatorientált, továbbá a biztonság átfogó és konkrét kérdéseiben is szakértői módon eligazodó végzeteket igényel és vár.

A szakok dokumentumainak kidolgozása a megrendelő szervezetek képviselőinek bevonásával történt. A tanterv összeállításánál igényeiket, véleményüket, korrekciós javaslataikat figyelembe vettük. A szakokon az oktatásban a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek titkos információgyűjtéssel foglalkozó állománya is részt vett, így szabályozott, kontrollált, bizonyos értelemben „zárt” szakokról volt szó. A képzésben, amint a tantárgyak felelős oktatói ezt kidolgozták, döntően nyílt irodalom került felhasználásra. A jövőben, a toborzási lehetőségeknek megfelelően, nyílt képzés is megvalósulhat. Amennyiben minősített információ megismerése válik szükségessé, abban az esetben az általános szabályok szerinti eseti betekintési engedély megkérésére kerül sor az érintett titokbirtokos szerv vezetőjétől. Az egyetemi NATO Szabványkönyvtár – az állam- és szolgálati titokról szóló törvény előírásainak megfelelően – jelenleg is kezel ilyen jellegű minősített anyagokat, amelyekbe a betekintés szabályozott.

A nemzetbiztonsági mesterszak elvégzése után a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen mind a Hadtudományi Doktori Iskola, mind a Katonai Műszaki Doktori Iskola több tudományszakán folytathatják tanulmányaikat a tehetséges szakemberek. A mesterszak ismeretanyaga tartalmazza a doktori képzés megkezdéséhez szükséges elméleti és gyakorlati tudnivalókat. Valamennyi hallgatónak lehetősége van bekapcsolódni a hallgatói tudományos körök munkájába, a Magyar Hadtudományi Társaság Nemzetbiztonsági Szakosztály tevékenységébe, valamint a tanszéki tudományos műhelyekben, illetve a nemzetbiztonsági szakterület két tudományos kutatóhelyén folyó tevékenységekbe.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen – a tradíciók alapján és a **képzés sajátosságaiból adódóan** – a hallgatókkal való személyes foglalkozás a képzés egyik fontos módszere. Az alapszak és a mesterszak egységes, lineáris képzési folyamatában a szakmai kompetencia elsajátítása mellett a szakértelmiségre jellemző általános, szociális valamint személyes kompetenciák fejlesztésére is kellő figyelmet fordítunk. A hallgatók számára személyes fejlődésük érdekében minden olyan lehetőséget biztosítunk, amely az egyetem képzési rendszerében tradicionálisnak mondható. A képzési folyamat szerves részeként a hallgatók tudományos diákköri tevékenységének szervezéséhez, a pályamunkák elkészítéséhez szellemi és materiális támogatást biztosítunk. A hallgatók a szolgálatok bevonásával segítséget kapnak a szakdolgozat (diplomamunka) témájának kiválasztásához és kidolgozásához. Az egyetemen, a tanszéken folyó kutatásokba az arra felkészült és motivált hallgatókat bevonjuk. A hazai szakmai konferenciákon, tudományos rendezvényeken, külföldi tanulmányutakon eseti döntés alapján vesznek részt hallgatók. Az egyetemi hagyományos és online kiadványok publikációs lehetőséget biztosítanak.

A szakokon folyó képzésért az oktatókkal szembeni követelményeket maximálisan teljesítő vezető oktatók a felelősek. A szakmai törzsanyag ismeretköreinek oktatását az egyetemen létrehozott és a képzési igények miatt bővítésre kerülő nemzetbiztonsági tanszék állománya, valamint a képzésbe a megrendelőktől bevonásra tervezett, a szakmai praxisban nagy gyakorlattal bíró vezetők, illetve

HALLGATÓI KREDITÁTVITELI KÉRELEM (MINTA)

Helyettesítő tantárgy	Befogadó tantárgy Nemzetbiztonsági BSc és MSc tanterve szerint	Kredit
Belső és nemzetközi biztonság	ZNETINB2140 A magyar kül- és biztonságpolitika	3
Büntetőjogi alapismeretek		
Gazdasági jogi alapismeretek		
Közjogi ismeretek	ZNEVKJT3112 Jogi ismeretek	4
Kommunikáció- manipuláció	ZNEHKNB5150 Speciális kommunikációs ismeretek és gyakorlatok	4
Politikaelmélet	ZNETIPE1160 A magyar politikai intézményrendszer működése	2
Informatika	ZNEBK106830 Informatikai védelem	2
Kriminálisztika- kriminológia		
Titkosszolgálatok története		
A titkosszolgálatok szervezetének és működésének társadalmi meghatározottsága	ZNEHKNB5010 Szakági jogi ismeretek III. és ZNEHKNB5111 Elhárítási ismeretek és ZNEHKNB5120 Hírszerzési ismeretek	13
A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok művelési tevékenysége		
Jelenleg működő nemzetbiztonsági szolgálatok		
Az információszerző rendszer elemei, létesítésük alapelvei, módszerei		
Feldolgozó munka		
Szolgálati ismeretek		
A kockázatelemzés területei, módszerei, eszközei	ZNETINB5110 Biztonsági kihívások a 21. században	3
Értékelő, elemző, tájékoztató munka	ZNEHKNB5140 Információk elemzése és értékelése	2
Titkosszolgálati eszközök, módszerek igénybevételének lehetőségei és szükségessége	ZNEHKNB5330 A szakszolgálati tevékenység rendszere	5
A nemzetbiztonsági vezetés információs rendszer	ZNEHKNB5201 Szakmai esettanulmányok és tanulmányutak	3
Művelési pszichológia		
Összesen		41

szakemberek (például korábbi, illetve jelenlegi főigazgatók, igazgatók, katonai attasék, szakpszichológus, szakjogász) végzik. Az egyetemi kiegészítő képzés és az alapképzés sokéves tapasztalatai igazolják, hogy a szakon egy magas szinten oktató és jól együttműködő oktatói gárda alakult ki: 7 egyetemi tanár, 13 egyetemi docens és 7 vendégoktató (közülük 4 fő tudományos fokozattal rendelkező) jegyez tantárgyat.

Az indított mesterképzési szakra alapvető merítési bázisként az alapszakról, illetve a védelmi és a katonai képzési ág más BSc szakjairól hosszabb távon biztosítható a hallgatói létszám. A szakon tervezett létszám a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendészeti szervek humán erőforrás-foglalkoztatási stratégiájának megfelelően alakul. A szolgálatok elsősorban a levelező formában folytatott képzést preferálják. Tekintettel a nemzetbiztonsági és a rendészeti szféra létszámhelyzetére, a személyi állománnyal szembeni végzettségi és képzettségi követelményekre és a szakember-utánpótlás szolgálatok által prognosztizált létszámszükségletére, biztosítottnak látszik, hogy a mesterképzésben hosszabb távon évente legalább 20–30 fő vegyen részt. A képzés tapasztalatai, néhány éves eredményei növelhetik a vonzerőt, bővíthetik a keresletet, **lehetőséget nyithatnak** a megrendelői igények differenciáltabb megismerésére, feltárására, artikulálására és kielégítésére, például **szakirányok kialakításával**.

A nemzetbiztonsági mesterszak előtanulmányi feltételei, általános megalapozása, releváns szakmai ismeretkörei, valamint képzési és kimeneti követelményei biztosítják a korábbi egyetemi végzettségnek való megfelelést. Az MSc képzés tananyagának kialakításakor a kiegészítő képzés tapasztalatai jól hasznosíthatóak voltak. A szak kimenetén elvárt szaktudás tartalma, a diplomamunka, a záróvizsgakövetelmények, az idegennyelv-ismeret szintje az egyetemi képzésben érvényesített követelményekkel azonosan kerül meghatározásra.

A mesterszak alapvetően a nemzetbiztonsági alapképzésben végzetteket fogadja be, ugyanakkor lehetőséget biztosít a nemzetvédelmi és katonai képzési területen belül más alapszakokon végzettek számára is a speciális tudás megszerzésére. A szakra való belépés a más képzési ágakban, más felsőoktatási intézményekben felsőfokú végzettséget szerettek számára a meghatározott követelmények teljesítése esetén lehetséges. **A hallgató a kreditbefogadást, illetve a kreditátviteli kérelmét a felvételi beszélgetésnél nyújtja be** (1. táblázat). Azok kezdhetik meg a felvételt követően az MSc képzést, akik legalább az alábbi ismeretekkel rendelkeznek, illetve a kreditbefogadást a felvételi bizottság megerősítette (a tanfolyamokon folyó képzések ezeket a feltételeket teremthetik meg):

- **Társadalomtudományi ismeretek (20 kredit):** *biztonságpolitikai ismeretek, jogi (alkotmányjogi, nemzetközi és hadijogi, államigazgatási jogi, büntetőjogi, büntető-eljárásjogi, polgári jogi) ismeretek, politikaelmélet, pszichológia, pedagógia, szociológia, vezetés- és szervezélmélet, hadtudományi ismeretek, bűnügyi tudományok;*

- **Szakmai ismeretek (40 kredit):** *nemzetbiztonsági szakmai és speciális ismeretek, szakági jogi ismeretek, idegen titkosszolgálati ismeretek, rendvédelmi ismeretek.*

A ZMNE KHTK KÁB HATÁROZATA
A NEMZETBIZTONSÁGI MESTERKÉPZÉSRE TÖRTÉNŐ
FELVÉTEL FELTÉTELEIRŐL
(EGYÉNI TANULMÁNYI TERV)

Jelentkező személyi adatai:																				
Név (családi és utónév, ebben a sorrendben)																				
Születési dátuma (év, hó, nap)																				
Végzettsége																				
Szakképzettsége																				
Képzési tagozat																				
Előzményként elfogadott szak:		A ZMNE nemzet- biztonsági alapszak			B RTF szakjai			C ZMNE szakjai			D Polgári főiskolai, egyetemi szakok			E Tanterv szerinti elosztás						
		Elvárt kredit		Elfogadott kredit		Teljesítendő kredit		Elfogadott kredit		Teljesítendő kredit		Elfogadott kredit		Teljesítendő kredit						
Teljesítés időrendje		1. félévben	2. félévben	1. v. 2. félévben	1. félévben	2. félévben	1. v. 2. félévben	1. félévben	2. félévben	1. v. 2. félévben	1. félévben	2. félévben	1. v. 2. félévben	1. félévben	2. félévben	1. v. 2. félévben				
TÁRSADALOM- TUDOMÁNYI ISMERETEK: (legalább 20 kredit)																				
Biztonságpolitikai ismeretkör		2																		
Jogi ismeretek:																				
alkotmányjog, államigazgatási jog		2																		
nemzetközi és hadijog		2																		
polgári jog		2																		
büntető eljárásjog		2																		
büntetőjog		2																		
Politikaelméleti ismeretkör		2																		
Pszichológiai ismeretkör		10																		
Pedagógiai ismeretkör		2																		
Szociológiai ismeretkör		2																		
Vezetés- és szervezéselmélet ismeretkörei		2																		
Bűnügyi tudományok ismeretkörei		8																		
Hadtudományi ismeretek		2																		
TÁRSADALOM- TUDOMÁNYI ISMERETEK ÖSSZESEN:																				

SZAKMAI ISMERETEK: (legalább 40 kredit)																			
Nemzetbiztonsági szakmai ismeretek	10																		
HUMINT ismeretek	5																		
Szaktechnikai ismeretkör	4																		
Titkos információgyűjtés	4																		
Titkos kapcsolati rendszer	4																		
Nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés	5																		
Szakági jogi ismeretek	8																		
Idegen titkosszolgálati ismeretkör	5																		
Rendvédelmi ismeretkör	4																		
SZAKMAI ISMERETEK ÖSSZESEN:																			
MINDÖSSZESEN:																			
A KLHTK KAB a jelöltnek a szakképzettségét igazoló okmányai és a szakra hatályos képzési és kimeneti követelmények, illetve vonatkozó képesítési követelmények alapján a(z) „...” oszlopok szerinti ... kreditet befogadja, illetve a kijelölt ismeretkörökből kreditpótlást ír elő.																			
Budapest, 200.....-n																			
															KLHTK KAB elnöke				

A mesterképzésbe való felvétel feltétele, hogy a felsorolt ismeretkörökben legalább 30 kredittel rendelkezzen a hallgató. A hiányzó krediteket a mesterfokozat megszerzésére irányuló képzéssel párhuzamosan, a felvételtől számított két féléven belül, a tanulmányi és vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint meg kell szerezni. Az egyéni tanulmányi tervet az 2. táblázat szemlélteti.

A hallgatók tanulmányaikat a szakon záróvizsgával fejezik be. A záróvizsga az Okleveles Nemzetbiztonsági Szakértői végzettség megszerzéséhez szükséges tudás (kézség) ellenőrzése és értékelése, amelynek során a jelöltnek igazolnia kell, hogy a tanult ismereteket alkalmazni tudja. A záróvizsga részei: a) a diplomamunka megvédése; b) szóbeli vizsga, amelynek tárgyai: A magyar kül- és biztonságpolitika; Hírszerzési ismeretek; Elhárítási ismeretek; Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok, Válságkörzetek elemzése; Biztonsági kihívások a 21. században.

A diploma kiadásának feltétele:

- az érvényes záróvizsga megléte;
- egy idegen nyelvből államilag elismert, felsőfokú „C” típusú nyelvvizsga letétele, vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány, illetve oklevél bármely olyan élő idegen nyelvből, amelyen a szakmának tudományos szakirodalma van.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a szolgálatokkal együtt a NATO- és az EU-csatlakozást megelőző és a csatlakozást követő folyamatokba nem csak bekapcsolódott, hanem a lehetőségek függvényében segítette a nemzedékváltást és a fokozódó követelményeknek megfelelő képzés kialakítását. A létrehozott képzési rendszer, és amit az Egyetem tett ezen a téren, lehetővé tette ennek a minőségi ugrásnak a megvalósítását. Ezek után – a korszerű és előre tekintő tartalommal megtöltve – közös erővel és tervszerű, eredményes együttműködéssel fejlődőképessé tudjuk tenni a „Bolognai folyamat” érvényre juttatását.

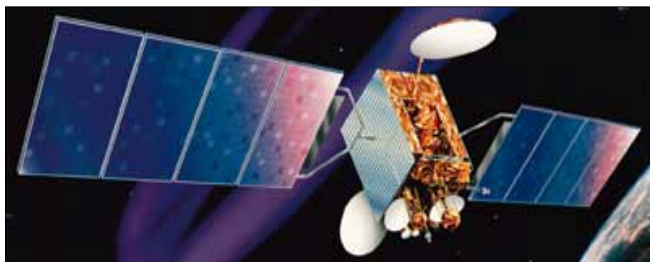
TÁVKÖZLÉSI MESTERSÉGES HOLD RENDSZEREK ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYOK – II.*

Területfedés, polarizáció és transzponder-kihasználás
az INTELSAT VI–IX szériákban (folytatás)

INTELSAT–VIII

Az INTELSAT–VIII szériát 1996–1998 között helyezték pályára.

Pályapozícióik

Az Atlanti-óceán felett:

- INTELSAT 801 31.5° NY (328,5° K);
- INTELSAT 805 (VIII A) 55.5° NY (304,5° K).

Az Indiai-óceán felett:

- INTELSAT 804 64° K.

A Csendes-óceán felett:

- INTELSAT 802 174° K.

A holdak a C-sávban négy globális nyalábot, két féltekenyalábot, négy zónanyalábot és a Ku-sávban két spot-nyalábot hoznak létre. Ezek a nyalábok a műholdról látható területen bárhová irányíthatók. A holdak tervezett pozíciói azonban időközben (meghibásodások és végleges kiesések miatt) megváltoztak.¹

A holdakon a C-sávban 38 (tíznel több, mint a VII-es szériánál), a Ku-sávban pedig hat transzpondert telepítettek. Hasonlóan az INTELSAT VII szériához, a holdak képesek alap és fordított helyzetű működésre.

---

* A tanulmány I. része a Felderítő Szemle 2009/3. számában jelent meg. VIII. évfolyam 3. szám, 2009. október, 129–150. o.

¹ Az INTELSAT 801 a tesztelések alatt megsérült, ezért az eredetileg részére kijelölt 64° Kelet pályapozíció a 804-es hold állt üzembe. Az INTELSAT 804-en 2005. január 14-én meghibásodott az elektromos rendszer és a műhold használhatatlanná vált. A vizsgálat szerint egyedi esetről van szó és a család többi tagját nem érintette. A 802-es holdat 174° K-ről átmanővereztették 33° K-re.

AZ INTELSAT-VIII SZÉRIA TRANSZPONDER-KIOSZTÁSA

Leszálló ági frekvenciák (MHz)	Nyaláb/polarizáció											Spot-1 (V/H)	Spot-2 (H/V)			
	NY-i félteke (R)	K-i félteke (R)	ÉNY-i zóna (L)	ÉK-i zóna (L)	DNY-i zóna (L)	DK-i zóna (L)	Közép NY-i zóna (L)	Globális A (R)	Globális B (R)							
3 665	10	20							←-----→							
3 745	11	21	41	51	91	101	121									
3 825	12	22	42	52	92	102	122									
3 905	13	23	43	53	93	103	123									
3 995	14	24	44	54	94	104	124									
4 055	15	25	45	55	95	105	125	35	85							
4 095								36	86							
4 135								37	87							
4 177,5								38	88							
10 992,5														61	71	
11 075														62	72	
11 155														63	73	
11 513														65	75	
11 638														69	79	
11 747,5*														261	271	
11 830*														262	272	
11 910*														263	273	
12 547,5*														261	371	
12 630*														262	372	
12 710*														263	373	

Az INTELSAT–VIII sorozat főleg a C-sávban (6/4 GHz) nyújtott képességeivel kiemelkedik a korábbi szériák közül. Összesen 40 C-sávós transzponderrel rendelkezik, melyek közül 8 a globális nyalábon, 12 a két féltekenyaláb valamelyikén, 20 pedig a négy zónanyalábon található. (Az előző oldalon található táblázatban öt zónanyalábot tüntettem fel, azonban összesen csak négy használható, mivel a délkeleti zónanyaláb és a középnyugati zónanyaláb egymást kizárja, tehát egyidőben csak egyik lehet aktív.)

A két K_u -sávós (14/11 és 14/12 GHz) spot-nyalábon egyszerre hat transzponder üzemelhet. A spot-nyalábok a műholdról látható földfelszínen bárhová irányíthatók. Az INTELSAT–VIII széria transzponder-összekapcsoló képessége kiemelkedő. Az egyes nyalábokon található transzponderek rendkívül sokféle módon társíthatók egymással: egy adott transzponder szinte mindegyik fedettségi területről veheti a jeleket és a C-, valamint a K_u -sáv is „átjárható”. A K_u -sávós transzponderek mindegyike képes a jeleket akár a másik spot-nyalábról venni, de egy C-sávós nyalábra is fellőhető a továbbítani szándékozott jel. (Például az egyik zónanyaláb (C-sáv) segítségével egy spot-nyalábon (K_u -sáv) vehető az adás, sőt, lehetőség van az északkeleti zónanyalábon fellőtt információ másik három zónanyalábon egyszerre történő visszasugározására is.)

A Spot-1 és Spot-2 K_u -nyalábok 12 vevőcsatornája a globális nyalábok bármelyik 12 adócsatornájával összekapcsolható. A kapcsolással kétirányú összeköttetés hozható létre a K_u -sávós kisméretű antennák és a C-sávós antennák között. Ez az összeköttetés ideálisan kihasználható a műholdas hírcsere (Satellite News Gathering) céljaira.²

A transzponderek frekvenciahasználata a korábbi szériákkal egyező, eltérés csak az egyszerre használható frekvenciák számában mutatkozik. A C-sávban összesen kilenc frekvenciát használnak a holdak. Egy frekvencia egyidejűleg akár hatszor is kiutalható, emiatt a *féltekenyalábok és a zónanyalábok ellentétes polarizáción sugároznak. A féltekenyalábok jobbra forgó (RHCP) polarizációval, a zónanyalábok balra forgó polarizációval (LHCP) rendelkeznek, míg a globális nyalábon mindkettő megtalálható.*

Alaphelyzetben a *Spot-1 vertikális, a Spot-2 pedig horizontális polarizáltságú, a fedettségi terület kör, illetve ellipszis alakú, de a polarizáció átkapcsolható.* Szemléltető példaként a következő táblázatban az INTELSAT–VIII széria transzponder-kiosztását foglaltuk össze. Az egyes cellákban a transzponderek jelölése található. A frekvenciaértékek utáni (*) jelölés a polarizáció-átkapcsolás esetére érvényes.

---

² A műholdas hírcsere (Satellite News Gathering – SNG) kifejezés egy mobil kommunikációs rendszert takar, amelyet világméretű híradás céljára alkalmaznak. A mobil berendezés rendszerint egy gépkocsira telepített audió és videó adó/vevőkből álló komplexum, melynek parabolaantennája geostacionáris pályára helyezett holdra irányítható. A korai SNG berendezések analóg modulációt alkalmaztak, hasonlóan a hagyományos televíziós és rádiós eljáráshoz. A hagyományos analóg SNG-t széleskörűen alkalmazták a Perzsa-öbölben a „Desert Shiled” és a „Desert Storm” hadműveletek során. Az 1990-es években a digitális moduláció elterjedésével a távközlési mesterséges hold híradásban is új technológia, a digitális műholdas hírcsere (Digital Satellite News Gathering – DSN) jelent meg.

Mivel a legtöbb transzponder sávszélessége 72 MHz, ezért egy transzponderen több analóg műsort, illetve digitális csomagot is továbbíthatnak. A könnyebb azonosítás érdekében – mint a korábbiakban is láttuk –, a transzpondereket általában 36 MHz-es részekre osztják.

A táblázatból kiolvasható, hogy az INTELSAT–VIII kilenc különböző fedésben (két globális, két félteke-, négy zóna- és két spot-nyalábbal) képes működni.

A nyalábok fősugárzási iránya az alábbi ekvivalens kisugárzott izotrop teljesítménnyel (Equivalent Isotropically Radiated Power – EIRP)³ jellemezhető:

- globális nyalábok 32,5 dBW;
- féltekenyalábok 39 dBW;
- zónanyalábok 42,5 dBW (félvezető teljesítményerősítő esetén); és
- spot-nyalábok 52 dBW (haladóhullámú csöves erősítés esetén).

Az INTELSAT–VIII szériát alapvetően a C-sáv kihasználására tervezték, azokra a térségekre, ahol alacsony volt a K_u -sávra az igény. Az előző szériáktól eltérően a VIII-as műholdsorozatot nagyobb C-sáv kapacitás jellemzi, és a megnövelt EIRP értékekkel biztosítja az INTELSAT IDR (Intermediate Data Rate – IDR) és IBS (INTELSAT Business Services) szolgáltatást⁴, valamint a VSAT alkalmazást.

INTELSAT–VIII A

A megnövekedett műholdas távközlési igények kielégítésére 1998-ban irányították pályára a széria módosított változatát, a VIII A-t (INTELSAT 805-öt). A VIII A a széria többi holdjától eltérően magasabb EIRP értékekkel rendelkezik, mely ideális multimédia közvetítési (digitális videó, VSAT, Internet) és digitális hálózatok kapcsolási képességével egyidejű összeköttetést biztosít Amerika és Európa között.

A hold 36 C-sávós és 6 K_u -sávós transzponderrel rendelkezik. Mindkét sáv sugárnyalábjait lineáris polarizáció jellemzi. EIRP értékek:

- a C-sáv féltekenyalábjában (a nyaláb szélétől a fősugárzási irányig) 37,5–41,5 dBW;
- a K_u -sáv spot-nyalábjában (Spot-1) 53,5 dBW ig.

³ Az ekvivalens kisugárzott izotrop teljesítmény (Equivalent Isotropically Radiated Power – EIRP) az a teljesítmény, amit egy izotrop antennának ki kell sugároznia ahhoz, hogy elérje ugyanazt a teljesítménysűrűséget, ami egy irányított nyereségű antennával kisugárzott jelben mérhető. Egy veszteség nélküli, ideális antennát feltételezve az EIRP-et az alábbi képlettel definiálhatjuk: $EIRP = P_t \cdot G_t \cdot L_c$, melyet decibelben kifejezve kapjuk: $EIRP_{dB} = P_t + G_t + L_c$, ahol P_t az adóteljesítmény, G_t az adóantenna nyeresége és L_c az adót és az adóantennát összekötő negatív előjelű kábelveszteség. A gyakorlatban az EIRP-t dBW-ban adják meg.

⁴ A szolgáltatásokat később, külön alcím alatt tárgyaljuk.

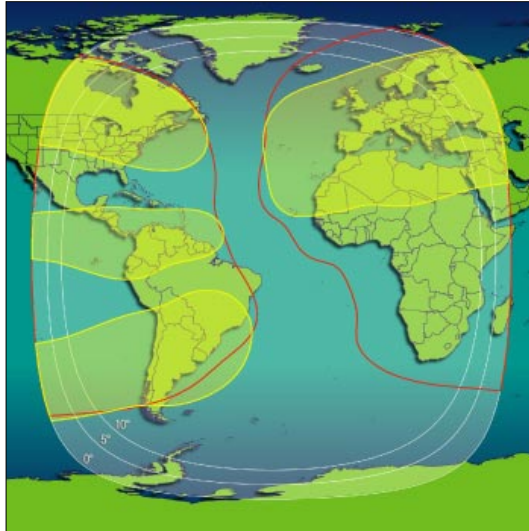
Jellemző rendszerjósági tényező (G/T) értékei:

- a C-sávban (a fősugárzási iránytól a nyaláb széléig) +4,0-tól -8,0 dB/°K-ig,
- a K_u-sáv spot-nyalábjában (Spot-1) +6,2 től +2,7 dB/°K-ig.

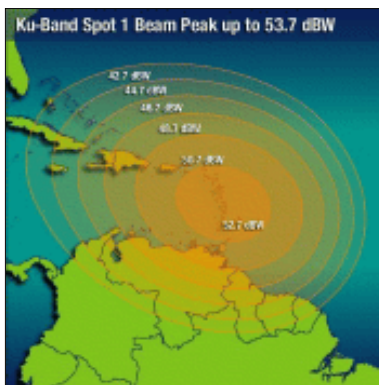
Az Atlanti-óceán felett GEO pályára állított INTELSAT 801 távközlési mesterséges hold spot-, zóna- és féltekenyalábjai által fedett területeket az alábbi vázlat szemlélteti.

INTELSAT 801 (328,5° K) az Atlanti-óceán felett:

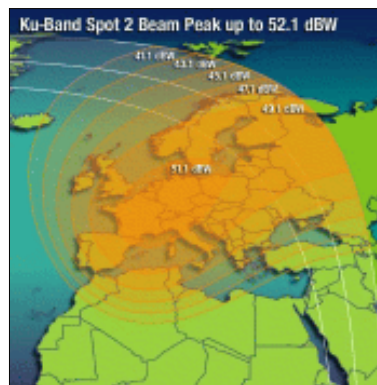
C-sávós nyalábok

Spot 1-nyaláb

Spot 2-nyaláb

INTELSAT–IX

Az alábbiakban az INTELSAT–IX távközlési mesterséges hold szérián – összevetve az INTELSAT–VIII-cal – megfigyelhetjük az általánosítható megoldások és elvek érvényesülését.

2001-ben a két éven át tartó fellövés-sorozatban kilenc távközlési mesterséges hold pályára állítását és működését 14–17 évre tervezték.

A rendszer űrszégmensét gyakorlatilag az alábbi hét hold látja el:

Mesterséges hold	Tervezett pozíció ⁵
INTELSAT 901	NY 18°
INTELSAT 902	K 62°
INTELSAT 903	NY 34,5°
INTELSAT 904	K 60°
INTELSAT 905	NY 24,5°
INTELSAT 906	K 64°
INTELSAT 907	NY 27,5°

A szériában a legkorszerűbb technológiákat alkalmazták és az alábbi széles körű szolgáltatásokat biztosítja:

- nyilvános és magán távbeszélő/adat hálózatok;
- internet és intranet;
- szinkron digitális hierarchia (Synchronous Digital Hierarchy – SDH)⁶ és aszinkron átviteli mód (Asynchronous Transfer Mode – ATM)⁷ forgalom;
- műsorszórás és a „közvetlen házhoz” (Direct to Home – DTH) videó;
- szélessávú átvitelek (nagy adatsebesség kapcsolás, távgyógyászat, távoktatás);
- interaktív videó és multimédia.

⁵ Az eredeti tervektől eltérően a 903 és a 904 jelzésű hold pozíciót cserélt, a 906 helyett pedig a 907 került a nyugati 27,5 fokra, míg a 906 keleti 64 fokon állt üzembe. A 907-es eredeti célpozíciójára, a nyugati 31,5 fokra nem került IX-es sorozatú hold.)

⁶ A szinkron digitális hierarchia (Synchronous Digital Hierarchy – SDH) és a szinkron optikai hálózat (Synchronous Optical Network – SONET) az üvegszál optikai átvitel egy csoportjának sebességére vonatkozik, amely digitális jeleket különböző kapacitással képes átvinni. Az eredeti SDH szabvány szerint az 1,5/2/6/34/45 és 140 Mb/s-os jelelek átvitelét 155,52 Mb/s-os átviteli sebességen belül határozta meg. Szélesebb értelemben alkalmasnak kell lennie más típusú forgalom lekezelésére a fenti határon belül, mint például aszinkron átviteli mód (ATM) és Internet Protocol (IP). Az átvitel alapegysége az 51,84 Mb/s.

⁷ Az aszinkron átviteli mód (Asynchronous Transfer Mode – ATM) egy digitális átviteli eljárás, hálózat protokollként alkalmazzák. Az ATM tulajdonképpen egy csomagkapcsolású protokoll, mely az adatokat kicsi, egységnyi méretű csomagokba (cellákba) kódolja. Az ATM kialakításának célja egy olyan hálózati stratégia kialakítása volt, mely reálidejű átvitelt biztosít videokonferencia, audio- és képfájlok, szövegek, illetve e-mail-ek részére.

Az INTELSAT–IX holdak a nemzetközi előírásnál jobb minőségű digitális átvitelt biztosítanak, ezért és a magas transzponder kimenő teljesítmény (8085 W) miatt csökkennek a földi terminálok költségei. Ennek eredményeként az INTELSAT olyan új szolgáltatásokat illesztett rendszerébe, mint a műholdas hírcsere (SNG), az igény szerinti többszörös hozzáférés (Demand Assignment Multiple Access – DAMA), az Internet, a „közvetlen a házhoz” (Direct to Home – DTH) és a VSAT.

A frekvencia, a transzponder-kiosztás és a területfedés összefüggései

Ez a széria is a 6/4 GHz-es C- és a 14/11 GHz-es K_u-sávban működik, és képes ezeknek a sávoknak az összekapcsolására, azaz keresztkötéses működtetésére (Cross-Strapped Operation). Az INTELSAT–VIII sorozathoz hasonlóan nyolc vagy kilenc C- és két K_u-sáv nyalábbal fedik a távközlési szolgáltatások területeit. A K_u-nyalábok antennái a holdról látható földfelszín bármely pontjára ráirányíthatók, míg a C-sáv antennái rögzített helyzetűek. Az antennák által kisugárzott sugárnyalábok által fedett területek méretei szerint itt is megkülönböztetünk globális, félteke, zonális és spot kiterjedésű fedéseket.

Az INTELSAT–IX rádiófrekvenciás sáv szélességében (575 MHz) 36, 41, 72 és 77 MHz sáv szélességű transzpondereket helyeztek el. A C-sávban a zónanyalábok térbeli szétválasztásával (Keleti, Nyugati, Északi és Déli zónanyaláb) és a féltekenyaláboktól eltérő irányú körkörös polarizáció megválasztásával, hétszeres frekvencia újrafelhasználást értek el ötös zónakonfiguráció esetén és hatszoros újrafelhasználást négyes zónakonfiguráció esetén. A globális nyalábok ellentétes körkörös polarizáció alkalmazásával kétszeres frekvencia újrafelhasználást biztosítanak. A K_u-sáv spotnyalábok térbeli szétválasztása és az ellentétes lineáris polarizáció kétszeres frekvencia újrafelhasználást biztosít.

A 901 és a 906 jelzésű holdak négy C-sáv *zónanyalábot* hoznak létre (a középnyugati hiányzik), a többi hold pedig ötöt. Alaphelyzetben öt zónanyaláb aktív, azonban lehetőség van két nyaláb (a 903, 905 és 907 holdakon: a délnyugati és a középnyugati zónanyaláb, illetve a 902 és 904 holdakon: az északkeleti és a délkeleti zónanyaláb) összekapcsolására. Az így kialakított kombinált nyalábokat kombinált nyugati (Combined West) és kombinált keleti (Combined East) nyalábnak hívják. Ez utóbbi oly nagy területet fed le, hogy *féltekenyalábnak* tekinthető.

A féltekenyalábok jobbra forgó (R), a zónanyalábok pedig balra forgó polarizációval (L) rendelkeznek, míg a globális nyalábon mindkettő megtalálható, azonban a zónanyaláboktól eltérő frekvenciát használnak, így nincs átfedés közöttük.

A hold hasznos terhelésébe a C-sávban a globális nyalábra két transzponder-készlet kapcsolható, egyenként három transzponderrel a 9, 10 és 11-es csatornában. A féltekenyalábok is két transzponder-készlettel rendelkeznek az 1'-2', az 1-2, a 3-4, az 5-6, a 7-8 és a 9-es csatornában elhelyezett transzponderekkel. Mindegyik zónanyalábot (Z1, Z2, Z3, Z4 és Z5) öt transzponder szolgálhat ki, az 1-2, a 3-4,

az 5-6, a 7-8 és a 9-es csatornában. Így a C-sávban összesen az ötös zónakonfigurációban 44, míg a négyes zónakonfigurációban 42 transzponder áll rendelkezésre. Eben a konfigurációban a Z4 és a Z5 nyalábot kombinálhatják össze egy szélesebb zónafedésre.

A féltekenyaláb felszálló ágában a 9-es csatorna két, 16 MHz sáv szélességű részre osztható úgy, hogy az egyik fél transzponder visszacsatoló üzembe kapcsolható, míg a másik fele összeköti a két féltekenyalábot. Ez a képesség biztosítja a DAMA szolgáltatást a félteke transzpondereken, közel globális fedést eredményezve, de 6 dBW-al magasabb értéken, mint a globális transzponderek esetén. Tulajdonképpen arról van szó, hogy a féltranszponderek képesek 16 MHz sáv szélességen, két különböző félteke nyalábról venni a jeleket, és azokat 36 MHz sáv szélességen visszasugározni.

A globális nyaláb felszálló ágában is képes a 12-es számú transzponder osztott üzemben, 18-18 MHz sáv szélességgel dolgozni. Ez a működési mód – mely a műhold hírsere (SNG) szolgáltatást is magába foglalja – lehetővé teszi a transzponder működését többszörös vivővel: az egyik fél transzponder nagyméretű földi terminál adóantennákra van optimalizálva, míg a másik fél kisméretű földi állomás adóantennájára van optimalizálva. A leszálló ágban a 12A és 12B jelölésű féltranszponderek összekapcsolhatók 41 MHz sáv szélességű transzponderré, és ekkor a 12-es jelölést kapja.

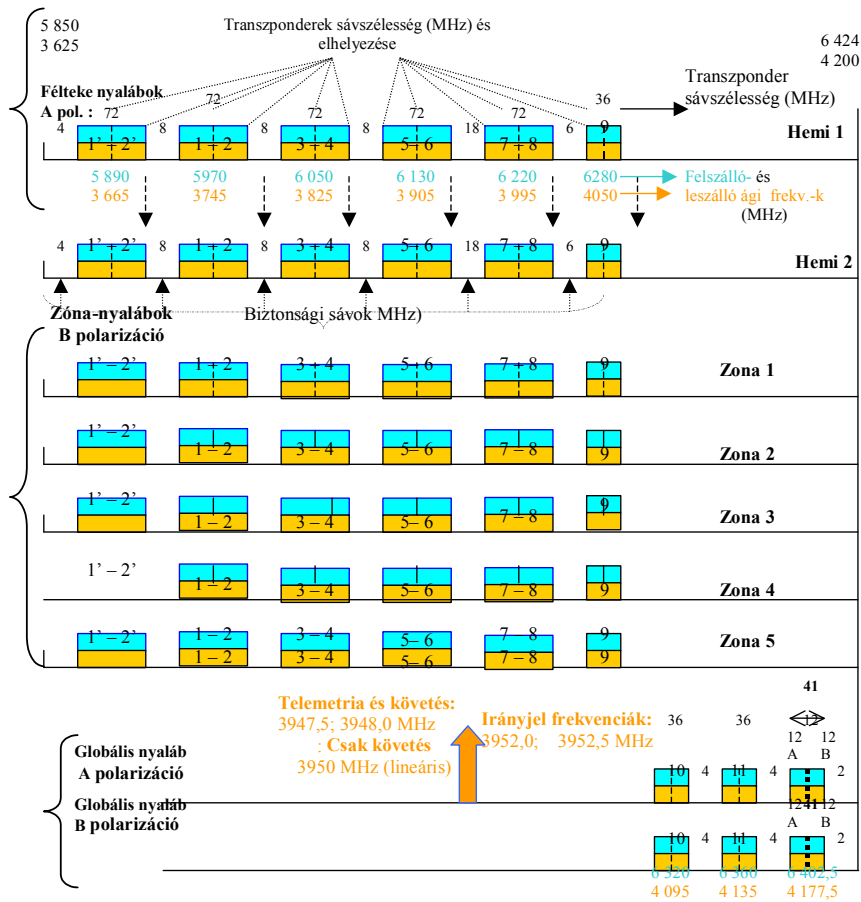
A K_u -sávban két készlet transzponder került elhelyezésre, egyenként nyolc transzponderrel az 1-2, 3-4 5-6, 7-8, 9, 10, 11 és 12 csatornában a két spot-nyaláb kiszolgálására. A 16 transzponderből csak 12 dolgozik egyidejűleg. A 16 csatornából bármelyik 12 kiválasztható, azonban egy spot-nyalábot maximum nyolc transzponder támogat. A spot-nyalábok fel- és leszálló ági lineáris polarizációja ellentétes.

A spot-nyalábok polarizációja igény esetén a Földről irányítva a Földről irányítva egymástól függetlenül változtatható, azaz akár mindkét nyaláb sugározhat azonos polarizáción. (Természetesen ez esetben a fedettségi területek nem fedhetik át egymást.) A VIII-as és a VII-es sorozattól eltérően a K_u -sávós transzponderek a 10,95–11,7 GHz-es tartományban sugároznak, s nem kapcsolhatók át a 12 GHz-es, illetve a 12,5 GHz-es sávokba.

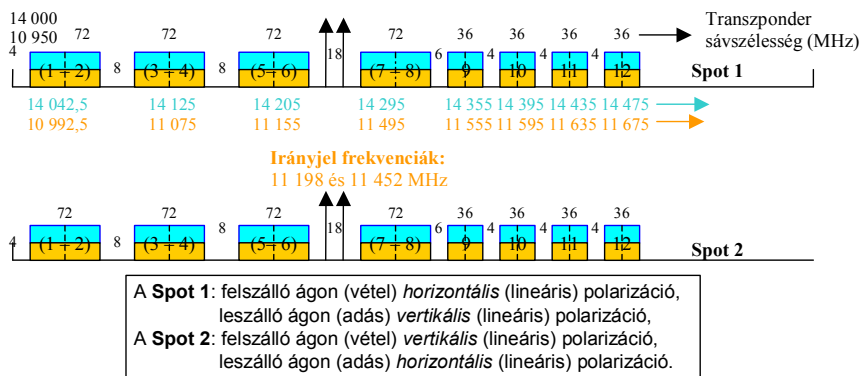
Hasonlóan a VIII-as szériához, ezek a holdak is lehetőséget biztosítanak a C- és a K_u -sáv összekapcsolására, azaz az egyik sávon fellőtt jel a másik sávon sugárzó transzponderen jön vissza a holdról. Ez azt jelenti, hogy a fellövési és a vételi nyaláb különböző, így akár kontinensek közötti jelátvitelre is lehetőség van. Az összekapcsolási opciókra jellemző, hogy – a globális nyalábok kivételével – valamennyi transzponder bármely másik nyalábról is fogadhat jeleket.

A C-sávú transzponder-kiosztást és nyaláb-polarizációt a következő oldalon található vázlat szemlélteti.

Az INTELSAT-IX transzponder-kiosztása a C-sávban

A K_u -sávban a transzponder-kiosztást az alábbi vázlat mutatja:

AZ INTELSAT-IX SZÉRIA TRANSZPONDER-KIOSZTÁSA

Leszálló ági frekvenciák (MHz)	Nyaláb/polarizáció										
	NY-i félteke (R)	K-i félteke (R)	ÉNY-i zóna (L)	ÉK-i zóna (L)	DNY-i zóna (L)	DK-i zóna (L)	Közép NY-i zóna (L)	Globális A (R)	Globális B (R)	Spot-1 (V/H)	Spot-2 (H/V)
3 665	10	20	40	50	90	100	120				
3 745	11	21	41	51	91	101	121				
3 825	12	22	42	52	92	102	122				
3 905	13	23	43	53	93	103	123				
3 995	14	24	44	54	94	104	124				
4 055	15	25	45	55	95	105	125				
4 095								36	86		
4 135								37	87		
4 177,5								38	88		
10 992,5										61	71
11 075										62	72
11 155										63	73
11 495										64	74
11 555										65	75
11 595										66	76
11 635										67	77
11 675										68	78

Az INTELSAT–IX holdak jelölésüknek megfelelő transzponder-kiosztását fedési nyaláb és frekvencia szerint, a leszálló ágra vonatkoztatva az előző oldalon található táblázatban foglaltam össze.

Az alábbi táblázatban az INTELSAT holdakon szokásos transzponder-frekvenciakiosztást foglaltam össze a fel- és leszálló ágra vonatkoztatva, az elfoglalt sáv szélességgel.

INTELSAT TRANZPONDER-SÁVSZÉLESSEGEK			
Fel/leszálló ág frekvencia (MHz)	Sáv szélesség (MHz)	Transzponder frekvencia szélső értékek (MHz)	
		Alsó érték	Felső érték
Félteke- (1 és 2); Zónanyalábok (Z1-Z5) fel-/leszálló ágában			
5 890/3 665	72	5 854/3 829	5 926/3 701
5 970/3 745	72	5 934/3 709	6 006/3 781
6 050/3 825	72	6 014/3 789	6 086/3 861
6 130/3 905	72	6 094/3 869	6 166/3 941
6 220/3 995	72	6 184/3 959	6 256/4 031
6 280/4 055	36	6 262/4 037	6 298/4 073
A globális-nyalábok (A és B) fel-/leszálló ágában			
6 320/4 095	36	6 302/4 077	6 338/4 113
6 360/4 135	36	6 342/4 117	6 378/4 153
6 402,5/4 177,5	41	6 382/4 157	6 423/4 200
A spot-nyalábok (1 és 2) fel-/leszálló ágában			
14 042,5/10 992,5	77	14 004/11 954	14 081/12 031
14 125/11 075	72	14 089/11 039	14 161/11 111
14 205/11 155	72	14 169/11 119	14 241/11 191
14 295/11 495	72	14 259/11 459	14 331/11 531
14 355/11 555	36	14 337/11 537	14 373/11 573
14 395/11 595	36	14 377/11 577	14 413/11 613
14 435/11 635	36	14 417/11 657	14 453/11 653
14 475/11 675	36	14 457/11 657	14 493/11 693

A 4055 MHz-es és 4177,5 MHz-es transzponderek esetén (melyek vételi oldalon két független 16 MHz-es illetve 18 MHz-es transzponderként is funkcionálhatnak) az önálló részek jelölésekor az A és a B postfixet használják, amennyiben azok osztott módban üzemelnek.

A IX-es szérián is megtalálható a műholdkapcsolású időosztásos többszörös hozzáférést (*satellite switched-time division multiple-access*) biztosító alrendszer, mellyel hatékonyan megnövelték transzponderek frekvencia kihasználtságát.

Az Atlanti-óceán felett GEO pályára állított INTELSAT 901 távközlési mesterséges hold spot-, zóna- és félteke-nyalábjai által fedett területeket a következő vázlat szemlélteti.

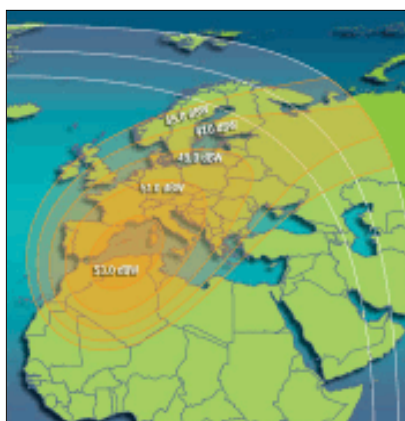
INTELSAT 901 18° NY (342° K)

C-sávós nyalábok (globális, félteke és zonális):

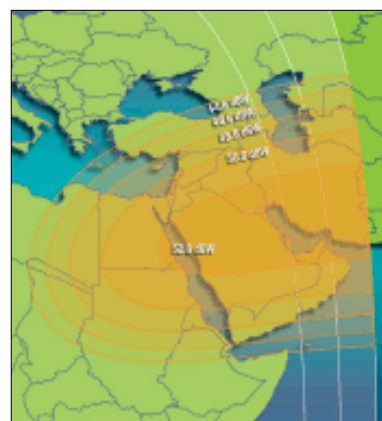

K_u sávós nyalábok:

Spot 1-nyaláb

Spot 2-nyaláb

A következő két táblázatban foglaltam össze az INTELSAT–VIII és –IX távközlési mesterséges holdakon a fedettségi területek és az összeköttetési irányok szerint alkalmazott polarizációkat, külön-külön a C- és a K_u-sávban.

AZ INTELSAT–VIII ÉS –IX C-SÁVÚ ANTENNÁK SUGÁRNYALÁB-POLARIZÁCIÓI		
Antenna-sugárnyaláb	Polarizáció	
	Műhold vétel (felszálló ág)	Műhold adás (leszálló ág)
Globális A	LHCP	RHCP
Globális B	RHCP	LHCP
Félteke 1	LHCP	RHCP
Félteke 2	LHCP	RHCP
Zóna 1	RHCP	LHCP
Zóna 2	RHCP	LHCP
Zóna 3	RHCP	LHCP
Zóna 4	RHCP	LHCP
Zóna 5	RHCP	LHCP
Félteke A	HPOL	VPOL
Félteke B	VPOL	HPOL

A táblázatból kiolvasható, hogy a C-sávú antennák nyalábokként ellentétes körkörös polarizációt alkalmazva választják szét az adást és a vételt. A zóna 1–5 nyalábok antennáinak polarizációi ellentétesek a félteke- és globális nyalábok antennáinak polarizációival.

A K_u -sáv spotnyalábjainak polarizációit alaphelyzetben a következő táblázat mutatja.

AZ INTELSAT–VIII ÉS –IX K_u -SÁVÚ ANTENNA SPOTNYALÁB-POLARIZÁCIÓI			
Műhold	Fedés	Alkalmazott polarizáció*	
		Műhold vétel	Műhold adás
VIII	Spot-1	Horizontális	Vertikális
	Spot-2	Vertikális	Horizontális
VIIIA	Spot-1	Horizontális	Vertikális
IX	Spot-1	Horizontális	Vertikális
	Spot-2	Vertikális	Horizontális

A polarizációk földi irányítással megváltoztathatók. Erről az INTELSAT értesíti a felhasználókat. A K_u -sávú spotnyaláb-antennák – a C-sávú antennáktól eltérően – az ortogonális lineáris polarizációt használják az adás és a vétel szétválasztására.

A fejlődési irányokat összefoglaló táblázatok

Miután időrendben végigkövettük az INTELSAT űrszegmens egymást követő szériáit, hasonlítsuk össze az INTELSAT–VI, –VII, –VIII és –IX holdakon kimutatható főbb fejlődési tendenciákat, területfedés és távközlési kapacitás és technikai jellemzők figyelembevételével.

MŰHOLD SZÉRIA POZÍCIÓK ÉS TERÜLETFEDÉSEK (Pályára helyezés időszaka / koordinátája / fedett térség*)				
INTELSAT-VI (1989–1991)	INTELSAT-VII és -VIIA** (1993–1996)	INTELSAT-VIII és -VIIIA*** (1997–1998)	INTELSAT-IX (2001–2003)	INTELSAT-X (2003–
-601: 34,5° NY AOR	-701: 180° K POR	-801: 31,5° NY AOR	-901: 18° NY AOR	
-602: 62° K IOR	-702: 177° K POR	-802: 174° K POR	-902: 62° K IOR	
-603: 24,5° NY AOR			-903: 34,5° NY AOR	
-604: 60° K IOR	-704: 66° K IOR	-804: 64° K IOR	-904: 60° K IOR	
-605: 27,5° NY AOR	-705: 18° NY AOR	-805: 55,5° NY AOR	-905: 24,5° NY AOR	
	-706: 53° NY AOR		-906: 64° K IOR	
	-707: 1° NY AOR		-907: 27,5° NY AOR	-10-02: 1° NY AOR
	-709: 50° NY AOR			-10-01: 50° NY AOR
* R – Atlantic Ocean Region, POR – Pacific Ocean Region IOR – Indian Ocean Region, APR – Asia-Pacific Region ** INTELSAT-VIIA (-706 és -707) *** INTELSAT-VIII (-805)				

A táblázatból kiolvasható, hogy az INTELSAT-VI képezte az Indiai-óceán és az Atlanti-óceán térségére az alapvető távközlési műhold szolgáltatást. Az INTELSAT-VII – a VI-os képességét kiterjesztve a Csendes-óceán térségére – létrehozta az INTELSAT rendszer alapkonfigurációját.

A táblázatban jól látható, hogy az INTELSAT-IX széria váltja az INTELSAT-VI-ot (kékkel jelölve), és várhatóan a X-es széria fogja váltani a VII-es szériát (pirossal jelölve). A váltások természetesen átlapolással, időben elhúzódva, a távközlési szolgáltatást folyamatosan fenntartva kerülnek végrehajtásra.

Kivehetők az egyes térségek fedésére felhasználható geostacionáris pályák hosszúsági koordináta intervallumai. A pályára helyezett holdak:

- az AOR fedést 55,5° NY – 1° NY;
- az IOR fedést 33°K – 66°K;
- az APR fedést 83°K – 157° K; és
- a POR fedést 174°K – 180°K között tudják biztosítani.

Az INTELSAT űrszögmenes szériák fejlődését jellemző fontosabb technikai paramétereket az alábbi összefoglaló táblázatok tartalmazzák:

Űrszögmenes széria megnevezés	Teljes rádiófrekvenciás sáv szélesség (MHz)	Rádiófrekvenciás sáv	Transzponder teljesítmény (W)	Tervezett élettartam (év)
I	51	C	45	1,5
II	125	C	75	3
III	450	C	120	5
IV	480	C	460	7
IVA	800	C	595	7
V	2200	C és K _u	175	7
VA	2250	C és K _u	1475	7
VI	3300	C és K _u	2100	10
VII	2432	C és K _u	4000	11
VIIA	3160	C és K _u	5000	11
VIII	2550	C és K _u	5100	10
IX	3456	C és K _u	8087	13

Szembetűnően mutatkozik a fejlődés a mesterséges holdak élettartamában. A jelenlegi holdak várható élettartama már 13-14 év. A táblázatból kiolvasható a transzponderek kimenőteljesítményének folyamatos növekedése, mellyel szoros összefüggésben vizsgálható a felhasznált rádiófrekvenciás sáv szélesség folyamatos kiterjesztése. A távközlési szolgáltatás kapacitásnövekedését alapvetően a holdak fedélzetén telepített transzponderek száma fejezi ki.

TRANSPONDER-KAPACITÁS (db)						
Sávonként és összesen	INTELSAT -VI	INTELSAT -VII / -VIIA		INTELSAT -VIII / -VIIIA		INTELSAT -IX* (10-02)
C-sáv	38	26	26	38	28	42
K _u -sáv	10	10	14	6	3	16
Összesen	48	36	40	44	31	58

* -903-tól az új szériák: 76 C-sávú és 24 K_u-sávú transzponder-kapacitás

A szériáknál jól nyomon követhető a transzponder-kapacitás folyamatos növekedése, melynek egyenes következménye a távközlési szolgáltatások kapacitásának bővülése. Szembetűnő a X-es szériában bekövetkezett ugrásszerű növekedés, melynél a IX-es szériához viszonyítva közel megkétszereződött a transzponderek száma.

TÁVKÖZLÉSI SZOLGÁLTATÁS					
Szolgáltatás	INTELSAT -VI	INTELSAT -VII / -VIII	INTELSAT -VIII / -VIII	INTELSAT -IX	INTELSAT -X (10-02)
Távbeszélő áramkör	24 000	18 000/ 22 500	22 500	Az elérhető és felhasználható források ennél a két szériánál a transzponder képesség növekedéssel jellemzik a holdak kapacitás-növekedését. (Előző táblázat)	
Távbeszélő áramkör DCME-vel	120 000	90 000/ 112 500	112 500		
TV csatorna	3	3	3		

A távközlési műholdak által fedett területeket a transzponder telítődésekor létrejött EIRP teljesítményadatokkal jellemzik az egyes sugárnyalábok szélső értékeire vonatkozóan. Az alábbi táblázatban a VI–IX szériák jellemző EIRP értékeit foglaltam össze:

INTELSAT hold széria	EIRP értékek a transzponderek telítődés állapotában, a sugárnyaláb szélekre vonatkozóan (dBW)			
	C-sávban		K _u -sávban	
	<i>Globális nyalábon</i>	<i>Félteke nyalábon</i>	<i>Spot-1 (keleti) nyalábon</i>	<i>Spot-2 (nyugati) nyalábon</i>
VI	23,5-26,5	28,0-31,0		41,7-44,7
VII	26,0-29,0	33	43,4-45,4	41,4-45,8
VIII	29,0	34,5-36,0	47,0-49,5	44,0-47,0
IX	31,0	37,0-40,0	47,0-49,0	47,0-49,0

Megfigyelhető az EIRP értékek szériánkénti folyamatos növekedése, mely lehetővé tette a költségek csökkentésével együtt járó szolgáltatások bővülését. Példaként hozható fel a földi terminálok antennaméreteiben történt változás. Míg az első szériás terminálok parabola antenna átmérői 15–30 m között változtak, napjainkban – a kívánt szolgáltatástól függően – a földi végállomások 2–10 m átmérőjű antennákkal üzemelnek.

Külön témát érdemel a műhold-antennarendszerekben megfigyelt fejlődés, mely szoros összefüggésben vizsgálható a kommunikációs szolgáltatást nyújtó területek fedésével, a frekvenciák újrafelhasználásával (polarizáció) és a transzponderek kapacitásával. A történetiséget nyomon követve, a hold-antennák fejlődését külön fejezetben tárgyaljuk.

Az űrszegmens technikai/technológiai fejlődés főbb állomásai

Az előzőeket röviden összefoglalva, az interkontinentális (Észak-Amerika és Európa közötti) összeköttetés biztosító, szerény távközlési kapacitású INTELSAT–I és –II szériákat, a világméretű kommunikációt biztosító INTELSAT–III követte. Ezekben a holdakon jelentek meg először az irányított antennák. A 17,8° nyílásszögű sugárnyaláb globális fedést biztosított. Ennél a hold-szériánál alkalmazták elsőként a frekvenciaosztásos (FDMA) hozzáférést.

Az INTELSAT–IV-nél a globális nyalábot létrehozó Horn-antennák mellett megjelentek a spot-nyalábot ($4,5^\circ$ nyílásszöggel) sugárzó parabolareflektor-antennák. A IVA parabolareflektor-antennái már „eltolt” (offset) táplálásúak voltak, melyek sugárnyalábjait Horn-tölcsérsugárzókkal formálták úgy, hogy a kívánt formát létrehozó sugárzók aktivizálását (kapcsolását) egy mátrixkapcsoló vezérelte. A nyugati és a keleti vevőnyaláb a globális nyaláb által besugárzott térséget megközelítőleg fele-fele területében fedte, ezért féltekenyalábnak (*hemispheric / hemi beam*) nevezték. Itt alkalmazták először a 36 MHz sáv szélességű transzpondereket.

Az INTELSAT–V-nél vezették be az azonos frekvenciák többszöri felhasználását az ellentétes polarizáció alkalmazásával. További kapacitásbővítést értek el a frekvenciasáv kiterjesztésével a K_u -sávra (14/11 GHz). Az irányított antennák geometriai és elektromos méretezésével létrehozták a napjainkban is ismert területfedési nyalábokat (globális-, félteke-, zóna- és spot-nyaláb).

Az INTELSAT–VI-nál alkalmazták először a digitális áramkör többszöröző berendezést (*digital circuit multiplication equipment – DCME*), és az időosztásos többszörös hozzáférés eljárását (TDMA). A DCME-vel a távbeszélő áramkörök számát 24 000-ről 120 000-re bővítették. Itt jelent meg az INTELSAT legújabb technológiai fejlesztése a hold kapcsolású időosztásos többszörös hozzáférés (*satellite switched time division multiple access – SS/TDMA*) alrendszere, melyen keresztül jelentősen megnövekedett a transzponderek összekapcsolhatóságának rugalmassága. A C-sávban alkalmazott körkörös polarizáció mellett a K_u -sávban az ortogonális lineáris polarizáció alkalmazására is sor került. A holdak az időosztásos többszörös hozzáférés (*time division multiple access – TDMA*) eljárását és a dinamikus mikrohullámú kapcsoló áramkörét/hálózatát (*dynamic microwave switching network*) használva, megsokszorozták a távközlési kapacitást.

Az INTELSAT–VII szériánál a működési rugalmasság továbbfejlesztése ragadható meg. A zónanyalábok átkapcsolhatósága, a függetlenül mozgatható (forgatható) C- és K_u -sávú spot-nyalábok alkalmazása lehetővé tette a különböző területfedések reálidejű átformálását.

Ennél a szériánál alkalmazták először a hold alap- és fordított helyzetű működését, mellyel a területfedést terjesztették ki.

Az INTELSAT–VIII/-IX szériákat elsődlegesen a hatékonysági mutatók emelkedése és a már rendszeresített technológiák továbbfejlesztése jellemzi. Például az INTELSAT 902 leszálló ági EIRP-je 9 dB-lel jobb, mint a VI-os szériáé. És a vevőjósági tényező (G/T) 4,8 dB-lel múlja felül a VI-os szériát.

A széria 902-es hold főbb teljesítmény-paraméterei az alábbiak:

a) leszálló ági EIRP (dBW, a sugárnyalábszéltől a fősugárzásig):

- a globális nyalábban 31,0–35,9;
- a féltekenyalábban 37,0–45,5;
- a zónanyalábban 35,1–47,8; és
- a K_u -sávban 53-ig.

- b) Fluxussűrűség⁸ a nyalábszéleken:
- a C-sávban $-89,0$ -tól $-67,0$ dBW/m²;
  - a K_u sávban $-87,0$ -tól $-69,0$ dBW/m².
- c) A G/T (dB/K, a sugárnyalábszélétől a fősugárzásig):
- a globális nyalábban $-11,2$ -tól $-5,6$ -ig;
  - a féltekenyalábban $-7,4$ -tól $+2,0$ -ig;
  - a zónanyalábban $-5,1$ -tól $+5,4$ -ig;
  - a Spot-1 nyalábban $+9,0$ -ig; és
  - a Spot-2 nyalábban $+9,0$ -ig.

Az INTELSAT szériákban egyértelműen nyomon követhető a holdak teljesítménymutatóinak növelésére irányuló törekvések, minek következtében csökkentek a földi szegmens költségei és a berendezések méretei, ezáltal új kínálatokkal bővült a szolgáltatások köre, úgymint a műholdas hírcsere (SNG), az igény szerinti többszörös hozzáférés (DAMA), valamint Internet, DTH és VSAT szolgáltatások.

Irányjel-frekvenciák és holdkövetés

A transzponder-kiosztásnál megfigyelhettük, hogy a transzponderek között, meghatározott frekvencia távolságot kell figyelembe venni, melyet biztonsági sávnak nevezünk. Például egy 36 MHz sáv szélességű transzponderhez legkevesebb 4 MHz biztonsági sávot számolunk, és így a lefoglalt RF sáv szélesség 40 MHz. Például az INTELSAT-IV mesterséges hold 12 transzpondert használt, melyekre a teljes kiutalt sáv szélesség 500 MHz, azonban ebből a kommunikációs sáv szélesség 432 MHz (marad 68 MHz). Ennél a frekvenciakiutalásnál a sáv végein összesen 48 MHz biztonsági sávot jelöltek ki. A fennmaradó 20 MHz-t $[500 - 40 \times 12 / \text{MHz}]$ az irányjel-frekvenciáknak (Flight Beacon) tartottak fenn, amit a vázlatokon külön jelöltünk. Ezeket a frekvenciákat a hold állítja elő. A földi állomások többsége ezt a frekvenciát használja a hold követésére, illetve referencia céljából. Mindegyik műhold két beacon-frekvenciát sugároz, mindkét sávban. A C-sávban, az A polaritású globális nyalábban az irányjel-frekvenciákat a telemetria adatokkal modulálják. A K_u-sáv beacon-frekvenciái minden esetben modulálatlanok.

Az INTELSAT szériák C- és K_u-sávok irányjel-frekvenciái azonosak, azonban a VII-es, a VIII-as és a IX-es szériák alkalmaznak egy plusz, modulálatlan beacon-frekvenciát, amelyet a földi állomások holdkövetésre használnak. Ezt a 3950 MHz-es frekvenciát a globális nyalábban vertikális lineáris polarizációval sugározzák ki a holdak.

⁸ A teljesítmény-fluxussűrűség az elektromágneses hullám által hordozott jel fázisfrontjának felületegységére jutó teljesítménysűrűsége. A mesterséges hold vevőantenna hasznos felületére jutó fluxussűrűség $\Phi = \text{EIRP} / 4\pi d^2$. A műholdon vett teljesítmény: $P_r = \Phi \cdot A_{\text{eff}}$, ahol a Φ – a vett teljesítmény-fluxussűrűség és A_{eff} – az antenna hatásos felülete. Pontosan megfogalmazva, a teljesítmény-fluxussűrűség egy felületegységen áthaladó teljesítmény mértéke (nagysága), ami matematikai formulába öntve, az EIRP-el kerül relációba: $\text{EIRP} = \Phi + A_0 + \text{veszteségek}$.

A K_u -sávban a VII-es és a VIII-as szériák a 11 és 12 GHz-es sávokban további két modulálatlan irányjel-frekvenciát sugároznak a 11,701 és a 12,501 GHz-en a spot-nyalábokban.

Az INTELSAT szériák által használt irányjel-frekvenciákat az alábbi táblázatban foglaltam össze.

Frekvencia-sáv	Irányjel fr./pol.	-V/A	-VII	-VII	-VIII	-VIII	-IX
C-sáv	3 947,5/R	x	x	x	x	x	x
	3 948,0/R	x	x	x	x	x	x
	3 950,0/LV			x	x	x	x
	3 952,0/R	x	x	x	x	x	x
	3 952,5/R	x	x	x	x	x	x
K_u -sáv	11 198,00/R	x	x	x	x	x	x
	11 452,00/R	x	x	x	x	x	x
	11 701,0/Lin			x		x	
	12 501,0/Lin			x		x	

A holdak egyébként rendelkeznek helyzetfenntartást szabályozó alrendszerrel (*position keeping control subsystem*). Az INTELSAT-VI-ra vonatkozóan ez azt jelenti, hogy képes fenntartani előírt helyzetét $0,1^\circ$ pontossággal.

Az INTELSAT földi szegmens

Az INTELSAT jelenlegi egyedüli tulajdonosa 2006. július 3-tól a PanAmSat. A társaság így a világ legnagyobb állandó telepítésű távközlési műhold szolgáltatását nyújtja. Főhadiszállása Washington D.C.-ben rendezkedett be, testületi központja Bermudán székel. A törzs nagyobb része és az űrszegmens funkciók a washingtoni központhoz tartoznak.

Az űrjárművek működésének felügyeletét és irányítását a Clarksburg (Maryland – USA), a Hagrstown (Maryland – USA), a Riverside (California – USA) és a Fuchsstadt (NSZK) körzetekben települt földi állomások végzik.

Az INTELSAT főhadiszállás Washington D.C.-ben

INTELSAT földi állomás típusok

A földi távközlési hálózatok műholdra kapcsolását, illetve a holdak által a földre relézett rádióforgalomnak a felszíni távközlési hálózatokra történő kapcsolásait az INTELSAT földi szegmensének termináljai (földi végállomások) végzik. Ebből következően technikai színvonalukkal meg felelni a földi távközlési infrastruktúrák fejlettségi szintjének az alkalmazott vivőfrekvenciák, modulációk, csatornaképzési eljárások, adatátviteli sebességek, sáv szélességek alkalmazott polarizációk stb. tekintetében. A kisugárzott és a vett teljesítmény- (energia-) viszonyokat (nyereségek, veszteségek, jósági tényezők stb.) pedig az összeköttetések rendkívüli nagy távolsága határozza meg.

Egy tipikus földi állomás az alábbi főbb egységeket tartalmazza:

- egy vagy több antenna (az igényeknek megfelelően állítható vagy követő berendezéssel);
- egy vagy több nagyfrekvenciás adó;
- egy vagy több alacsony zajú erősítővel rendelkező vevő;
- nagyfrekvenciás átviteli áramkörök;
- berendezések az alapsávi jelek áthelyezésére a rádiófrekvenciás sávba és vissza;
- multiplexerek; és
- a földi hálózatokat illesztő berendezések (interfészek).

Az antennák számát elsődlegesen az határozza meg, hogy a földi állomás hány holdon keresztül tart összeköttetést.

Az INTELSAT földi állomásait (termináljait) típusonként a sztenderd megnevezéssel és az ábécé nagybetűivel jelölik.

Az INTELSAT-I földi terminálját „nagy tányérú” földi állomásnak hívták. A „nagy tányér” jelző a parabola antenntükör hatalmas méretére (30 méter átmérő) utalt. A későbbi, módosított változatokban (*Standard A* és *B* a 6/4 GHz-es sávban) az antenna átmérőjét 10–20 méterre csökkentették. A módosított változatok jósági tényezője 31–35 dB/°K. A *Standard A* és *B* változatok képesek minden nemzetközi szolgáltatás biztosítására.

A következő földi állomás típus, a K_u -sávban (14/11 és 14/12 GHz) is üzemelő INTELSAT-V hold széria megjelenéséhez köthető. A *Standard C* jósági tényezője 37,0 dB/°K, parabola antennájának átmérője pedig 11–15 méter. Az állomás komplexitása biztosítja a K_u -sávban megjelenő összes szolgáltatás működését. Az állomás képes együttműködni minden K_u -sávot felhasználó másik állomással és a „keresztkötéses” transzpondereken keresztül a C-sávban üzemelőkkel. Jellemző szolgáltatása az IDR (*Intermediate Data Rate*) és az INTELSAT IBS (*INTELSAT Business Service*) nemzetközi viszonylatban.

Az K_u -sávban működő IBS szolgáltatás bevezetésével vált szükségessé a *Standard E1* rendszeresítése. Egy másik változatban alkalmassá tették az IDR lekezelésére is (*E2*). Jelenleg két nagy antennával rendelkező változata biztosítja mindkét szolgáltatást (*E3*). Az IBS szolgáltatásra rendszeresített terminál antenna átmérője 2,4–3,5 méter és az állomás jósági tényezője 2,4–3,5 dB/°K. Az IDR nemzetközi szolgáltatást 3,7–4,5 méter antenna átmérő és 29,0 dB/°K jósági tényező biztosítja. Ennél az állomásnál jelenik meg először az Internet fővonalai szolgáltatás (*Internet Trunking Service – ITS*)⁹ és VSAT¹⁰ szolgáltatás. Az *E3* változat antenna-átmérője 6,1 méter, jósági tényezője pedig 34,0 dB/°K.

Az IBS és IDR szolgáltatásokat biztosító frekvenciasáv 6/4 GHz-re történő kibővítés igényé következtében rendszeresítették a *Standard F*-et. Az első állomás (*F1*) itt is először csak az IBS szolgáltatásra készült. A további *F2* és *F3* változatokat kibővítették IDR képességre is. Az állomás biztosítja az Internet fővonalai és a VSAT szolgáltatást is. Az *F1* antenna átmérője 4,5–6 m, jósági tényezője 22,7 dB/°K. Mindkét szolgáltatással üzemelő *F2/F3* antenna-átmérők 7-8/9-10 méter és a jósági tényezők 27,0/29,0 dB/°K.

Az INTELSAT rendszer bővíthetősége érdekében tervezték meg a *Standard G* földi állomást, melyek olyan nemzetközi földi állomásokkal tették lehetővé az összeköttetéseket, melyek szabványai (modulációs és belépési eljárások) nem egyeztek meg a fenti terminálok szabványaival. Ezek a földi állomások mind a C- (6/4 GHz) mind a K_u -sávban (14/11 és 14/12 GHz) üzemelnek. Antenna méreteik a C-sávban 2,5–4,5 méter és K_u -sávban pedig 2,5 méter.

A 6/4 GHz-es sávra rendszeresítették a *Standard H*-t (antenna-átmérő 1,5–4,2 méter, jósági tényező 15,1–22,1 dB/°K). Ez az első földi állomás, mely az eddig megismerteken túl, a DAMA szolgáltatás (igény szerinti többszörös hozzáférés) lehetőségét nyújtja.

Jellemző INTELSAT szolgáltatások

Az INTELSAT távközlési mesterséges hold híradás széles körű szolgáltatásai közül két jellemző digitális szolgáltatás kívánkozik a felsorolás elejére:

- IDR (Intermediate Data Rate) közepes adatsebességű szolgáltatás;
- INTELSAT IBS (INTELSAT's Business Service) szolgáltatás.

Az IDR szolgáltatás

Az IDR szolgáltatás az analóg frekvenciamodulált / frekvenciaosztásos multiplex (FM/FDM) nyilvános kapcsolású távbeszélő hálózat (*Public Switched Telephone Network – PSTN*) digitális megfelelője. Az IDR rendszer 64 kbps-os impulzus kódmodulált (PCM) távbeszélő-csatornákra épül fel. Az IDR PCM távbeszélő- és adatcsatornák átvitelét biztosítja.

⁹ Az Internet Trunking Service képessé teszi az űrszegmens és a földi szegmens alkotóelemeket egy nagysebességű Internet gerincirány létrehozására.

¹⁰ Az INTELSAT VSAT szolgáltatása az úgynevezett turbókódolási rendszert alkalmazza. A turbókódolás (*Turbo Coding*) a digitális kommunikáció nagyhatékonyságú hibajavító kódja, melyet elsősorban a távközlési műhold híradásban használnak.

A Nemzetközi Távközlési Egyesület (*International Telecommunication Union – ITU*) ajánlásának megfelelően, a primer csatornanyalábolásnak két nemzetközi szabványa ismert:

- a G-732 az európai szabványt (*Confederation of European Post and Telecommunications Authorities – CEPT*) adja meg, mely 64 kbps-es csatornákkal 30 csatornás 2048 Mbps-es primer multiplex nyálábót alkot (30 távbeszélő csatorna és egy vezérlő csatorna) (E1 vagy L1 hivatkozás).

- a G-733 az észak amerikai és japán szabványt rögzíti (Bell-szabványnak is nevezik), amely 24 darab, 64 kbps-es csatornával egy 1,554 Mbps-es eredő csatorna kapacitást biztosít (T1 hivatkozás).

Az IDR szolgáltatások zöme az európai, G-732 szabványt alkalmazza. Az IDR felügyeleti csatornák a rendszer figyelését szolgálják műszaki szempontból. Az ITU 96 kbps-ben határozta meg a CEPT és a Bell felügyeleti csatorna átviteli sebességét, amelynek az alábbi komponenseket kell tartalmaznia:

- 24 kbps-el a keretképzést és riasztást;
- 64 kbps-el két 32 kbps-es távbeszélő csatornát,
- 8 kbps-el egy adatátviteli csatornát.

Az IBS szolgáltatás

Az IBS szolgáltatás a bérelt vonalú hálózatok digitális megfelelője. Lényegében egy magán előfizetői hálózat, amely nyilvános postai hálózatokról nem kapcsolható. Ez a szolgáltatás egy nagyon rugalmas rendszert kínál azzal, hogy mindegyik előfizetői igénynek kielégítésére törekszik.

Az IBS digitális jelforgalma az alábbi szolgáltatásokat biztosítja:

- PCM kódolt távbeszélő csatornák;
- FAX, E-mail és számítógépes adatátvitel;
- digitális TV; és
- telekonferencia.

Az IBS adatbeviteli sebesség a 2,4 kbps-től 8,448 Mbps-ig változhat. Az előfizetők vivőfrekvencia szerinti belépéssel, különböző eljárásokkal férhetnek hozzá a hálózathoz, melyeket átjáróknak (*gateway*) neveznek:

- helyi antennával független hozzáférés biztosítható a távközlési mesterséges holdakhoz 64 kbps-on;

- egy másik megoldásban az előfizetők városi, vagy nemzeti átjárón keresztül kapcsolódhatnak a műholdhoz, melyben több előfizetőt nyálábolnak (multiplexelnek) egybe;

- az IBS lehetőséget ad mobil végállomások rugalmas csatlakoztatására is.

Az IBS nyílt és zárt hálózatként is működhet.

Nyílt hálózat esetén az előfizetők: 64, 128, 256, 384, 512, 768, 1536, 1544, és 2048 kbps-ot használhatnak. A 2,4–56 Kbps átviteli sebesség is használható, ha más előfizetőkkel multiplexelésre kerül legalább 64 kbps-ig. A szabvány átviteli keret 512 bit hosszú, melyből: 480 adatbit és 32 felügyeleti csatornajel (ez utóbbi érték az információs sebesség 6,7%-ból származik). Az első bit keret és szinkron bit (FAS), 16 vagy 48 bit (igénynek megfelelően) jelzésátvitelre szolgál. A nyílt hálózatok fél FEC sebességet használnak, ahol minden adat bit egy FEC bitet produkál, és így a teljes bitállomány fele adatbit, a másik fele ellenőrző bit. Előfordul 3/4-es FEC sebesség is.

A zárt hálózat az előfizetők részére nagyfokú rugalmasságot biztosít azzal, hogy lehetővé teszi bármely jeltípus használatát. A hálózaton az átviteli paraméterek megegyeznek a nyílt hálózatéval, de biztosítani kell, hogy az előfizetők jelei az átvitel során ne befolyásolják a másik előfizető hírváltását. Felhasználható csatornasebességek: 64, 128, 256, 384, 512, 768, 1536, 1544 és 2048 kbps. Az előfizetők használhatnak alacsonyabb 2,5–56 kbps sebesség is, ha más előfizetőkkel együtt multiplexelésre kerülnek legalább 64 kbps-ig. Előfizetői kívánságra elhagyható a FEC bit. A szabvány átviteli kerethossz 512 kbps, amelyből 480 vagy több, adatbit. A felügyeleti bitek tehát az információ átviteli sebességéből származtatva 0–10%, a felhasználó igénye szerint.

DAMA szolgáltatás

A távközlési műholdak egy időben kiszolgálhatnak egy előfizetőt, vagy sok előfizetőt. Az is előfordulhat, hogy egy felhasználó, egy vivőfrekvenciával foglalja a műhold transzponder egy csatornájának teljes sáv szélességét. Ilyen körülmények között a távközlési műhold az **egyszeres hozzáférési módban** üzemel. Abban az esetben, amikor a távközlési mesterséges hold több előfizető számára biztosít kommunikációs lehetőséget, azt mondjuk, hogy **többszörös hozzáférési módban** üzemel.

Amikor a távközlési mesterséges hold többszörös hozzáférési módban dolgozik, akkor az előfizetők belépést számos rendelkezés szabályozza, amit a műhold belépési szabályoknak (satellite access controls), röviden protokollnak neveznek. Ennek megfelelően a műholdra történő belépés lehet **előre kiutalt** (*pre-assigned*) és **igény szerinti** (*Demand Assignment Multiple Access – DAMA*) rendnek megfelelő. Az előre kiutalt sémában általában több csatorna áll rendelkezésre, mint az előfizetők száma, és minden előfizető részére egy, vagy több csatornát utalhatnak ki.

Az előre kiutalt frekvenciaosztásos többszörös hozzáférés (FDMA) azokban az esetekben használható gazdaságosan, ha a bérelt csatornák kiterheltsége folyamatos, vagy közel folyamatos. Alacsony és közepes forgalmat lebonyolító összeköttetések esetén, ahol csatornák kihasználtságát inkább a „csomósodás”, mint a folyamatoság jellemzi, ez a hozzáférési eljárás nem gazdaságos, hiszen a távközlési hálózat nyújtotta kapacitások nem kerülnek kihasználásra. Ezekben az esetekben hatékonyabb az igény szerinti csatornakiosztás. Ilyen igény szerinti csatornakiutalásra példa a vivőnként egycsatornás összeköttetés.

A tisztán igény szerint kiutalt FDMA rendszerben a transzponder sáv szélességét több frekvenciacsatornára osztják fel, melyek közül egyik sem előre kiutalt hozzáférésű. A kérelmező egy földi állomáson keresztül juttatja csatornaigényét a rendszerbe. A kérés teljesítését követően a felhasználóknak joguk van használni a kiutalt csatornát, de csak az összeköttetés idejére, és annak befejezése után a csatornát vissza kell adni a szabad csatornák nyilvántartásába, hogy másnak is kiutalható legyen.

Az INTELSAT rendszerek az igény szerinti kiutalt frekvenciaosztásos többszörös hozzáférés (FDMA) szolgáltatást biztosítják az **osztott vezérlés** módszerét alkalmazva. Ebben az esetben minden földi állomás maga felel a belépés vezérléséért. Erre az eljárásra kiváló példa a vivőnként egycsatornás és igény szerinti többszörös hozzáférésű berendezés (Single Channel Per Carrier And Demand Assigned Multiple Access Equipment – SPADE), melyet az INTELSAT használ.

A SPADE lényegében egy központilag vezérelt, tetszőleges hozzáférést biztosító rendszer, melynek működése szintén a közös jelzéstovábbító csatornán (CSC) alapszik. A CSC tulajdonképpen egy előzetes kiutalású, időosztásos hozzáférést biztosító csatorna, amelynek a bitsebessége 128 Kb/s, és ennek megfelelően az adatok egy 128 bites, 1 milliszekundumos keretekbe szerveződnek.

A közös jelzéstovábbító csatorna szükség esetén továbbítja a frekvencia-készletbe tartozó csatornák foglalt, vagy szabad állapotára vonatkozó legfrissebb adatokat. Valamennyi földi állomás a CSC információit használja fel. Ezt a csatornát TDMA hozzáféréssel alakították ki, és a rádiófrekvenciás sáv legalsó szélén helyezkedik el. A CSC a transzponder sáv szélességének viszonylag kis részét foglalja csak el.

Az INTELSAT szolgáltatások sorába tartozik még az Internet fővonalai szolgáltatás (*Internet Trunking Service – ITS*), amely az űr- és a földi szegmens képességeket kombinálva, dedikált digitális vivőkkel biztosít egy nagy sebességű Internet „gerincet” az Internet-szolgáltatók részére.

A VSAT szolgáltatás azt jelenti, hogy az INTELSAT lehetőséget biztosított a VSAT hálózatok saját rendszerre kapcsolására. Ez résztranszponder-bérlemény keretében valósul meg. Az INTELSAT holdakhoz a VSAT hubok¹¹ csatlakoztatják hálózataikat. A holdakhoz a belépést DAMA, vagy a vivőnként többcsatornás (multiple channel-percarrier – MCPC) eljárással biztosítják. A VSAT hálózatok digitális átvitelét a négyszeres fázisbillentyűzés / frekvenciaosztásos többszörös hozzáférés (*Quadrature Phase Shift Keying/Frequency Division Multiple Access – QPSK/FDMA*) vagy az eltoló (offset) OQPSK/FDMA eljárással, hibajavításra a turbó-kódolást felhasználva, biztosítják.

Az INTELSAT technikai szolgáltatásai tehát sokrétűek. Átviteli képességei felölelik úgy a frekvencia-, mind az időosztásos csatornatöbbszörözést.

---

¹¹ A VSAT Hub állomás szerepét a tanulmány következő részében részletesen tárgyalom.

FELHASZNÁLT ÉS IDÉZETT IRODALOM

- Bruce R. Elbert: *The Satellite Communications Applications handbook*. INTERNET.
- D. I. Dalgleish: *An Institution of Electrical Engineers: An Introduction to Satellite Communications*. INTERNET.
- INTELSAT EARTH STATION STANDARDS (IESS) Introduction and Approved Iess Document List. 2005. március. INTERNET.
- INTELSAT EARTH STATION STANDARDS (IESS) Performance characteristics for earth stations accessing the INTELSAT SPACE segment. INTERNET.
- INTELSAT Earth Station Technology. 1999. június. INTERNET.
- INTELSAT from Wikipedia, the free Encyclopedia. 2009. január. INTERNET.
- Intelsat series V, VII/VIIA, and IX. INTERNET.
- Kardos Attila: *Az INTELSAT–IX-es sorozat*. A térképek forrása: Intelsat. INTERNET.
- Kardos Attila: *Az INTELSAT–VII-es sorozat*. A térképek forrása: Intelsat. INTERNET.
- A MŰHOLDAS MŰSORSZÓRÁS című tantárgy előadásaihoz. Összeállította: Szombathy Csaba tanársegéd. Budapest, 2007. INTERNET.
- National Cryptologic School: Introduction to Satellites. Course EA-164, 1996.
- National Cryptologic School: Introduction to SIGNALS Technology. EA040-EA049, 2001.
- National Cryptologic School: Satellite Communications. Course EA-178, Part 1, and Part 2.
- Spacecraft Performance and Transponder Frequency Layout. INTERNET.
- Szerkesztő B. G. Evans: *Satellite Communications systems*.
- Torma Béla: *A távközlési mesterséges hold híradás és felderítésének elméleti alapjai. II. kötet* (kézirat, kiadás előtt).

A SPECIÁLIS FELDERÍTŐ HÍRADÁS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE 1959–1991

A speciális felderítő híradás létrejötte és fejlődésének áttekintése

A mélységi felderítés megjelenésének és fejlődésének története elválaszthatatlan a speciális felderítő híradás fejlődésétől. Ezt támasztja alá az a sokszor már-már unalmasnak tűnő, ám igazából alapvető igazságot tartalmazó tény is, hogy a mélységi felderítő csoportok által megszerzett felderítési adatok – legyenek azok a legfontosabb hírértékűek –, ha nem jutnak el időben az intézkedésre jogosult parancsnok asztalára, akkor használhatatlan adathalmazokká válnak.

Az áttekintés előtt néhány gondolat arról, hogy miért is alakult ki a speciális felderítő híradás. Annak idején magam is tevékeny részese voltam a szervezeti és szakmai alapok létrehozásának. Olyan szakembereket kerestek és találtak, akik stabil technikai alapokkal és ismeretekkel rendelkeztek, s a rendelkezésükre bocsátott speciális híradóeszközöket rövid átképzés–felkészítés után képesek voltak alkalmazni. A kezdeti nehézségeket sikeresen leküzdöttük.

A mélységi felderítés történetét már korábban megismerhettük¹, azonban az, hogy a csoportok működési körleteikbe történő kijuttatásának legfontosabb módja az ejtőernyős kirakás, nagyban meghatározza az állomány felszereltségének összetételét és súlyát. Ugyanez vonatkozik a felhasználásra kerülő rádióállomásokra is. Kis terjedelmű, nagy hatótávolságú, önálló akkumulátoros tápegységet tartalmazó, rövidhullámú rádióállomásokat kell felhasználni. Ezen rádióállomások csak ciklusos, rövid idejű és gyorsadás üzemmód felhasználásával képesek kiszolgálni a mélységi felderítő csoportok és kiküldő parancsnokságaik közötti összeköttetést, a több napra tervezett működés idejére. Ezért az összeköttetés felvételének, lebonyolításának, a táviratok gyorsadással történő továbbítása folyamatának is sajátosnak, időt és akkumulátorkapacitást kímélőnek kell lennie.

Mindezen szempontok következtében alakult ki az, hogy a speciális felderítő híradás forgalmi szolgálata is teljesen eltérő lett a honvédség híradó alakulatai forgalmi szolgálatának szabályaitól. A speciális felderítő híradás szabályainak kidolgozását, szakmai irányítását és felügyeletét az MNVK 2. Csoportfőnökség, majd jogutódja, a Honvéd Vezérkar Katonai felderítő Hivatal valósította meg.

1959. december 1-jétől, az első önálló mélységi felderítő század harcrendbe állításától kezdve beszélhetünk a speciális felderítő híradásról. Az önálló mélységi felderítő század mélységi felderítő csoportjainak állományába egy-egy fő felderítő távirász tartozott. Ekkor jelent meg az R-350 hordozható, kisteljesítményű, nagy hatótávolságú, rövidhullámú rádióállomás a mélységi felderítő csoportok állományában, ami a speciális felderítő híradás követelményei szerint gyorsadás üzemmódban biztosította a rádióösszeköttetést.

---

¹ Dr. Bánki Imre ezredes: *A mélységi felderítés történetéből*. Felderítő Szemle VIII. évfolyam 2. szám, 2009. június. 137–148. o.

Az előzőekből következik, hogy amikor a speciális felderítő híradásról beszélünk, akkor a mélységi felderítő csoportok és az őket kijuttató és irányító törzsek közötti híradásról van szó.

A mélységi felderítő csoportok belső híradása alatt pedig a csoportparancsnok, a rejtett figyelő és a járőr közötti URH rádióhíradást, a csoport technikai és anyagi utánpótlására ledobott, irányjeladóval ellátott teherejtőernyő megkeresését segítő irányjelvevők alkalmazását értettük. Hasonlóképpen felhasználhatók a rossz látási és terepviszonyok esetén a csoport tagjai gyülekezésének végrehajtására az URH rádióállomás- és irányjelvevők, melyek szintén a csoport technikai felszereltségéhez tartoztak.

Igen sajátos volt ebben az időszakban (1959 és 1963 között) az, hogy a mélységi felderítő csoportok rádióösszeköttetését biztosító rádióközpont és állománya a 3. Önálló Rádiófelderítő Ezred híradószázadának állományába tartozott.

Ez a kettősség egészen 1965 őszéig tartott. Ezalatt az önálló mélységi felderítő század zászlóalj szervezetre tért át és 1963 augusztusában Budapestről Szolnok helyőrségbe diszlokált.

Ezzel vette kezdetét a **34. Önálló Mélységi Felderítő Zászlóalj** első jelentős szervezeti kialakulása.

Ebben a szervezetben már *híradószázad* jelent meg, négy szakasz szervezésben:

- *1. szakasz:* a zászlóalj vezetését biztosító híradó alegységek állománya;
- *2. szakasz:* rádió-adószakasz, amelyet a rádióközpont kiszolgálását biztosító adóállomások (R-118 BM/G, R-102 M/G) alegységei alkottak;
- *3. szakasz:* rádió-vevőszakasz, amelyet a rádióközpont-állomások (R-351M, majd R-355M) alegységei alkottak;
- *4. szakasz:* felderítő-távírársz szakasz, amely a három felderítő század mélységi felderítő csoportjainak távírársz állományát alkotta. A későbbiekben a felderítő-távírárszok a mélységi felderítő csoportok szervezetébe kerültek, csak kiképzésük idejére tartoztak a híradószázad állományába.

1961-től a hadosztályok felderítő zászlóaljainak állományában fokozatosan megjelentek a mélységi felderítő századok, híradószakaszaik állományában pedig a rádióközpontok.

Kezdetben komoly nehézségekkel kellett megküzdeni. A speciális felderítő híradás megszervezését, kiképzését az önálló mélységi felderítő század, később zászlóalj híradófőnöke egy személyben, 1964 őszétől egy fő híradó szakaszparancsnokkal kiegészítve, majd 1965 őszétől a híradószázad parancsnoki állományával hajtotta végre.

A parancsnoki állomány nem kapott kiképzést a rendszeresített technikai eszközök kezelését, üzemeltetését illetően, nem volt érvényes rádióforgalmi szolgálati utasítás, a berendezések többségéhez nem biztosítottak magyar nyelvű kezelési, üzemeltetési és karbantartási utasítást.

Szakemberek híján az előjárók sem tudtak kellő segítséget nyújtani, de a sok nehézség ellenére, ha lassan is, de kialakult a speciális felderítő híradás.

Technikai vonatkozásban is elég kezdetleges színről indultunk, ami a rádióközpontokat illeti. A berendezések egyedi darabonként kerültek beszerzésre, és a rádióközpont-állomások beszerelését a 34. Önálló Mélységi Felderítő Zászlóalj állományába szervezett híradó-javítóműhely állománya végezte el. A beszerelés elhúzódó, sok időt és fáradságot igénylő feladat volt. El kellett készíteni egyrészt a zászlóalj állományába, másrészt a hadosztály felderítő zászlóalj állományába tartozó rádióközpontok kialakítását, beszerelését is.

Szakmai felkészültségünk színvonala akkor kezdett emelkedni, amikor a Szovjetunióban speciális híradó kiképzésen vett részt az első tisztünk, aki 1968-ban hazaérkezett és munkához látott. Akkor szembesültünk azzal, hogy tevékenységünk már addig is jó irányban indult el. Kiadásra került a speciális rádióforgalmi szolgálat szabályait tartalmazó utasítás, ami által jelentősen megnőtt a gyakorlatokon végrehajtott összeköttetési mutatók száma.

Az előzőekben már érintettem a mélységi felderítő csoportok állományában rendszeresített R-350M rövidhullámú rádióállomás követelményeit. Ezen rádióállomás akkumulátorai ugyanis nem engedik meg, hogy folyamatos összeköttetést biztosítsunk a rádióközponttal. Ugyanakkor azt is biztosítani kellett, hogy amennyiben sürgős, jelentős tartalommal bíró felderítési adat jelentkezik, az a legrövidebb idő alatt a vezetés tudomására jusson.

Ezért a **speciális rádióforgalmi szolgálat** olyan összeköttetési lehetőségeket biztosított, mint:

- *kötelező periódus*: ahol előre meghatározott időben, még akkor is, ha nincs a mélységi felderítő csoportnak jelenlétje, fel kell venni az összeköttetést;
- *egyoldalú összeköttetés*: ahol az előre meghatározott időben a mélységi felderítő csoportnak csak akkor kell felvenni az összeköttetést, ha jelenlétje van;
- *ügyeletes frekvencia*: előre meghatározott időpontokhoz kötött frekvenciákon, nappal és éjjel a mélységi felderítő csoport bármikor bejelentkezhetett és közleményt adhatott le.

Amíg ez az optimális forgalmi szolgálati rend be nem következett, nagyon sok gyakorlat, kiképzési foglalkozások sokasága került terepen végrehajtásra. Ehhez párosult későbbiekben a szabad frekvencia-megválasztás lehetősége, ami a rádióhullámok optimális terjedésének és a szabad rádiófrekvenciák kiválasztásának kombinációját jelentette.

Nehéz, küzdelmes évek után, **az 1970-es évek második felében** mondhattuk csak azt, hogy a parancsnoki állomány mind az önálló felderítő zászlóalj, mind pedig a hadosztály felderítő zászlóalj állományában felkészültté vált a sorállomány szakmai kiképzésére, a gyakorlatok speciális felderítő híradásának biztosítására. Ezen időponttól kezdődően a felső vezetés állományában is szakképzett, a speciális felderítő híradást alapjaiban ismerő és alkalmazó szaktiszt jelent meg.

A hadosztály felderítő zászlóalj híradó állományának szakmai felkészítésére, a speciális felderítő híradás szervezési és biztosítási feladatainak megismertetésére alapvetően a 34. Önálló Felderítő Zászlóalj híradó szolgálatánál került sor.

Továbbképzések sorozatával biztosították és fejlesztették a parancsnoki állomány felkészültségének színvonalát.

Azt is meg kell említeni, hogy a csoportparancsnokok részére is komoly híradó továbbképzések kerültek végrehajtásra azzal a céllal, hogy szükség esetén képesek legyenek a mélységi felderítő távirások helyettesítésére.

A speciális felderítő híradás technikai eszközeinek fejlődése

A mélységi felderítő csoportok vonatkozásában

A mélységi felderítő csoportok állományában először az R-350 típusú, rövidhullámú, kisteljesítményű, nagy hatótávolságú **hordozható rádióállomások** kerültek rendszeresítésre.

Ezen rádióállomások kis teljesítményük ellenére, irányított antenna felhasználásával, felületi rádióhullám-terjedéssel mintegy 40–50 km, térhullámú rádióhullám-terjedéssel 500–600 km távolságra voltak képesek összeköttetés létesítésére, gyorsadás üzemmódban táviratok adására, és távíró üzemmódban közlemények adására és vételére.

A későbbiekben megjelentek az R-350M, az R-354, majd az R-353 típusú rádióállomások, melyek fokozatos fejlesztés eredményeképpen egyre magasabb technikai paraméterekkel rendelkeztek. Ez az összeköttetések számának és minőségének növekedésében is megmutatkozott.

A mélységi felderítő csoportok belső híradására R-352 típusú hordozható URH rádióállomások, majd a későbbiekben hasonló, de korszerűbb eszközök kerültek rendszeresítésre.

A teherzsák megjelölésére R-128 típusú hordozható URH irányjeladó állomás, megkeresésére R-254 típusú URH irányjelvevő berendezés került a csoportok felszerelésébe.

Külön említést kell tenni a berendezések üzemeltetését biztosító, nagyteljesítményű ezüst–cink akkumulátorokról. Ezen **áramforrások** szakszerű felhasználása biztosította a több napra tervezett alkalmazás lehetőségét. A berendezések üzemi és tartalék áramforrásokkal kerültek átadásra. A felszerelt akkumulátorok utántöltésére a mélységi felderítő csoportok bevetése során E-348 típusú, kézi akkumulátortöltő volt rendszeresítve, melyet minden összeköttetés után az elhasznált feszültség pótlására használni kellett.

Ezen akkumulátorok szakszerű üzembe helyezése, formálása, feltöltése külön fejlődési folyamat része volt, mivel kezdetben sem szakképesítéssel rendelkező állomány, sem pedig az ilyen típusú akkumulátorok feltöltésére rendszeresített akkumulátortöltők nem voltak. Aztán megtanultuk, belejöttünk.

Nagyon sok személyi erőfeszítés és technikai fejlesztés eredményeként jutottunk arra a szintre, hogy a csoportok működéséhez megbízható áramforrásokat tudunk biztosítani.

A rádióközpontok vonatkozásában

Mielőtt a technikai berendezések típusainak ismertetését részletezem, a rádióközpont összetételéről kell beszélni.

A **rádióközpont** vevőközpontból és adóközpontból (adóállomásból) állt.

A *vevőközpont*: beépített, mozgó állomás, melynek főbb berendezései: vevőállomások, szélessávú antennaerősítő, rádióközpont, magnetofon, valamint a kiszolgáláshoz szükséges hordozható áramforrás és antennarendszer tartozott.

A vevőberendezések R–250M típusú, nagy érzékenységű rövidhullámú berendezések voltak, melyek hatásfokát SzAE–62 antennaerősítő biztosította.

A rádióközpontot R–351, később R–351M, majd a továbbiakban R–355, illetve R–355M típusú berendezések jelentették.

A gyorsadás felvételét P–181, majd P–182 típusú magnetofonok biztosították, melyek képesek voltak a gyorsítással továbbított táviratok rögzítésére, majd alacsonyabb sebességű fokozaton, a vett morzejelek kézi rögzítéssel történő vételére.

Az **antennarendszer** az optimális jel erősségének megfelelő vételét, az áramforrások pedig a folyamatos üzemeltetést biztosították.

Az *adóközpont, adóállomások*: beépített, mobil rádióállomások, R–118 BM/G, illetve R–102 M/G típusúak voltak. A rádióállomásból csak a rövidhullámú rádióadó került felhasználásra, általában vezetéken történő távvezérléssel. Az állomás antennarendszere és hordozható aggregátorai a folyamatos üzemeltetést biztosították.

A későbbiekben a 34. Önálló Felderítő Zászlóalj állományában megjelent a **rádióközpont-állomás** korszerűsített változata, illetve az R–830 típusú adóállomások, melyek lényegesen nagyobb teljesítményével megbízhatóbb összeköttetés létesítését tették lehetővé.

Röviden felidézem egy **összeköttetés felvételének folyamatát**, amiből közérthetőbbé válik az egyes berendezések funkcionális feladata.

Az összeköttetés felvételének időpontjában a rádióközpont távirásza az előre meghatározott frekvencián megkezdte hívni a mélységi felderítő csoport távirászatát.

A hívással egyidőben – rejtve – megadta a rádióközpont és mélységi felderítő csoport távolságának megfelelő, legoptimálisabb szabad frekvenciát, amelyen a mélységi felderítő csoport távirászatának kellett válaszolnia a rádióközpont felé.

A rádióközpontban az antennaerősítőn felerősített jelek a vevőállomás fixen „lehangolt” frekvenciáján megjelentek, a rádióközpont ± 2 kHz sávban történő automatikus keresése során észlelte ezen jelek megjelenését és a távvezérelt rádióadó-állomáson keresztül automatikusan és azonnal válaszjeleket adott a mélységi felderítő csoport hívására.

Miután az összeköttetés felvétele megtörtént, a mélységi felderítő csoporttól jövő jel indította a rádióközponton keresztül a magnetofont és a gyorsadással továbbított távirat felvételre került.

Optimális esetben az egész összeköttetés 5–10 másodpercig tartott, ami az „ellenség” rádiófelderítő erői részére nagyban megnehezítette a közlemények felfedését, lehallgatását és a mélységi felderítő csoportok rádióállomásának helymeghatározását, bemérését.

A fentiekben egy egyszerűsített összeköttetés-felvétel lebonyolítását ismertettem, de ahhoz, hogy ez ilyen szabályosan és szakszerűen kerüljön végrehajtásra, nagyon sok gyakorlásra volt szükség úgy a parancsnoki, mint a sorállomány részvételével.

Nagyon röviden, a teljesség igénye nélkül foglaltam össze a speciális felderítő híradás 1959 és 1991 közötti fejlődésének történetét. Az esetleges ténybeli tévedések, pontatlanságok az eltelt idő és az elhomályosodott emlékek következményei. **Az 1991 utáni időszakban bekövetkezett ugrásszerű technikai fejlődés** következtében teljes egészében átalakult a speciális híradás követelményrendszere, a mai körülmények közötti működést már szinte lehetetlen összehasonlítani az 1990 előtti történésekkel, ezért az már egy másik történet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Árvai Zoltán vezérőrnagy visszaemlékezése (kézirat).
- Dr. Bánki Imre ezredes:
A mélységi felderítés történetéből.
Felderítő Szemle VIII. évfolyam 2. szám, 2009. július.
- Dr. Bánki Imre ezredes:
A magyar katonai ejtőernyőzés 1959-től napjainkig.
A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megtartott „Katonai ejtőernyőzés” konferencián 2002. december 12-én elhangzott előadás anyaga.
Átszerkesztett formában megjelent: Kastély Sándor (szerk.):
A katonai ejtőernyőzés Magyarországon.
Egyetemi jegyzet. Budapest, 2005, ZMNE. 5. fejezet.
- Keresztúri László ezredes:
A Magyar Honvédség I. Könnyű Vegyes Ezrede.
A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megtartott „Katonai ejtőernyőzés” konferencián 2002.12.12-én elhangzott előadás anyaga.
- Kriska György alezredes :
A csapatfelderítés fejlődésének története 1945–1980.
Honvédelmi Minisztérium MNVK 2. Csfség kiadványa. Budapest, 1985.
- Polgár Ervin vezérőrnagy:
A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945–1985 közötti években.
Egyetemi jegyzet. Budapest, 2001, ZMNE.

Előzmények

Az első világháborút lezáró Párizs környéki békerendszerek már aláírásuk pillanatában magukban hordozták a következő világegést, hiszen a vesztes felek számára olyan feltételeket tartalmaztak, amelyek hosszú távon azok életképességét kérdőjelezték meg. A központi hatalmak közül a legnagyobb területi veszteséggel a már hosszú idő óta nemzetiségi problémákkal küzdő, önállóvá vált Magyarországnak kellett szembenéznie. Az elcsatolt területek visszaszerzésére irányuló revíziós törekvések az államapparátus részéről – a diplomáciai keretek adta lehetőségeken belül – ideológiailag és anyagiilag egyaránt támogatásban részesültek. Számos társadalmi szervezet mellett félkatonai csoportosulások is létrejöttek, amelyek szerepet játszottak abban, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia romjain megalakuló utódállamok erőszakos területszerző törekvéseit nem tudták teljes egészében érvényesíteni.

Ilyen szerveződés volt a Rongyos Gárda, amelynek tagjai a nyugat-magyarországi harcokban vettek részt, miután a magyar honvédség és a polgári közigazgatás kiűrtette azt a területet, amelyet a békeszerződés rendelkezései szerint át kellett adni Ausztriának, a keletkezett vákuumba egy huszárvágással benyomultak a rongyosok, akik többször keveredtek fegyveres összetűzésbe az osztrák csendőrökkel és katonákkal. Tevékenységük egyik eredménye volt az a nevezetes népszavazás, amikor 1921. december 14–16. között Sopron és környéke lakosságának nagy része úgy döntött, hogy továbbra is a Magyar Királysághoz kívánnak tartozni.

A világháborút követően Magyarország külpolitikájának szerves pillérét képezte – hol nyíltan, hol kevésbé hangsúlyosan – a trianoni békeszerződés revíziója. Ennek a célnak rendeltek alá minden eszközt és erőforrást, beleértve a honvédség erőinek fenntartását és fejlesztését is. Az antant Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottságának tevékenysége 1927. március 31-ével megszűnt, utána a helyszíni ellenőrzés helyébe az alkalmi vizsgálatok léptek. 1932-ben bevezették az általános hadkötelezettséget, s attól kezdve minden év október 1-jén bevonultak az újoncok. Az akkori 12 hónapos szolgálati idővel igyekeztek elérni, hogy a hadköteles fiatalok mind nagyobb százalékát behívják és kiképezzék. A haderőfejlesztés az 1930-as évek közepén fokozatosan felgyorsult, végül 1938-ban a Darányi-féle úgynevezett „Győri programban” érte el csúcspontját. Az anyagi fejlesztésekkel egy időben jelentős átszervezések is végbementek, annak érdekében, hogy a Magyar Királyi Honvédség megfeleljen a korszerű háború követelményeinek.

A magyar külpolitika által fenntartott ellenségkép a békeszerződés fő haszonélvezői által alkotott, úgynevezett kisantant országaiból állt, kiemelten kezelve Csehszlovákiát és Romániát. Közülük a Trianonban alkotott csehszlovák államnak Németország is fokozott figyelmet szentelt, mivel a Szudéta-vidékre – ásványkincseire és nagy létszámú német lakosságára tekintettel – igény tartott.

Ennek megfelelően Csehszlovákiával szemben német részről az 1930-as években intenzív propaganda- és titkosszolgálati tevékenység zajlott.

Az előkészületekről

A közös ellenségnek tekintett Csehszlovákiával kapcsolatban 1935-ig visszamenően folyamatos magyar–német titkosszolgálati adatcsere működött, azonban – feltehetően felsőbb utasításra – az Abwehr¹ ezt apránként beszüntette, így 1938 elejére a M. Kir. Honvédség felső vezetésének az egyre feszültebbé váló nemzetközi helyzetben nem állt rendelkezésre kellő információ a határ menti csehszlovák erődrendszerről és az azt védő katonai erőkről.

Mivel érzékelhető volt, hogy a német vezetés a csehszlovák kérdés megoldásában magyar csapatokkal nem számol, így Magyarország politikai és katonai felső vezetése kénytelen volt olyan megoldást keresni, amely egyrészt alkalmazása esetén nem hozható összefüggésbe a kormánnyal, másrészt kiküszöböli annak a lehetőségét, hogy szélsőjobboldali elemek kerüljenek benne túlsúlyba. A döntést követően szabadcsapatok szervezése kezdődött, tevékenységük katonai szervezését (beleértve a toborzást, a válogatást és a szelektálást) a Honvédelmi Minisztérium VI-5 osztálya (hivatalosan elvi és katonapolitikai osztály, későbbi nevén Vkf-5)² végezte.³ Az osztály vezetését Homlok Sándor vezérkari ezredes látta el.⁴

A hivatalos besorolás szerint az említett osztály fogadta be mindazokat a szervezeti egységeket, amelyeket máshová nem lehetett besorolni. Ennek megfelelően tevékenykedtek itt szabotázs-előadók, propaganda-, baktériumvédelmi és híradóosztály, továbbá más szervezeti egységek. Valójában a HM VI-5 osztály – számos illegitim, fedésben működő csoport (Siménfalvy-csoport, Papp-csoport) utódjaként – különféle szervek alárendeltségében már az 1920-as évek elejétől folyamatosan végezte – a revíziós céloknak megfelelően – a kisantant államaiban élő magyar kisebbség hírszerző és fegyveres tevékenységre történő megszervezését, valamint szabotázsakciók előkészítését, továbbá az erre a célra alkalmas fegyveres csoportok felkészítését, a szükséges felszerelés felhalmozását.⁵ Többek között a jogelődnek tekinthető Papp-csoport végezte a horvát usztasák jankapusztai kiképzését is. 1936-ban legalizálódtak, először „sajtó- és propagandacsoport” néven. Az osztály 1941-ben oszlott fel végleg, feladatainak egy részét a 2. vkf. osztály (katonai hírszerzés) vette át.⁶

¹ A német katonai hírszerző és kémelhárító szolgálat, amelyet 1920-ban hoztak létre a hadügyminisztérium szervezetében.

² Az osztály valójában a rejtetten működő magyar vezérkar hírszerző és elhárító feladatait látta el, igen kiterjedt feladatrendszerrel. Megszervezésére és működésére vonatkozóan ld. „*Vallomások a holtak házából.*” Újszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára – Corvina, Budapest, é.n. Szerk. Haraszti György 356-357. o. (a továbbiakban Újszászy- emlékirat)

³ Ormos Mária: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós I-II.* Polgart, Budapest, 2000. 549. o.

⁴ Homlok (Holmok) Sándor, vitéz (Késmárk, 1893. 05. 03. – New York, 1963. 04. 05.), utolsó rendfokozata altábornagy. 1935 és 1940 között a HM VI-5, illetve 5. vkf. osztály vezetője. Pályafutását bővebben ld. Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Lexikon és Adattár. Ister, Budapest, 2003., 140. o.

⁵ Újszászy- emlékirat 356. o.

⁶ Uo.

A kormány és a vezérkar döntése alapján 1938 áprilisában lövészászlóaljkat kezdtek felállítani, I-től XIX-ig terjedő számozással.⁷ A személyi állomány összeválogatásánál arra próbáltak ügyelni, hogy lehetőség szerint a radikális szélsőjobboldali (nyilas) nézeteket hangoztató személyek ne kerüljenek behívásra, azonban ez nem mindig sikerült. Ennek egyik legfontosabb oka az volt, hogy a mind nagyobb teret nyerő szélsőjobboldali pártok felismerték, hogy a legegyszerűbben a honvédség kötelékében juthatnak fegyverhez és lőszerhez, amelyet egy esetleges hatalomátvételi kísérlet során felhasználhattak volna. Így – valószínűleg a behívást végzők között lévő szimpatizánsaik segítségével – a legkevésbé kompromittálódott tagjaikat nagy létszámban juttatták be a lövészászlóaljak állományába, elsősorban a Budapesten szervezett öt alakulatba. A kiképzések során szerzett információk alapján Stefán Valér vezérkari százados – aki a továbbiakban még fontos szerepet játszik a rongyosok történetében –, ellenőrzést tartott, amelynek eredményeképpen kiderült, hogy a ténylegi lőtérren tartott lövészetek során a részt vettek fegyvereket és lőszert loptak. Az észlelteket alapján egy gyors felmérést végeztek, aminek során a lövészászlóaljak állományában nagy létszámú nyilas, szélsőjobboldali személyt találtak.⁸

1938 júniusában a kiképzést leállították, és különféle adminisztratív intézkedésekkel – leszerelésekkel és tartalékosok behívásával – igyekeztek elérni azt, hogy a lövészászlóaljak legénysége megbízható legyen. A politikai helyzet változása miatt azonban szeptember elején a katonai vezetés rendelkezésének értelmében a zászlóaljakat a magyar–szlovák határra szállították, súlyal Nógrád megye területére. Azonban a nyilasok teljes kiszűrése továbbra sem sikerült, még a vidéki állomáshelyekről is csoportos leszerelésre volt szükség. A lövészalakulatok létszáma fokozatosan mintegy nyolc zászlóaljnyi erőre csökkent, a megmaradt legénységet a fegyelem és a rend megszilárdítása érdekében Tiszaföldvár, Kecse és Öcsöd térségébe szállították, készen arra, hogy a politikai helyzet függvényében át lehessen dobni őket Kárpátalja előterébe.

Új szereplőt kellett azonban előtérbe állítani akkor, mikor a felkészülésnek ebben a korai fázisában Magyarországon tartózkodó német laptudósítók nyomára bukkantak az előkészületeknek, és Tiszaföldváron számos információt szereztek be a lövészászlóaljak tagjaitól. A magyar katonai előkészületekről tudomásukra jutottakat a német lapokban nagy terjedelemben közzétették. Ez arra készítette a magyar politikai vezetést, hogy a nyilvánosság elé állítsanak valakit, a kormányzati szerepvállalás elkendőzésére. Ez a személy a valamikori különítményparancsnok, Héjjas Iván⁹ volt, aki elsősorban a hozzá köthető szervezetek tagságából toborozta embereit.

---

⁷ Ez a fajta megjelölés semmiféleképpen nem illeszkedett a honvédség hadrendjébe, ahol római számmal kizárólag a hadtesteket, valamint a gyalogdandárok zászlóaljait jelölték, de ott előtte arab számmal feltüntették az ezredköteléket is.

⁸ Györkei Jenő: *Egy különös döntés története*. 158. o.

⁹ Héjjas Iván, vitéz (Kecskemét, 1890. 01. 19. – Vigo, Spanyolország, 1950. dec.): különítményparancsnok, politikus. Az első világháború után, mint tartalékos főhadnagy szerelt le. A Kecskemét környéki ellenforradalmi mozgalmak egyik szervezője és vezetője. 1919-ben a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztagparancsnoka lett a Duna–Tisza közén. Vezetője volt az Ébredő Magyarok Egyesületének és a Magyar Fajvédő Szövetségnek.

Ilyen előzmények után történt, hogy 1938. szeptember végén Stefán Valér vk. százados – a magyar kormány utasítása alapján – szállásszabályozó vezérkari tisztként Vásárosnaményba érkezett azzal a feladattal, hogy előkészítse a lövészászlóaljok elhelyezését a határ térségében. Vele utazott Kozma Miklós szolgálaton kívüli huszár alezredes, aki később Kárpátalja kormánybiztosa lett. A rongyosok elhelyezése napokon belül rendeződött, az I. lövészcsoport parancsnoksága, valamint a XVII. lövészászlóalj (6 tisz, 328 fő legénység) Tarpán szállásolt be a községi iskola, a református iskola tantermeibe és magánházakhoz, a többi egységet Vásárosnaményban és a környező falvakban helyezték el.

Október 2-án a minisztertanács Kozma Miklóst megbízta az akció politikai vezetésével, propagandájával és felügyeletével¹⁰, míg a taktikai irányítás továbbra is elsősorban Stefán százados vezetése alatt állt. Ennek megfelelően a határt átlépő erők hivatalos iratokban használt megjelölése „S-csoport” lett, de tekintettel arra, hogy az akcióba számos reguláris (csendőr, honvéd) alakulatot is bevontak, ezek koordinálására „Aba-csoport” fedőnéven magasabb parancsnokságot hoztak létre.

A környékre érkező lövészcsapatokhoz hamarosan nem várt „erősítés” csatlakozott. Gergelyiben megjelent egy „alakulat” mintegy 150 fővel, akik Stefán századostól követeltek pénzbeli és fegyverellátmányt, bemondásra alapuló létszám- és rendfokozati adatok alapján. Valószínűsíthető, hogy a politikai vezetés közvetlen utasítására aktivizálódhattak, mert jelenlétükről és működésükről Homlok Sándor ezredes sem tudott. Hamarosan kiderült, hogy az előzőekben említett Héjjas-féle csoport érkezett meg és szállásolta be magát öntevékenyen. Az akcióban részt vevő hivatásos katonák megpróbálták elkerülni, hogy közösen kelljen részt venni a fegyelmetlen, hiányosan kiképzett, gyakran tisztázatlan személyazonosságú „H-csoport” tagjaival, azonban – felsőbb utasításra – ezt nem lehetett megkerülni. Ezzel a politikai vezetés Héjjas Iván nevének szerepeltetését igyekezett elérni, hogy a magyar hivatalos szervek érintettsége minél kisebb nyilvánosságot kapjon.

A Rongyos Gárda tevékenysége Kárpátalján

Első szakasz (1938. október 5–9.)

A lassan gyülekező különféle csoportok tevékenységének előkészítésére október 5-én Stefán százados felderítette a csehszlovák határ menti kiserődvonalat és megállapította, hogy Tarpa és Nagymuzsaly között másfél kilométeres rés tátong, itt ugyanis még nem volt kiépítve az erődvonal, az őrséget ellátó szudétanémet legénységet pedig a csehszlovák hadvezetőség megbízhatatlansága miatt kivonta a szolgálatból. Így egyrészt alkalom nyílt arra, hogy felderítési és propagandacélokból erőket dobjanak át a határon, másrészt lehetőség nyílt, hogy a „H-csoport” okozta problémákat megszüntessék. Így Homlok ezredes október 6-án utasítást adott arra, hogy a Héjjas-féle csoport még aznap állítson ki és indítson útba két járőrt, amelyeket propagandacélok (röpcédula-terjesztés), továbbá erőiből szervezzen meg négy további járőrt és két századot, amelyeket napokon belül be lehet vetni.¹¹

¹⁰ Ormos i. m., Ujszászy-emlékirat 357. o.

¹¹ Györkei i. m. 155. o.

A két járőr Kassakürthy Pál, illetve Kassakürthy Károly parancsnoksága alatt október 6-án 21.30-kor a Tarpa közelében fekvő Károlyi-majornál lépte át a határt.¹² Kitűzött szabotázs- és propagandafeladataik elvégzése után október 18-án érkeztek meg Lengyelországba.¹³ Az akcióba vállalkozó kedvű tarpai fiatalok is bekapcsolódtak, elsősorban helyismeretükkel nyújtottak támogatást a járőröknek. Október 9-ével bezárólag összesen kilenc járőr átlépése ismert. A következő csoport vezetői Dénesfálvy-Dinich Győző és Iványi Béla voltak, akik összesen 23 fő rongyossal október 8-án lépték át a határt.¹⁴ Az első ismert veszteségek is ehhez a csoporthoz köthetőek, október 20-án Tekeházánál csapdába esve 14 fő elesett veszítettek.¹⁵ További járőrparancsnokok Óbis Gyula tarpai tanító, leventeoktató, Vincze Jenő tarpai jegyző, Kémeri Nagy Imre és Iványi Pál voltak. A rendelkezésre álló adatok szerint ezek a kis létszámú, úgynevezett „surranó járőrök” összesen mintegy 70 személy részvételével zajlottak.

Időközben további irreguláris erők érkeztek be. Ezek között szerepelt a soproni erdészeti főiskolások csoportja, a Testnevelési Szaktanfolyam hallgatói¹⁶, valamint számos településről érkezett 16–18 éves leventék, akiket kiképzési hiányosságaik miatt a közeli Tornyospálczára vontak össze.¹⁷ Homlok ezredes rendelkezésére odaérkeztek a „H-csoport” fennmaradó részei is.

Második szakasz (1938. október 9–13.)

A Héjjas Iván rongyosai közül felállítani szándékozott két századnyi erő végül is nem állt rendelkezésre, így egy 98 (más adat szerint 85) főnyi csoportot sikerült összeállítani, amelyet 1. század elnevezéssel Prém József tartalékos főhadnagy vezetése alatt október 9-én, a késő esti órákban három szakaszra osztva indítottak útba. A helyszín ismét az előzőekben már említett Károlyi-major volt.¹⁸ Az önkéntesekből szervezett 2. századot – amely Iván Imre tartalékos főhadnagy parancsnoksága alatt 152 főből állt – az 1. század mögött dobták át a határon azzal a feladattal, hogy támadják délről Munkácsot, vonjanak magukra cseh erőket, hogy az állítólagosan ott harcban álló lengyel csapatokat tehermentesítsék.¹⁹ Az 1. század részei megtámadták Nagyborzsova vasútállomását, ahol komoly rombolást végeztek, majd (mintegy 80–85 fő erővel) október 11-én Dercen környékén cseh páncélgépkocsikba ütköztek, amelyeket számottevő gyalogsági erő támogatott. Hosszabb, 4-5 órás tűzharcot követően a csehek a századot felmorzsozták. A pontos veszteségi adatok nem ismertek, mintegy 20 fő elesett, ugyanennyien, nagyrészt sebesülten fogságba estek, a többiek a magyar, illetve a lengyel határ felé

¹² *Az erő útján...* 110. o., valamint Györkei i. m. 160. o.

¹³ Csima János: *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához, 1920–1945.* Budapest, 1961, Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár. 25. o.

¹⁴ *Felvidéki mártírok és hősök aranykönyve.* 430. o.

¹⁵ Uo. 434. o.

¹⁶ Györkei i. m. 165. o.

¹⁷ A leventék közül kiemelhetőek a szarvasi Vajda Péter Gimnázium tanulói, akik a nevelési intézmény tornatanárának, Oláh Miklós t. főhadnagynak a szervezésében, vélhetően az Öcsöd környékén tartózkodó rongyosokkal kialakult informális kapcsolat keretében vonultak különféle Szabolcs megyei településekre. A politikai és katonai helyzet alakulása következtében ezeket a gyengén kiképzett fiatalokat végül nem vetették be.

¹⁸ Györkei i. m. 165. o.

¹⁹ Györkei i. m. 157. o.

visszavonultak. A 2. századból 45 fő rövidesen visszatért azzal, hogy eltévedtek és nem találják egységüket, a többiek pedig nem sokkal a határ átlépését követően nem mentek tovább, az éjszaka hátralévő részét egy szőlőhegyen töltötték.

Október 10-én, a hírszerzés adatai szerint Beregszászon, a csehek páncélos erőket vontak össze, ezért Stefán százados kezdeményezte – mivel az 1. század sorsáról semmilyen információval nem rendelkezett –, hogy a korábban áttett erők megerősítésére további két egységet vessenek harcba. Ezek vezetői Bukovinszky Péter tartalékos főhadnagy, továbbá dr. Somogyi Ottó voltak. A visszatért 2. század erőivel együtt összesen mintegy 350–380 fő lépte át a határt. A századok számos kisebb fegyveres összetűzést követően Salánk környékén keveredtek fegyveres összetűzésbe a cseh erőkkel, akik később a rendelkezésükre álló páncélgépkocsik mellett tüzérséget, valamint repülőgépeket is bevetettek, hogy a rongyosok ellenállását megtörjék. Ez a törekvésük végül sikerrel járt, és nagy számú foglyot ejtettek a demoralizált „félkelők” közül. A hadifoglyokat (összesen mintegy 345 főt) október 27-én Illavára, a várbörtönbe szállították, ahol a mostoha körülmények között fogva tartott rongyosokat gyakran vetették alá kínzásoknak, majd december 31-én a Galánta közelében fekvő Gányon átadták őket a magyar hatóságoknak.

Harmadik szakasz (1938. október 13. – november 7.)

Az alkalmazásra nem került részeket október 13-án Tarpán vonták össze, de – tekintettel arra, hogy az előrehaladott állapotban lévő diplomáciai tárgyalások miatt minden harc- és diverzánstevékenység szünetelt –, a vezérkari főnök rendeletére a lövészalakulatok nagy részét felszámolták és a honvédség reguláris egységeibe olvasztották be. A létszámcsökkentést szükségessé tette az is, hogy nyilvánvalóvá vált, az eddigi módszerek nem vezetnek eredményre és teljes átszervezésre van szükség. A megmaradt részek az „Előd zászlóalj” fedőnevet kapták, és november 16-án Tornospálcára diszlokáltak. Ebben az időszakban az „S-csoport” törzsből, harcos alosztályból, segédalosztályból és ellátóosztályból állt.

Mivel látható volt, hogy új módszerekre van szükség, ezért ennek megfelelően Stefán százados csoportjai kisebb helyi vállalkozásokat indítottak, amelyek fő célja a zavarkeltés és a cseh erők demoralizálása volt. Fő célként az állandó nyugtalanság nagy mélységben és szélességben való fenntartását tűzték ki. Ennek megfelelően október 20–30. között kis létszámú csoportok lépték át a határt, rombolták az infrastruktúrát, megtámadták a cseh határőr-őrsöket és igyekeztek minél nagyobb zűrzavart okozni.

A felső vezetés november 3-án újabb létszámcsökkentést rendelt el, amelynek keretében 67 főt szereltek le, elsősorban az idősebbek és az addigi harci cselekmények során alkalmatlannak bizonyultak közül.

Negyedik szakasz (1938. november 8–20.)

Az újjólag szervezett, csökkentett létszámú „Előd zászlóalj” az első bécsi döntés életbe lépését követően rejtési okokból – a cseh hírszerzés megtévesztésére – egyenruhába öltözött és széles arcvonalon a Tisza és Ungvár között vonult fel, feladatukat elsősorban propagandatevékenységben határozták meg. Az egyenruhával való rejtésen kívül az alakulat felvette a „Honvéd Időjelző Szolgálat” elnevezést.

Ennek megfelelően időjelző csoportokat, illetve időjelző állomásokat állítottak fel. A zászlóalj vezetése, központi szervei és 1. százada rövid időre Nagyberegre, majd – a kitört tifuszbajrány és a felbukkanó honvédelakulatok miatt – Makkosjánosiba települtek át.²⁰ November 14-én a zavaró vállalkozások újakezdődtek, 19-ével bezárólag a rongyosok járőrei legalább négy alkalommal lépték át az új határt, ott rombolásokat hajtottak végre (többek között 21-én a huszti laktanyát támadta meg egy tízfős csoport)²¹, propagandaanyagokat terjesztettek – amelyben a helyi ruszin és zsidó lakosságot igyekeztek meggyőzni arról, hogy egy esetleges népszavazásnál Magyarország mellett döntsenek –, majd visszatértek kiindulási helyükre.

Ötödik szakasz (1938. november 20. – december 12.)

Tekintettel arra, hogy a kárpátaljai térségben az adott időszakban egyfajta hatalmi vákuum uralkodott, így más-más megfontolásból és jogcímen, de több állam is megkísérelte érdekkörébe vonni. Így Románia törekvése az volt, hogy északi határát a Tisza vonaláig tolja ki. Ennek érdekében Nagyszőlős városa környékén erődítési munkálatokba kezdtek, ugyanakkor a környéken a Huszton székelő ruszin kormány erői is élénk tevékenységet folytattak. Hírszerző információkra alapozott felső utasítás szerint az „Előd zászlóalj” – honvédelakulatokkal együttműködve –, 1938. november 21-én felvonult Feketeardó és Tiszaújhely térségében, ahol erőt szükség szerint súlyozták annak érdekében, hogy gyorsan birtokba vehessék Nagyszőlöst. A meginduló támadást – a Honvéd Vezérkar főnökének parancsa alapján – a román csapatokkal történt kisebb összetűzést követően az utolsó pillanatban leállították. November 22-én a zászlóalj eredeti állomáshelyére visszavonult, majd 24-én az „Aba csoport” elrendelte az újabb átszervezést. Ennek megfelelően a már kizárólag propagandafeladatokat végző alegység december 10-én „Térképhelyesbítő Szolgálatá” alakult²² – 12 településen összesen 109 fővel –, a felesleget képező állományt pedig megkezdték leszerelni. A visszamaradt állomány tagjai kis csoportokban szabotázs- és robbantógyakorlatokat folytattak a környéken állomásozó katonai alakulatokkal közösen, ám szervezeten és alárendeltségen azoktól teljesen elkülönítve.²³

A „térképhelyesbítő” vezetését a szintén a Vkf-5. állományába tartozó Csics György vk. őrnagy vette át, majd az „Előd zászlóalj” parancsnoksága ellátószerveivel visszatért Budapestre és „Műszaki Iroda” fedőnév alatt megkezdődött az alakulat felszámolása. A „Műszaki Iroda” fogadta a fogságból hazatérteket és segített nekik a polgári életbe történő ismételt beilleszkedésben, ezzel összefüggésben élénk kapcsolatokat alakított ki, elsősorban az állami nagyvállalatok felé annak érdekében, hogy segítsen nekik az elhelyezkedésben. A leszerelt rongyosoknak csak egy része tért vissza polgári foglalkozásához, később számosan csatlakoztak a Finnországba induló magyar önkéntes alakulathoz, amelynek parancsnoka, Kémeri Nagy Imre főhadnagy jelentős szerepet játszott a kárpátaljai szabotázsstevékenységben.

²⁰ Csima i. m. 28. o.

²¹ *Az erő útján...* 60. o.

²² Csima i. m. 30. o.

²³ HM Eln. 3/b osztály 536/sgt. 1940. Kimutató a 14. kerékpáros zászlóalj által az 1939-40 évben felhasznált kézigránátokról.

A rongyosok utolsó számottevő kárpátaljai harctevékenysége 1939. január 6-án történt. A már említett „térképhelyesbítők” egy részlege vívta cseh reguláris erőkkel szemben, akik birtokba akarták venni a Munkáctól északra fekvő Oroszvég község közelében fekvő Latorca-hidat. Ennek érdekében három Tatra páncélgépkocsival támogatva századerejű támadást indítottak, amelyet a hidat őrző négy magyar határőr észlelt, és megkísérelt tüzzel megállítani. Ennek során ketten elesetek. A fegyverzajra a közelben elszállásolt „térképhelyesbítők” a támadás helyszínére siettek.²⁴ Rozs József zászlós az első páncélgépkocsira felugrott és belőtt annak vezetői kitekintő nyílásán, de a toronyban tartózkodó Jindrik Vanek őrmester azonnal lelőtte a rongyosgárdista tisztet. A megfordulni igyekvő páncélgépkocsi a jejes útról az árokba csúszott és megfeneklett, személyzete elhagyta. A másik két járművet és a támadó cseh erőket a rongyosok – akikhez időközben helyi polgári lakosok és a helyszíntre érkező magyar határőrök is csatlakoztak – lendületes ellentámadása visszavetette.

A diverzánsakció utóhatásai

A Rongyos Gárdában – tevékenységének tárgyalt időszakában – mintegy 1200 fő szolgált, 90%-uk behívott honvédségi tartalékalományba tartozó tiszt és legénység, 10%-uk önkéntes volt. Ehhez járult még mintegy 150 hivatásos és tényleges katona, akik elsősorban parancsnoki, vezetői és szakfeladatokat láttak el. Az összlétszámból – jelenlegi töredékes ismereteink szerint – összesen 52 fő elesett, 57-en pedig megrokkantak.

Az akció során elesettek közül Rozs József tartalékos zászlóst és Szarka István karpaszományos tűzmestert – a Magyar Királyi Honvédség katonái közül elsőként – Magyar Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki. Az elesettek emlékére a támadás helyszínén 1939. július 4-én emléktáblát avattak.

A zsákmányolt páncélgépkocsit a Haditechnikai Intézetben tanulmányozták, majd P-18 rendszámmal oktatójárműként hasznosították a 2. lovasdandár páncélgépkocsi-századában.²⁵

A Rongyos Gárda tevékenységének felszámolásában szerepet játszhatott, hogy 1940 őszén Dél-Erdélyben a román Sigurantia felfedte a Vkf-5. osztály által szervezett mozgalmat, és a román kormány diplomáciai úton tiltakozott. Tekintettel az egyébként is feszült magyar–román viszonyra, a Honvéd Vezérkar főnöke, Werth Henrik vezérezredes²⁶ az összes szabotázsakciót felfüggesztette.²⁷

---

²⁴ *Az erő útján...* 68. o.

²⁵ Bíró – Éder – Sárhidai: *A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945*. Budapest, 2000, Magyar Ház. 47. o.

²⁶ Werth Henrik (Rezsőháza, 1881. dec. 26. – Szovjetunió, 1952. máj. 28.) vezérezredes, 1938. szeptember 29. és 1941. szeptember 4. között a Honvéd Vezérkar főnöke. Pályafutását bővebben ld. Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Lexikon és Adattár. Ister, Budapest, 2003., 374. o.

²⁷ Ujszászy-emlékirat 357. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *Az erő útján. A Rongyos Gárda küzdelmei.*
Szerk.: Bálint István János.
Budapest, 2000, Magyar Ház.
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula:
A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945.
Petit Military Könyvek. Budapest, 2006, Petit Reál.
- Csima János (összeállította): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához, 1938–1945.*
Budapest, 1961, Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár.
- Farkas Antal-interjú, anyaga a szerző birtokában.
- *Felvidéki mártírok és hősök aranykönyve.*
Összeállította Kemény Gábor.
Budapest, 1939, Mefhosz Könyvkiadó.
- Györkei Jenő: *Egy különös döntés története.*
In: Tábormokok meghurcolása.
Budapest, 2002, Accordia.
- Nagy Vilmos, nagybacsoni:
A Felvidék katonai felszabadítása.
In: Hadtörténelmi Közlemények, 1939/I.
- Ormos Mária: *Egy magyar médiavevő: Kozma Miklós. I-II.*
Budapest, 2000, Polgart.
- *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.*
Szerk.: Haraszti György. Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára – Corvina, Budapest, é.n.

DR. IZSA JENŐ EZREDES

**RADÓ SÁNDOR MOSZKVAI ÚTJA
1967 ÁPRILISÁBAN**

A Radó Sándorral kapcsolatos hazai állambiztonsági levéltári kutatások néhány éve elkezdődtek. A kutatások indítéka mindenekelőtt a Radó Sándor személye, életpályája – különösen hírszerzői tevékenysége – iránt legújabbban megnyilvánult figyelem és érdeklődés. Ez annak köszönhető, hogy 2006-ban, a Kossuth Kiadó megjelentette Radó Sándor „*Dóra jelenti*” című könyvét. A könyv címlapján a szerző arcképe és rejtjelzett számoszlopok mellett feltűnően ott virít: „*Az első teljes kiadás*”. Nem marketingfogásról van szó, mivel az előző öt hazai kiadás csonka volt, erősen cenzúrázott. Az első kiadás 1971-ben szenzációt jelentett a hazai könyvkiadásban. A hírszerzés – mint a titkosszolgálatok tevékenységének egyik formája (legalábbis a szocialista országokban, így hazánkban is) – sokáig tabutéma volt, a nagyközönség csak elvétve jutott információkhoz ilyen-olyan forrásokból, eléggé szűrt, vegyes minőségben. Magyarországon kémekről, hírszerzésről, titkosszolgálatok harcáról szinte kizárólag Berkesi András és Mattyasovszky Jenő írtak, műveik viszonylagos népszerűségét – minden fenntartásunk ellenére – ma is elismerhetjük. A kém-történetek a bűnügyi irodalom és a szépirodalom körébe tartoztak, a tény- és a tudományos irodalom sokáig nélkülözte ezt a témát. Nem folytak sem történelmi, sem hadtörténeti kutatások a titkosszolgálati tevékenységekről, ha mégis, akkor a közvélemény ezekről mit sem tudott.

A korra visszatekintve jól érzékelhető, hogy milyen dömpingje volt a második világháborús személyes visszaemlékezéseknek, a politikusi és a katonai emlékiratoknak, a tudományos jellegű és a kevésbé igényes, de népszerű munkáknak. A háborús memoárirodalom első hulláma a nyugati féltekén már az 1940-es évek végén megjelent, és nem csak a főszereplők, hanem sokféle motivációtól hajtva számtalan jelentéktelen epizodista, vagy érthető okok miatt addig ismeretlen szereplő is késztetést érzett emlékei közreadására.¹

A szocialista országokban, így hazánkban is a hitleri Németország és szövetségesei felett aratott győzelem huszonötödik évfordulója tájékán, az 1960-as évek végén, az 1970-es évtized elején kezdtek megjelenni a szovjet hadvezérek memoárjai, majd néhány év múltán a politikusok és más résztvevők visszaemlékezései.

---

¹ Többek között: D. D. Eisenhower: *Crusade in Europe. Keresztesháború Európában.* (W. Heinemann Ltd., London, 1948); W. S. Churchill: *The Second World War I–VI. A második világháború I–VI.* (Cassel & Co., London, 1950-53); Ch. De Gaulle: *Memoires de guerre. Háborús emlékiratok.* (Librairie Plon, Paris, 1954-59); *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein, K. G.* (The World Publishing Co. Cleveland and New York, 1958); Walter Schellenberg: *Memoiren.* (Verlag für Politik und Wirtschaft, 1959); H. Guderian: *Erinnerungen eines Soldaten. Egy katona emlékei.* (Neckargemünd, 1960); G. K. Zsukov: *Emlékek, gondolatok.* (Moszkva, 1969; Budapest, 1970), majd Rokosszovszkij, Vasziljevskij, Konyev, Stemenko, Bugyonnij, Csujkov és mások memoárjai.

A saját oldalról végzett kémkedés, a hírszerzés feldolgozása a szovjet blokkban azonban sokáig hiányzott, a '60-as évek végéig alig találunk ebben a témakörben kiadványt. Aztán a '70-es évtized kezdetén mintha egy láthatatlan erő felnyitotta volna a titokban tartott információk zsilipét, hirtelen megtörtént az áttörés. Egymás után jelentek meg a titkos háborúról a könyvek, a memoárok, a publikációk, sőt filmek.² Ugyanakkor a fejlett nyugaton az 1970-es évek elejére már éppen lefutott a világháborús irodalmi és memoárdömping, a minden területen tetten érhető elkésetttségünk tehát ismét visszaköszönt.

A „*Dóra jelenti*” megírásának legnagyobb korlátja az a moszkvai feltétel volt, hogy Radó a lehető legkevesebb eredeti táviratot publikálja. Így mindössze 130 távirat jelenhetett meg az első kiadásban – főleg szemléltető céllal. A 2006. évi kiadásban azonban – a Trom András birtokában lévő eredeti kézirat alapján –, a Radó által feldolgozott 192 távirat hiánytalanul szerepel. Radó Sándor, az íróként sikerkönyvvel debütáló nemzetközi hírű földrajztudós és a nem kevésbé híres „szuperkém” szükségesnek tartotta, hogy (az 1971-ben megjelent) könyve előszavában indokolja a váratlan és szokatlan nyilvánosság elé lépést. Mint írja: elege van abból, hogy az utóbbi (az 1960-as!) években a nyugati világban „ferdítésekkel és hazugságokkal teli művek” számos esetben szenzációhajhász módon foglalkoztak Radó Sándor hírszerzői tevékenységével. Különösen bántotta Radót, hogy hírszerző csoportjának néhány egykori tagja is a nagyközönség elé tárta emlékeit, és ezek az írások nem egyszer távol álltak a tényektől, az igazi eseményektől, és a szerzők némelyikénél tetten érhető a szelektív memória és az öngazolási szándék.³

A bevezető mondatokban említett kutatás egyik első eredményeként feltárult, hogy a „*Dóra jelenti*” megírását és 1971. évi első kiadását megelőzően a szovjet katonai hírszerzés kapcsolatba lépett Radó Sándorral. Erről maga Radó számolt be egy 1967. április 29-én keltezett feljegyzésben, amelyből kiderül, hogy a memoár „nulladik” változatát Moszkvában tervezték megírni.⁴

² Néhányat példaként: Makai György: *Ki volt dr. Sorge?* (1965, Budapest); J. Mader – G. Stuchlik – H. Pehnert: *Dr. Sorge jelenti Tokióból* (1966, Berlin – 1968, Budapest); L. C. Moyzisch: *A Cicero akció.* (1968, Budapest); V. Kozsevnjykov: *Berlinből jelentkezem.* (1968, Budapest); Radó Sándor memoárja 1971-ben jelent meg ebben a sorozatban. Mintegy Radó könyve kiegészítéseként jelent meg Bernd Ruland: *Die Augen Moskau (Moszkva szemei)* című könyve Zürichben 1973-ban, Budapesten 1976-ban. Ebbe a folyamba tartozik többek között: V. Bogomolov: *Negyvennégy augusztusában* című könyve, (megjelent: Moszkva 1974, Budapest, 1976), amely méltó emléket állít „azon keveseknek, akiknek nagyon sokan tartoznak hálával”, a Vörös Hadsereg kémelhárító szolgálatának. A valós tényektől némileg elrugaskodva írt ebben a témában nagyszerű regényt Julian Szemjonov. *A tavasz 17 pillanata (A Stirlitz-legendája)* olyan fogadtatást kapott, olyan átütő sikert ért el a Szovjetunióban, hogy 1973-ban az első, a televízióban is vetített kém-szappanoperaként meghódította szinte a teljes szocialista tábor. Magyarországon a könyv 1974-ben jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában.

³ Radó könyvében néhányat konkrétan említ ezek közül, például: A. Foote: *A Handbook for Spies.* London, Museum Press, 1949.; Pünter, O.: *Der Anschluss fand nicht statt. Geheimagent Pakbo erzählt.* Bern, Stuttgart 1967.; W. F. Flicke: *Agenten funken nach Moskau.* Verlag Welsermühl Wels, 1957.; P. Accoce-P. Quet: *La Guerre A Ete Gagnee En Suisse L'Affaire Roessler 1939-1945.* Librairie Academique Perrin Paris, 1966.; Arsenijevic, D.: *Genève appelle Moscou.* Paris, 1969.

⁴ *Radó Sándor feljegyzése 1967. április 29. 1-a-602/67.* In: Radó Sándor szovjet hírszerző ügye. Rajnai Sándor főcsoportfőnök-helyettes jelentése 1967. október 16. Belügyminisztérium Központi Irattár (BM KI) Miniszteri iratok 1967. 3810. sz. 1-a-1200/1967. (Révész Béla szíves közlése alapján) – *nyelvhelyességi javítások nélkül!* A dokumentum megtalálható még a Nyílt Társadalom Alapítvány archívumának honlapján, <http://www.osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/8-23.pdf> (letöltve 2009. 02.21.)

Feljegyzés

1967 április 1 – 7 között meghívásra Moszkvában tartózkodtam. Ott a legilletékesebb vezető állású elvtárs közölte velem, hogy a megfelelő szovjet szervek ki akarnák adni a második világháborúban kifejtett ténykedésemmel kapcsolatban életrajzomat, mégpedig mint önéletrajzot, saját nevem alatt. Az életrajz célja egyrészt, hogy hiteles okmányok alapján megcáfolja számos nyugati ellenséges beállítású könyv és cikk hamis állításait, másrészt, hogy bemutassa a Szovjetunió felderítő szerveit segítő antifasiszta internacionalista csoport harcát a hitleristák ellen. Ez a harc ugyan nem döntötte el a második világháború kimenetelét, ahogy azt Nyugaton átlátszó céllal állítják, mert a háborút a csatatereken nyerte meg a szovjet hadsereg, a kommunista párt és a szovjet hadseregvezetőség irányításával s az egész szovjet nép önfeláldozó erőfeszítésével. Mindenesetre azonban e csoport tevékenységével jelentős mértékben hozzájárult a szovjet hadsereg győzelméhez. Ezért a szovjet elvtársak véleménye szerint igen fontos volna a szovjet nép, és különösen a szovjet ifjuság számára, hogy a csoport még élő egykori vezetőjének életrajza minél előbb megjelenjen.

Ezzel a javaslattal én egyetértettem és azzal is, hogy a szovjet hivatalos dokumentumok feldolgozása és a könyv mielőbbi kiadása céljából egy általuk javasolt szovjet író a könyv megírásában segítségemre legyen. Moszkvai tartózkodásom alatt ezzel az elvtárssal számos kérdést tisztáztam a Franciaországban "A háborút Svájcban nyerték meg" c. könyv állításaival kapcsolatban. Ugyanakkor közölték velem, hogy illető író már megkötötte a szerződést a szovjet katonai kiadóval a nevem alatt megjelenendő könyvről, azonban ottlétem alatt a szerződést még nem tudták nekem megmutatni, ill. egy másolatát nekem átadni.

Felvettem, hogy a megírandó könyvhöz természetesen nem elegendő a szovjet dokumentumok felhasználása, hanem ahhoz szükséges a külföldi, a kérdéssel kapcsolatos igen jelentős irodalom kritikus feldolgozása is, amit teljességgel magam végeznék el. Ezen kívül kértem mérlegelni azt a körülményt, hogy a könyvnek a Szovjetunió kivül való kiadása /tehát nem orosz nyelven/ legalábbis olyan fontos volna, mint a szovjet kiadás. Tekintettel arra, hogy a Szovjetunió nem tagja a szerzői jogokat védő berni konvenciónak, előrelátható, hogy a szovjet könyvet megjelenése után nyugati tőkés kiadók rögtön lefordítanák és publikálnák, esetleg elferdített formában. Ezért szükséges volna, hogy a könyv valamivel előbb megjelenjen olyan országban, amely tagja a berni konvenciónak. Itt én elsősorban hazánkra gondolok, mert ez az elvárható nagy deviza bevételeket Magyarországnak

biztosítaná, annál is inkább, mert a szovjet elvtársak kijelentették, hogy őket a külföldi kiadás kérdése nem érdekli és ebben szabad kezet nyújtanak nekem. A külföldi kiadás kérdése azért is fontos, mert Svájcban és Nyugat-Németországban az ügy ma bel- és külpolitikai szempontból igen nagy jelentőséggel előtérbe került. Svájcban az atomfegyverkezéssel szemben állástfoglaló haladó körök és a reakciós körök közötti ellentétben az ügy éles sajtó-polémia tárgya. Nyugat-Németországban az u.n. világháborús árulás központi kérdése lett, amelyet az egész reakció képvisel és a haladó mozgalmak ellen felhasznál. Komoly lehetőség áll fenn az aktív beavatkozásra a reakció ellen a tervezett könyv megjelentetésével, amely minden bizonnyal nagy port fog felverni.

Miután tudomásom van arról, hogy a volt csoport még néhány élő tagja is anyagot gyűjt és könyírás gondolatával foglalkozik, javasoltam, hogy e személyeket ill. anyagkat is vonjuk be a feldolgozásba.

Moszkvában tudomásomra adták, hogy az 1942-ben táviratilag kapott magas kitüntetésem átnyújtása napirenden van.

A könyv kiadásának ügye a Szovjetunió fennállásának 50. évfordulója alkalmából merült fel, azonban természetesen addigra a megjelentetés nem lehetséges, de időszerű lesz a publikálás az 1968. évi valamelyik 50. évfordulóval kapcsolatban is.

Budapest, 1967. április 29.

/Dr. Radó Sándor/

A Feljegyzés megerősíti azt a szándékot, hogy – mintegy válaszul a Nyugaton megjelent könyvekre, publikációkra, amelyek a második világháborúban végzett szovjet hírszerző tevékenységgel foglalkoztak –, megtörik a csendet, átlépnek egy tabutémán, és szoroson kontrollált információkat csepegtetnek a hazai, illetve a szovjet blokk országainak közvéleménye elé. A döntést az a felismerés is erősíthette, mely szerint a nyugati sajtóban és könyvkiadásban megjelent információk beszivároghatnak, és ennek komoly veszélyei lehetnek, mivel azok általában nem egyeztek a szovjet hivatalos állásponttal. Lépéskényszerben voltak, nem lehetett tovább elhallgatni a szovjet hírszerző hálózatok sikeres működését, eredményeit, a győzelemben játszott szerepét, áldozatait, a lebukásokat. Valamit mondani kellett a háború után született, éppen ifjúkorban lévő generációnak. Ezért nem meglepő, hogy Radóval befejezett tényként közölték az életrajzi könyv megjelentetését, mivel már az író is kiszemelték, sőt megbizását szerződéssel szentesítették. Semmit sem szerettek volna a véletlenre bízni, azt gondolván, hogy csak így oldható meg az ellenőrzés, a hírszerzés szakmai szabályainak, főként a titkosságnak és a konspiráltságnak a teljes körű biztosítása.

Radónak tehát hallatlan erőfeszítésekre volt szüksége, hogy ne a szovjet hírszerzés, hanem a saját opciója szerint készüljön el a memoár. A Feljegyzésből szinte kihallatszik a párbeszéd, amelyben Radó vehemensen érveket sorakoztat fel, amellet, hogy a könyvet neki kell megírnia. Ugyanakkor érezhetően nem tolja előtérbe saját személyét, számítana a még életben levő egykori társak közreműködésére. Javaslataival – hogy vonják be őket is a feldolgozásba –, elérhetőnek látszik a kontroll kiterjesztése. Radó szeretné, ha a könyvhöz sok tényanyagot használhatna fel, ezért a szovjet hírszerzésnél meglévő, Svájcból küldött eredeti táviratok bemutatása mellett szükségesnek tartja a kapcsolódó nyugati irodalom kritikai elemzését, felhasználását, egyúttal felajánlja ennek a munkának az elvégzését.

A szovjetek által tervezett megoldással szemben további érdemi kifogásokat is megfogalmazott. Elsőként felvetette a szerzői jog tisztázatlan helyzetét. Mivel a szerzői jogot nemzetközi viszonylatban szabályozó berni konvenciónak a Szovjetunió nem volt tagja, Radó feltétlenül azt preferálja, hogy a könyv ne Moszkvában jelenjen meg. Ő természetesen Magyarországon szeretné először a könyvet megjelentetni – magyarul –, ezáltal a külföldi fordítások és megjelenések devizában jelentős bevételekhez juttatnák az országot. Racionális és hazafias gondolkodás. Az élet igazolta Radót, a könyv sikertörténet lett, mivel idehaza négy, külföldön tizenhét kiadásban jelentették meg, a bevételekről nincs adatunk.

A magyar és külföldi kiadás érdekében politikai jellegű érvelése is volt Radónak. Könyvét a nemzetközi osztályharc kontextusába helyezve bizonygatja, hogy a „haladó körök” küzdelmét segíthetné a hírszerzéssel kapcsolatos igazság feltárása.

A Feljegyzés egy egészen személyes vonatkozású mondatot is tartalmaz, amely a „*táviratilag kapott magas kitüntetés átnyújtása*” kérdésével foglalkozik. Amint a memoárból köztudott, 1942-ben a Központ értesítette Radót, hogy Lenin-renddel tüntették ki. Ezt azonban ténylegesen soha nem kapta meg. Amikor 1945-ben – a kalandos kairói kitérő után – Moszkvába vitték, nem elismerést kapott, hanem amint a Dr. Trom András birtokában levő dokumentumból ismert: „*A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának (MGB) különleges tanácsa Radó Sándort 10 év szabadságvesztésre ítélte kémkedésért. 1954 novemberében szabadult. A KGB igazolása szerint P. I. Ivasutyin vezérezredesnek, a GRU Főigazgatóság vezetőjének utasítására 1965. január 7-én törölték a Radó elleni vádakat, és büntetőügyét.*” Radót élete végéig foglalkoztatta a kitüntetése, ez jelentette volna számára a valódi rehabilitációt a koholt szovjet vádak alól. Úgy tűnik, a szovjet hírszerzés vezetői 1967-ben is csak hitegették a volt svájci hálózat vezetőjét a kitüntetéssel. Trom András közlése szerint, állítólag Czinege Lajos vezérezredes, akkori honvédelmi miniszter is megpróbált közbenjárni, de az arra történt reagálás nem ismert.

A moszkvai útról és a „*Dóra jelenti*” megírását megelőző szovjet akcióról szóló feljegyzés nem módosít a Radó Sándorról kialakult képen. Elkötelezett, széles látókörű kommunistaként, sikeres hírszerzőként, és a könyv megalkotásával is az „ügy” szolgálatába állította eszét, tehetségét. Határozott fellépéssel – a szovjetek akaratával és nyomásgyakorlásával szemben – elérte célját: a könyv itthon jelent meg, az ő tollából!

VASS JENŐ EZREDES

**A FELDERÍTŐ SZEMLE 2009/T SZÁMÁNAK
TARTALMÁRÓL**

Tisztelt Olvasó!

A Felderítő Szemle Szerkesztőbizottsága időnként különszámot is megjelentet. Erre legutóbb 2009 novemberében került sor, amikor az év folyamán beérkezett írásokból egy 136 oldal terjedelmű, 9 tanulmányt tartalmazó „Szolgálati titok! Titkos!” minősítésű különszám jelent meg, a nyílt számokhoz képest jelentősen kevesebb példányban.

Tekintettel arra, hogy a minősített kiadvány csak az annak kezelésére jogosult, vagy abba betekintésre engedélyt kapott személy számára adható át, a tudományos kutatással foglalkozók számára az írások tanulmányozására az MK KFH kijelölt helyiségében van lehetőség.

A Tisztelt Olvasó érdeklődésére számot tartunk, ezért a Szerkesztőbizottság felhatalmazása alapján – mint felelős szerkesztő – elkészítettem a tanulmányok rövid tartalmi összefoglalóját, amelyet ezennel szíves figyelmükbe ajánlok.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF EZREDES

**A VISEGRÁDI ORSZÁGOK NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLATAINÁL AZ ELMÚLT ÉVEKBEN VÉGREHAJTOTT
REFORMOKBÓL LESZŰRHETŐ TAPASZTALATOK**

A szerző a téma egyik ismert és elismert szakértője, aki tanulmányát azzal a szándékkal készítette, hogy az érdeklődő olvasók képet kapjanak a visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatairól. Mint bevezetőjében írja, az érintett államok szolgálatai szervezeti felépítésükben, nemzeti hagyományaikban eltérőek, ám feladatrendszerükben értelemszerűen sok a hasonlóság, amit tanulmányában részletesen be is mutat.

Az alap is közös: az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején bekövetkezett társadalmi-politikai rendszerváltozás Lengyelországban, Csehországban és Magyarországon egyaránt megtörtént, amit az önálló Csehország és Szlovákia létrejötte ugyancsak jelentősen befolyásolt. A napjainkban működő nemzetbiztonsági szolgálatok jogelőd szervezetei azok az állambiztonsági szolgálatok voltak, amelyeket át kellett alakítani ahhoz, hogy az új, demokratikus berendezkedés követelményeinek megfeleljenek. Mindez nem ment egyik napról a másikra, s hogy mindez miképpen történt meg, ezt mutatja be a szerző.

Az átalakulás néhány általánosítható sajátossága:

– bizalmatlanság az előző politikai rendszerrel, illetve az annak szolgálatában állt személyekkel szemben (különösen a belső elhárításban tevékenykedők esetében);

- a parlamenti ellenőrzés megteremtésének igénye, amelyet az euroatlanti szövetségekbe törekvésű igények is felerősítettek;
- a szolgálatok működési folyamatainak és személyi állományainak depolitizálása, a mindenkori kormányzathoz való lojalitás biztosítása;
- valamennyi érintett ország esetében sajátos problémaként jelentkezett a nyilvántartások kezelése, átadása, megsemmisítése, az ezzel kapcsolatos botrányok sorozata, az együttműködők kérdésének rendezetlensége;
- a nemzeti fenyegetettséget értékelő képességek hiánya, amelynek következtében dilemmákkal is meg kellett küzdeniük (például az adott állam számára mi jelent nagyobb fenyegetést: a terrorizmus, vagy a szervezett bűnözés?);
- a korábbi nemzetközi együttműködés megszűnése, felszámolása, az új típusú partnerkapcsolatok megteremtése, feltételrendszerének kialakítása, működtetése;
- az „ügynöktörvények” gyakorlati érvényre juttatása (ami több esetben elrettentette az együttműködéstől az embereket és demoralizálta a szolgálatok állományát), továbbá azok az esetek, amikor megkísérlik (esetenként meg is teszik) politikai játszmákba is bevonni a szolgálatokat, ami rendkívül veszélyes és kockázatos jelenség.

A szerző a tanulmányban részletesen bemutatja a Cseh Köztársaság, a Szlovák Köztársaság, a Lengyel Köztársaság és a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatainak működésének főbb tapasztalatait. Bár az elemzések teljes egészében nyílt források alapján készültek, az elemzés-értékelés megállapításai mégis az írás tartalmának minősítését tették szükségessé.

Az írás külön érdeme, hogy a szerző világosan körülhatárolja az „állambiztonsági szolgálatok” és a „nemzetbiztonsági szolgálatok” fogalmkörét, tartalmi különbségét. Fontos megállapítása, hogy nem szerencsés a „titkosszolgálat” kifejezés, hiszen a szóban forgó szervezetek nem titkosak, legfeljebb az általuk alkalmazott módszereket és eljárásokat lehet titkosszolgálatinak nevezni.

DR. BÉRES JÁNOS MK. EZREDES – TÓTH ANDRÁS MK. VEZÉRŐRNAGY
 A MUSZLIM TÁRSADALMI MOZGALOMBÓL
 KINÓTT SZÉLSŐSÉGES IRÁNYZATOK
 VISSZASZORÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI – III.

A tanulmány – teljes terjedelmében, három részben – a biztonságpolitikai folyamatokat jelentősen befolyásoló iszlám társadalmi mozgalmak szélsőséges irányzatait mutatja be. A tanulmány első két része a Felderítő Szemle VII. évfolyam 3. számában (2008. szeptember, 53–80. o.) és a VIII. évfolyam 2. számában (2009. június, 47–60. o.) jelent meg. A minősített számban közölt harmadik rész a magyar vonatkozásokat tartalmazza.

A szerzők a téma alapos ismerői, akik széles körű kutató–tanulmányozó munkát követően fogalmazták meg gondolataikat, megállapításait. Mint írják, a tanulmány címében jelzett téma a hazai nemzetbiztonsági szolgálatok számára is „fogas feladvány”, amelyet komolyan kell kezelni. Rávilágítanak arra, hogy a hagyományos titkosszolgálati tevékenységek a korábbiakhoz képest jelentősen módosultak, közvetlenebbül befolyásolják egy ország külpolitikai, gazdaságpolitikai, katonapolitikai stb. törekvéseit, s mindez adott esetben hazánkra is érvényes. A cél ugyanis az, hogy az eddignél hatékonyabban lehessen kezelni az új típusú kihívásokat, amelyhez más országok szolgálatainak hasznosítható tapasztalatait is figyelembe kellene venni. A lehetséges és szükséges átalakításokra nemcsak emiatt lenne szükség, hanem elsősorban azért, hogy mielőbb rendelkezünk a nemzeti érdekeinknek és a nemzetközi kihívásoknak megfelelő új strukturákkal.

Mint kifejtik, szükségesnek tartanak a hazai nemzetbiztonsági szolgálatok közötti együttműködés intézményesített formáinak megvalósítását, a komoly minőségi javulás szándékával. Különösen fontosnak tartják a transznacionális kihívásokkal szembeni együttes fellépést, a párhuzamosságok „kiiktatását”, miközben az egyes szolgálatok tovább végeznék alaprendeltetésük szerinti feladataikat.

TONGORI ANDRÁS

MAGYAR KIKÉPZŐK AFGANISZTÁNBAN

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem végzős hallgatója, aki missziós szolgálata során szerzett tapasztalatai alapján mutatja be az Afganisztánban működő magyar vezetésű Katonai Tanácsadó és Összekötő Csoport (Operational Mentor and Liaison Team – OMLT) tevékenységét, amelynek keretében a magyar katonák kiképző és harcoló feladatokat látnak el az Afgán Nemzeti Haderő (Afghan National Army – ANA) támogatása érdekében.

A Magyar Honvédség első OMLT-csoportja 2009. január 19-én utazott Kabulba, és februárban már meg is kezdte tevékenységét. A nehéz biztonsági helyzet közepette egyre nagyobb jelentőséget kap az afgán alakulatok kiképzése, felkészítése, ezért nagyon fontos tényező az OMLT-csoportok aktív közreműködése. Mint írja, figyelembe kell venni, hogy az MH jelenlegi képességei hosszú távon „csupán” lövésszázlóaljok (kandakok) mentorálására alkalmas OMLT-csoportok kiállítását teszik lehetővé.

Az Afganisztánban zajló művelet a NATO jelenlegi legfontosabb művelete, az OMLT-csoportok működtetése pedig a NATO afganisztáni küldetésének egyik sarokköve, amely létfontosságú a részt vevő tagállamok veszteségeinek csökkentéséhez, illetve a jövőbeni kivonásokhoz. A folyamatot több külső és belső tényező is befolyásolta, mint például a közelmúltban lezajlott elnökválasztás, a szemben álló tálibok felerősödött aktivitása és más események, amelyek a közreműködés eredményességét befolyásolják.

Az írás befejező részében a szerző konkrét példákkal mutatja be az OMLT-k típusait és a működtetéshez szükséges minimális létszámadatokat, amelyek a magyar OMLT-csoportra is érvényesek.

HÁRY SZABOLCS – NOVÁK ANDRÁS

BIOMETRIKUS AZONOSÍTÓ RENDSZEREK
ÉS ELTERJEDÉSÜK HATÁSA A TITKOSSZOLGÁLATI
MŰVELETI TEVÉKENYSÉGRE

A szerzők a Pécsi Tudományegyetem doktorandusz hallgatói, akik kutatómunkájuk során a tanulmány címében jelzett témakör kihatásaival is foglalkoztak. Írásukban a külföldön folytatott hírszerző tevékenységgel összefüggő, már napjainkban is aktuális kihívás kérdéskörét mutatják be. Ugyanis a biometrikus adatok alkalmazása a személyazonosításban olyan akadályt jelenthet a hírszerzés számára, amely a műveleti munka egyes elemeinek újragondolását, szükség esetén gyökeres megváltoztatását teszi szükségessé.

Tanulmányukban bemutatják a biometriai azonosítások főbb módszereit, azok előnyeit és hátrányait; kitérnek a biometrikus azonosítót tartalmazó útlevelek jellemzőire, földrajzi elterjedtségére; továbbá megvizsgálják a biometriai azonosítás kihatását a műveleti tevékenységre, különös tekintettel a fedő személyi okmányok, azon belül is a fedő útlevelek alkalmazására. Munkájukhoz felhasználták a „Biometrikus Fehérkönyv”-ben fellelhető példákat, folyamatábrákat és más információkat. A földrajzi elterjedtséget széleskörűen vizsgálják: főbb vonásokban megismerhetők az Európai Unióban, az Egyesült Államokban, a FÁK-tagállamokban, a Nyugat-Balkánon, az Észak-Afrikában és az Ázsiában alkalmazott megoldások.

A tanulmány, s egyben a szerzők legfőbb erénye, hogy bátran nyúltak a témához, tartalmilag inkább összegzésre, mint elemzésre vállalkoztak, ugyanakkor megállapításaik sok tekintetben gondolatébresztők és figyelemfelkeltők is, amelyek a jó alapot jelentenek téma további kutatásához.

KOVÁCS ANDRÁS MK. ALEZREDES –
BÁRKÁNYI PÁL OKL. MK. SZÁZADOS

AZ MK KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL
REJTJELTEVÉKENYSÉGE, VALAMINT AZ AZZAL
KAPCSOLATOS FEJLESZTÉSEK KÖVETELMÉNYEI

A szerzők a címben jelzett témát átfogóan és konkrétan is jól ismerik, s mint szakemberek, mélyreható gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkeznek az alkalmazott eljárások terén. Tanulmányukban csokorba szedték mindazokat a jogszabályokat, amelyek a törvényi háttér áttekinthetővé tételéhez szükségesek, és a terület működtetését befolyásolják.

A tanulmányból megtudható, hogy a „rejtjelzés” szó hallatán az emberek általában valami misztikus és nagyon szigorúan védett tevékenységet sejtnek a kifejezés mögött, ami bizonyos vonatkozásban igaz is. Valós tény, hogy a kódolás/dekódolás mikéntje, módszerei mindig is az adott állam/érintett szervezet legféltebb „kincsei” közé tartoztak, amivel jelentős eseményeket lehet befolyásolni vagy eldönteni, lelepleződésük esetén pedig a következmények beláthatatlanok. Ezért mindent elkövetnek, hogy illetéktelenek a módszerekhez és az alkalmazott eljárásokhoz lehetőleg soha ne férhessenek hozzá.

Mintegy két évtizeddel ezelőtt jelent meg az első számítógép alapú nemzeti rejtjelző eszköz, amelynek előnyeit csak azok ismerték, akik már használták a korábbi technikai eszközöket is. Az innováció azonban csak a robbanásszerű fejlődés egyik szegmense. A felderítő erők alkalmazása – például a missziós műveleti tevékenységek felderítő biztosításának sürgető fejlesztése – olyan új kihívások megfogalmazását jelenti a rejtjelző eljárások tekintetében is, amelyeket egy jövőbeni fejlesztés során nem lehet megkerülni. S ebben a munkában növekvő arányban vesznek részt matematikusok, informatikus mérnökök, akik kutatás–fejlesztéssel foglalkoznak, mert a világban végbemenő technológiai–technikai fejlődéssel lépést kell tartani, ami a hírszerzés–felderítésnek is jól felfogott érdeke.

BALOGH PÉTER MK. ALEZREDES

RÁDIÓFELDERÍTŐ (COMINT) TAPASZTALATOK AZ AFGANISZTÁNI HADSZÍNTÉRRŐL

2008. szeptember 8-a jelentős szakmatörténeti napként, meghatározó eseményként őrződik meg az MK Katonai Felderítő Hivatal, s különösen a Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság történetében. Műveleti területen alkalmazott stabil SIGINT-csoport első alkalommal vett részt többnemzeti NATO-műveletben, Afganisztánban. Az alapos előkészítésnek és felkészítésnek köszönhetően a stabil SIGINT-állomás technikai eszközparkja és a műveleti területre vezényelt rádió-felderítő személyi állomány sikeresen hajtotta végre az alaprendeltetéséből fakadó szakmai feladatokat.

Az idáig vezető út hosszú és rögös volt. A Magyar Honvédségben korábban nagy hagyományokkal bíró önálló elektronika-harc szervezeteket évekkel ezelőtt megszüntették, és csaknem eltűnt maga a fegyvernemi kultúra is. Történt ez annak ellenére, hogy a kutatóműhelyekben tevékenykedő szakemberek tudományos publikációikban ráirányították a figyelmet arra, a tényre, hogy a korszerű elektronikai-harc szervezetek és technikai eszközök nélkül egyetlen komoly fegyveres erő sem indított, indít, vagy folytat hadműveletet. A fegyvernemi kultúra mai egyetlen örököse technikai felszereltségét és személyi állománya felkészültségét tekintve még csak korlátozottan alkalmas ilyen és hasonló feladatok végrehajtására. A végbement szervezeti változásokkal párhuzamosan az MK KFH vezetése gondoskodott arról, hogy az Igazgatóság megőrizze és fejleszthesse technikai képességeit, hogy megfeleljen a 21. század követelményeinek.

A Magyar Honvédség megnövekedett nemzetközi szerepvállalása következtében markáns igényként merült fel a katonai felső vezetésben, a műveleti területen pedig a parancsnokok részéről az aktuális felderítő információkkal történő ellátás igénye. Ezért a Honvédelmi Minisztérium és az HM Honvéd Vezérkar illetékes szakszervei megtették a szükséges lépéseket, és a lehető legrövidebb idő alatt kialakították a konténerekbe épített SIGINT-állomást, amelyet a műveleti területre ki is szállítottak.

A szerző a téma egyik legfelkészültebb ismerője, aki személyesen irányította és végezte el szakembereivel a nagyfokú precizitást és alapos felkészültséget igénylő feladatokat. Tapasztalatait ebben a tanulmányban összegezte, amely minden bizonnyal forrásértékű dokumentumként marad fenn, amelyet az oktatás–felkészítés folyamatában is eredményesen lehet hasznosítani. Az általa vezetett és végzett feladatrendszer megvalósítása folyamán számos olyan tapasztalattal gazdagodott a szakma, amelyekre alapozva reális javaslatokat is megfogalmazott a szükséges módosításokhoz, a képességbővítések és fejlesztések megtervezéséhez és kivitelezéséhez, továbbá a szakmai együttműködéshez.

A feladatvégrehajtás jelentőségét növelte, hogy a stabil SIGINT-állomás szervezetiileg az MK KFH szakmai irányításával hajtotta végre tevékenységét. A „Force Protection” jellegű információk haladéktalanul továbbításra kerültek a kijelölt részlegeknek. A stabil SIGINT-állomás tevékenységével hozzájárult az MH PRT integrált felderítő rendszerének rádiófelderítő támogatással történő kibővítéséhez, ezáltal a PRT-feladatot végrehajtó személyi állomány biztonságának fokozásához, s új elemként jelent meg az Igazgatóság és az MK KFH jelentő képességei között.

HÁRY SZABOLCS

A MACEDÓN HADSEREG MÚLTJA ÉS JELENE

Macedónia 1991-ben vált függetlenné. Békés úton vált ki az egykori Jugoszláviából, hadseregét pedig a Jugoszláv Néphadsereg macedón származású, illetve Macedóniában maradt katonáiból alakította meg 1992-ben. A szerző a téma alapos ismerőjeként a Macedón Hadsereg (Armija na Republika Makedonija – ARM) létrejöttének körülményeit és főbb jellemzőit mutatja be tanulmányában.

A részletes áttekintést a történelmi gyökereket bemutató rövid bevezető alapozza meg, majd részletesen taglalja a Macedón Hadsereg megalakulásának folyamatát, amelynek keretében jelentős csökkentésekre, majd haderőreformra került sor, a legutóbb 2003-ban. A cél egy korszerű, ütőképes haderő létrehozása volt, amely képes az ország védelmére; béketámogató és humanitárius műveletek végrehajtására; a regionális konfliktusok és válságok kezeléséhez történő hozzájárulásra; s nem utolsósorban a Macedón Köztársaság szélesebb értelemben vett érdekeinek védelmére.

Az ARM további reformját a 2009–2018 közötti évtizedre vonatkozó Védelmi Terv határozza meg, amelynek fő célja, hogy a parancsnokságok és az alakulatok szervezete és működése feleljen meg a NATO előírásainak, továbbá a haderő kijelölt szervezetei NATO-, EU- és ENSZ-műveletekben bevetethők legyenek, amit a védelmi költségvetés prioritásai is alátámasztanak. Legfontosabb célkitűzésük a NATO-tagság elnyerése, amelyre a Görögországgal fennálló névvita miatt egyelőre még nem került sor, de ez nem az ARM felkészültségén múlott, ők ugyanis minden tekintetben eleget tettek a NATO-tagság követelményeinek.

DR. VIDA CSABA MK. ÖRNAGY

„AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJAI”
CÍMŰ TANKÖNYVRŐL

2009 nyarán jelent az MK Katonai Felderítő Hivatal egyik régóta várt fontos kiadványa, „Az elemző-értékelő munka alapjai” címmel. A tankönyvet a Hivatal Elemző és Értékelő Igazgatóságának szerzői munkacsoportja készítette azzal a céllal, hogy elősegítsék az elemző-értékelő munka hatékonyabb végzését, továbbá a kiképzés–felkészítés–oktatás rendszerében a szükséges ismeretek elsajátítását. A tankönyvnek még egy funkciójáról kell szólni: a kiadvány egyúttal a magyar katonai hírszerzés olyan kordokumentuma is, amely bemutatja a szolgálat 21. század elején meglévő lehetőségeit. Olyan mű született, amely legalább egy évtizeden keresztül alkalmazható és hiteles, forrásértékű kiadványként funkcionál. S mivel az MK KFH egyben tudományos kutatóhelyként is működik, a Tudományos Tanács és a Hivatal már szervezetei részt vállaltak a tervezés és a megalkotás folyamatában, a tankönyv mindennapi munkában történő hasznosításában.

A kiadványt értelemszerűen minősíteni kellett, ami behatárolja a hozzáférést és tartalmának megismerését. A szerzői munkacsoport hatalmas tudásanyaga – rendszerezett formában – úgy jelenik meg a tankönyvben, hogy az eddigi tevékenység eredményeinek továbbvitelével segíti az elemző-értékelő szolgálat jelenlegi állományát, s biztos alapot teremt a jövőbeni tevékenység végzéséhez.

A 214 oldalas tankönyv 12 önálló fejezetből áll, amelyek tartalma a következő: az elemző-értékelő munka elméleti alapjai, fő területei, módszerei, szempontjai; a nyílt információk felhasználásának lehetőségei és korlátai a jelentő munkában; a válságkezelő műveletek támogatásának elemző-értékelő feladatai; a jelentési rendszer és a jelentésírás módszertana; a szövetségi, valamint a partnerszolgálati együttműködést érintő feladatok; az elemző-értékelő dokumentációs rendszer működtetése; továbbá külön részletezés nélkül néhány más, speciális témakört is tartalmaz.

Az írás szerzője az elemzés-értékelés területén tevékenykedő, jól felkészült tisztok jeles képviselője, aki személyesen is tevékeny részt vállalt a tankönyv témaköreinek tudományos alaposággal történt kidolgozásában és a kiadvány elkészítésében.

DR. OKVÁTH IMRE

A KATONAI HÍRSZERZÉS HELYZETE ÉS TEVÉKENYSÉGE
A RENDSZERVÁLTOZÁS HAJNALÁN (1987–1989)

A szerző az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) tudományos főmunkatársa, aki már korábban is több írással jelentkezett a Felderítő Szemle hasábjain. Ebben a tanulmányában az ÁBTL-ben található – meglehetősen csekély számú – dokumentumokra támaszkodva mutatja be az egykori MNVK 2. Csoportfőnökség Operatív Szolgálat állományának a társadalmi-politikai rendszerváltozás eseményeihez való viszonyulását, tevékenységének főbb jellemzőit, a teljesség igénye nélkül.

Az 1980-as évek végét – immár jó két évtizeddel később – nyugodtan nevezhetjük a rendszerváltozás hajnalának, mint azt az írás címe is jelzi. Nehéz helyzetbe kerültek az akkor állambiztonságinak nevezett szolgálatok, amelyek közül a katonai hírszerzés speciális küldetést teljesített. A társadalmi–politikai átalakulás folyamatát jelentősen befolyásolta az 1984 elején megkezdett haderőreform is (hadtest–dandár–zászlóalj szervezetre való áttérés, létszám- és költségvetési csökkentések), ami az egész néphadsereg állományában növekvő egzisztenciális és politikai–eszmei elbizonytalanodást eredményezett. Nem voltak kivételek ez alól a Csoportfőnökség munkatársai sem, ezért a felső katonai vezetés minden erőfeszítésére szükség volt, hogy a tevékenységet behatárolt keretek között tudják tartani, mert az esetleges „szétesés” beláthatatlan következményekkel járhatott volna.

A tanulmányból megismerhetjük az Operatív Szolgálat helyzetét, szervezetét, szakmai tevékenységének értékelését, amelyhez a szerző – mint kutató – az eredeti dokumentumokat használta fel, amelyek minősítését időközben már feloldották. Részletesen ismerteti a katonai hírszerzés akkori feladatait, és áttekintést ad a rendszerváltozás folyamatának hatásairól. Mindezekből arra következtet, hogy az Operatív Szolgálat személyi állománya szélsőségektől mentesen, szakmai feladatait tisztességgel teljesítve, a Haza érdekeit szem előtt tartva végezte felelősségteljes munkáját. Amire az is bizonyíték, hogy később a felgyorsult nemzetközi események közepette – mindenekelőtt a romániai forradalom, a Szovjetunió összeomlása és a kibontakozó délszláv válság éveitől – a magyar állambiztonsági szolgálatok közül a katonai hadászati felderítés volt az, amely a leggyorsabban volt képes reagálni a változásokra. A korábbi – a NATO és a nyugat-európai államok elleni felderítés irányának megváltoztatásával – képes volt a válságócok felé történő erő- és eszköz-átcsoportosításra, s ezzel a mindenkori állami vezetés számára szükséges és kiemelten fontos hírszerzési információk biztosítására.

Mindez kihatással volt a személyi állomány későbbi megítélésére, s a szervezet jogutódja – a HVK Katonai Felderítő Hivatal – viszonylagos szabadsággal dolgozhatta ki saját feladatrendszerét és távlati feladatait az 1990-es évek elején. A folyamat eredményeinek véglegesítésére a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény elfogadásával került sor, amikor létrehozták a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalát is.

A szerző írása jól tükrözi a címben jelzett időszakban történt főbb eseményeket, a szolgálat helyállását. A tanulmány egyben fontos szakmatörténeti dokumentum, amely hitelesen tükrözi a történeteket.

Tisztelt Olvasó!

Amennyiben bármelyik írás, tanulmány recenziója felkeltette érdeklődését, a vonatkozó szabályzóknak megfelelő engedély birtokában az MK Katonai Felderítő Hivatalban – mint tudományos kutatóhelyen – személyesen is tanulmányozhatja.

DR. RÁCZ LAJOS EZREDES

KÍNA ÖSSZNEMZETI EREJE – II.

A szerző tanulmányának első része a Felderítő Szemle előző (2009/3.) számában jelent meg. A második részben folytatja gondolatmenetét a gazdasági–pénzügyi világválság hatásairól és megállapítja, hogy Kína jól vizsgázott válságkezelésből. Visszafogott előrejelzések szerint már 2027-ben Kína lesz a világ legnagyobb gazdasága, s egyúttal az egyedüli „hiperhatalom”. A különféle elméletek alapvetően egyetértenek abban, hogy a mai kínai gondolkodás központi fogalma az össznemzeti erő, s Kína ebben a vonatkozásban is az Amerikai Egyesült Államok egyedüli kihívója.

A szerző a tanulmányban bemutatja az „információs forradalomra” adott kínai válasz tényezőit, ok-okozati összefüggéseit. A jellegzetes kínai gondolkodásmód az élet minden területén átszövi a történéseket, és természetesen kölcsönhatásban van azokkal. A világ gazdasági erőviszonyok átrendeződésének legfőbb indikátora a kínai GDP rohamos növekedése, ami az Egyesült Államok és Kína közötti kereskedelmi és pénzügyi mérleg aránytalanságában ölt testet, de ez a folyamat nemcsak környezeti, hanem külgazdasági okok miatt is fenntarthatatlan, mint ahogy azt néhány vonatkozó kiadvány elemzésekkel is bemutatja.

Külön gondolatkörben ismerkedhetünk meg a konfliktusok modellezésére, a stratégiai problémák megoldására szolgáló játékelmélettel, amely szorosan összefügg az „információ” fogalmával. Azonban az „információ” kifejezést speciális értelemben használjuk, és ezt nem szabad összekeverni a szó szokványos értelmezésével, különösen ügyelni kell arra, hogy az „információt” ne tévesszük össze annak jelentésével. A gondolatkör befejezéséeként a szerző arra a következtetésre jut, hogy a téma részletes feltárása az össznemzeti erő (CNP) kutatásának új fejezetét nyithatja meg.

A tanulmány záró gondolatkörében az össznemzeti erő (CNP) kiszámításáról szólva a szerző kijelenti, hogy a CNP többdimenziós mutatóként alkalmasabb a valóság leképezésére, mint az egydimenziós GDP, vagy a szintén „egydimenziós” katonai potenciál. A CNP kiszámításának fő módszere az ún. „réteges” vagy „hierarchikus elemzés” (AHP), amit különféle tényezőkkel egészítettek ki, mint például a BOCR-analízis, amelyben az alkalmazott ellenőrző kritériumok négy dimenzióban – gazdasági, politikai, jogi, biztonsági – kerültek kialakításra. Az okfejtéseket grafikonok, táblázatok egészítik ki.

---

* A recenziókat Vass Jenő ezredes, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője készítette, a „Lektorai vélemény”-ek tartalmának felhasználásával.

Az angol nyelvű fordítás Szabó Mihály ezredes munkája. Lektor: Lakatos Zsolt alezredes.

CONTENTS*

COLONEL LAJOS RÁCZ, PhD

CHINA'S COMPREHENSIVE NATIONAL POWER – II.

The first part of the author's study appeared in our Intelligence Review no. 2009/3. In this part, he continues developing his thoughts about the effects of the global economic-financial crisis and confirms that China has got a good grade on the test of crisis management. According to moderate forecasts, by 2027 China will have got the biggest economy and become the sole "hyper power". The advocates of several theories share the view that the central notion of today's Chinese thinking is the Comprehensive National Power (CNP), and in this respect, the only challenger of the United States is – without doubt – China.

He describes the details of the Chinese reaction to the "information revolution" and its effects upon the causes. The special Chinese way of thinking permeates all significant Chinese events and is in interaction with them. The primary indicator of the rearrangement in global economic power relations is the rapid growth of the Chinese GDP, which can manifest itself also in the financial and trade imbalance between the United States and China. This process is untenable not only for environmental but also for foreign economic reasons, which is clearly proved by several academic analyses as well.

We can read – within a separate sphere of thought – about the game theory applied to modelling conflicts and solving strategic problems, which is closely interrelated with the notion of "information". However, we use the term of "information" in a particular sense and we must not confound it with the standard interpretation of the word. Concluding his sphere of thought, the author comes to the conclusion that the detailed exploration of this topic can open a new chapter in the CNP's analyses.

At the end of his study, the author – while showing us the method of gauging the CNP – declares that the CNP, as a multidimensional index, is more suitable for reflecting the reality than the one-dimensional GDP or the (also one-dimensional) military potential. The principal method for the CNP's calculation is the so-called "layered or hierarchical analysis", the Analytical Hierarchy Process (AHP). This is completed with such factors as the BOCR-analysis (Benefits Opportunities Costs and Risks), in which the applied criteria relate to four – economic, political, legal and security – dimensions. His reasoning is supported and illustrated by graphics and tables.

---

* The recessions have been prepared by Col. Jenő Vass, responsible redactor of the Review, by making use of the advisers' assessments.

The English translation has been made by Col. Mihály Szabó. Lector: Lt.-Col. Zsolt Lakatos.

A szerző a tanulmány sorozat harmadik részében arra a kérdésre próbál választ találni, hogy milyen lesz a világ 2050-ben (vagy már jóval korábban), amelyben Kína lesz az egyedüli „hiperhatalom”, és az Egyesült Államok a „másodhegedűs” szuperhatalom. Egyáltalán, van-e esély arra, hogy ez a hatalmi átrendeződés nagyobb fegyveres konfliktus nélkül végbemenjen? Milyen forgatókönyvek mentén kerülheti el a világ a fenyegető környezeti, gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális és erkölcsi válságot, és abban milyen szerepet játszhat Kína, az Egyesült Államok, az Európai Unió, Oroszország, India és más nagyhatalmak?

A tanulmány harmadik, befejező részét a Szerkesztőbizottság a Felderítő Szemle soron következő számában megjelenteti.

PROF. DR. KATONA MAGDA – RÉPÁSI KRISZTIÁN

**AZ „ÉLŐ BOMBÁK” – A 21. SZÁZADI
ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS FEGYVEREI**

Szinte naponta hallani öngyilkos merényletekről, megdöbbentő tragédiákról, amelyeket a közvélemény a terrorcselekmények között tart számon.

A két szerző közül a professzor asszony alapos ismerője a témakörnek, a másik szerző pedig doktorandusz hallgatóként kutatja az aszimmetrikus hadviselés napjainkban „leghatékonyabbnak” bizonyuló terrorista cselekedeteit, a közel negyedszázada fennálló jelenség motivációit és összefüggéseit.

Tanulmányukban bemutatják a társadalmi hátteret, amely a terrorcselekmények alapjául szolgál, valamint azokat a személyiségjegyeket, amelyek az öngyilkos merényletök fanatizmusát motiválják, továbbá annak megítélését. A szerzők az Afganisztánban, Pakisztánban, Irakban, Kasmírban és Szomáliában elkövetett merényletek társadalmi hátterét vizsgálták, amelyeknek főbb összefüggései más országokban, például Jemenben és Izraelben is jellemzőek.

Külön is foglalkoznak a nők által elkövetett öngyilkos merényletekkel, amelyeket 1985 óta egyre nagyobb számban követnek el Izraelben, Csecsenföldön, Sri Lankán, Irakban és más térségekben. A „felkészítők” módszerei változatosak: a zsarolástól a megerősztől mindent „bevetnek”, hogy az érintett nők a szegénység miatt elvállalják a merényletet. De mint minden eddigi öngyilkos merénylet, a nők is csak eszközök voltak a különféle terrorcsoportok számára céljaik elérésében.

Vizsgálódásukban bemutatják azt is, hogy a közel-keleti terrorista szervezetek milyen módszerekkel érik el, hogy gyerekekből is öngyilkos merénylet váljon. Pakisztáni, tamil és palesztin kiskorúak között végzik a „toborzást”, majd „megdolgozzák” őket, hogy a tanultakról senkinek nem beszélhetnek, még a szüleiknek sem. Az „agymosás” révén akarnak biztosra menni, hogy senki nem fogja lebeszélni a gyerekeket a szándékukról, öngyilkos cselekményeik elkövetéséről.

Az öngyilkos merényletök – férfiak, nők, gyerekek – személyiségképei mindenekelőtt saját társadalmunk „tükröképei”, deviáns „termékei”. Ezért a velük szembeni fellépés a felderítésnél és az elhárításnál jóval komplexebb feladat.

In the third part of his study, he makes effort to describe: what will be the world like in 2050 (or ever earlier) in which China will be the only “hyper-power” and the United States will only be “the second violinist”? Will there be any chance at all for this change of power relations to take place without major armed conflict? What will be the probable scenarios that make it possible for the world to avoid environmental, economic, political, social, cultural and moral crisis? And what will be the role of China, the United States, the European Union, Russia, India and other great powers?

The Editorial Board intends to publish the study’s third part in the next Intelligence Review.

PROF. MAGDA KATONA, PhD – MR. KRISZTIÁN RÉPÁSI

“HUMAN BOMBS” – WEAPONS OF THE ASYMMETRIC WARFARE IN THE 21ST CENTURY

We can hear nearly every day about suicide bombers and shocking tragedies, which are referred to by the public as terrorist attempts.

Mrs. Katona is a known expert in this topic. Her co-author looks – as a PhD candidate – into the presently “most effective” terrorist method of asymmetric warfare, into the motivations and aspects of this harmful phenomenon inflicting the world for almost a quarter of century.

In their essay, they show us the social background that constitutes a fertile soil for terrorist acts and the personality traits that foster the suicide bombers’ fanaticism. Furthermore, they show us also the society’s judgment of this fanaticism. The authors examine the social background of attempts committed in Afghanistan, Pakistan, Iraq, Kashmir and Somalia. They underline that the main features of these attempts are similar also in other countries, for example in Yemen or Israel.

They pay special attention to suicide attempts perpetrated by female bombers. Since 1985 the number of such attempts has been increasing in Israel, Chechnya, Sri Lanka, Iraq and other regions as well. The methods of the bombers’ inspectors are rather diversified, ranging from blackmail to rape, and are based on the women’s sense of fear or shame. However, we have to understand that all perpetrators (including the female suicide bombers) have always been only simple tools in the hands of terrorist groups to help achieve their objectives.

The authors identify also the dirty tricks applied by the Middle Eastern terrorist organizations to induce children to become suicide bombers. The terrorists pursue “recruitment” among Pakistani, Tamil and Palestinian minors, “indoctrinate and work upon them” to keep the instructions back even from their parents. By this brainwash, they try to make sure that nobody can dissuade the children from committing their suicide attempts.

The profiles of the suicide bombers – men, women and children – are first of all “the reflected images and deviant products of their own society”. Therefore, their neutralization cannot be confined only to their identification and liquidation; it is a much more complex task.

A tanulmányt mindenekelőtt a témával foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánljuk, de hasznos olvasmányt jelent az érdeklődők számára is.

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

A TERRORIZMUS ÉS MÁS TRANSZNACIONÁLIS KIHÍVÁSOK A NYUGAT-BALKÁNON

A szerző a témakör egyik legjobb ismerője, aki rendszeresen jelentkezik írásaival a Felderítő Szemle hasábjain. Mint tanulmányának bevezetőjében írja, napjainkban az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések közül különösen az erőszakot tartalmazó fenyegetési formák jelentenek veszélyt a Nyugat-Balkánra, illetve azon keresztül Európa más államaira. Különösen a terrorizmus okoz „fejtörést”, melynek modern kori változata, az iszlám fundamentalista terrorizmus napjaink egyik legnagyobb biztonsági kihívása.

Az iszlám fundamentalizmus modern kori irányzatai – a szalafizmus, a vahabizmus és a globális dzsihádzizmus – igen „népszerűek” a térségben, ahol a terrorizmus – mint az a történelemből közismert – nem új keletű jelenség. Ezek az irányzatok összekapcsolódnak a szervezett bűnözéssel, a bűnözőcsoportok gyakran bekapcsolódnak a kábítószer-, fegyver- és embercsempészetbe, mindez pedig negatívan hat a nyugat-balkáni térség stabilitására. A politikai korrupció, a domináns szürkegazdaság, az alacsony hatékonyságú adminisztratív és jogi intézményrendszer lehetőséget teremt arra, hogy a szervezett bűnözés is jelentős tényező legyen a térség egyes országaiban.

A szélsőséges nézetek a válságkörzetekben hatást gyakorolnak egyes nem kormányzati szervezetekre (NGO) is, ami komoly kihívás elé állítja a nemzetközi közösséget. Ezért a Nyugat-Balkánon működő egyes iszlám NGO-k megtalálhatók az ENSZ Biztonsági Tanácsa és az Európa Tanács terrorizmussal gyanúsítható szervezeteket tartalmazó jegyzékein, fő tevékenységük pedig abban rejlik, hogy a szélsőséges nézetek terjesztésével főként az ifjúságot igyekeznek megnyerni.

A szerző a továbbiakban bemutatja az egyes országokban – Albániában, Macedóniában, Horvátországban, Koszovóban, Bosznia-Hercegovinában és a Szandzsák térségében – működő szervezeteket, valamint felsorolja azokat a tényezőket, amelyek előre jelezhetik terrorcselekmények bekövetkezését a Nyugat-Balkánon.

A szerző külön szól az Európa más országaiban élő nyugat-balkáni diaszpórák helyzetéről, a migrációs mozgások lehetséges negatív következményeiről, valamint Európának a nyugat-balkáni térség kihívásaira adott válaszáról. Összességében a helyzetet úgy értékeli, hogy bár a Nyugat-Balkán terrorfenyegetettsége jelenleg alacsony szintű, azonban az országok többségének számos, más formában jelentkező transznacionális kihívással kell megküzdenie. Nemzetközi segítséggel azonban a bűnözés és a szélsőséges nézetek terjedése visszaszorítható.

A tanulmány a témával foglalkozók számára sok rendszerezett információt tartalmaz, de az érdeklődő olvasó eligazodásához is hasznos támpontot jelent.

We recommend the study primarily to experts, but it can be a useful reading for all interested people.

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

TERRORISM AND OTHER TRANSNATIONAL CHALLENGES IN THE WESTERN BALKANS

The author is one of the best experts in this topic and regularly writes for the Intelligence Review. He emphasizes in the introduction of this study, that – from among the new challenges, risks and threats – it is the threats implying violence that are the most dangerous for the Western Balkans and thus, for the European states. The greatest concern is raised by terrorism, whose modern age-variant; the Islam fundamentalism represents one of the gravest security challenges of our era.

The modern age-schools of Islam fundamentalism – salafism, wahabism and global jihadism – are very “popular” in the region; where (as well known from the history) terrorism is not a new phenomenon at all. These schools are generally linked to the organized crime. By pursuing drug, weapon and human smuggling, the criminal groups exercise a negative impact on the region’s stability. Political corruption, the prevailing black economy, the low-efficiency administrative and legal system create a favourable condition for the organized crime to have a significant role in some countries of the region.

The extremist ideas have an effect on the NGOs operating in crisis regions, which represents a serious challenge for the international community. Therefore, some NGOs from the Western Balkans can be found on the list compiled by the UNSC and EU about the organizations suspected of supporting terrorism. Their main activity is to obtain the sympathy and support (primarily) of the youth by spreading extremist ideology.

He gives a good picture of the organizations – operating in Albania, FYROM (Macedonia), Croatia, Kosovo, BiH and the Sandjak – and enumerates the factors that may forecast certain terrorist actions in the Western Balkans.

The author dedicates a special space to describe the situation of the Diasporas, the possible harmful consequences of migration and the European answers to be given to the challenges posed by the Western Balkan region. In sum, he assesses that the terrorist threat level in the region is low; however, most countries have to cope with numerous other transnational challenges. In his opinion, by joint international cooperation, the spread of crime and extremist ideologies can be forced back.

The writing contains many systematized pieces of information for experts; moreover, it can offer a good point of orientation for all our readers as well.

KISS ÁLMOS PÉTER

FELDERÍTÉS ÉS NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusza, aki korábban az Amerikai Egyesült Államok tiszthelyetteseként több mint másfél évtizedet szolgált katonai felderítő beosztásokban.

Mint írja, a második világháborút követő évtizedek során mélyreható változások történtek a hadviselésben. A bekövetkezett társadalmi és politikai változások, a technológia robbanásszerű fejlődése újabb generációváltást eredményezett. E jelenség magyarázatára született az 1980-as években a hadviselés generációinak elmélete, mely szerint az állam fegyveres erői és a nem állami hadviselők között negyedik generációs hadviselés folyik.

A szerző kifejti, hogy a hadviselésben párhuzamosan tapasztalható két paradigma új válaszokat követel a társadalomtól, ezért is tartja sajnálatosnak, hogy a „háború a nép között” kifejezés nem terjedt el a szakirodalomban, pedig ez jobban visszaadja a hadviselés új paradigmájának lényegét, mint a gyenge „negyedik generációs” vagy „aszimmetrikus” kifejezés. Ugyancsak párhuzamos paradigmák léteznek és hatnak a felderítésben és a hírszerzésben is, amelyek megkövetelik valamennyi érintett szervezet és szerv szoros együttműködését, infokommunikációs csatornáik működtetését. Megkísérel választ adni a központi vagy helyi felderítés dilemmájára is, majd ismerteti a felderítési irányokat és a felderítési eljárásokat. Fontosnak ítéli az aktív titkosszolgálati módszerek alkalmazását, és kijelenti, hogy a hatékony hírszerzésnek „ikertestvére” a hatékony elhárítás.

A tanulmány befejező gondolataiban a negyedik generációs hadviselés megnyilvánulásait taglalja, Európában. Koszovó függetlenségének kikiáltása – ami a negyedik generációs hadviselés egyik leglátványosabb sikere – arra ösztönzi Európa kisebbségeit, hogy megkíséreljék az autonómia, vagy a függetlenség kiharcolását. A szerző szerint hazánk is lehet negyedik generációs konfliktusok helyszíne, mert a paradigmaváltást elősegítő tényezők itthon éppúgy jelen vannak, mint bárhol Európában.

A tanulmányt a Felderítő Szemle valamennyi olvasójának szíves figyelmébe ajánlja a Szerkesztőbizottság.

DR. MAGYAR SÁNDOR MK. ÖRNAGY –
MAGYARNÉ KUCSERA ERIKA MK. ÖRNAGY

RÁDIÓHÍRADÁS LEHETŐSÉGEI A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN

Mindkét szerzőnek már eddig is több írása jelent meg a Felderítő Szemlében, amelyeket a ZMNE Hadtudományi Műszaki Doktori Iskola hallgatójaként készítettek. Egyikük időközben megvédte disszertációját, a hadtudomány PhD fokozatosára lett, párja pedig a tudományos fokozat megszerzésére készül. Mindketten a téma szakértői.

MR. PÉTER ÁLMOS KISS

INTELLIGENCE AND THE FOURTH GENERATION WARFARE

The author, who formerly served for more than one and a half decade as a reconnaissance NCO (in several posts) in the US armed forces, is a PhD candidate at the Zrínyi Miklós National Defence University.

In his opinion, during the post-world war decades there were profound changes in the warfare. The social and political changes, the sweeping technological developments have brought about a newer generation shift. In order to interpret this phenomenon, a new theory for the warfare generations have been developed, according to which, if the belligerents are official armed forces and not-state actors, they wage a fourth generation war.

He is of the opinion that the two paradigms, that are governing in parallel the warfare, require new answers from the society. It is also for this reason that he finds it deplorable that the expression “war among people” has not gained ground in academic literature, despite the fact that it reflects much better the essence of the new warfare than the terms of “fourth generation or asymmetric warfare”. There are parallel paradigms also in the field of reconnaissance and intelligence, which makes it necessary for all relevant organizations to pursue close cooperation and operate joint info-communication channels. He tries to find solution to the dilemma of relying on central or local reconnaissance. Furthermore, he outlines the reconnaissance directions and procedures. He deems it important the use of active secret service methods and emphasizes: effective counter-intelligence is a “twin brother” of effective intelligence.

In his concluding thoughts, he displays the European examples of the fourth generation warfare. According to him, the proclamation of Kosovo’s independence – one of the most spectacular successes of the fourth generation warfare – may stimulate the minorities in Europe to make attempts at achieving their autonomy or independence. In his judgment, our country might also become the scene of fourth generation conflict, because the factors facilitating the paradigm shift are present also here, just as everywhere in Europe.

The Editorial Board kindly offers the study to all readers of our Intelligence Review.

MAJOR ENG. SÁNDOR MAGYAR, PhD –
MAJOR ENG. ERIKA KUCSERA MRS. MAGYAR

THE POSSIBILITIES OF RADIO COMMUNICATION IN PEACEKEEPING MISSIONS

As PhD candidates at the Zrínyi Miklós National Defence University, both authors have already written several articles for the Intelligence Review. In the meantime, Major Magyar successfully defended his dissertation and his wife is making preparations to do so. Both of them are experts in this subject.

A béketámogató műveletek infokommunikációs biztosításának jelentős részét rádióhíradással lehet megvalósítani, mivel a rádióösszeköttetések széles spektrumban használhatók mind a nemzetközi kapcsolattartásra, mind pedig a műveleti területen végrehajtandó feladatok híradó biztosítására.

Mint írják, a nemzeti irányban létesített híradás alapvetően rövidhullámú rádióeszközök felhasználásával történik, ami jelenleg főként analóg rádiókészülékekkel valósul meg. A figyelem azonban egyre inkább a mind nagyobb számban megjelenő digitális rádiókra irányul, amelyek szoftveresen konfigurálható hardverekből épülnek fel. Az újgenerációs rádióberendezések alkalmazása számos előnyt jelent a híradás létrehozása, biztonságos fenntartása és idegen behatásoktól védett működtetése során. Mindez különösen a műveleti területen jelent előnyt, még akkor is, ha bizonyos rádióforgalmi rendszerekben használatuk korlátozott.

Napjainkban a Magyar Honvédség eszközparkjában is megtalálhatók a szoftverrádiók, amelyek a tábori hírendszereként közös menedzsment-felügyelettel működtethetők. A rádiómenedzsment nagymértékben növeli az üzembiztonságot és a hálózati rugalmasságot, alapvetően az ultrarövid-hullámú rádiófelvevő pontokon keresztül. S hogy mindez hogyan valósítható meg, részletesen megismerhetik a szerzőpáros tanulmányából.

Az írás mindenekelőtt a szakemberek érdeklődésére tarthat számot, de a technikai–technológiai újdonságok iránt érdeklődőknek is hasznos olvasmány.

LESKÓ LÁSZLÓ TAMÁS ÖRNAGY

**AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK –
AZ OBAMA-ADMINISZTRÁCIÓ
KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI TÖREKVÉSEI**

Az Amerikai Egyesült Államokban a 2008. évi elnökválasztást nagy várakozás előzte meg és világviszonylatban is páratlan média- és közfigyelem övezte. Az amerikai honpolgárok változásokat, a világpolitika szereplői pedig együttműködést, békülékenyebb hangnemet akartak, s egyúttal mindannyian a gazdasági–pénzügyi válság mielőbbi megoldását remélték.

A szerző a témakör alapos ismerője, aki késztetést érzett arra, hogy egy esztendő elteltével megkísérelje összegezni az Obama-adminisztráció kül- és biztonságpolitikai törekvéseinek lényegét és eddigi tapasztalatait. Az új elnök – Barack H. Obama – már a kampányban is a változás szükségességét hirdette, összefogásra buzdított, de nem ígért gyors megoldást a válságra. Elhatárolódott a Bush-éra külpolitikai „ballépéseitől” és agresszív retorikájától. Elnöki beiktatási beszéde lelkesítő volt és többmillió hallgatósága úgy érezhette: Amerika új vezetőt talált, és visszatért a nemzet nagyságába vetett hite.

A major part of info-communication support provided to peacekeeping missions can be realized by radio communication, which can be used in a wide spectrum both for maintaining international contacts and providing communication support to the tasks to be carried out in the area of operation.

As they write, the communication towards the home country is ensured fundamentally by short-wave devices, which – at present – are primarily short-wave analogue radios. However, attention is ever more concentrated on the digital radios that appear in an increasing number and are composed of such hardwares that can be programmed with softwares. The use of new generation radios entails many advantages during the communication's establishment, its safe maintenance and interference-proof operation. All this is very advantageous especially in the area of operation, even if their use is restricted in certain radio systems.

Today, also the Hungarian Defence Forces have software-radios, which can be operated – as an element of the field communication system – under joint management. This joint management significantly increases operational reliability and network flexibility, basically through ultra-short wave radio points. We can read about the practical realization of all this process from the couple's article.

The writing can be utilized first of all by experts, but it can prove to be a useful reading also for those who are interested in the technical-technological novelties.

MAJOR TAMÁS LÁSZLÓ LESKÓ

**THE UNITED STATES OF AMERICA – THE OBAMA
ADMINISTRATION'S FOREIGN-AND SECURITY POLICY**

There were great expectations before the 2008 presidential election in the United States and the event got into the focus of the media's and the public's attention. The American citizens cherished the hope that significant changes were in the offing, and the actors of global policy expected a better cooperation and a conciliatory tone, and all of them hoped for an early solution to the global economic-financial crisis.

Knowing very well the topic, the author was prompted – after one year – to try to summarize the essence and experiences of the foreign- and security policy pursued by the Obama administration. The new president, Barack Obama had already emphasized during his campaign the necessity of significant changes and exhorted people to join their efforts for a comprehensive revival, but he did not promised rapid solutions to the crisis. He dissociated himself from the “blunders” and aggressive rhetoric of the Bush administration experienced at that time in the American foreign policy. His inauguration speech was very inspiring and the several million-participants felt that America found at last a good leader and they began having faith again in the nation's greatness.

A tanulmányból megtudhatjuk, hogy a hazai és a nemzetközi közvélemény miként reagált az Obama-adminisztráció hivatalba lépésére. Részletesen taglalja a kormányzat kül- és biztonságpolitikai törekvéseit, a külpolitikai irányelveket és a megtett lépéseket, közöttük Afganisztán és Pakisztán térségében, Irakban, Izraelben és a Közel-Keleten, Irán és Észak-Korea vonatkozásában; a terrorizmus témakörében, az al-Kaida és más terrrorszervezetek elleni fellépésben és egyéb témákban. Törekvések érzékelhetők az Egyesült Államok szövetségi kapcsolatainak „újraélesztésére”, az amerikai alapértékek megőrzésére és közvetítésére; Szudán és Latin-Amerika „ügyeiben”; az energiabiztonság megteremtésében és a klímaváltozás elleni fellépésben.

A szemléletváltozás ellenére a katonai erő továbbra is meghatározó maradt, ezért a diplomáciában a megítélés nem változott, de Oroszország, Kína, a Közel-Kelet, az arab világ és Európa már izelítőt kapott a hangnemváltozásból.

A tanulmányt mindenekelőtt a szakemberek figyelmébe ajánljuk, de hasznos és érdekes olvasmány minden olvasónak, a közreadott irodalomjegyzékkel együtt.

DR. HABIL. HÉJJA ISTVÁN EZREDES

A „BOLOGNAI FOLYAMAT” ÉS A NEMZETBIZTONSÁGI KÉPZÉS

A szerző rendszeresen jelentkezik tanulmányaival szakmai folyóiratunkban. Ebben az írásában egy napjainkban aktuálisra vált témát dolgoz fel, a „Bolognai folyamat”-nak nevezett átalakítás hatását a nemzetbiztonsági képzésre.

A folyamat alapját 29 európai ország – köztük hazánk – által 1999. június 19-én aláírt „Bolognai Nyilatkozat” képezi, amelynek célja az érintett országok felsőoktatás-politikájának összehangolása, a könnyen áttekinthető és összehasonlítható oklevelek rendszerének bevezetése, az alapvetően két fő cikluson alapuló felsőfokú képzési rendszer, valamint a mobilitást segítő kreditrendszer kialakítása.

A honvédelmi tárca – azon belül a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok – képzésigényét alapvetően a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen realizálják. A szerző személyesen – hosszú évek tapasztalatának birtokában – maga is részt vesz a folyamatban, ezért az írásában közzétett tartalom, eszközrendszer és a megvalósítás módjai hiteles személytől származnak. Külön kitér a nemzetbiztonsági képzés fontosságára, sajátosságaira, s mindezt összefoglaló táblázatokkal kiegészítve meg is indokolja. Mondanivalója az oktatási-képzési-felkészítési rendszer további fejlesztése, bővítése szempontjából is fontos.

A szerző írását elsősorban a témával foglalkozó szakembereknek ajánljuk, de fontos forrás a katonai vezetők tájékozódásához is.

We can learn from the study how the American and international public opinion reacted to the taking office of the Obama administration. He describes in detail the administration's endeavours in the field of foreign- and security policy, its foreign policy guidelines and the measures taken until now, among others, in Afghanistan, Pakistan, Iraq, Israel and in the Middle East; with regard to Iran and North Korea; against terrorism, al-Qaida and other terrorist organizations, as well as in other important fields. We can witness the efforts aimed at "renewing" America's relations with its allies, preserving and transmitting the basic American values; taking steps in the "affaires" of Sudan and Latin America; creating energy-security and preventing climate change.

Despite the paradigm shift, the reliance on military forces has remained a determinant concept; therefore there were no radical changes in the diplomacy either. However, the people in Russia and China, in the Middle East and in the Arab world, as well as in Europe could clearly feel that the American tone and approach have undergone significant and positive changes.

The article – together with the bibliography – is a useful reading both for experts and other people.

COLONEL ISTVÁN HÉJJA, HABIL. CSc

“BOLOGNA-PROCESS” AND NATIONAL SECURITY EDUCATION

The author regularly writes for our periodical. In this study, he elaborates on a very timely topic; the effects exercised by “the Bologna-Process” on the national security education.

The basis of the process was laid by 29 European countries – including Hungary – by issuing on 19 Jun 1999 the “Bologna Declaration”, which was aimed at harmonizing the policy pursued in higher education within the countries concerned; introducing such diplomas that are easy to survey and compare; and creating such a higher education system that are based on two main cycles; as well as establishing an accreditation system that facilitates mobility.

The MoD's educational demands – including the demands of the military national security services – are satisfied at the Zrínyi Miklós National Defence University. The author is an active participant of the process and has concrete, personal experiences gained during long years, thus his assessment on the process and its content, tools, methods and its realization can certainly be considered as fully authentic. He underlines the importance and special nature of the national security education, illustrating the whole subject by summative tables. His findings are important also for the further development and enlargement of our education and training system.

We recommend the article above all to experts, however it constitutes an important source for our military leaders as well.

TORMA BÉLA EZREDES

TÁVKÖZLÉSI MESTERSÉGES HOLD RENDSZEREK ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYOK – II.

A szerző írása a Felderítő Szemle előző (2009/3.) számában megjelent tanulmányának második része, amelyben folytatja az INTELSAT távközlési mesterséges hold rendszer fejlődésének bemutatását.

Az írásból megismerhetjük az INTELSAT VI–IX szériák főbb paramétereit, táblázatok és ábrák segítik az eligazodást. A témában otthonosan mozgó szakemberek számára is érdekesek és jól használhatók az összehasonlítások, a fejlődési irányokat összefoglaló táblázatok, a távközlési szolgáltatások ismertetése és más összefüggések bemutatása. Az űrszegmens technikai/technológiai fejlődése következtében lehetőség nyílt a területfedés kiterjesztésére, a hatékonysági mutatók értékének növelésére, aminek következtében csökkennek a földi költségek és a berendezések méretei, új kínálatokkal bővült a szolgáltatások köre, úgy mint a DAMA, az Internet, a DTH és a VSAT szolgáltatások.

Az írás befejező gondolataiban a szerző az INTELSAT rendszer földi szegmensével, a földi állomások típusaival és a jellemző szolgáltatásokkal foglalkozik.

A tanulmány harmadik részét a Felderítő Szemle soron következő számában tervezi megjelentetni a Szerkesztőbizottság.

VINCZE BÉLA ALEZREDES

A SPECIÁLIS FELDERÍTŐ HÍRADÁS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE 1959–1991

A szerző a kezdetektől fogva részese volt a mélységi felderítés szerves elemét jelentő speciális híradás létrehozásának és fejlesztésének. Mivel a mélységi felderítő csoportokat elsősorban ejtőernyővel juttatták ki működési körleteikbe, ezért az állomány felszereltségét és annak súlyát a lehető legkevesebbre kellett „összehozni”, amibe természetesen beletartozott az alkalmazásra kerülő rádióállomás is. Fontos volt továbbá, hogy az összeköttetés felvétele, a táviratok gyorsadással történő továbbítása rövid idő alatt történjen meg, miközben kímélje az akkumulátorokat is, ezért a feladata nem volt egyszerű.

Speciális felderítő híradás alatt a mélységi felderítő csoportok és az azokat kijuttató és irányító törzsek közötti híradás megvalósítását értjük. Az írásból megismerhetjük a fejlődési folyamatot, a „hőskortól” egészen a mélységi felderítés megszűnéséig, amikor az addigi eszközökkel és módokon már nem volt lehetőség a szakma művelésére. A technikai–technológiai fejlődés, továbbá a felderítés jelentős átalakulása következtében ez a híradási módozat megszűnt, a mai viszonyok között működőt pedig nagyon nehéz lenne a korábbival összehasonlítani, ezért az már egy másik történet.

COLONEL BÉLA TORMA

**TELECOMMUNICATIONS SATELLITE SYSTEMS
AND THEIR DEVELOPMENT TRENDS – II.**

The first part of this study appeared in the previous edition of our Intelligence Review (no. 2002/3.). On this occasion, the author continues the evaluation of the development achieved in the field of INTELSAT telecommunication satellite system.

We can now examine – with the help of tables and pictures – the main parameters of the INTELSAT VI-IX series. The comparisons and summative tables containing the development trends, as well as the description of telecommunication services and other relevant issues are interesting and very usable also for experts. Thanks to the technical-technological development of space technology, it has become possible to cover an extended area, to increase the efficiency-indexes, which helps to reduce the costs and the devices' size, to widen the sphere of new services, such as the DAMA (Demand Assignment Multiple Access), the Internet, the DTH (Diret to Home) and VSAT (Very Small Aperture Terminal) services.

The author – in his concluding thoughts – deals with the earth segment of the INTELSAT system, the types of earth stations and the available services.

The Editorial Board plans to publish the third part of the study in the next issue of our Intelligence Review.

LIEUTENANT COLONEL BÉLA VINCZE

**DEVELOPMENT STORY OF THE SPECIAL RECONNAISSANCE
COMMUNICATION 1959–1991**

The author actively participated – from the very beginning – in the establishment and development of the special communication system that constituted an integral part of the long-range reconnaissance. Taking into account that the long-range reconnaissance groups were deployed to their area of operation with parachutes, the total weight of an equipped soldier had to be limited, thus, also his radio had to be light and small. Furthermore, it was an important requirement for the operator to establish communication very quickly and send messages by rapid transmission within a short period of time, meanwhile he had to spare the accumulator's power; thus his task was rather complicated.

The notion of special reconnaissance communication is understood as the radio connection between the long-range reconnaissance groups and the staffs that deploy, command and control them. We can familiarize with the developing process, from the very "heroic age" to the end of the long-range reconnaissance, when traditional means and methods did not make it possible to pursue this special reconnaissance communication. Thus – due to the technical-technological development and the radical changes in reconnaissance – this type of communication came to an end, and the new one could be very hard to compare with the old methods. It would require another complete study.

A szerző érdeme, hogy megörökítette ezt a fontos tevékenységi kört, ami ezáltal a katonai felderítő szakma történetének részévé vált. Az írás jó szolgálatot tesz a kutatóknak és az érdeklődőknek egyaránt, ezért a Szerkesztőbizottság az olvasók szíves figyelmébe ajánlja.

SŐREGI ZOLTÁN FŐHADNAGY

**EGY FELEMÁS DIVERZÁNSAKCIÓ –
SZABADCSAPATOK KÁRPÁTALJÁN, 1938 ŐSZÉN**

Az első világháborút lezáró Párizs környéki békerendszerek már aláírásukkor magukban hordozták a következő világégést, hiszen a vesztes felek számára olyan feltételeket tartalmaztak, amelyeket hosszabb távon nem lehetett teljesíteni. A hazánkra zúdított „trianoni trauma” átmeneti bénulást ugyan előidézett a magyarság életében, de az új, mesterséges határok közé szorított állami és katonai felső vezetés revizionista törekvéseit egyáltalán nem rejtette véka alá. Amint a kormányzat elérkezettnek látta az időt, azonnal realizálta is a törekvéseket, így történt ez 1938 őszén Kárpátalján is, amikor a Rongyos Gárda bevetésére „titokban” és „álcázva” került sor.

A szerző egy sajátos – katonapolitikai, szervezeti és hadi ellátási – feltételrendszer közepette megteremtett és végrehajtott, kevésbé ismert magyar felderítő műveletet mutat be írásában. A jelzett időben már újra szabadon lehetett fegyverkezni, s az ország revánsra törekvő felső vezetése egyetlen kínálgató lehetőséget sem szándékozott elszalasztani. Ilyennek ítélték Kárpátalját is, ahol törekvéseik a magyarok lakta terület visszacsatolására irányultak, nem várva meg a politikai döntéseket.

Az írásból áttekintést kapunk a kor magyar hadvezetésének gondolkodásáról, szándékairól, egyes szervezési és szervezeti kérdésekről, valamint a reguláris csapatok és az irreguláris csoportosítások együttműködésének problémáiról. Annak ellenére, hogy a csehszlovák erődrendszer felderítésére tett lépések csak részben jártak sikerrel, maga a diverzánssakció mindenképpen a katonai felderítés és hírszerzés történetének részét képezi, s a szakemberek részéről további kutatásokat is feltételez.

A Felderítő Szemle valamennyi olvasójának ajánljuk, az írásból kiegészíthetjük eddigi ismereteinket a témáról.

DR. IZSA JENŐ EZREDES

RADÓ SÁNDOR MOSZKVAI ÚTJA 1967 ÁPRILISÁBAN

Radó Sándor – a világszerte ismert magyar származású, a második világháború idején a Szovjetunió szolgálatában állt és Svájcban működött legendás hírszerző – 1971-ben megjelent „Dóra jelenti” című könyve annak idején nagy hazai és nemzetközi visszhangot kapott. Korábban szinte senki sem ismerhette a könyv kiadásának előzményeit, egészen 2006-ig, amikor Radó Sándor nevelt fia – Trom András – jóvoltából megjelent a könyv „Első teljes kiadása”. Mi történt?

The author can certainly take credit for immortalizing this important activity, which has become an integral part of the history of reconnaissance. The writing makes a good service for the researchers and the interested people alike; therefore the Editorial Board recommends it to all honoured readers.

LIEUTENANT ZOLTÁN SŐREGI

**AN AMBIGUOUS COVERT OPERATION – IRREGULAR TROOPS
IN SUB-CARPATHIA, IN THE AUTUMN OF 1938**

The peace-agreements reached at the end of World War I, by their nature implied a subsequent universal conflagration, because they posed on the losing parties such conditions that could not be implemented in the long term. The “trauma of Trianon” that inflicted our country caused a temporary paralysis in the country’s life, but the new Hungarian political and military leadership – squeezed within the artificially and arbitrarily marked frontiers – did not put at all under a bushel its revisionist aspirations. And the leadership judged that the time had come to begin realizing its aspirations. It was in this spirit that it deployed (“in a secret and disguised manner”) the “Shabby Guards” to Sub-Carpathia in the autumn of 1938.

He shows us a less known Hungarian reconnaissance operation carried out under peculiar military political, organizational and logistical conditions. At that time, Hungary was already allowed to arm itself again, and the revisionist high leadership did not want to miss any favourable opportunity to take revenge. It considered that the situation in Sub-Carpathia offered a good occasion for the re-annexation of the region inhabited by Hungarians and took steps to that effect, without waiting for the relevant political decisions.

We can have a good survey of the military leadership’s way of thinking and its ambitions, the organizational and structural issues, as well as the problems arisen concerning the cooperation between regular and irregular troops. Despite the fact that the efforts aimed at exploring the Czechoslovakian fortification system produced only partial results, the operation itself has become a part of the history of military intelligence/reconnaissance and stimulates further researches by the experts.

We recommend the article to all our readers who wish to compliment their knowledge about this interesting topic.

COLONEL JENŐ IZSA, PhD

SÁNDOR RADÓ’S VISIT TO MOSCOW IN APRIL 1967

Radó, who is a well-known Soviet ex-intelligent agent of Hungarian origin, served for the Soviet intelligence in Switzerland during the World War II. His book that was issued in 1971 under the title “Dóra Reports” enjoyed a vivid domestic and international reception at that time. Previously, nobody could hear about the antecedents of the book’s edition, until 2006, when Radó’s adopted son (András Trom) published the book’s “First, complete edition”. What happened?

A kérdésre adható válasz egyszerű is, bonyolult is. Az történt ugyanis, hogy Radó Sándor tetteit a Szovjetunióban szerették volna „megörökíteni”, szovjet szerző által megírva és ott kiadva. Ezért Radót 1967 áprilisában Moszkvába invitálták (rendelték), ahol közölték vele az elképzelést, ám ő hajthatatlan maradt: a svájci tevékenységéről szóló könyvet saját maga fogja megírni és Magyarországon fogják kiadni. Bár kissé megkurtítva, végül is így történt, 1971-ben Budapesten, a Kossuth Könyvkiadó jelentette meg.

A szerző régóta foglalkozott Radó Sándor életének és munkásságának kutatásával, így került birtokába az a levél is, amelyet írásában közzétett. A levélből kiderülnek Radó Sándor motivációi, gondolkodása, hazaszeretete. Még akkor sem volt hajlandó „beadni a derekát”, amikor felvillantották előtte, hogy a hírszerzői munkájáért még 1942-ben (táviratilag) neki ígért Lenin-rendet is átadják számára, amit végül soha nem vehetett át.

Az írást a Felderítő Szemle minden olvasójának szíves figyelmébe ajánljuk.

VASS JENŐ EZREDES

A FELDERÍTŐ SZEMLE 2009/T SZÁMÁNAK TARTALMÁRÓL

A Felderítő Szemle Szerkesztőbizottsága időnként különszámot is összeállít, amennyiben elegendő terjedelmű és számú írás áll rendelkezésre. Legutóbb 2009. novemberi keltezéssel jelent meg minősített szám, 2009/T jelöléssel.

A kiadvány 12 szerző 9 tanulmányát tartalmazza, amelyek mondanivalójuknál fogva szolgálati titoknak minősülnek, ezért a nyílt számban csak az írások rövid tartalmát adjuk közre. Ezek a következők: (1) A visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatainál az elmúlt években végrehajtott reformokból leszűrhető tapasztalatok; (2) A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – III.; (3) Magyar kiképzők Afganisztánban; (4) Biometrikus azonosító rendszerek és elterjedésük hatása a titkosszolgálati műveleti tevékenységre; (5) Az MK Katonai Felderítő Hivatal rejtjeltevékenysége, valamint az azzal kapcsolatos fejlesztések követelményei; (6) Rádiófelderítő (COMINT) tapasztalatok az afganisztáni hadszíntérről; (7) A macedón hadsereg múltja és jelene; (8) „Az elemző-értékelő munka alapjai” című tankönyvről; (9) A katonai hírszerzés helyzete és tevékenysége a rendszerváltozás hajnalán (1987–1989).

A tartalmas és érdekes írások az MK Katonai Felderítő Hivatalban – mint tudományos kutatóhelyen – a vonatkozó szabályzóknak megfelelő engedély birtokában tanulmányozhatók.

The answer is simple and – at the same time – also complicated. The essence is that the Russians would have liked to “immortalize” and publish the feats of Radó in the Soviet Union, with the help of a Russian author. Therefore, they invited (ordered) Radó to come to Moscow, where they told him their intention. However, he remained unyielding and decided to write the book himself on his activity in Switzerland and publish it in Hungary. Thus, although in a shortened form, he could do so and in 1971, when the book was edited by the Kossuth Publishing House.

The author has been dealing for a long time with searching Radó’s life and activity, so he managed to find the letter that he made public in his writing. The letter clearly demonstrates Radó’s motivations, his way of thinking and patriotism. He never caved in, not even when the Russians held out promises of giving him at last the Lenin Order that they practically had awarded to him in a telegram in 1942 for his successful intelligence achievements. As a matter of fact, he has never concretely received the Order.

We recommend the article to all readers of our Intelligence Review.

COLONEL JENŐ VASS

CONTENTS OF THE INTELLIGENCE REVIEW NO. 2009/T

The Editorial Board of our Intelligence Review publishes from time to time also some special volumes, if it receives sufficient and substantial articles worthy of edition. The latest special edition appeared in Nov 2009, under the number 2009/T.

This special edition contains 9 studies from 12 authors and – due to its topics – is classified as secret, therefore we can publish hereby only its contents: (1) Experiences gained about the last years’ reforms introduced at the national security services of the Visegrad Countries; (2) Possibilities for forcing back the extremist schools emerging from the Islamic social movements–III.; (3) Hungarian trainers in Afghanistan; (4) Biometrical identification systems and the effect of their extensive application on secret service operations; (5) Cipher activity at the Military Intelligence Office of the Republic of Hungary and the relevant development requirements; (6) COMINT experiences gained in Afghanistan; (7) The past and the present of the Macedonian Army; (8) Information about the book “Basic elements of the analyses-assessment work”; (9) The situation and activity of our military intelligence service at the early dawn of the regime-change (1987–1989).

The above substantial and interesting writings can be studied at the Military Intelligence Office (which is qualified as a research place), in possession of a security clearance issued in accordance with the relevant regulations.

CONTENTS

SECURITY POLICY

COLONEL LAJOS RÁCZ, PhD

CHINA'S COMPREHENSIVE NATIONAL POWER – II.

PROF. MAGDA KATONA, PhD – MR. KRISZTIÁN RÉPÁSI

**“HUMAN BOMBS” – WEAPONS OF THE ASYMMETRIC
WARFARE IN THE 21ST CENTURY**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

**TERRORISM AND OTHER TRANSNATIONAL CHALLENGES IN
THE WESTERN BALKANS**

MR. PÉTER ÁLMOS KISS

INTELLIGENCE AND THE FOURTH GENERATION WARFARE

R & D

MAJOR ENG. SÁNDOR MAGYAR, PhD –

MAJOR ENG. ERIKA KUCSERA MRS. MAGYAR

**THE POSSIBILITIES OF RADIO COMMUNICATION
IN PEACEKEEPING MISSIONS**

FACTS ABOUT COUNTRIES

MAJOR TAMÁS LÁSZLÓ LESKÓ

**THE UNITED STATES OF AMERICA – THE OBAMA-
ADMINISTRATION'S FOREIGN-AND SECURITY POLICY**

TRAINING

COLONEL ISTVÁN HÉJJA, HABIL. CSc

“BOLOGNA-PROCESS” AND NATIONAL SECURITY EDUCATION

HISTORY OF INTELLIGENCE & RECONNAISSANCE

COLONEL BÉLA TORMA

**TELECOMMUNICATIONS SATELLITE SYSTEMS
AND THEIR DEVELOPMENT TRENDS – II.**

LIEUTENANT COLONEL BÉLA VINCZE

**DEVELOPMENT STORY OF THE SPECIAL RECONNAISSANCE
COMMUNICATION 1959–1991**

FORUM

LIEUTENANT ZOLTÁN SŐREGI

**AN AMBIGUOUS COVERT OPERATION – IRREGULAR TROOPS
IN SUB-CARPATHIA, IN THE AUTUMN OF 1938**

COLONEL JENŐ IZSA, PhD

SÁNDOR RADÓ’S VISIT TO MOSCOW IN APRIL 1967

FOR READERS

COLONEL JENŐ VASS

CONTENTS OF THE INTELLIGENCE REVIEW NO. 2009/T

COLONEL JENŐ VASS – COLONEL MIHÁLY SZABÓ
CONTENTS

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal által kiadott szakfolyóirat, amelynek naptári negyedévenkénti rendes száma, alkalmankénti különszáma, emlékszáma és minősített száma jelenik meg.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok” között tartja nyilván, és „az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké”-ben szerepel.

Az MK Katonai Felderítő Hivatal a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere 2002-ben minősítette tudományos kutatóhelyé. A Hivatalnál folyó tudományos tevékenységet a Tudományos Tanács irányítja, amelynek feladatai közé tartozik a Felderítő Szemle gondozása és szakmai felügyelete is. A folyóirat első száma 2002 szeptemberében látott napvilágot. Az azóta megjelent számok összesített tartalmát a Szerkesztőbizottság rendszeresen közreadja.

A Felderítő Szemlében történő publikálás feltételei:

- A folyóirat jellegével összhangban a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel kapcsolatos témákat, kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más anyagokat – jelentetünk meg. A rovatok címei: > Biztonságpolitika > Hírszerzés–Felderítés > Kutatás–Fejlesztés > Országismertető > Kiképzés–Felkészítés > Szakmatörténet > Fórum > Tudományos munka > Az Olvasóhoz – egyben orientálják is a szerzőket.
- A szerzői kéziratok megküldhetők a Tudományos Tanács elnökéhez és titkárához, a Szerkesztőbizottság elnökéhez, valamint a felelős szerkesztőhöz. A kézirattal együtt kérjük olvashatóan mellékelni az általános ügyintéző e-mail címére a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását, állandó lakcímét, telefonon és Interneten történő elérhetőségét.
- A szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, ami 20-21 gépelt oldalnak felel meg). A kéziratot 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható formában, elektronikus adathordozón, továbbá egy kinyomtatott példányban kérjük megküldeni. Előzetes egyeztetés után lehetőség van a kézirat Interneten történő fogadására is, az általános ügyintéző e-mail címen.
- A közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban – szerzői honoráriumot fizetünk. A szerzői kézirat elkészítése önálló szellemi tevékenységnek, megalkotásnak minősül. A kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja.
- A folyóiratban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság a kiadványban történő megjelentetésre, valamint az Interneten és az Intraneten történő közzétételre alkalmasnak tartja.
- A folyóiratban megjelent írások szerzőit és lektorait tiszteletpéldány illeti meg. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük, de a szerző kérésére azt visszaadjuk.
- A szélesebb körű tájékoztatás és tájékozódás érdekében az Intranet-hálózaton a kiadványok tartalma a Hivatalban szolgálatot teljesítők számára teljes egészében hozzáférhető és a forrás megjelölésével felhasználható, más érdeklődők számára – regisztrációt követően – az Interneten tanulmányozható.

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések tudományos igényű felvetésének és megválaszolásának fóruma. Ily módon a tanulmányokban megjelenő vélemények nem minden esetben azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos munka fejlődése érdekében azokat megjelentetjük.

Elérhetőségeink

Postacím: MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok, főtanácsos,
a Tudományos Tanács elnöke
06(1) 386-9576, HM 02/61-300
e-mail: zsig07@t-online.hu

Tóth András mk. vezérőrnagy,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(1) 386-9344/1010, HM 02/61-010

Dr. Sallai Imre ezredes, tanácsos,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Vass Jenő ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1301, HM 02/61-301
telefax: 06(1)372-1842, HM 02/61-842

Tóth Krisztina főtörzsőrmester,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5511, HM 02/65-511
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

A Felderítő Szemle kötelezpéldányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában. A periodika példányai megtalálhatók az MK Katonai Felderítő Hivatal, az MK Katonai Biztonsági Hivatal, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél és egyesületeknél.

A FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A FELDERÍTŐ SZEMLE Szerkesztőbizottsága